

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

**ÇATIŞMA ALANLARI VE KURUMSAL SOSYAL
SORUMLULUĞUN İŞLEVSELLİĞİ: TRANS ANADOLU DOĞAL
GAZ BORU HATTI (TANAP) PROJESİ ÖRNEĞİ**

Elçin ÇELİK

Doktora Tezi

Ankara, 2018

ÇATIŞMA ALANLARI VE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN
İŞLEVSELLİĞİ: TRANS ANADOLU DOĞAL GAZ BORU HATTI (TANAP)
PROJESİ ÖRNEĞİ

Elçin ÇELİK

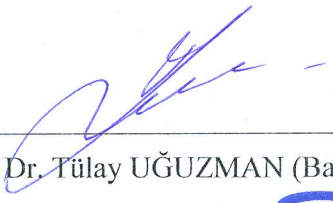
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

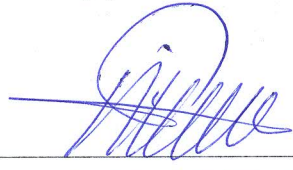
Elçin ÇELİK tarafından hazırlanan “Çatışma Alanları ve Kurumsal Sosyal Sorumluluğun İşlevselliği : Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) Projesi Örneği” başlıklı bu çalışma, 04.06.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

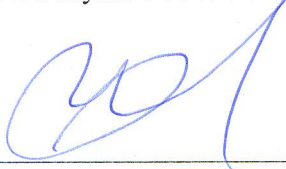
Prof. Dr. Tülay UĞUZMAN (Başkan)

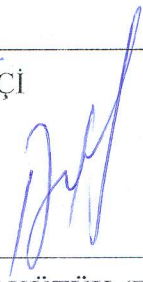
Prof. Dr. Nilay ÇABUK KAYA

Prof. Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN

Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ

Doç. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK (Danışman)

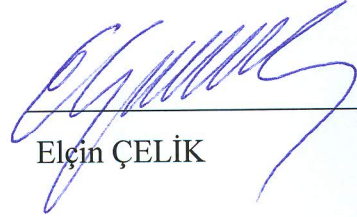
Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☒ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

04.06.2018

Elçin ÇELİK

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

o Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etseniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

o Tezimin/Raporumun tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

o Tezimin/Raporumun 04.06.2018 tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

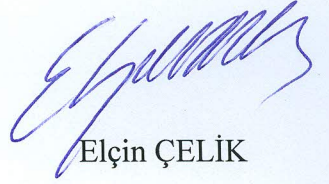
o Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

04/06/2018

Elçin ÇELİK

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Tez Danışmanım Doç. Dr. Birsen şahin KÜTÜK danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Elçin ÇELİK

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın başından son aşamasına kadar görüşlerini, desteğini ve bilgisini benden esirgemeyen değerli tez danışmanım sayın Doç. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK'e içten teşekkürlerimi sunarım.

Tavsiyeleri ve görüşleri ile araştırmanın gelişmesine katkıda bulunan değerli hocalarım sayın Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ, Prof. Dr. Nilay Kaya ÇABUK ve Prof. Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN'a,

Tez savunma jürimde bulunan ve görüşleriyle tezime katkı sağlayan sayın Prof. Tülay UĞUZMAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin uygulama alanı olarak belirlenen yerleşim yerlerinde görüşme sorularını içtenlikle cevaplayan 36 katılımcıya sundukları katkılar için teşekkür ederim.

ÖZET

ÇELİK, Elçin. Çatışma Alanları ve Kurumsal Sosyal Sorumluluğun İşlevselliği: Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) Projesi Örneği, Doktora Tezi, Ankara, 2018.

Bu çalışmada sosyal etki azaltma ve sosyal sorumluluk uygulamalarının uluslararası sözleşmelerle nasıl ilişkilendirildiği sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk kavramlarıyla bağlantılı olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın amacı ise çevresel ve sosyal etki oluşturma muhtemel büyük ölçekli yatırım projelerinin uygulandıkları bölgelerde yarattığı sosyal etkiyi ve yapılan uygulamaları bölge halkının nasıl algıladığını ortaya koymaktır.

Araştırma, yapımı devam eden TANAP Projesi örneği üzerinden ele alınarak gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Ankara ili, Gölbaşı ilçesi, Karagedik Mahallesi, Polatlı ilçesi Eskikarsak Mahallesi; Eskişehir ili, Günyüzü ilçesi Kavuncu Mahallesi, Odunpazarı ilçesi Akpınar Mahallesi; Bursa ili Mustafa Kemalpaşa ilçesi Güllüce Mahallesi ve Büyükorhan ilçesi İsmetpaşa Mahallesinden toplam 36 katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

Araştırma sonucuna göre, uygulanan yatırım projelerinin farklı etki düzeylerine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu farklılığın ortaya çıkmasında ise inşaat faaliyetlerinin yoğunluğunun, etkilenen arazi miktarının, politik görüşün ne olduğunun, arazi sahiplik durumunun, arazilerin vasfının ve arazi metrekaresi fiyatlarının etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler

Sürdürülebilirlik, Sosyal Sorumluluk, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Sosyal Etki, Yatırım Projeleri.

ABSTRACT

ÇELİK, Elçin. Conflict Areas and Functioning of Corporate Social Responsibility: Trans Anatolian Natural Gas Pipeline Project (TANAP), PhD Thesis, Ankara, 2018.

In this study, how social mitigation and social responsibility practices are related to international conventions is addressed in connection with the concepts of sustainability and corporate social responsibility.

The aim of the study is to show how the people of the region perceive the social effects and the applications made by the large scale investment projects which are likely to create environmental and social impacts in the regions where they are applied.

The research was carried out through the example of the ongoing TANAP Project. Within this scope, semi-structured interviews were conducted with a total of 36 participants from Ankara Province, Gölbaşı District, Karagedik Neighborhood, Polatlı District Eskikarsak Neighborhood; Eskişehir Province, Günyüzü District KavuncuMahallesi, Odunpazarı District Akpınar Neighborhood; Bursa Province Mustafa Kemalpaşa District, Güllüce Neighborhood and Büyükorhan District, İsmetpaşa Neighborhood.

According to the results of the research, it is found that the applied investment projects have different effect levels. In the emergence of this difference, it was seen that the density of construction activities, the amount of affected land, the political opinion, the ownership of the land, the land value of the land and the square meter of the land were influential.

Key Words

Sustainability, Social Responsibility, Corporate Social Responsibility, Social Impact, Investment Projects.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
GRAFİKLER DİZİNİ	xv
 GİRİŞ	 1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	6
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ	6
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	9
1.2.1. Araştırmanın Katılımcılarını Belirleme Süreci.....	9
1.2.2. Veri Toplama ve Analiz Süreci	22
1.2.3. Araştırma Soruları	23
 2. BÖLÜM: YATIRIM PROJELERİNDE SOSYAL ETKİ DEĞERLENDİRME SÜREÇLERİ VE YASAL DÜZENLEMELER: TRANS ANADOLU DOĞAL GAZ BORU HATTI (TANAP) PROJESİ ÖRNEĞİ	 25

2.1.	ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRME (ÇED).....	25
2.2.	ULUSLARARASI ÇEVRESEL VE SOSYAL STANDARTLAR.....	27
2.3.	ARAZİ EDİNİMİYLE İLGİLİ TEMEL YASALAR.....	35
3.	BÖLÜM: ARAŞTIRMADA KULLANILAN KAVRAMLAR VE KURAMSAL ARKA PLAN.....	39
3.1.	ARAŞTIRMADA KULLANILAN KAVRAMLAR	39
3.1.1.	Küreselleşme.....	39
3.1.2.	Kalkınma Tanımı ve Sürdürülebilir Kalkınma	44
3.1.3.	Kalkınma.....	45
3.1.4.	Sosyal Sorumluluk	51
3.2.	SOSYAL ETKİ DEĞERLENDİRME (SED)	58
3.2.1.	SED Kavramı ve Tarihsel Süreci.....	63
3.2.2.	SED ve Paydaş Katılımı	66
3.2.3.	SED ve Halkın Katılımı Süreçleri	68
3.2.4.	Sosyal Etki Kavramı Kullanılmaksızın Yapılan Sosyal Etki Çalışmaları: Çevresel-Sosyal-Kültürel ve Ekonomik Değişimler	70
3.2.5.	Sosyal Gelişmişlik İhtiyaç Analizi	76
3.3.	ÇALIŞMADA KULLANILAN KURAMLAR	77
3.3.1.	Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) ve Sürdürülebilirlik.....	78
3.3.2.	Çatışma Kuramı ve Yapısal İşlevselcilik.....	86
3.3.3.	İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları	89
3.4.	ÇALIŞMANIN MODELİ.....	93
4.	BÖLÜM: ARAŞTIRMA BULGULARI	98
4.1.	KATILIMCILARIN SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ.....	98

4.2.	EKONOMİK FAALİYETLER	100
4.3.	TOPRAK KULLANIMI VE TARIM	101
4.4.	TANAP PROJESİ HAKKINDAKİ BİLGİ VE PROJENİN ETKİLERİ	103
4.5.	TANAP PROJESİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELER	105
	4.5.1.TANAP Projesi'nin Olumlu ve Olumsuz Etkileri	107
4.6.	PROJEYE DESTEK OLMA KOŞULLARI	112
4.7.	PROJE KAPSAMINDA DEVLETE VE KANUNLARA DUYULAN GÜVEN.....	114
SONUÇ VE TARTIŞMA.....		122
KAYNAKÇA		135
EKLER		150
EK – 1 : TANAP PROJESİ HAKKINDA GENEL BİLGİ.....		150
EK – 2 : ETKİ ALANINA GİREN YERLEŞİM YERLERİ.....		174
EK – 3 : GÖRÜŞME FORMU		191
EK – 4 : ETİK KURUL İZİN FORMU		197
EK – 5 : ORJİNALLİK RAPORU		198
EK – 6 : TURNİTİN BENZERLİK İNDEKSİ		199
EK – 7 : ÖZGEÇMİŞ		200

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ADK	Atanmış Devlet Kurumu
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BM	Birleşmiş Milletler
BTC	Bakü Tiflis Ceyhan Boru Hattı
BOTAŞ	Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
CEQ	ABD Çevresel Kalite Konseyi
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirme
ÇSED	Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirme
ÇŞB	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EANG	Doğu Anadolu Gazı
EBRD	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
EC	Avrupa Komisyonu
ECA	İhracat Kredi Kuruluşları
EHA	Ev Sahibi Hükümet Anlaşması
EIB	Avrupa Yatırım Bankası
EP	Ekvator Prensipleri
EPDK	Enerji Piyasası Denetleme Kurumu
GİA	Gaz İletim Anlaşması
GRI	Evrensel Raporlama Girişimi
GSYİH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
GSYH	Gayrisafi Milli Hasıla
AA	Hükümetler Arası Anlaşma
HIV	İnsan Bağışılık Yetmezlik Virüsü
IAIA	Uluslararası Etki Değerlendirme Birliği
ICMM	Uluslararası Madencilik ve Metaller Konseyi
IFC	Uluslararası Finans Kuruluşu
IIRC	Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi

ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IPIECA	Uluslararası Petrol Endüstrisi Çevre Koruma Derneği
ISO	Uluslararası Standardizasyon Örgütü
KİS	Küresel İlkeler Sözleşmesi
KRG	Küresel Raporlama Girişimi
KSS	Kurumsal Sosyal Sorumluluk
KP	Kilometre Noktası
MSDR	Mevcut Sosyal Durum Raporu
NEPA	ABD Ulusal Çevre Politikası Kanunu
OECD	İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
PEA	Proje Etki Alanı
PK₁	Paydaş Katılımı
PK₂	Performans Koşulları
SCP	Güney Kafkas Boru Hattı
SD2	Şah Deniz 2
SED	Sosyal Etki Değerlendirme
SEIP	Sosyal ve Çevresel Yatırım Programları
SGIA	Sosyal Gelişmişlik İhtiyaç Analizi
SIM	Yönetimde Sosyal Konular
SOCAR	Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi
SR	Sürdürülebilirlik Raporu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TANAP	Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı
TAP	Trans-Adriyatik Doğal Gaz Boru Hattı
TDK	Türk Dil Kurumu
UFK	Uluslararası Finans Kuruluşu
UN	Birleşmiş Milletler
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNGC	Birleşmiş Milletler Evrensel Sözleşmesi
WB	Dünya Bankası
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
YÜT	Yerüstü Tesisleri

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1-1 Bölge 1’de Yer Alan İllerin Şehir ve Köy Nüfusları (2015).....	11
Tablo 1-2 Bölge 2’de Yer Alan İllerin Şehir ve Köy Nüfusları (2015).....	11
Tablo 1-3 Bölge 3’de Yer Alan İllerin Şehir ve Köy Nüfusları (2015).....	12
Tablo 1-4 Bölge 4’de Yer Alan İllerin Şehir ve Köy Nüfusları (2015).....	13
Tablo 1-5 Araştırmanın Evrenine Dahil Edilen Mahalleler ve Bunların Özellikleri (Bölge-3-4).....	15
Tablo 1-6 Katılımcıların Belirlenme Kriterleri.....	21
Tablo 2-1 Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik ile ilgili IFC Performans Standartları (2012).....	30
Tablo 2-2 Ekvator Prensipleri III.....	32
Tablo 2-3 EBRD Performans Koşulları.....	33
Tablo 3-1 Sürdürülebilirlik Raporlaması ile İlgili Kuruluşlar.....	81
Tablo 3-2 GRI G4 Sürdürülebilirlik Raporlaması Performans Göstergeleri.....	83
Tablo 4-1 Eğitim Düzeyi.....	99

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3-1 KSS Piramidi (Carroll,1991) Şekil 3-2 SED Sorumlulukları	94
Şekil 4-1 TANAP Projesi'ne Karşı Oluşan Algı Bileşenleri	118
Şekil 4-2 İnşaat Faaliyetleri Yoğunluğunun Algı Bileşenlerine Etkisi.....	119
Şekil 4-3 Etkilenen Arazi Miktarının Algı Bileşenlerine Etkisi ¹	119
Şekil 4-4 Politik Görüşün Algı Bileşenlerine Etkisi ²	120
Şekil 4-5 Arazi Vasfının Algı Bileşenlerine Etkisi	120
Şekil 4-6 Arazi Metrekare Fiyatlarının Algı Bileşenlerine Etkisi.....	121

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 4-1 Katılımcıların Yaş ve Cinsiyet Dağılımları.....	98
Grafik 4-2 Medeni Hal	99

GİRİŞ

Günümüzde alan farketmeksizin yapılan akademik tartışmaların bir kısmının çıkış noktasını küreselleşme ve onun etkileri oluşturmaktadır. Bugün küreselleşme konusu, hayatın her alanına etkisi bulunan bir olgu haline gelmiştir. Bununla birlikte, yaşadığımız çağın bir başka önemli tartışma konusu da yerelleşmedir. Bir yandan küreselleşmeye olan vurgu zamanla artarken, diğer yandan yerelleşme kavramı da güç kazanmaktadır.

En genel tanımı ile küreselleşme, para kaynağı ve ticaretin serbest şekilde dolaşımının önünün açılması olduğu kadar genel geçer bir ekonomi politikası şekline dönüşmesi, teknolojik yenilikler, bilgi işlem, iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ve buna bağlı olarak işlem maliyetlerinin en aza indirilmesi şeklinde kendini göstermiştir. Bu hızlı ilerleme süreci, malların, sermayenin ve insanların dünya üzerindeki hareketini hem ulaşılabilir kılmış hem de hızlandırmıştır.

İki kutuplu dünya düzeninin yıkılması ile birlikte serbest piyasa ekonomisi hakim güç olarak ortaya çıkmış ve küreselleşmenin dünya üzerinde güçlenerek yayılmasını hızlandırmıştır. Bu aşamada, gelişmekte olan ülkelerin birçoğu kendi ekonomi politikalarında değişiklik yaparak küreselleşmenin getirdiği gelişmelere ayak uydurmuşlardır. Bu anlamda bakıldığında küreselleşme, ekonomik kalkınma üzerine yoğunlaşarak zenginleşme ve demokrasi kavramlarına yaptığı vurgu ile taraftar toplarken diğer yandan ekonomik olarak kalkınma küresel çapta yoksulluğu ortadan kaldırmadığı gibi daha da derinleştirdiği, eşitsizliği arttırdığı ve çevre felaketlerine sebep olduğu için eleştirilmektedir (Darıcı, 2007).

Küresel kalkınma, kalkınma öğeleri ile birlikte ülkelerin toplam gelişmişlik artışı olarak kendini göstermektedir. Gelir eşitsizliğinin giderilmesi, işsizliğin ortadan kaldırılması, maliyetlerin en aza indirilmesi ve rekabet ortamının yaratılması, yasal düzenlemelerin yapılması, sektörel uygunluk ve araştırma geliştirme yatırımlarının arttırılması kalkınmanın öğeleri olarak sıralanabilir. Bu öğeler aynı zamanda yerel kalkınma öğeleri olarak da kabul görmektedir.

Küreselleşme, sermayenin uluslararası alanda dolaşmasına, bilgi teknolojileri ile bilgiye çok hızlı bir şekilde ulaşılmasına, ulusal boyutta endüstriyel hareketlerin

desteklenmesine ve yeni uluslararası şirketlerin çoğalmasına vesile olmakla birlikte, küresel boyutta fakirleşmenin, doğal kaynak rezervlerinin azalmasına, ekonomik ve toplumsal düzeyde eşitsizliklerin artmasına da sebep olmuştur. Kalkınma olgusunun sosyal refah getireceği yaklaşımının zayıflaması ya da kalkınmanın ancak endüstriyelleşme ile mümkün olacağı savının doğurduğu olumsuz sonuçlar, yeni yaklaşımların benimsenmesinde etkili olmuştur.

Bu yaklaşımlardan biri yerelleşmedir. Genel itibari ile yerelleşme, küreselleşmenin o tek tipleştirici yapısına tepki olarak ortaya çıkmış ve kabul görmüştür. Yerel ekonomik kalkınma, iktisadi bir kalkınma şekli olarak yeni iş imkanları oluşturan, bölge ekonomisine canlılık katan etkili stratejilerin belirlenmesi ve bunların etkili bir şekilde bir araya getirilmesi olarak tanımlanabilir.

Sürdürülebilir kalkınma, bu yeni yaklaşımların benimsenmesi sürecinde ortaya çıkan ve büyük bir taraftar kitlesi bulan yaklaşımlardan biri olmuştur. Sürdürülebilir kalkınma, günümüz dünyası ve gelecek kuşaklar için çevresel, ekonomik ve sosyal refahlık anlamı taşımaktadır. Sanayileşme sürecinde çevreyi korurken ekonomik kalkınmayı da destekleyen sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ilk kez Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından 1987 yılında yayınlanan Ortak Geleceğimiz Raporu'nda (Our Common Future) yapılmıştır. Bu tanıma göre, sürdürülebilir kalkınma, hem mevcut ihtiyaçların karşılanmasını hem de ilerde doğabilecek ihtiyaçların karşılanması için imkanların oluşturulduğu bir kalkınma şeklidir. Bu tanım, gereksinimler ve kısıtlar olarak iki önemli öğeyi içinde barındırmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma şimdiki ve gelecek nesiller arasında bir eşitlik düşüncesini içermekte ve halihazırdaki kaynakların korunarak geliştirilmesini kapsamaktadır (Bayraktutan ve Uçak, 2011, s.25-26).

Günümüze kadar devam eden süreçte, ekonomik, sosyal, çevresel ve toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için verilen çabanın devam ettiği görülmektedir. Örneğin, 2016'da yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'na göre, dünyada 2015 yılına kadar, 25 yıl öncesinde aşılması imkansız görünen zorlukların bir kısmı aşılmıştır. Dünya nüfusu bu dönemde 2 milyar artmasına, diğer bir deyişle 1990'daki 5,3 milyar düzeyinden 2015'teki 7,3 milyar düzeyine yükselmesine rağmen, 1 milyardan fazla insan aşırı yoksulluktan kurtulmuş; 2,1 milyar insan daha sıhhi koşullara kavuşmuş ve

2,6 milyardan fazla insan daha iyi içme suyu kaynaklarına erişmiştir. Dünya genelinde 5 yaş altı çocuk ölümleri 1990-2015 döneminde yarıdan fazla azalmış; 1.000 canlı doğum başına ölüm sayısı 91'den 43'e düşmüştür. HIV, sıtma ve verem vaka sayısı 2000-2015 döneminde azalmıştır. Dünya genelinde siyasi arenalarda kadın üye oranı, bir önceki on yıla göre %6 puanlık artış kaydederek, 2016 yılı itibarıyla %23'e yükselmiştir. Dünya üzerinde, 1990'larda yıllık 7,3 milyon hektar düzeyinde olan net ormanlık alan kaybı, 2010-2015 döneminde yıllık 3,3 milyon hektara gerilemiştir.

Tüm bu olumlu gelişmelerin yanında dünya hala birçok karmaşık gelişme sorunuyla karşı karşıyadır ve bazı alanlardaki zorluklar (yoksunluklar) devam etmekte, bazıları derinleşmekte (eşitsizlikler) ve bazıları da yeni ortaya çıkmaktadır (şiddet içeren aşırılıklar). Raporda yer alan verilere göre, dünyada her dokuz insandan biri aç; her üç insandan biri yetersiz beslenmekte; her yıl yaklaşık 15 milyon kız çocuğu yada her iki saniyede bir kız çocuğu 18 yaşından önce evlenmekte; dünya genelinde her gün 18.000 kişi hava kirliliği nedeniyle ölmekte; her 9 yılda 2 milyon kişiye HIV bulaşmakta, her bir dakikada ortalama 24 kişi yerinden-yurdundan edilmektedir. Ayrıca, 70 ülkede kendilerini yerli halk olarak tanımlayan 370 milyonu aşkın insan da hukuk düzeninde, kendi dillerinde eğitime erişimde, arazi, su, orman ve fikri mülkiyet haklarına erişimde ayrımcılık ve dışlanma yaşamaktadır (UNDP, 2016).

Yaşanan bu gelişmelerle göstermektedir ki, özellikle uluslararası alanda yer alan kalkınma odaklı yatırım projelerinin bir yandan ekonomik kalkınmayı desteklerken bir yandan da eşitsizlikleri ortadan kaldırma çabaları bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Dünya gündemi son yirmi otuz yıldır şirketlerin topluma karşı olumsuz etkileri hakkında çıkan birçok haberle sarsılmıştır. Örneğin 1984 yılında gerçekleşen Bhopal'daki çevre katliamı, Nike şirketinin 1996'da Pakistan'da çocuk işçilerden faydalandığının ortaya çıkması ve 2001'de dünya basınını sarsan Enron yolsuzluğu gibi haberler, şirketlerin küresel itibarı hakkında olumsuz etki uyandırmıştır. Sonuç olarak şirketlerin doğru yönetilememelerinin küresel çapta sorunlara yol açabileceği görülmüştür.

Şirketlerin, bu küresel sorunların ortaya çıkmasına yönelik olumsuz etkilerinin nasıl yok edilebileceği üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir konudur. Buradan hareketle, şirketleri küresel anlamda denetlemeye yönelik çabalar 1970'lerde başlamıştır. UN

Centre on Transnational Corporations (1974), OECD Guidelines for Multi National Enterprises (1976), ILO Tripartite Declaration of Principles Concerning Multi National Enterprises and Social Policy (1977) bu girişimlerden bazılarıdır. Fakat bu yaklaşımların ulusal veya tek bir sektöre bağlı kaldığında küresel sorunlara çare olamadığı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle son 20 yıldır ortaya çıkan gönüllü kurumsal sosya sorumluluk (KSS) girişimleri her geçen gün daha fazla belirginleşmektedir.

Sanayileşmeye dayalı büyük kalkınma projeleri, ülke ekonomilerini arttırmayı amaçlarken bir takım olumsuz etkiler de doğurmaktadır. Bu etkiler fiziksel ve ekonomik anlamda bireylerin yaşadıkları çevrenin hızlı ve olumsuz şekilde değişmesi sonucu doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmeleri şeklinde kendini göstermektedir. Kalkınma amaçlı yaşanan bu zorunlu değişimler ortaya çıkardığı olumsuz etkileriyle birlikte düşünüldüğü zaman bir tezat oluşturmaktadır.

Şirketler özelinde düşünüldüğünde ortaya çıkan olumsuzlukları bertaraf etmek için uygulanan KSS çalışmaları ve kalkınma projelerinin olumsuz etkilerini en aza indirmek için benimsenen etki azaltma faaliyetleri arasında bir paralellik olduğu göze çarpmaktadır.

Bu çalışmanın ortaya çıkması ve şekillenmesine vesile olan ana unsur, KSS uygulamaları ile uluslararası finans kuruluşlarının desteği kapsamında kalkınma projelerinin potansiyel olumsuz ve çatışma etkilerini azaltma faaliyetlerinin ortak bir düzlemde ele alınabilecek konular olarak düşünülmesidir.

Sanayileşmeye yönelik yapılan alt yapı oluşturma girişimlerine yada hastaneler, okullar ve havaalanları gibi kentsel ve/veya bölgesel dönüşüme katkıda bulunan yapılara olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Bu tür girişimler insanların yaşam koşullarını iyileştirmekte, yeni iş imkanları sağlamakta ve sunulan hizmetlerin iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak bu girişimlerin tüm bu olumlu etkilerinin yanında, ikamet edilen bölgedeki yerel halkın gönülsüz olarak başka bölgelere göç etmesi veya ekonomik olarak gelir kaybı yaşaması gibi olumsuz etkileri de olabilmektedir.

Kamulaştırma yoluyla arazilerin proje faaliyeti için kullanılması, bu arazide tarımsal faaliyet gerçekleştiren insanların mutlaka başka bir bölgeye gitmeleri anlamına gelmediği gibi, bu arazi özelinde kaynaklara ulaşımın kısıtlanması durumu bireylerin yaşam koşullarını ve ekonomik faaliyetlerini olumsuz olarak etkileyebilmektedir.

Örneğin, geçimini çiftçilikle sağlayan bir aile, yaşadıkları evlerini boşaltmak zorunda kalmadan arazilerinin bir kısmını kamulaştırma faaliyetlerinden ötürü kalıcı ve/veya geçici olarak kaybedebilmektedir. Bununla birlikte kısmi arazi kaybı bile o araziden alınan verimin düşmesine sebep olmaktadır. Bu olumsuz durum, tarım arazilerinin tipik olarak küçük ve dağınık olarak yer aldığı veya ekim yaptıkları arazilerde kiracı olarak faaliyet gösteren bazı kırsal nüfus arasında artış göstermektedir (Cernea, 1998).

Kalkınma projelerinin bu potansiyel olumsuz etkilerini en aza indirmek için alınan sosyal etki azaltma önlemleri Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Dünya Bankası (WB), Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Avrupa Yatırım Bankası (EIB), İhracat Kredi Kuruluşları (ECA) gibi uluslararası finans kuruluşlarının gözetiminde gerçekleştirilmektedir. Uluslararası bu finans kuruluşları, kalkınma projelerine kendi rehberlerinde sundukları standartları yakaladıkları takdirde finansal destek sağlayacaklarını taahhüt etmişlerdir.

Bu çalışmada, Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP) örneği üzerinden, inşaat faaliyetleri sonucu oluşan sosyal etkilerin neler olduğunu, bu etkileri en aza indirmek için alınan sosyal önlemlerin Proje'nin uygulandığı bölgelerde yaşayan bireylerin gözünden nasıl algılandığı ve teorik bağlamda etki azaltma faaliyetlerinin KSS uygulamaları ile nasıl ilişkilendirildiği ele alınmaktadır. Çalışma 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın konusu, amacı, önemi ve yöntemine yer verilmiştir. İkinci bölümde yatırım projelerinde sosyal etki değerlendirme süreçleri ve yasal düzenlemeler ile TANAP Projesi hakkında bilgi yer almaktadır. Üçüncü bölümde araştırmada kullanılan kavramlar, kuramlar, ve çalışmanın modelinden bahsedilmektedir. Dördüncü bölümde araştırma bulgularına yer verilmiştir.

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

Sanayileşme, tarihsel süreçte ekonomik ve toplumsal alanda ciddi sorunlara yol açmakla birlikte, kişiler açısından hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bilim ve teknoloji alanında gerçekleştirilen hızlı ilerlemenin eksik politikalarla yönetilmesiyle sanayileşmenin olumsuz sonuçları, kendisini daha çok çevreye verdiği zarar ile göstermeye başlamıştır. Sanayi toplumunda ortaya çıkan çevre kirliliği ve çevrenin gün geçtikçe tahrip edilmesi durumu, etkin devlet politikalarının üretilmemesiyle ilgilidir ve bu gelecek nesilleri de etkileyen bir çevre krizinin oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Bu dönemde hızlı sanayileşme faaliyetlerinin Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ciddi çevre sorunlarına sebep olduğu görülmektedir. Ayrıca vuku bulduğu dönem itibari ile etkileri henüz fark edilmediğinden yaşananlara ilişkin etkili bir çevre politikasının olmadığı da bilinmektedir. Bu kapsamda, Türkiye'de 1960'lı yıllara kadar olan dönemde çevre konusunda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

Sanayileşmenin mevcut doğal yaşam üzerinde tahribat yaratmasının anlaşılması üzerine bu durumu önlemek için bir takım toplumsal hareketler oluşmaya başlamıştır. 1960'ların sonundan itibaren ağırlıklı olarak üniversite öğrencilerinin başlattığı protestoların esas amacı çevre kirliliğini önlemeye yönelik çalışmaların bir an önce başlamasına yönelik olmuş ve bu hareketler yavaş yavaş toplumda çevre bilincinin gelişmesine öncülük etmiştir. Çevre koruma bilincinin gelişmesi, çevre duyarlılığı içerikli hareketler sayesinde geniş kitlelere ulaşmış ve bu konu özellikle Batı'da geniş yankı bulmuştur. Zaman içerisinde, Batı'daki bu toplumsal hareketlere benzer gelişmeler gelişmekte olan ülkelerde de kendini göstermeye başlamıştır. Bu ülkelerde, çevre kirliliğini önlemeye yönelik çalışmaların başlatılması için çevre konusundaki duyarlı kişiler dönem dönem kamu kuruluşları, yerel yönetimler, merkezi yönetimler ve özel şirketler ile bir araya gelmişlerdir.

Dünyada 1960’lardan sonra ortaya çıkan çevre bilincinin oluşmasına yönelik hareketler hala çok zayıftı ve etkili ve kalıcı çevre politikalarının üretilmesine ihtiyaç duyulmaktaydı. Dönem itibari ile literatüre bakıldığında ise çevre konusunda yazılmış kayda değer araştırmaların ancak daha sonraki yıllarda gündeme geldiği görülmektedir. Örneğin sosyoekonomik etki değerlendirmesi (Eccleston, 2011), 1969 ABD Ulusal Çevre Politikası Kanunu’nun (NEPA) yürürlüğe girmesiyle modern bir kavram olarak ve NEPA tabi kalkınma projelerinin sosyal etkilerini tahmin etmek, sosyoloji ve ekonomi alanlarını uygulamak için bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır.

25-27 Ağustos 1982’de ise Alaska Pasifik Üniversitesi tarafından düzenlenen “Doğal Kaynakları Geliştirmenin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Etkileri” başlıklı sempozyumda ele alınan örnek olaylardan biri de 1973 yılında, Prudhoe Bay’dan Valdez’e kadar olan Alaska boru hattı inşaatında işin yapımını üstlenen firmanın, yerel Eskimo aşiret liderleri hakkında boru hattının onların gelenek ve kültürünü nasıl değiştireceği hakkında sorular sormaya başlamasıydı. Örneğin, inşaat işçilerinin geliştiği yerel kültürün yaşam tarzını nasıl etkilemekteydi? (Yarie, 1983).

Literatür incelendiğinde madencilik, orman işletmeleri, altyapı yatırımları, petrol ve doğal gaz yatırımlarının dünya üzerindeki çeşitli KSS uygulamalarına rastlanmaktadır. Özellikle 2000’li yıllarla birlikte Sosyal Etki çalışmaları dünyada daha görünür hale gelmeye başlamıştır. Konuya ilişkin literatür Türkiye açısından incelendiğinde ise benzer bir çalışmayla karşılaşılmamış, az da olsa çeşitli yatırım projelerine ilişkin halkın düşüncelerinin ele alındığı çalışmalara rastlanmıştır (Sezener, 2011).

Bu çalışmada ise sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlaması açısından gerekli olan sosyal etki çalışmaları dikkate alınarak yapılan sosyal yatırımların ve sosyal sorumluluk projelerinin toplum tarafından nasıl anlamlandırıldığı, onlar tarafından kabul-onaylama durumları ve sosyal sorumluluk projelerinin toplumun kabul-onay durumunda bir rolü olup olmadığı, TANAP Projesi özelinde nitel bir çalışmayla ele alınmaktadır. Çalışmada ‘sosyal etki’ kavramı, sürdürülebilir kalkınma bağlamında bir tür ‘sosyal yatırım’ kapsamında ele alınmakta ve bu durum doğrudan bu süreçten etkilenen toplumun söylemleri üzerinden anlamlandırılmaktadır.

Çalışmanın amacı daha önce yapılan sosyal etki çalışmalarından farklı olarak, sadece sosyal etkiyi ölçmek değil, aynı zamanda sosyolojik açıdan sürdürülebilir kalkınma

bağlamında yapılan projelerin sosyal etkilerini, sosyal sorumluluk projeleri ile bağlantılı olarak toplumun nasıl anlamlandırıldığını ortaya koymaktır. Bir başka ifade ile çalışmanın amacı, Türkiye'nin en büyük doğal gaz boru hattı projesi olarak ifade edilen TANAP Projesi'nin inşaat faaliyetleri sırasında ortaya çıkabilecek potansiyel sosyal etkilerin en aza indirilmesi için işletme firması tarafından alınan sosyal önlemlerin yerleşim yerlerine ne tür etkileri olduğunu, yerel halkın görüşleri alınarak toplumun anlam dünyası üzerinden ortaya koymak ve bu tarz yatırım projelerinin, sosyal sorumluluk projeleri ile birlikte yürütülmesinin çatışma alanlarında sosyal etki açısından işlevselliğini ve ne tür sonuçlar doğuracağını ortaya koymaktır.

Araştırmanın Önemi

Sanayi devrimi ile başlayan hızlı değişme ve gelişme süreci beraberinde bazı sorunları da getirmiştir. Bunlardan en belirgin olanı sanayileşmenin çevre tahribatı üzerinde oluşturduğu olumsuz etkidir. Bu etkilerin farkedilmesi ile birlikte çevre kirliliğini önlemek için ortaya çıkan küçük çaplı sosyal hareketler zamanla daha büyük kitlelere yayılmıştır. Bu konunun daha büyük felaketler doğurabileceği öngörüsünde bulunan politika yapıcılar, alınması gereken önlemlerin yasalar, yaptırımlar ve hükümetler arası anlaşmalarla kontrol altına alınması gerektiği konusunu gündeme getirmişlerdir.

Çevre kirliliği ve çevre üzerinde yapılan tahribatı önleme çalışmaları sadece bireylerin ve devletlerin görevi olmakla kalmamış, özel ticari kuruluşlar da bu olumsuzlukları ve çatışma alanlarını bertaraf etmeye yönelik çalışmalar yapmaya başlamışlardır.

Günümüzde, kalkınma projelerinin yarattığı çevresel etkilerin yanında sosyal etkileri de göz önünde bulundurulmaya başlanmış, buna bağlı olarak da kalkınma projelerinin uluslararası bir standarda kavuşması için çevresel ve sosyal gereklilikleri yerine getirmesi bir zorunluluk halini almıştır.

Çalışmada, Türkiye'nin en büyük yatırım projesi olarak son 5 yıldır gündemde yer alan TANAP Doğal Gaz Boru Hattı Projesi örneği üzerinden kalkınma projelerinin sosyal etki azalma ve sosyal yatırım faaliyetlerinin Proje'nin yapıldığı bölgedeki halkın anlam dünyasında nasıl yer edindiği ele alınmaktadır.

Çalışma hem uluslararası standartlarda oluşturulan bu sosyal etki azaltma faaliyetlerinin bölgesel düzeyde ne derece etkin olup olmadığını ortaya çıkarması açısından hem de kalkınma projelerinin yine bölgesel düzeyde uyguladıkları çevresel ve sosyal etki

azaltma faaliyetlerinin işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları ile ilişkisini ortaya çıkarması açısından önemlidir. Bu çalışma ile proje kapsamında ortaya çıkan çatışma alanlarında projelerin sosyal etki değerlendirme çalışmalarının ve kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin işlevsel bir rol oynayıp oynamadığı ve çatışma alanlarında ne tür etkilere sahip olduğu bölge halkının gözünden ortaya konulması açısından alana ilişkin doğrudan bilgi sunmaktadır. Ayrıca çalışma , yatırım projelerinin toplumsal ve sosyal etkileri üzerinde özellikle de çatışma yaratacak alanlara yönelik, firmaların yaptığı kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları ve sosyal etki çalışmalarının işlevselliğini de ortaya koyması açısından önemlidir.

1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada nitel yöntem kullanılmıştır. Nitel yöntem görüşme, gözlem ve döküman analizi gibi tekniklerin kullanıldığı, olayların ve atfedilen anlamların kendi ortamında gerçekçi ve bütüncü bir şekilde ortaya konmasına ilişkin nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Fenomenolojik yaklaşımın (olgubilim) kullanıldığı bu çalışmada, fenomenolojik yaklaşımın kişilerin bir olguya ilişkin algılarını, olaylara yükledikleri anlamları ve genel olarak bilinen bu olguların diğer kişilerin gözünden nasıl görüldüğünü ortaya koymak için kullanılma amacına uygun olarak toplumun TANAP projesine ilişkin anlam dünyaları ele alınmıştır.

Araştırma yönteminin ele alındığı bu bölüm, araştırmanın katılımcılarını belirleme süreci, veri toplama ve analiz süreci ile araştırma soruları olarak üç alt bölüme ayrılmıştır.

1.2.1. Araştırmanın Katılımcılarını Belirleme Süreci

Uluslararası Finans Kuruluşları (UFK) tarafından finansal açıdan desteklenmeye uygun bulunan yatırım projelerinin gerçekleştirildiği bölgelerde, mevcut çevresel ve sosyal koşulların korunacağı bilgisi, yatırım yapan işletmelerin UFK'lara sunduğu Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirme (ÇSED) raporunda taahhüt altına alınmaktadır (IFC, 2012). İşletmelerin yatırım yaptıkları bölgelerde bu taahhütleri yerine getirirken

gerçekleştirdikleri uygulamalara karşı, bölge halkının bu taahhütleri yerine getirmeye ilişkin düşüncelerini ortaya çıkarmak ve bu uygulamaların etkinliğini incelemek amacıyla araştırmada, Türkiye’de gerçekleştirilen en büyük doğal gaz iletim hattı projesi olan Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) Projesi’nin inşaat sahası etki alanında bulunan yerleşim yerleri çalışma alanı olarak seçilmiştir. TANAP Projesi, Türkiye’de yatırım maliyeti en yüksek olan projelerden biri olması, yoğun inşaat faaliyetleri yürütüldüğü için yaratacağı etkinin de büyük olması, ve Türkiye’yi doğudan batıya geçen bir proje olduğu için farklı bölgelerle karşılaştırma yapma imkanı sunması gibi sebeplerle seçilmiştir.

Proje, Azerbaycan doğal gazını, Şah Deniz - 2 Doğal Gaz Alanı ve Güney Hazar Denizi’ndeki diğer alanlardan Türkiye’ye ve Avrupa’ya kadar taşıyan, Güney Gaz Koridoru’nun bir parçasıdır. TANAP Doğal Gaz Boru Hattı güzergâhı Türkiye’nin Gürcistan sınırındaki kuzeydoğu köşesinden başlamakta olup; doğuda Ardahan’dan, batıda Edirne’ye kadar 20 il, 72 ilçe ve 612 köy/mahalleden geçmektedir. Boru hattı, Edirne İpsala’da Türkiye-Yunanistan sınırına ulaşmaktadır. Bu noktada TAP Doğal Gaz Boru Hattı ile birleşmektedir. TANAP Doğal Gaz Boru Hattı’nın Türkiye sınırları içindeki uzunluğu Ardahan ili Türkgözü ilçesinden Edirne ili, İpsala ilçesine kadar 1787 km’si karada ve 18 km’si Marmara Denizi altında olmak üzere toplamda 1805 km’dir. 1805 km’lik bu hat, 4 ana çalışma bölgesine ayrılmıştır.

Bölge 1, Türkiye’nin kuzeydoğu bölgesinde yer alan illerden Ardahan, Kars ve Erzurum illerini kapsamakta olup bu bölgede boru hattı uzunluğu 375 km’dir. Bölge 1’de toplam 3 il, 14 ilçe ve 114 köy olmak üzere etkilenen nüfus sayısı 48.169’dur (bkz. EK-2, Tablo-1). Erzurum ilinin batı kısmındaki bazı bölgeler Bölge 2’nin çalışma alanının içinde kalmaktadır. O nedenle tablolarda aynı iller tekrarlı olarak verilmiştir.

Türkiye’nin kırsal bölümleri az sayıda ilçe ve büyük oranda köyü barındırmaktadır. Bölge 1’deki kent merkezleri diğer bölgelerden görece olarak az sayıdadır. ADNKS 2015 verilerine göre bölgede yer alan köy ve şehir nüfusu Tablo 1-1’de verilmiştir. bölgede en fazla nüfusa sahip il Erzurum’dur (762.321). Erzurum ilini Kars (292.600) ve Ardahan takip etmektedir (99.265).

Bölgenin kuzey bölümünde, dağınık yerleşim dokusu hakimdir. Bu bölgelerdeki yerleşim yerlerinde ortalama birkaç hane bulunmaktadır, ancak daha kalabalık

yerleşimlerinin olduğu topluluklar Aras-Fırat havzasında bulunan Erzurum-Kars platosunda karşımıza çıkmaktadır (TANAP, 2013).

Tablo 1-1 Bölge 1’de Yer Alan İllerin Şehir ve Köy Nüfusları (2015)

İl	Köy /Mahalle	Şehir
Ardahan	62683	36582
Kars	159326	133334
Erzurum-	349995	412326

Kaynak: ADNKS, 2015.

Bölge 2, Bayburt, Erzincan, Erzurum illerinin batı kesimi ile Giresun, Gümüşhane ve Sivas illerinin doğu kesimini içine alan ve toplam boru hattı uzunluğunun 475 km olduğu alanı kapsamaktadır. Toplam 6 il, 16 ilçe ve 155 köy olmak üzere etkilenen nüfus sayısı 22.050’dir (bkz. EK-2, Tablo-2).

Bölge 2’nin kırsal niteliği İç Anadolu’yu andırmaktadır. Toplulaşmış köyler, çekirdek bir köye bağlanmış bazı toplulaşmış mahalleler ve yama şeklinde yayla yerleşimleri Orta Anadolu kırsal yerleşim dokusunun özellikleridir. Ortak bir doku olarak, Orta Anadolu platosu, doğuya ilerledikçe giderek sarplasmaktadır. Dolayısıyla, kırsal ve kentsel nüfus azalmaktadır. Bölge 2 çalışma alanına giren yerleşimlerin şehir ve köy nüfusları Tablo 1-2’de verilmiştir.

Tablo 1-2 Bölge 2’de Yer Alan İllerin Şehir ve Köy Nüfusları (2015)

İl	Köy/Mahalle	Şehir
Bayburt-	32274	46276
Erzincan-	95742	127176
Erzurum-	N/A	762321
Giresun-	151132	275554
Gümüşhane-	51941	99508
Sivas-	166687	451930

Kaynak: ADNKS, 2015

Bölge 3, Sivas ilinin batı kesimi, Yozgat, Kırşehir, Kırıkkale, Ankara ile Eskişehir illerinin doğu kesimini kapsayan ve toplam boru hattı uzunluğunun 509 km olduğu alanı kapsamaktadır. Toplam 6 il, 22 ilçe 166 köy olmak üzere etkilenen nüfus sayısı 74.939'dur (bkz. EK-2, Tablo-3) .

Bölge -3 , ortalama %79.2 ile en yüksek kentleşme oranına sahiptir. Özellikle kırsal alandan İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlere olan dış göç gözlenmektedir.

Türkiye'nin ikinci büyük şehri ve başkenti Ankara bu bölgededir ve nüfusu 5.270.575'tir. Bölge 3 çalışma alanına giren yerleşimlerin şehir ve köy nüfusları Tablo 1-3'te verilmiştir.

Tablo 1-3 Bölge 3'de Yer Alan İllerin Şehir ve Köy Nüfusları (2015)

İl	Köy/Mahalle	Şehir
Eskişehir	N/A	826716
Ankara	N/A	5270575
Kırıkkale	34696	235575
Kırşehir	52340	173222
Yozgat	156576	262864
Sivas-	166687	451930

Kaynak: ADNKS, 2015

Bölge 4, Eskişehir ilinin batı kesimi, Bursa, Bilecik, Kütahya, Balıkesir, Çanakkale, Tekirdağ ve Edirne illerini kapsayan ve toplam boru hattı uzunluğunun 477 km'sini oluşturan alanı içermektedir. Bölge 4'te toplam 8 il, 20 ilçe ve 177 köy olmak üzere etkilenen nüfus sayısı 81.612'dir (bkz. EK-2, Tablo 4).

Bölge 4'teki yerleşim yerlerinde yoğun nüfus ve yüksek kentleşme görülmektedir. Bölge 4, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin yanısıra özellikle Bölge 1 ve Bölge 2'nin doğu bölgelerinden genç insanların iç göçüne maruz kalmaktadır. Bölge 4'te yer alan yerleşim yerlerinin şehir ve köy nüfusları Tablo 1-4'te verilmiştir.

Tablo 1-4 Bölge 4’de Yer Alan İllerin Şehir ve Köy Nüfusları (2015)

İl	Köy/Mahalle	Şehir
Eskişehir	N/A	826716
Bursa	N/A	2842547
Bilecik	44669	167692
Kütahya	178348	393115
Balıkesir	N/A	1186688
Çanakkale	211155	302186
Tekirdağ	N/A	937910
Edirne	113104	289433

Kaynak: ADNKS, 2015

Araştırma Evrenini Belirleme Süreci

Araştırmanın evrenini, 4 bölgeye ayrılan ve toplam uzunluğu 1.805 km olan boru hattının Bölge 3 (509 km) ve Bölge 4 (477 km) olarak adlandırılan kısımlar içinde yer alan Ankara, Eskişehir ve Bursa illerinin bazı ilçelerine bağlı mahalleleri oluşturmaktadır. Bölge 1 ve Bölge 2 yöresel olarak benzer özelliklere sahip olduğu düşünülerek çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Bölge 3 ve Bölge 4’ün karşılaştırmalı olarak incelenmiş olması bölgesel farklılıkların ortaya konması açısından önem taşımaktadır. Bölge 3, Bölge 1 (375 km) ve Bölge 2 (450 km) ile kıyaslandığında daha fazla uzunluğa sahip olması, boru hattı güzergahının geçtiği bölgelerde yerleşim ve nüfus sayısının daha fazla olması gibi sebeplerle araştırma evreni olarak seçilmiştir. Bölge 4’ün, Bölge 3’e göre daha kısa mesafeye sahip olmasına rağmen, boru hattı güzergahı boyunca bölgedeki yerleşim yeri ve nüfus sayısı, Bölge 3’ten fazladır. Ayrıca Bölge 4, ülkenin Batı bölgesine ait illerini kapsadığından Orta Anadolu bölgesi ile karşılaştırma yapma imkanı sunmaktadır.

Bir başka ifade ile, evren belirlenirken arazi sahiplik durumu, etkilenen arazi miktarı, inşaat faaliyetlerinin yoğunluklu olarak gerçekleştirildiği ve inşaat faaliyetlerinin en az etkilediği yerleşimler olması, bu yerleşimlerin yüksek nüfus oranına sahip yerleşimler

olması, bölgenin şehir/ilçe merkezine olan uzaklığı ve Proje özelinde istihdam edilen bireylerin bu yerleşimlerde ikamet ediyor olması gibi faktörler göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca TANAP Projesi'nde etkilenen nüfus grupları üç ana kategoriye ayrılmaktadır. Özel arazi malikleri, kamu arazisi malikleri ve özel ve/veya kamu arazilerinin kullanıcıları. IFC standartlarına göre, Proje'nin inşaat koridorundaki arazi ve diğer taşınmazların kayıplarından dolayı tazminat hakkı kazanma iki durumda gerçekleşmektedir.

- Etkilenen arazide ya da taşınmazlar üzerinde yasal hakkı olanlar (arazinin ya da diğer varlıkların kullanımına ait geleneksel ve örfi hakları olanlar (zilyet dahil),
- Etkilenen taşınmazların yasal mülk sahibi olmamakla birlikte bunları işleyen ve işgal etmiş gruplar.

Araştırma evreni belirlenirken IFC standartlarına göre tazminat hakkı elde edip etmeme durumu da göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmanın evreni olarak belirlenen alanlar Tablo 1-5'te verilmiştir.

Tablo 1-5 Araştırmanın Evrenine Dahil Edilen Mahalleler ve Bunların Özellikleri (Bölge-3-4)

İl	İlçe	Köy /Mahalle	Nüfus	İnşaat Faaliyetlerinin En Yoğun Olduğu Yerler						İnşaat Faaliyetlerinin En Az Olduğu Yerler					
				Nüfusu yoğun olan						Nüfusu yoğun olan					
				Arazi Sahipliği		Arazi Değeri		Ekilen Arazinin Vasfı		Arazi Sahipliği		Arazi Değeri		Ekilen Arazinin Vasfı	
				Şahıs	Hazine	Düşük	Yüksek	Kuru Tarım	Sulu Tarım	Şahıs	Hazine	Düşük	Yüksek	Kuru Tarım	Sulu Tarım
ANKARA	Gölbaşı	Karagedik Aydın Mah.	1349	X			X	X							
		Karagedik Ercan Mah.	1185	X			X	X							
	Polatlı	Eskikarsak	163	X	X		X		X						
ESKİŞEHİR	Günyüzü	Kavuncu	335	X	X		X		X						
	Odunpazarı	Akpınar	1944	X			X		X						
BURSA	M.Kemalpaşa	Güllüce	1024							X	X		X		X
	Büyükorhan	İsmetpaşa	1380							X			X		X

Evren Olarak Belirlenen Köy / Mahallelerin Özellikleri

Ankara – Gölbaşı – Karagedik Mah.: Bölge 3'ün içinde yer alan ve Ankara il merkezine 47 km, Gölbaşı ilçe merkezine 32 km uzaklıkta olan bu mahalle, Ankara Büyükşehir Belediyesinin planladığı Karagedik Projesi kapsamına girdiği için arazi fiyatlarının son zamanlarda yükseldiği bir bölgedir. Karagedik Proje alanı, Ankara'daki Haymana yolu ile Konya yolu arasında, Gölbaşı Özel Koruma Çevre Koruma bölgesi, Mogan ve Eymir Göller bölgesinin güneyinde, Karagedik Mahallesi'nin kuzeybatısında yer almaktadır. Karagedik Projesi bu bölgede ağırlıklı olarak şahıs arazilerinden geçmekte olup, arazi bedellerinin söz konusu spekülasyonlar nedeniyle yüksek olduğu ve ağırlı olarak kuru tarımın yapıldığı bir bölgedir.

Ankara – Polatlı – Eskikarsak Mah.:

Bölge 3 kapsamında değerlendirmeye alınan Eskikarsak Mah. Ankara iline 96, Polatlı ilçesine 21 km uzaklıktadır. Burası, Proje faaliyetlerinin yoğun olarak devam ettiği bir bölge olması, buna bağlı olarak da etkinin en çok gözlemlendiği yer olması sebebiyle çalışmaya dahil edilmiştir. Bu bölge sulu tarım uygulamalarının yapıldığı kıymetli arazilere sahiptir.

Eskişehir – Günyüzü – Kavuncu Mah.:

Bölge 3 kapsamında değerlendirmeye alınan Kavuncu Mah., Eskişehir iline 135, Günyüzü ilçesine 8 km uzaklıktadır. Burası, Proje faaliyetlerinin yoğun olarak devam ettiği bir bölge olması, buna bağlı olarak da etkinin en çok gözlemlendiği yer olması sebebiyle çalışmaya dahil edilmiştir. Bu bölge sulu tarım uygulamalarının yapıldığı kıymetli arazilere sahiptir.

Eskişehir – Odunpazarı – Akpınar Mah.:

Bölge 4 kapsamında değerlendirmeye alınan Akpınar Mah., Eskişehir il merkezine 15 km, Odunpazarı ilçe merkezine 12 km uzaklıktadır. İnşaat faaliyetlerinin ve nüfus yoğunluğunun görece fazla olduğu bir bölgede olması sebebiyle araştırmaya dahil edilmiştir. Bölgedeki araziler kıymetli olup sulu tarım uygulamaları yapılmaktadır.

Bursa – Mustafakemalpaşa – Güllüce Mah.:

Bölge 4 kapsamında değerlendirmeye alınan Güllüce Mah., Bursa iline 92 km, M.kemalpaşa ilçesine 7 km uzaklıktadır. İnşaat faaliyetlerinin en az olduğu bölgede yer alması sebebiyle çalışmaya dahil edilmiştir. Arazi bedelleri piyasa koşullarına göre normal değerinde olup bölgede ağırlıklı olarak sulu tarım yapılmaktadır.

Bursa – Orhaneli – İsmetpaşa Mah.:

Bölge 4 kapsamında değerlendirmeye alınan İsmetpaşa Mah., Bursa iline 24 km, Orhaneli ilçesine 0,3 km uzaklıktadır. İnşaat faaliyetlerinin en az olduğu bölgede yer alması sebebiyle çalışmaya dahil edilmiştir. Arazi bedelleri piyasa koşullarına göre normal değerinde olup bölgede ağırlıklı olarak sulu tarım yapılmaktadır.

Etkilenen kişi, halk ya da topluluk, bir projenin uygulanması nedeniyle inşa edilmiş bir yapıyı, araziyi (arsa, tarım arazisi veya mera), yıllık veya çok yıllık ekin veya ağaçları, ya da diğer herhangi bir taşınmazı kullanamayan, bunların mülkiyetini devir etmek zorunda kalan veya bunlardan geçici veya sürekli yararlanamayan topluluk veya kişi olarak tanımlanabilmektedir. Bu yararlanamama durumu tamamen veya kısmen, geçici veya kalıcı olabilmektedir.

Araştırmanın uygulama sahasını oluşturan TANAP Projesi kapsamında, 36 metrelik çalışma koridorunda bulunan toplam parsel sayısı 22.080 olup; etkilenen parsellerin toplam alanı yaklaşık 8.401 hektardır; dolayısıyla çalışma koridoru dahilinde etkilenen her bir parselin ortalama büyüklüğü 2.4 hektardır (TANAP YYEP, 2014).

Büyük ölçekli yatırım projelerinde, işletmelerin UFK'lerden aldıkları finans desteğinin bir karşılığı olarak projelerin gerçekleştiği bölgelere sağladıkları servis ve/veya yatırımların bölge halkı tarafından nasıl karşılandığını daha iyi anlamak için yapılan saha çalışmasında, TANAP Boru Hattı Projesi'nden etkilenen yerleşimlerde arazisi kamulaştırmaya konu olmuş arazi sahipleri, arazi kullanıcıları ve arazisi olmayan ve/veya arazisi hiçbir şekilde etkilenmeyen kişilerin sosyoekonomik koşulları göz önünde bulundurulmuştur.

TANAP Doğal Gaz Boru Hattı Projesi nedeniyle arazisi etkilenen kişi ve kamu kuruluşlarına bazı tazminat hakları da doğmaktadır. Projeden etkilenen değişik gruplar için tazminat ölçütleri aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

➤ Mülk sahipleri:

- Yerüstü tesisleri için kalıcı olarak edinilen araziler için mülkiyet bedeli,
- İnşaat koridorunun 20 metre genişliğindeki alanı için 3 yıllık geçici irtifak hakkı (geçici arazi edinimi) bedeli,
- İnşaat koridorunun 16 metre genişliğindeki kısmı için daimi ve müstakil nitelikli üst hakkı (uzun süreli kullanım hakkı) bedeli.
- Binaların/meskenlerin kaybı için yerine koyma (ikame) değeri,
- Kentsel (imarlı veya parsel niteliği taşıyan) arazinin piyasa değeri,
- Ekili ürünlerin pazar değerleri,
- Ağaçlar, bağlar, vb. gibi taşınmaz varlıklar için ikame değeri karşılığını almaktadırlar.

Karşılıklı anlaşmanın yapılmasından sonra 45 gün içinde kendi adlarına açılan banka hesaplarına ödeme almaları sağlanmaktadır. Ödemeler yapılmadan önce inşaat çalışmaları için araziye girilmeyeceğinin teminatı verilmektedir. Ekili ürünlere ve taşınmaz varlıklara (evler, ağaçlar, bağlar, ambarlar vb.) inşaattan dolayı verilen tüm zararların tazmin edileceği belirtilmektedir. Taşınmazların hisseli olması durumunda maliklerin hisseleri oranında ödeme alacakları bilgisi paylaşılmaktadır. Kayıtlı olmayan hisseler için sahiplik ve kullanımlar konusunda maliklerin anlaşmaları teşvik edilmektedir. Mülk sahipleri öncelikle rıza yolu ile alıma davet edilmektedir.

➤ Kamu veya şahıs arazilerinin kullanıcıları, kiracılar ve bu arazileri işgal edenler:

- Kullandıkları arazi için tazminat hakkına sahip değillerdir.
- Kamu (orman ve mera alanları dahil) ya da şahıs arazisinde sahip oldukları ya da inşa ettikleri yapı/mesken kayıpları için yerine koyma (ikame) bedeli almaktadırlar.
- Kamu (orman ve meralar dahil) ya da şahıs arazisinde ekili ürünleri için pazar değeri üzerinden tazminat almaktadırlar.
- Kamu (orman ve meralar dahil) ya da şahıs arazisinde sahip oldukları taşınmaz varlıklar (ağaçlar, bağlar vb.) için yerine koyma (ikame) bedeli almaktadırlar.

➤ Orman ve Su İşleri Bakanlığı:

- Arazilerin edinimi için uygun ödeme almaktadırlar.
- Araziye girmeden önce, kamu varlıklarının kaybının tazminatını Bakanlık yetkilileri ile birlikte belirlenmiş/kararlaştırılmış bedel üzerinden almaktadırlar.
- Kamu yapılarının/binalarının kaybının tazminatını Bakanlık yetkilileri ile birlikte belirlenmiş/kararlaştırılmış bedel üzerinden almaktadırlar.
- Mevsimlik ürün, ağaç, bağ vb. gibi kamuya ait diğer taşınmaz varlıkların kaybının tazminatını Bakanlık yetkilileri ile birlikte belirlenmiş/kararlaştırılmış bedel üzerinden almaktadırlar.

➤ Maliye Hazinesi ve diğer Devlet Kurumları:

- Araziye girmeden önce arazilerinin (meralar dahil) ediniminden doğan uygun tazminat bedelini almaktadırlar.
- Araziye girmeden önce kamu varlıklarının kaybının tazminatını Hazine veya Devlet Kurumları ile birlikte belirlenmiş/kararlaştırılmış bedel üzerinden almaktadırlar.
- Kamu yapılarının/binalarının kaybının tazminatını Hazine veya Devlet Kurumları ile birlikte belirlenmiş/kararlaştırılmış bedel üzerinden almaktadırlar.
- Ürün, ağaç, bağ vb. gibi kamuya ait diğer taşınmaz varlıkların kaybının tazminatını Hazine veya Devlet Kurumları ile birlikte belirlenmiş/kararlaştırılmış bedel üzerinden almaktadırlar.

Boru hattı güzergahı geçtiği bölgelerde kimi alanlarda söz konusu yerleşim yerlerine ait merkeze uzak olan arazilerden, kimi alanlarda ise yerleşim yerlerinin çok yakınından geçmektedir. Sadece arazilerinden geçilen bölgelerde Proje inşaat çalışmalarının etkisi, arazilerin daimi/geçici kamulaştırılması ve araziye ait ürün bedellerinin kullanıcı ve/veya arazi sahiplerine ödenmesi konusunda olmakta; yerleşim yerlerinin yakın olduğu yerlerde ise, inşaat ekipmanlarının taşınması sırasında ağır tonajlı araçların geçişi için kullanılan erişim yollarının yerleşim yerlerinin içinden geçiyor olmasıdır. Bu etkileri en aza indirecek önleyici faaliyetler, işletmelerin UFK'lardan finans desteği alabilmek için yapması gereken çevresel ve sosyal etki önleme gerekliliklerini kapsamaktadır.

Bir yerleşim yerinde Proje inşaat faaliyetlerinin etkisi aşağıdaki şekillerde ortaya çıkmaktadır:

- Arazisini ekip biçerek geçimini sağlayan kişilerin arazileri boru hattı güzergahının içinde kalıyorsa kamulaştırma işlemi yoluyla bu taşınmazlara el konulmakta ve 36 m'lik inşaat koridorunun 16 m'lik kısmı 49 yıllığına, 20 m'lik çalışma koridoru ise 3 yıllığına geçici irtifak hakkı verilerek kamulaştırılmaktadır.
- Araziyi kiralayarak ekip biçen kullanıcı kişilere, inşaatla başladığı sırada arazide ekili bulunan ürünün bedeli, ilgili bölgenin İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından belirlenen güncel ürün fiyatları üzerinden ödenmektedir. Kiraladıkları arazileri kamulaştırılan kişiler başka arazileri kiralamak durumunda kalabilmektedirler. Ayrıca arazisini kiraya vererek geçimini sağlayan arazi sahipleri ise inşaat çalışmaları süresince geçim kaynaklarından mahrum kalabilmektedirler.
- İnşaat çalışmaları sırasında inşaat ekipmanlarının taşınması sırasında ağır tonajlı araçların kullanılması, erişim yollarının yapısının bozulmasına ve yerleşim yerleri içindeki taşınmazların zarar görmesine sebep olabilmektedir.
- Bu ağır tonajlı araçların özellikle yerleşim yerlerinin içinden geçmesi sonucunda mevcut trafik yoğunluğu artacağından dolayı kaza olma riski de artabilmektedir.
- Özellikle büyük yatırım projelerinin inşaat faaliyetlerinde sayıca fazla personel çalışmasından dolayı yerleşim yerlerinin mevcut sosyoekonomik yapıları bu durumdan olumlu ve/veya olumsuz etkilenebilmektedir. Personellerin ihtiyaçlarını karşılamak için yapacakları alışverişler sayesinde yerel ekonomi hareketleneceği gibi diğer yandan, daha kapalı topluluklar sayıca çok olan ve bölgeden olmayan bu kişilere karşı önyargılı olabilmektedir. Bu farklı gruplar arasında çatışma çıkma olasılığı da bulunmaktadır.

Araştırmanın uygulama aşaması için yukarıda da belirtildiği üzere 3 şehir (Ankara , Eskişehir ve Bursa), 6 ilçe (Gölbaşı, Polatlı, Günyüzü, Odunpazarı, M.kemalpaşa ve Orhaneli) ve bu ilçelere bağlı 6 mahalle (Karagedik, Eskikarsak, Kavuncu, Akpınar, Güllüce ve İsmetpaşa) araştırmaya dahil edilmiştir. Bu mahallelerde görüşülen katılımcılar ise amaçlı örneklem kapsamında belirlenmiştir. Bu bağlamda üç kriter belirlenerek katılımcılar seçilmiştir. Katılımcıları belirleme kriterleri Tablo 1-6'da verilmiştir.

- Her mahalleden arazileri daimi ve/veya geçici kamulaştırılan arazi sahipleri ile bu durumdan hiç etkilenmemiş olanlar;
- Arazi sahibi, kiracı ve işgalci durumu göz önünde bulundurularak yapılan değerlendirmeler;
- Bu kişiler içinden miktar olarak arazisi en fazla etkilenenler göz önünde bulundurularak yapılan değerlendirmeler.

Tablo 1-6 Katılımcıların Belirlenme Kriterleri

Arazisi daimi ve/veya geçici kamulaştırılan				Arazisi olmayan ve/veya hiç etkilenmeyen
Arazi sahibi		Kiracı		İşgalci (hazine arazisini kullanan)
Etkilenen arazi miktarı çok	Etkilenen arazi miktarı az	Etkilenen arazi miktarı çok	Etkilenen arazi miktarı az	
14	12	4	3	3

Çalışmada her köyden asgari 6 kişi ile görüşülerek, toplamda 36 kişiye ulaşılması hedeflenmiştir. Grupta özellikle kadın toprak sahibi ya da kullanıcı olması durumunda kadınların çalışmaya dahil edilmesine karar verilmiştir. Ayrıca çalışmada yaşın etkileyici bir faktör olduğu düşünüldüğünden hedef kitle olarak seçilen grubu tam olarak ifade etmesi açısından en düşük yaş sınırı 35 olarak belirlenmiştir. Yaşam deneyimlerinden daha fazla faydalanma ve Proje uygulamalarının önceki hali ile şimdiki hali arasındaki farkı daha iyi ortaya koyma açısından üst yaş sınırı 75 olarak belirlenmiştir. Ayrıca farklı seviyeleri daha iyi anlamak için geniş bir yaş aralığındaki görüşmecilerin katılımı sağlanmıştır.

Kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal etki değerlendirme çalışmaları konusunda yapılan ampirik araştırmalardan yola çıkarak söz konusu TANAP doğal gaz boru hattının geçtiği her köy/mahalleden arazileri daimi ve/veya geçici kamulaştırılan arazi sahiplerinden, bu arazileri kiralamak suretiyle eken kullanıcılardan ve söz konusu yerleşim yerlerinde yaşayıp da arazisi olmayan ve/veya hiç etkilenmeyen kişilerden en 6 kişi ile görüşülerek toplamda en az 36 kişi araştırmanın katılımcıları olarak belirlenmiştir. Bu kişilerden arazisi daimi ve/veya geçici kamulaştırılan arazi

sahiplerinden etkilenen arazi miktarı çok olan 14 kişi, etkilenen arazi miktarı az olan 12 kişi ile görüşülmüştür. Kiralama yapan kişilerden etkilenen arazi miktarı çok olan 4 kişi ve etkilenen arazi miktarı az olan 3 kişi ile görüşülmüştür. Hazine arazisini kullanan 3 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

1.2.2. Veri Toplama ve Analiz Süreci

Seidman (1991, s.4), açık uçlu görüşmelerin "insanların davranışlarına erişim sağlama bağlamında etkili olduğunu ve bu tekniğin araştırmacıların bir davranışın anlamını anlaması için olanak sağladığını" belirtmiştir. Bu tür görüşmeler verilerin kapsamlı bir şekilde toplanmasını ve görüşmeciye soru sormak için gerekli özgürlüğün sunulmasını sağlamaktadır.

Berg (1998) görüşmeyi bir konuşma olarak üç çeşit görüşme tekniği kullanmak suretiyle tanımlamıştır: resmi olarak yapılandırılmış bir mülakat soru çizelgesini kullanan standartlaştırılmış görüşme; soruların zamanlamalarını kullanmayan, standartsız görüşme ve bir takım önceden belirlenmiş soruların veya belirli konuların uygulanmasını içeren yarı-standardize edilmiş görüşmeler. Bu araştırmada, takip soruları sorma gerektiği için, yarı-standardize edilmiş görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmacı sosyal etki konuları ile ilgili mevcut ampirik araştırmalardan yola çıkarak sorular oluşturmuştur.

Görüşme soruları, Proje uygulamaya geçmeden önceki yaşantıları ve şimdiki deneyimleri üzerine odaklanan açıklayıcı, yorumlayıcı ve değerlendirici sorulardan oluşmaktadır. Başlangıçta, temel demografik bilgileri içeren sorular sorulmuştur. Daha sonra, toprak kullanımı ve tarım faaliyetleri, sosyal sorumluluk ve sosyal etki azaltma uygulamaları konusunda TANAP özelinde sorular sorulmuştur.

Mart 2017'de ön hazırlıklarına başlanan ve nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmanın, 9 Mayıs 2017 tarihinde Hacettepe Üniversite Senatosu Etik Komisyonu onayı alınarak saha uygulamasına başlanmış ve Ekim 2017 tarihinde, yaklaşık 6 aylık bir sürede de tamamlanmıştır. Çalışma kapsamında 36 adet yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir.

Görüşmelerin gayri resmi bir ortamda gerçekleşmiş olması katılımcıların kendilerini yeterince rahat hissetmelerine olanak sağlamış olup gönüllü olmadıkları hiçbir konuda kendilerinden bilgi talebinde bulunulmamıştır. Görüşmeler genellikle katılımcıların seçtiği yerlerde gerçekleştirilmiştir. Ağırlıklı olarak belirlenen yerleşim bölgesinin kıraathanesinde, muhtar ofisinde ya da katılımcıların evinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, özgür ve rahat konuşabilecekleri bir yer seçmeleri konusunda teşvik edilmiştir. Bu durum verilen cevapların olabildiğince açık olmasını ve araştırmanın amacıyla örtüşmesini sağlamıştır. Derinlemesine görüşmeler katılımcılar arasında gönüllülük gösterenler ile gerçekleştirilmiş; kişilere katılım konusunda herhangi bir baskı ve zorlama yapılmamıştır.

Geçerli verilerin toplanmasını ve kaydedilmesini sağlamak için tüm görüşmelerde katılımcıdan izin alınarak bir ses kayıt cihazı kullanılmış olup görüşme sırasında katılımcıların rahatsız olmasına neden olabilecek bir video kayıt cihazı kullanılmamıştır. Görüşmelerin ortalama süresi 45 dakika ile 60 dakika aralığında olmuştur.

Görüşmelerin tamamlanmasının ardından her bir görüşmeci için oluşturulan ses kayıtları word belgesinde yazılı metin haline getirilmiştir. Bu metinler katılımcıların yaşadıkları yerleşim yerlerine göre tesadüfi olarak numaralandırılmıştır. Daha önce belirtilen araştırma soruları ile ilgili bağlamları tasvir edebilmek için, bu yazılı metinler, Maxqda 12 nitel veri analiz programına analiz edilmek üzere aktarılmıştır. Görüşmeler sırasında elde edilen bilgiler teorilere uygun olarak açılan temalar altında kodlanmıştır. Teorilerde yer almayan ancak katılımcılar tarafından belirtilen durumlar ise açık kodlama ile temalara dönüştürülmüştür. Daha sonra tüm tema ve alt temalar yeniden benzer ve farklılık açısından tekrar değerlendirilerek son halleri verilmiştir. Bu kapsamda çalışma 35 tema altında toplanmıştır.

1.2.3. Araştırma Soruları

Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara cevap bulmak hedeflenmiştir:

- Yatırım projelerinin sosyal etkileri nelerdir? Çatışma alanları var mıdır?
- Bölge halkının yatırım projesinden beklentisi nedir?

- Yatırım projeleri tarafından hayata geçirilmesi hedeflenen sosyal etki azaltma faaliyetlerinden halk ne derece haberdardır ve bu konuda ne düşünmektedir?
- Yatırım projelerinin ve buna bağlı olarak sosyal etki azaltma faaliyetlerinin bölgeye katkısı söz konusu olmasaydı halk bu projeler hakkında ne düşünürdü?
- Yatırım projelerinin planlandığı bölgede yaşayan bölge halkının çevreye ve devlete ilişkin sosyal sorumluluklarına yönelik farkındalık düzeyi nedir?
- Bölge halkının yatırım projelerine olan bakışları, toplumun sosyal sorumluluk farkındalık düzeyine göre ne durumdadır?

2. BÖLÜM: YATIRIM PROJELERİNDE SOSYAL ETKİ DEĞERLENDİRME SÜREÇLERİ VE YASAL DÜZENLEMELER: TRANS ANADOLU DOĞAL GAZ BORU HATTI (TANAP) PROJESİ ÖRNEĞİ

2.1. ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRME (ÇED)

Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED), ABD’de 1969 yılında yürürlüğe giren Ulusal Çevre Politikası Kanunu (NEPA) uyarınca zorunlu hale gelmiş ve 1970’den önce yalnızca ilkel forumda olan arazi kullanım politikasına federal bir boyut kazandırmıştır. Büyük federal faaliyet kararlarının, muhtemel çevresel sonuçlar öngörülerek alındığı bir ortam oluşturmuştur.

1969 yılından sonra sanayileşmiş ülkelerin bir çoğunda, ÇED prosedürleri uygulanmaya başlanmıştır. Kanada, Avustralya, Hollanda ve Japonya’da sırasıyla 1973, 1974, 1981 ve 1984’te çevre politikası yasaları kabul edilmiştir. Temmuz 1985’te Avrupa Topluluğu (AT) nihayet, belirli kategorideki projeler için çevresel değerlendirmeleri zorunlu hale getiren bir yönergeyi oy birliği ile kabul etmiştir.

Gelişmiş ülkeler, ÇED politikalarının uygulanmasının getirdiği farkındalık konusunda yalnız kalmamışlardır. Bir çok az gelişmiş ülke, herhangi bir resmi arazi kullanım planlama kontrol sisteminin yokluğunda, çevresel planlamanın bazı yönlerini sunmada aracı olduğunu takdir etmiştir.

Kolombiya, 1974’te prosedürler kabul edildiğinde ÇED sistemini kuran ilk Latin Amerika ülkesi olmuştur. Asya ve Pasifik bölgesinde Tayland ve Filipinler ÇED için uzun süredir var olan prosedürlere sahiptirler. Afrika’daki genel durum hakkında bilgi eksikliği olmasına rağmen, Ruanda, Botsvana ve Sudan da dahil olmak üzere birçok ülke ÇED deneyimi yaşamıştır (Klennert, 1984).

Doğu Avrupa’nın merkezi olarak planlanan ekonomilerinde, Marksist teori, kalkınma ve çevre arasındaki ilişkilere bir başka bakış açısı getirse de, ÇED’in devlet planlamasının ayrılmaz bir parçası olması gerektiğinin gittikçe arttığı fark edilmiştir. Macaristan, yatırım kararlarının dayandığı unsurlardan birinin çevresel konulardan oluştuğunu ve

Polonya, ÇED uygulamalarının benimsenmesini sağlayacak çalışmalar başlattığını kabul etmiştir.

Türkiye’de ise ÇED ile ilgili yapılan yasal düzenlemelerin ilki 11 Ağustos 1983’te yürürlüğe giren 2872 sayılı Çevre Kanunu’dur. Bu kanunun 10. maddesi şu şekildedir: “Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler bir Çevresel Etki Değerlendirme Raporu hazırlarlar. Bu raporda çevreye yapılabilecek tüm etkiler göz önünde bulundurularak çevre kirlenmesine sebep olabilecek atık ve atıkların ne şekilde zararsız hale getirilebileceği ve bu hususta alınacak önlemlerin neler olduğu belirlenir.” (RG 18132, 11.08.1983). 7 Şubat 1993 tarihinde ise -2872 sayılı Çevre Kanunu’nun kabulünden on yıl sonra - ilk ÇED yönetmeliği 21489 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sonrasında bu yönetmelik 7 kez ana olmak üzere 17 kez revize edilerek bugün yürürlükteki son şeklini almıştır.

2872 Sayılı Türk Çevre Kanunun’da çevresel konular geniş anlamda ele alınmaktadır. Bu Çevre Kanunu kapsamındaki çevre mevzuatı ulusal ve uluslararası standartlar ve yönetmeliklere göre oluşturulmuş olup, bu yönetmeliklerin bazıları Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) üyeliğine aday ülke konumu nedeniyle yakın zamanda AB Direktifleri ile uyumlu hale getirilmek üzere gözden geçirilmiştir. Bu yönetmelikle genel olarak sınırları belirlenen ÇED uygulamasının amacı “ekonomik ve sosyal gelişmeye engel olmaksızın çevre değerlerini ekonomik politikalar karşısında korumak, planlanan bir faaliyetin yol açabileceği bütün olumsuz çevresel etkilerin önceden tespit edilip gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak” olarak belirtilmiştir (Resmi Gazete, 2008).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞB) (eski adıyla Çevre ve Orman Bakanlığı), çevrenin korunması ve muhafaza edilmesi için benimsenen politikaların uygulanması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve doğal kaynakların idaresinden sorumludur. ÇŞB’nin merkezi Ankara’dadır ve her ilde de İl Müdürlükleri bulunmaktadır.

Çevre Kanunu ve ilgili yönetmeliklerin yanı sıra, aynı zamanda aşağıda listelenen çevrenin korunması ve yönetimi, kirliliğin önlenmesi ve kontrolü için gerekli önlemlerin uygulanması enerji verimliliği, sağlık ve güvenlik ve çalışma ve arazi kullanımı/edinimi ve diğer ilgili hususlar bu kapsamda Çevre Kanunu’nu tamamlayıcı olarak görülen diğer kanunlar ile birlikte düzenlenmektedir.

- Enerji Verimliliği Kanunu (Kanun No: 5627)
- Orman Kanunu (Kanun No: 6831)
- Yeraltı Suları Hakkında Kanun (Kanun No: 167)
- İş Kanunu (Kanun No: 4857)
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (Kanun No:2863)
- Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerinin Aşılattırılması Kanunu (No:3573)
- Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu (Kanun No: 5403)
- Maden Kanunu (Kanun No:3213)
- Belediye Kanunu (Kanun No: 5393)
- Milli Parklar Kanunu (Kanun No: 2873)
- Mera Kanunu (Kanun No: 4342)
- Halk Sağlığı Kanunu (Kanun No: 1593)
- Karayolları Trafik Kanunu (Kanun No:2918)

Son yıllarda, ÇED uygulamaları hızlı bir şekilde yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu durum, ÇED raporu hazırlarken konuların daha geniş kapsamlı ele alınması gerektiği ihtiyacını doğurmuş ve biyoloji, ekoloji, sosyoloji, halk sağlığı gibi farklı uzmanlık alanlarının da rapora eklenmesini sağlamıştır. Sosyal etki değerlendirmesi (SED), bu aşamada ortaya çıkan ayrı bir alanı oluşturmaktadır. Farklı alanların ÇED çalışmalarının içine dahil edilmesi önemli tartışmalara neden olsa da yeni teknik ve idari becerilerin gelişimini teşvik etmiş ve bu alanın kabul görmesini sağlamıştır.

2.2. ULUSLARARASI ÇEVRESEL VE SOSYAL STANDARTLAR

Uluslararası düzeyde Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirme (ÇSED), 1992 yılında Rio de Janeiro'da gerçekleşen, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda kabul edilmiştir. Bu tarihten itibaren ÇSED çalışmaları yaygınlaşmaya ve uygulamaları ise belirli bir standart kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda çok taraflı kalkınma bankalarının çoğu ÇSED süreç ve kılavuz ilkeleri oluşturmaya başlamıştır.

Dünya Bankası tarafından ÇED kapsamındaki ilk operasyonel direktif, 1989'da hazırlanmıştır. Haziran 2009 itibariyle, 100'den fazla ülkede çalışmaları bulunan birçok ticari banka dâhil, 66 finans kurumu Ekvator Prensiplerini kabul etmiştir. Ekvator Prensipleri, finansal destek verdikleri büyük projelerin, sosyal sorumluluk bilinci ve güçlü çevresel yönetim uygulamaları yansıtılarak geliştirilmesini amaçlayan Uluslararası Finans Kurumu'nun (IFC) çevresel ve sosyal performans standartlarına dayanmaktadır. ÇSED süreci için uluslararası alanda kabul görmüş başlıca gereklilikleri tanımlayan kurumlardan bazıları aşağıda verilmektedir:

- Uluslararası Finans Kurumu (IFC)
- Dünya Bankası (WB)
- Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD)
- Avrupa Yatırım Bankası (EIB)
- İhracat Kredi Kuruluşları (ECA) da dâhil diğer Uluslararası Finans Kuruluşları (UFK).

Dünya Bankası Çevresel Değerlendirmesi – Operasyonel Politikası, projeleri olası çevresel etkilerinin nitelik ve büyüklüğünün yanı sıra tür, mekân, duyarlılık ve ölçeğine göre sınıflandırmaktadır. IFC ve EBRD de projeleri etkilerinin nitelik ve büyüklüğüne göre (Ek 1 ve Ek 2 projeleri için Türkiye'de yapılan ÇED sınıflandırmasına benzer şekilde) değerlendirmektedir.

IFC tarafından finanse edilen projelerin sosyal ve çevresel sürdürülebilirliklerinin sağlanması için, IFC Performans Standartları'na uymaları gerekmektedir. EBRD tarafından finanse edilen projeler ise, EBRD Performans Gerekliliklerini yerine getirmek zorundadır. EIB, AB politikalarıyla aynı doğrultudaki sürdürülebilir yatırım projelerini finanse etmektedir. EIB'nin finanse edeceği projeler için alınacak önlem ve uyulacak standartların, bütün ilgili AB Direktif ve Yönetmelikleriyle uyumlu olması gerekmektedir.

EIB ve EBRD tarafından uygulanan ÇSED süreçleri, AB ÇED Direktifi (Direktif 97/11/EC ile değiştirilen Direktif 85/337/EEC) doğrultusundadır. Uluslararası Etki Değerlendirmesi Birliği (IAIA), en iyi uygulama örnekleri dokümanı, ÇSED sürecinin aşamalarını aşağıdaki şekilde listelenmektedir:

- Çevresel Etki Değerlendirmesi çalışmasının hazırlanması - sunulan teklifin etkileri, azaltıcı önlem önerileri, sonuçların önemi ve proje teklifinden etkilenebilecek halkın ve toplulukların kaygılarını açık ve tarafsızca belgelendirmeyi amaçlamaktadır. Sürecin bu aşaması, ÇSED Raporu'nun fiili hazırlanmasına karşılık gelmektedir.
- Belgelerin incelenmesi - Raporun iş tanımına uygun olup olmadığı, yapılan teklife dair tatmin edici bir değerlendirme sunup sunmadığı ve karar alınabilmesi için gereken bilgileri içerip içermediğinin belirlenmesini amaçlamaktadır.
- Karar alma - sunulan teklifin onaylanması veya reddedilmesi ile hayata geçirilebilmesi için gereken koşulların belirleneceği aşamadır.
- İzleme - verilen onay koşullarının yerine getirilmesini sağlamak, gelişmenin etkileri ve etki azaltıcı önlemlerin etkinliğini izlemek ve gerektiğinde çevresel yönetimi optimize edebilmek için çevre denetimi ve süreç değerlendirmesi gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

Dünya Bankası – Uluslararası Finans Kuruluşu (IFC)

Dünya Bankası Grubu'nun özel sektör kolu olarak kurulan Uluslararası Finans Kuruluşu (IFC *International Finance Corporation*) gelişmekte olan ülkelerde özel sektörün gelişimini teşvik etmek için kredi açmak ve özel sektörün gelişmesini sağlamakla görevlidir. Bu kapsamda kredi vereceği kuruluşlara uygulanmak üzere Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Politikası doğrultusunda çevresel ve sosyal Performans Standartları belirlemiştir. Bu standartlar Tablo 2-1’de verilmiştir.

Tablo 2-1 Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik ile ilgili IFC Performans Standartları (2012)

IFC Performans Standartları
Performans Standardı 1: Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi
Performans Standardı 2: İş ve Çalışma Koşulları
Performans Standardı 3: Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi
Performans Standardı 4: Toplum Sağlığı, Güvenliği ve Emniyeti
Performans Standardı 5: Arazi Alımları ve Zorunlu Yeniden Yerleştirme
Performans Standardı 6: Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi
Performans Standardı 7: Yerli Halklar
Performans Standardı 8: Kültürel Miras.

Performans Standardı 1’in amaçları özet olarak;

- Projenin çevresel ve sosyal risk ve etkilerini belirlemek ve değerlendirmek,
- Çalışanlar, etkilenen topluluklar ve çevre üzerindeki risk ve etkilerden kaçınmak, kaçınmak mümkün değilse söz konusu risk ve etkileri en aza indirmek ve artık etkilerin kaldığı yerlerde telafi etmek/karşılılamak,
- Yönetim sistemlerinin etkin kullanımıyla müşterilerin çevresel ve sosyal performanslarının artmasını teşvik etmek,

- Etkilenen topluluklardan gelen şikâyetlerin ve diğer paydaşlarla gerçekleştirilen dış iletişimlerin uygun bir şekilde cevaplandırıldığından ve yönetildiğinden emin olmak,
- Proje süreci boyunca etkilenen toplulukları etkileyecek konular kapsamında, etkilenen toplulukların yeterli katılımını sağlamak için gerekli araçların kullanılmasını teşvik etmek ve bu araçları sağlamak ve ilgili çevresel ve sosyal bilgilerin açıklandığından ve yayıldığından emin olmak olarak sıralanabilir.

Performans Standardı 2'den Performans Standardı 8'e kadar özel dikkat gerektiren çevresel ve sosyal riskler ve etkiler açıklanmaktadır. Çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin belirlenmesiyle, işletme söz konusu risk ve etkileri, çevresel ve sosyal riskleri olan tüm projelerde uygulanabilecek Performans Standardı 1 ile uyum içerisinde olan Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi vasıtasıyla yönetmektedir.

Bunlara ek olarak IFC'nin Çevre, Sağlık ve Güvenlik konularıyla ilgili olarak yayınladığı kılavuzlar da bulunmaktadır:

- IFC - Çevre, Sağlık ve Güvenlik Kılavuzu, Nisan 2007,
- IFC -Termik Santraller için Çevre, Sağlık ve Güvenlik Kılavuzu, 2008
- IFC/EBRD Kılavuz Notu: İşçilerin Barınma Koşulları: Süreçler ve Standartlar

Bu Performans Standartları, IFC'den yatırım ve danışmanlık desteği alan işletmelerin, risk ve sonuçlara dayalı bir yaklaşım yoluyla çevresel ve sosyal performansını yönetmesine ve iyileştirmesine yardımcı olmaktadır. Çevresel ve sosyal risk ve etkilerin Performans Standartlarına uygun şekilde yönetilmesinden kredi alacak kuruluş sorumlu olmakla birlikte, IFC, mevcut durum değerlendirmesi, izleme ve denetimler yoluyla, finanse ettiği iş faaliyetlerinin Performans Standartlarına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaya çalışmaktadır.

Ekvator Prensipleri (EP)

Ekvator prensipleri; 2003 yılında IFC'nin çevre ve sosyal sorumluluk standartları esas alınarak büyük yatırım projelerinin finansmanında hayata geçirilmek üzere 10 uluslararası banka tarafından gönüllü olarak kabul edilmiştir. 2006 yılında da bu prensipler yeniden revize edilmiş ve tamamen IFC'nin sosyal, çevresel sürdürülebilirlik konusundaki standartları ile uyumlu hale getirilmiştir.

IFC standartları ile büyük ölçüde benzerlik gösteren EP, IFC standartları ile kredi veren kuruluşların farklı olması konusunda ayrılmaktadır.

Ekvator prensipleri en son Haziran 2013 tarihinde revize edilmiş olup, Ekvator Prensipleri-III olarak adlandırılan prensipler

Tablo 2-2’de gösterilmiştir.

Tablo 2-2 Ekvator Prensipleri III

Ekvator Prensipleri III
Prensip 1: Gözden Geçirme ve Kategorilere Ayırma
Prensip 2: Çevresel ve Sosyal Değerlendirme
Prensip 3: Uygulanabilir Çevresel ve Sosyal standartlar
Prensip 4: Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi ve Ekvator Prensipleri Eylem Planı
Prensip 5: Paydaş Katılımı
Prensip 6: Şikayet Mekanizması
Prensip 7: Bağımsız Değerlendirme
Prensip 8: Kredi Güvence Koşulları
Prensip 9: Bağımsız İzleme ve Raporlama
Prensip 10: Raporlama ve Şeffaflık

Bu prensiplerde kredi alacak kuruluşların çevresel ve sosyal konularda yerine getirmesi gereken sorumluluklar ayrıntılı olarak anlatılmamış, IFC performans standartlarına ve kılavuzlarına atıfta bulunulmuştur.

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD)

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) tarafından sunulan en güncel Çevresel ve Sosyal Politika 2014 yılında yayınlanmıştır. Bu politika, yatırım ve teknik işbirliği faaliyetlerinin tamamında çevresel olarak sağlam ve sürdürülebilir bir kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Politikanın kendisi, Banka’nın halihazırda finansal destek

verdiği ya da işletme tarafında finansman için başvurduğu projelerde, çevresel ve sosyal etkilerin ne şekilde değerlendirilmesi gerektiğinin çerçevesini çizmektedir.

EBRD Çevresel ve Sosyal Politikaları uyarınca, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanında kilit unsur konumunda on adet Performans Koşulu (PK) tanımlamıştır. Her bir PK kendi hedefleri içerisinde, projelerde uygulanacak belirli koşulların işletme tarafından takip edilmesi yoluyla arzu edilen çıktıların elde edilmesini tanımlamaktadır. EBRD tarafından doğrudan finanse edilen projelerin karşılaması gereken ilgili Performans Koşulları Tablo 2-3'te listelenmiştir.

Tablo 2-3 EBRD Performans Koşulları

EBRD Performans Koşulları
PK1: Çevresel ve Sosyal Değerlendirme ve Yönetim
PK2: İşgücü ve Çalışma Koşulları
PK3: Kirliliğin Önlenmesi ve Azaltılması
PK4: Toplum Sağlığı, Güvenliği ve Emniyeti
PK5: Arazi Edinme, Gönülsüz Yeniden İskân ve Ekonomik Yer Değişim
PK6: Biyolojik Çeşitliliğin Korunması, Yaşayan Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi
PK7: Yerli Halklar
PK8: Kültürel Miras
PK9: Finansal Aracılar
PK10: Bilgi Açıklama ve Paydaş Katılımı

PK 1, projelerle ilişkili çevresel ve sosyal etkilerin ve sorunların belirlenmesi için entegre değerlendirmeler yapmanın, çevresel ve sosyal performansın proje ömrü boyunca işletme tarafından yönetilmesinin önemini ortaya koymaktadır. PK 1'in temel amacı aşağıda verilmektedir:

- Projenin çevresel ve sosyal etkilerini ve sorunlarını belirlemek ve değerlendirmek;
- Proje faaliyetlerinin çalışanlar, etkilenen topluluklar ve çevre üzerinde yaratacağı olumsuz çevresel ve sosyal etki ve sorunları ele almak için bir azaltma hiyerarşisi yaklaşımının benimsenmesi;
- Yönetim sistemlerinin etkin kullanımı yoluyla müşterilerin çevresel ve sosyal performanslarının iyileştirilmesini desteklemek;
- İlgili PK'larla tutarlı olacak şekilde çevresel ve sosyal etki ve bu etkileri değerlendirmek, yönetmek için, projenin doğasına uygun olarak tasarlanmış bir çevre ve sosyal yönetim planı geliştirmektir.

PK 2'den PK 8'e kadar kilit çevresel ve sosyal hususlar tanımlanmaktadır. PK 10'da ise finanse edilecek projeler ile ilgili bilgi paylaşımı ve paydaş katılımı hususları ele alınmaktadır.

Dünya Bankası politikalarına göre, yatırım yapılacak projeler, çevresel ve sosyal kriterlerine göre Kategori A, B veya C olarak sınıflandırılmaktadır. Dünya Bankası İşlevsel Politikası 4.01 (Çevresel Değerlendirme)'e göre kategorilerin tanımları özet olarak aşağıda sunulmaktadır:

- Kategori A: Önerilen projenin hassas, çeşitli veya emsalsiz önemli olumsuz çevresel etkileri varsa, söz konusu proje Kategori A olarak sınıflandırılır. Bir Kategori A projesi için işletme normal şartlarda bir ÇED Raporu (veya uygun şekilde kapsamlı bir bölgesel veya sektörel Çevresel Değerlendirme) hazırlamak ile yükümlüdür.
- Kategori B: Önerilen projenin, insan popülasyonu veya çevresel manada önemli olan alanlar (sulak alanlar, ormanlar, otlaklar ve diğer doğal habitatlar) üzerindeki olumsuz çevresel etkileri Kategori A projelerinden daha az ise, söz konusu proje Kategori B olarak sınıflandırılır. Söz konusu etkiler bölgeye özel, geri döndürülemezliği az, ve çoğu durumda azaltıcı önlemlerin Kategori A projelerine göre daha hazır bir şekilde dizayn edilebileceği etkilerdir. Kategori B projeleri için Çevresel Değerlendirme kapsamı Kategori A projelerine göre daha dardır. Kategori B projelerinin bulguları ve sonuçları, Proje Değerlendirme Dokümanı veya Proje Bilgilendirme Dokümanı gibi bir proje dokümantasyonu yoluyla açıklanır.

➤ Kategori C: Önerilen proje çok az çevresel etkiye sahipse veya hiç çevresel etkiye sahip değilse söz konusu proje Kategori C olarak sınıflandırılır. Kategori C projeleri için tarama/eleme dışında herhangi başka bir Çevresel Değerlendirme eylemine ihtiyaç yoktur.

Uluslararası kredi kuruluşlarının temel aldığı ana konular yukarıdaki şekilde açıklanmış olsa da, bunların içinde IFC performans standartlarının bu değerlendirmelerde kullanılan ana kaynak olduğu söylenebilir. Diğer gereklilikler bu performans standartlarından yola çıkarak hazırlanmış olup içerik olarak benzer konulara vurgu yapmaktadır.

Ev Sahibi Hükümet Anlaşması'nda ifade edildiği üzere: TANAP, Ev Sahibi Hükümetin onayına sunulmak üzere bahsedilen bu çevresel ve sosyal standartlar doğrultusunda bir Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) Raporu geliştirmiştir. ÇSED, ilgili kamu kurum ve kuruluşlara başvurularak ve bu kurumlar ve kuruluşlar ile iletişim içerisinde geliştirilmiş ve ulusal mevzuata göre değerlendirilip onaylanmıştır.

Çevresel ve Sosyal Standartlar, ulusal mevzuatla uyumlu olacak şekilde ve ayrıca Uluslararası Finans Kurumu'nun (IFC) Performans Standartları da dâhil olmak üzere, doğal gaz boru hattı endüstrisinde genel olarak benimsenen uluslararası standart ve uygulamalar da göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.

IFC ve doğal gaz boru hattı endüstrisinde genel olarak benimsenmiş uygulamalarda tanımlanan Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) süreci, Proje'nin çevresel ve sosyal etkilerinin tanımlanması ve yönetilmesi bakımından, yasalarda ifade edildiği şekliyle ulusal ÇED gerekliliklerine uygun bir yaklaşıma da yer vermektedir.

2.3. ARAZİ EDİNİMİYLE İLGİLİ TEMEL YASALAR

Türk Anayasası

Türk Anayasasının üçüncü bölüm "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler", üçüncü kenar başlığı altında bulunan 46. Madde, kamulaştırma konusunu ele almaktadır. Söz konusu madde, bir kalkınma projesinin kamu yararına hizmet ettiği durumlarda, devletin kamulaştırma sürecini başlatmaya ve yürütmeye yetkili olduğunu belirtir. Tüm boru hattı, baraj, havaalanı, karayolu ve diğer benzeri büyük ölçekli altyapı projelerinin

kamu yararına olduğu varsayılarak 46. maddeye esas teşkil etmektedir. Bu madde kamulaştırma yasasına atıfta bulunmaktadır.

Anayasanın ilgili maddesi, özel durumlar hariç "Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan arttırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir... Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanların bedeli, her halde peşin ödenir" hükmündedir. Arazi kamu yararına edinilse bile kamulaştırma işlemini yürüten kuruluşlar, kamulaştırılan taşınmazların bedellerini mülk sahiplerinin banka hesaplarına ödemedi fiili olarak araziye giremez ve proje inşaatına başlayamazlar.

Hükümetlerarası Anlaşma (HA) ve Ev Sahibi Hükümet Anlaşması (EHA)

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Devleti arasındaki Hükümetlerarası Anlaşma (HA), 26 Haziran 2012'de imzalanmıştır ve iki ülke parlamentosunda onaylanarak yasalaşmıştır. HA, Hazar Denizi'nden çıkan doğal gazın, bir ihraç boru hattıyla Azerbaycan ve Türkiye topraklarından geçerek taşınmasının yasal ve ticari alt yapısını uluslararası hukuk ve her iki ülkenin kanunları çerçevesinde tanımlamaktadır.

Ev Sahibi Hükümet Anlaşması (EHA), Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı İletim A.Ş. arasında 26 Haziran 2012'de imzalanmış ve 19 Mart 2013'te Resmi Gazete'de yayınlanarak Türkiye Cumhuriyeti'nin 6375 sayılı Kanunu olarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu EHA ayrıca, Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı'nın Türkiye kesiminin uygulanması, işletilmesi ve devreden çıkarılması konularının yasal temelini oluşturur ve HAA'nın ayrılmaz bir parçasıdır.

EHA Türkiye içerisinde Proje faaliyetlerini gerçekleştirmek, boru hattını inşa ederek işletmek için gerekli tüm arazi haklarının edinip; Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı İletim A.Ş.'ye devir etmek görevini Atanmış Devlet Kurumu (ADK) olarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na vermiştir. Türk Hükümeti Proje'nin arazi edinimi ve yeniden yerleşim gereklerinin uygulanmasından yükümlü olmak üzere Boru Hatları İle Petrol Taşıma Anonim Şirketi'ni (BOTAŞ) tayin etmiştir.

Ev Sahibi Hükümet Anlaşması'nın (EHA) 5. Maddesi: "Ev Sahibi Hükümet, Türkiye Cumhuriyeti'nin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nı Atanmış Devlet Kurumu olarak yetkili kılar ve atar". Anlaşma TANAP Proje Tüzel Kişiliği tarafından talep edildiği takdirde Atanmış Devlet Kurumu'nun (ADK) Anlaşma'da belirtilen hakların,

lisansların, vizelerin, ruhsatların, sertifikaların, yetkilendirmelerin, onayların, olurların ve izinlerin verilmesi konusunda ve bilgi, dokümantasyon, veri ve diğer materyallerin temini konusunda yardım sağlayacağını belirtir. Anlaşma ayrıca, ADK'nin "Yürürlük Tarihi'nin hemen ardından, TANAP Projesi konusunda TANAP Projesi Tüzel Kişiliği için doğrudan bir iletişim noktası belirleyeceğini" ifade etmektedir.

Anlaşma'nın 7. Madde'si TANAP Projesi Tüzel Kişiliği'nin "Proje Faaliyetleri için gerek duyulan herhangi bir gerçek veya bireysel mülkiyeti kiralama veya uygun hallerde satın alma veya edinme hakkı ya da TANAP Projesi içindeki işletmeleri veya menfaati yönetme hakkı dahil, Proje faaliyetlerini gereğince yerine getirmek amacıyla herhangi bir Proje katılımcısının görüşüne göre makul olarak gerekli olabileceği üzere, ülke arazisi içerisinde şubeler, kalıcı kuruluşlar, ofisler ve diğer işletme veya varlık biçimlerini kurma haklarına" sahip olacağı hükmünü kapsamaktadır.

EHA'nın 16. Madde'sine göre: "Ev Sahibi Hükümet, Arazi Hakları ile ilişkili olarak Devlet'in yükümlülüklerinin yerine getirilmesi amacıyla bir devlet tüzel kişisi (Arazi Hakları Kuruluşu) yetkilendirecek ve atayacaktır." Ayrıca, "devlet makamları tarafından işbu anlaşmada TANAP Projesi tüzel kişiliğine verileceği üzere arazi hakları, özellikle Proje arazisi ile ilgili münhasır kullanım, inşaat, tasarruf ve kontrol (iyelik hariç) hakları, iyelik dışındaki mülkiyet haklarını teşkil eder. İnşaat koridorunun TANAP Projesi Tüzel Kişiliği tarafından EV Sahibi Hükümete bildirilmesinden önce var olan başka herhangi bir altyapı (boru hattı dahil) konusunda başka herhangi bir tüzel kişinin haklarını daima gözetmek suretiyle, Ev Sahibi Hükümet, arazi haklarının edinilmesinde ve kullanılmasında TANAP Projesi'ne yardımcı olacaktır" ibaresi yer almaktadır.

EHA'nın bu maddesi ayrıca, Ev Sahibi Hükümetin Arazi Hakları konusundaki süreci hızlandırmak üzere "Makul Çaba" sarf edeceğini belirtmektedir. TANAP Projesi tüzel kişiliği, arazi haklarının edinimiyle ilişkili harcamaları uygun ve doğrulanabilir bir biçimde karşılayacaktır. Bunlar, "17. Madde'de ve/veya Uluslararası Finans Şirketi'nin Performans Standardı 5'te belirtilen ilkelerde tanımlandığı üzere, çevresel ve sosyal standartların uygulanmasından doğan herhangi bir ek yükümlülüğün veya koşulun sonucu olarak ortaya çıkan masrafların ve harcamaların ödenmesini" içermektedir. TANAP Projesi tüzel kişiliği ayrıca, arazi haklarının edinildiği kişilere (gerçek kişiler, devlet makamları, tüzel kişiler) ulusal yasalar gereğince arazi edinim masraflarının

ödenmesinden de sorumlu olmaktadır. Buna benzer tüm harcamaları ve talepleri Ev Sahibi Hükümet tazmin etmektedir.

“Proje arazisi bakımından, Ev Sahibi Hükümet; devlet arazisi söz konusu ise, ulusal yasalar kapsamında belirlenen prosedürlere göre arazi haklarını TANAP Projesi tüzel kişiliğine kullandıracak ve diğer ilgili devlet makamlarının aynı şekilde davranmasını sağlayacaktır. Devlet arazisi olmayan arazi söz konusu ise, ulusal yasalar kapsamında teşkil edilmiş prosedürlere göre arazi haklarının edinilmesinde TANAP Projesi tüzel kişiliğine yardımcı olacaktır.”

“Arazi Hakları Kuruluşu’nun üçüncü kişiler adına arazi haklarının edinilmesi sürecini icra etmek ve yönetmek üzere kabiliyet ve uzmanlık teşkil etmiş olduğu hallerde, Ev Sahibi Hükümet; kendi adına makul bir maliyete dayalı koşulda TANAP Projesi tüzel kişiliği’ne aynı şekilde hareket edilmesi için teklifte bulunulmasını sağlayacaktır.” Anlaşma’nın 16. Madde’si ayrıca “TANAP Projesi tüzel kişiliğinin, Tapu Sicili Kanunu’nun yabancı kişiler ve yabancı sermaye şirketleri için edinimle ilgili olarak geçerli olan aynı kısıtlayıcı hükümlerine tabi olmayacağını” belirtmektedir.

EHA, “Ev Sahibi Hükümetin TANAP Projesi tüzel kişiliğine:

- Proje Faaliyetleri’nin gerçekleştirilmesi amacıyla Proje arazisi içerisinde kalan arazinin (uygun olduğu üzere) kullanımı, işgali, tasarrufu, kontrol edilmesi veya üstünde ve/veya altında inşaat yapılması konusunda aynı münhasır ve kısıtlamasız haklarını (iyelik hariç),
- TANAP Projesi tüzel kişiliğinin yegane takdir yetkisinde olmak üzere Proje arazisinin, devlet makamları tarafından temin edilmesi gereken kamu hizmetleri için gerek duyulanlar hariç, başka herhangi bir kişi tarafından kullanımını, işgalini, tasarrufunu veya kontrolünü ve Proje arazisi üstünde ve/veya altında inşaatını kısıtlama veya bunlara izin verme hakkının verilmesini sağlamaktadır.

3. BÖLÜM: ARAŞTIRMADA KULLANILAN KAVRAMLAR VE KURAMSAL ARKA PLAN

3.1. ARAŞTIRMADA KULLANILAN KAVRAMLAR

Bu bölümde, araştırmada kullanılan küreselleşme, kalkınma, sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk kavramları ele alınmıştır.

3.1.1. Küreselleşme

18. YY'da İngiltere'de ortaya çıkan Endüstri ve Fransa'da ortaya çıkan Kültür Devrimleri'yle birlikte dünya üzerinde yaşanan değişimler, bugüne kadar olan modernleşme çabalarının altında yatan temel dinamiklerdir. Sanayi Devrimi'nden itibaren günümüze kadar olan süreçte üç farklı küresel dalgadan bahsedilmektedir (Yavillioğlu, 2002).

Bu küresel dalgalardan ilki, 19. YY'ın sonlarından başlamış ve I. Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür. İkinci dalga, II. Dünya Savaşı'nın başladığı tarihlerde ortaya çıkarak gelişmiş ülkelerdeki ekonomik üretim hızının ve gelişmenin düştüğü 1970'li yıllara kadar devam etmiştir. Üçüncü ve son dalga ise, 1980'li yılların başlayarak günümüze kadar uzanan süreci kapsamaktadır (Yavillioğlu, 2002).

Özellikle ikinci dalga olarak nitelenen dönemde bilişim, teknoloji ve iletişim alanında yaşanan hızlı ilerlemeler küreselleşmenin geldiği son noktayı gözler önüne sermektedir. Uluslararası piyasalarda ticaretin hızla gelişmesi ve sınırların ortadan kalkması, tüketim alışkanlıklarındaki değişiklikler, serbest dolaşımın hızlanması, verilen kamu hizmetlerinin genişletilmesi, finans piyasalarındaki uluslararası rekabetin artması ve daha geniş kitlelere ulaşma çabaları küreselleşmenin hızla gelişen bir olgu olmasına katkıda bulunmuştur (Karabıçak, 2002).

Küreselleşmenin ortaya çıkış amacı genel olarak sosyal refahı arttırmaya yönelik olmasına rağmen bu gelişim süreci her ülkede farklı hızlarda ve zamanda meydana gelmiştir. Bu gelişmeler aynı zamanda, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomileri

üzerinde olumsuz etkilere de sebep olmuş ve ekonomik ayrıklaşma derinleşmeye başlamıştır. Sadece ülkeler arasında değil, ülke içinde bile gelir dağılımında bozulmalar meydana gelmeye başlamıştır.

Sanayinin gelişmesiyle birlikte üretimin seri hale gelmesi, buna bağlı olarak çevre kirliliği ve sorunlarında artış meydana gelmesi, gelir dağılımında eşitsizliklerin ortaya çıkması, nüfusun büyük kentlerde yoğunlaşmaya başlaması ve düzensiz şehirleşmelerin olması gibi olumsuz sonuçların ortaya çıkmasıyla küreselleşme eleştirilirken yeni teknolojilerle birlikte ülke ekonomilerinin hızlı bir şekilde yükselişe geçmesine, haberleşme ve bilgi ağının genişlemesine, ülkeler arasında ekonomik, sosyal ve siyasi ilişkilerin gelişimine yaptığı katkı nedeniyle desteklenmektedir.

1970'lerden günümüze kadar olan süreçte kalkınma konusunda yapılan çalışmalar, küreselleşme, çevre, insan kavramlarının kullanılmasıyla daha da derinleşmiştir.

Türkiye'de ise sanayileşme, kentleşme ve modernleşme hareketleri 1960'lı yılların başında kurumsal bir kimliğe kavuşmuş ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. Türkiye'de kalkınma ve küreselleşme göstergelerini DPT'nin planları ve açıklamaları bağlamında değerlendirebiliriz.

DPT, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nı 1963 yılında uygulamaya koymuştur. Birinci 5 Yıllık Kalkınma Planı'nda (1963-1967) 1923 ile 1963 yılları arasındaki 40 yıllık dönemde nüfusun iki katına çıkması ve neticede köyden kente olan göçün sürekli artan oranlarda devam etmesine rağmen toplam nüfusun %70'inin hala kırsal bölgelerde ikamet etmesi genel olarak ülke nüfusunun tarıma dayalı bir ekonomisinin olduğunu göstermiştir. (DPT, 1963).

1968 ile 1972 yılları arasında planlanan İkinci 5 Yıllık Kalkınma Planı'na göre, Birinci 5 Yıllık Kalkınma Planı'nda yer aldığı şekli ile hala ekonomik faaliyetlerin tarımsal ağırlıklı sürdürüldüğü, az da olsa sanayi kollarında gelişmeler olduğu, gelişmelerin yavaş bir tempoda seyrettiği ifade edilmiştir. Bunun için de tarım sektörünün tüm ekonomi içindeki payını azaltmak için tarım dışı faaliyetlerin özellikle de sanayi sektörünün payının yükseltilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Uzun vadede Türk ekonomisinin hızla sanayileşmesi ve tarım sektöründe modern yöntemler kullanarak üretimin arttırılması hedeflenmiştir. Aynı zamanda, kentleşme oranının geçmiş yıllara nazaran daha hızlı artacağı tahmin edilmiştir. Plana göre, 1972 yılında kentleşme hızının

%6 dolaylarında olacağı öngörülmüştür. Kentleşmenin, sanayileşmenin gelişim sürecine göre artacağı belirtilmiş, mevcut büyük kentlerin giderek daha da büyümesi hem hem sosyal hem de ekonomik ilerleme için olumlu bir gelişme olarak kabul edilmiştir.

Ayrıca tün bu gelişmeler yaşanırken, büyük kentlerin daha da büyümesi durumu bir dengesizlik yaratacağından dolayı kentlere yönelik yapılan göçlerin İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana gibi şehir merkezlerinde toplanmaması için başka büyük şehir merkezlerinin oluşturulması öngörülmüştür (DPT, 1968).

1973-1977 yılları arasında yayınlanan Üçüncü 5 yıllık Kalkınma Planı'nda sanayinin en hızlı büyüyen sektör olması hedeflenmesine rağmen sanayi sektörü öngörülen ölçüde büyüme sağlayamadığı görülmüştür. Yapısal değişme en çok hizmet sektörü içinde kendini göstermiş sanayinin payı hedeflenen değere ulaşamamıştır.

Ayrıca, İstanbul, İzmir ve Ankara'da ikamet eden toplam nüfusun şehir nüfusunun %31,1'ine denk geldiği ve bu nedenle hızlı kentleşmenin kontrol altına alınması gerektiği belirtilmektedir (DPT,1973).

Dördüncü 5 Yıllık Kalkınma Planı'nda (1979-1983) gayrisafi yurt içi hasılanın (GSYİH) büyüme oranı yılda ortalama yüzde 7,6 olarak hedef alınmasına rağmen gerçekleşme oranı yüzde 6,9 olmuştur. Planlanan hedefin gerçekleşmemesinde üçüncü plan döneminde uluslararası düzeyde ortaya çıkan petrol krizinin etkisi olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca kentleşme olgusunun toplumsal değişimi vurgulayan bir süreç olduğu belirtilmiş bu dönemde devam eden kentsel nüfus artışının giderek artan bir konut ihtiyacı ortaya çıkardığı belirtilmiştir. Hali hazırda yapılmış olan konutların bu talebe cevap vermeyişi ve kamu kuruluşlarının konut yapımında yetersiz kalması büyük şehir merkezlerinin çevresinin gecekondulaşmasına sebep olmuştur. O dönem itibariyle büyük şehir nüfusunun yarısından fazlası gecekondu bölgelerinde yaşamaktadır. Bu şekilde gelişen bir şehirleşme yapısı hizmet ve altyapı ihtiyaçlarının artmasına sebep olmakla birlikte mevcut kamu kaynakları bu ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalmışlardır (DPT,1979).

1985 – 1989 yılları arasında sunulan Beşinci 5 Yıllık Kalkınma Planı'nda şehir ve köy nüfus oranının eşitlenmesi ve 5 yılın sonunda da nüfusun yarıdan fazlasının 200.000'in üzerinde nüfusa sahip şehirlerde yaşaması hedeflenmiştir. Ayrıca sanayileşmenin artması ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi için yer seçiminin önemine vurgu

yapılmıştır. Şehirleşme ve kalkınmanın doğal ve kaçınılmaz bir sonucu olarak kentleşme olgusunun mümkün olan en pozitif şekilde yönlendirilmesi ve hem toplumsal yapı, hem de ekonomik gelişmeye olan faydasının artırılması amacıyla kentlerde hizmet standardını arttıracak yatırım ve politikalara daha fazla ağırlık verilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Dengeli dağılımı sağlamak amacıyla ekonomik potansiyele sahip orta büyüklükteki kentlere yönlendirilen ekonomik aktivitelerin desteklenmesi, bunu sağlamak için de, nüfusu 50.000-500.000 arasında olan şehirlere maddi ve fiziki desteğin sağlanarak buraların ekonomik aktiviteler açısından hareketlendirilmesinin sağlanması planlanmıştır (DPT, 1985).

1990 – 1994 yılları arasında sunulan Altıncı 5 Yıllık Kalkınma Planı'nda tarım sektöründe, üretim yöntemlerinin modernleştirilerek hava koşullarına olan bağımlılığı azaltmak, artan nüfusun gıda maddelerine olan ihtiyacını karşılamak ve tarımsal ürünlerin ihracatını geliştirmek amaçlanmıştır. Bu nedenle toprak ve su kaynaklarının en iyi şekilde kullanımını sağlamak, yüksek vasıflı tohumluk ve damızlık ile diğer üretim girdilerini etkin kullanarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak, orman ve su ürünleri kaynaklarını geliştirmek hedeflenmiştir. Ayrıca, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin sürdürülmesinde, insani ve doğal kaynakların fazla kullanımının önlenmesi ve çevrenin korunması amaçlanmıştır. Artık ve atık ürünlerin bertaraf edilmesine yönelik yatırımların desteklenmesi gündeme gelmiştir. Diğer yandan hızlı nüfus artışıyla birlikte büyük kentlerin ve metropollerin nüfuslarının artacağı, ekonomik ve toplumsal etkilerinin artacağı öngörülmektedir. Bu yerleşimlerde, fiziki plan, arsa, altyapı, ulaşım, istihdam, konut, eğitim, sağlık alanlarında ortaya çıkan sorunların hafifletilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, sadece büyük şehirlerde değil kıyı bölgelerinde de yapı fazlalığının önüne geçecek yeni bir yasal düzenleme yapılması için çalışmalara başlanması amaçlanmıştır. (DPT, 1990).

Yedinci 5 Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996 - 2000) Ekonomik Önlemler Uygulama Planı kapsamında, gelir gider dengesinin daha sağlıklı olmasını sağlayan, orta vadede kamu kesiminin ekonomideki ağırlığını azaltan, ve piyasa koşullarının egemen olduğu bir ekonomik alt yapının oluşumuna imkan veren yapısal düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda, geniş kapsamlı Özelleştirme Kanunu yürürlüğe konarak ekonomide verimliliği ve etkinliği artırmak amaçlanmıştır. Bu vesile ile özel sektör ile yabancı

sermayeli şirketlerin büyük yatırım projelerine katılımını sağlayacak Yap-İşlet-Devret modeline ilişkin yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca, şehire göç eden nüfusun kentlileşme sorunları dikkat çekilerek eğitim kurumları, gönüllü kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve kitle iletişim araçlarıyla eğitsel uyum programları hazırlanması ve uygulanması hedeflenmiştir (DPT, 1996).

2001 – 2005 yılları arasında sunulan Sekizinci 5 Yıllık Kalkınma Planı'nda, bilim ve teknoloji alanında gerçekleşen ilerlemelerin bilgi toplumunu oluşturmada ekonomik ve sosyal yönlerden olumlu etkiler yaratması, bu açıdan bakıldığında ekonomik büyümeyi hızlandırması, yükseltmesi, verimliliği arttırması, yeni faaliyet ve istihdam olanakları yaratması, eğitim imkanlarını arttırması ve yaygınlaştırması, sağlık ve sosyal alanlarda sunulan hizmetleri genişletmesi ve bireylerin bu tür olanaklardan daha kolay yararlanma imkanı sağlaması beklenmektedir. Aynı zamanda, küreselleşme sürecinde dış ticaret, telif hakları ve çevre konuları gibi alanlarda yeni uygulama ve standartlar geliştirilmekte ve bu alanlarda uluslararası kuruluşların etkinliği giderek artmaktadır. Avrupa Birliği'nde özellikle ekonomik politikalarda uluslararası kurumların ağırlığı artmakla birlikte siyasal ve sosyal alanlarda da ortak girişimler teşvik edilmektedir.

Bununla beraber uyum sorunları, şehirleşmenin getirdiği olumsuz etkiler olarak ortaya çıkmıştır. Bu hızlı nüfus ve kentleşme oranının artması toplumsal değişimin yaşanmaya devam edeceğini, kültürel yozlaşma ve değer yargılarında bozulmalar olacağını göstermektedir. Bunu önlemek için de milli kültürün belirleyici özelliklerini ön plana çıkartan çalışmalar yapılacağı vurgulanmıştır. (DPT, 2001)

2007 2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu 5 Yıllık Kalkınma Planı, küreselleşmenin her alanda etkili olduğu, bireyler, kurumlar ve uluslar için fırsatların ve risklerin arttığı bir döneme rastlamaktadır. Uygulamaya konan yapısal reformlar ve özelleştir çalışmaları ile hem kamu kuruluşlarının ekonomi içindeki düzenleyici ve denetleyici tarafı arttırılırken, diğer yandan özel sektörün ekonomi içindeki ağırlığına önem verilmiştir. Bunun sonucunda, ekonomide güven ortamının oluşmasıyla, ekonomik büyüme özel sektör kaynaklı olmuş, 2002–2005 döneminde özel tüketim yıllık ortalama yüzde 6,8 artmış, özel yatırımların artışı yıllık ortalama yüzde 19,7 oranında olmuştur.

Günümüzde ise Onuncu 5 Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018) uygulama aşamasındadır. Bu kalkında planı, küresel ekonomide geleceğe yönelik risklerin ve belirsizliklerin

devam ettiği, dünya piyasalarında değişim ve dönüşümlerin yaşandığı, yeni dengelerin ortaya çıktığı, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında güç dengelerinin yeniden tanımlandığı kısmen kaotik bir ortamda hazırlanmıştır. Onuncu Kalkınma Planı; yüksek, ve gelişkin bir ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi unsurları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Planda, Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal kalkınma aşamaları bütüncül ve çok boyutlu bir anlayışla ele alınmış, odak noktasına insanı alan bir kalkınma bakış açısıyla katılımcı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Kısaca Türkiye, yukarıda belirtilen özellikleri açısından incelendiğinde küreselleşmenin etkilerinin çok net görüldüğü ve kalkınma bağlamında ise gelişmekte olan bir ülke olarak bunu gerçekleştirme amaçlı çeşitli projelerin uygulandığı ve daha da uygulanması gerektiği bir ülke durumundadır.

3.1.2. Kalkınma Tanımı ve Sürdürülebilir Kalkınma

Kalkınma kavramı bir çok disiplinde değişik bakış açılarıyla birlikte kullanılan bir terim olmuştur. İlk başlarda kalkınma deyince akla ekonomik olarak büyüme gelmesine rağmen, özellikle sanayi devrimiyle birlikte kalkınma, artmaya başlayan verimlilik, üretim ve sermaye olarak değerlendirilmiştir. Büyüme ile kalkınma kavramlarını aynı potada eriten bu yaklaşım modern iktisat yaklaşımları ile farklılaşmaya başlamıştır. Genel itibari ile modern iktisatçıların büyüme olarak ele aldıkları konu ekonomik gelişmeler olurken; kalkınma, ekonomik gelişmelerin ötesinde sosyal gelişmeleri de kapsayan daha üst bir çerçevede ele alınmaktadır (Kaya, 2004).

Kalkınma kavramı, toplumların farklı gelişim evrelerinde farklı şekillerde kullanılmış, hatta aynı gelişim sürecini yaşayan toplumlarda bile farklı anlamlarda kullanıldığını olmuştur. Kalkınma terimi, anlamsal olarak yakın olduğu büyüme, ilerleme, sanayileşme, ilerleme, modernleşme ve değişme gibi kavramların yerine de kullanılmış ve anlam olarak farklı algılanmaya açık hale gelmiştir. Günümüzde dahi kalkınma kavramının içeriği tam olarak net ve anlaşılır değildir. Hem bilimsel çalışmalarda hem de günlük konuşmalarda, büyüme, ilerleme, sanayileşme, ilerleme, modernleşme ve değişme gibi kavramların yerine kullanılmaktadır (Yavillioğlu, 2002).

3.1.3. Kalkınma

Literatüre bakıldığı zaman kalkınma kavramı ile ilgili bir çok tanımlama yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlamaların bir çoğu iktisadi açıdan kalkınmayı ele almakla birlikte farklı açılardan ele alan araştırmacıların da olduğu görülmektedir.

Dülgeroğlu (1991), iktisadi büyüme yaklaşımından hareketle iktisadi kalkınmayı belirleyen ilk aşamanın, belirli bir süre içerisinde üretim faktörlerinde oluşan verimliliğin devamlı artması sonucunda bir ülkenin kişi başına düşen gerçek gayri safi milli hasılası (GSMH) veya gelirindeki artışların gerçekleştiği bir süreç olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ülke ekonomisi üzerinde etkili olan toprak, işgücü, nüfus ve diğer üretim faktörlerinde gerçekleşen artışlara büyüme denmektedir. Kalkınma ya da gelişme ise, ekonominin kendi iç dinamikleri içerisinde meydana gelen değişimleri ifade etmektedir.

Kalkınma kavramı, anlam itibari ile topluma hizmet eden değerlerin bir gelişim sürecinden bahsetmektedir. Bununla birlikte kalkınma seviyeleri farklı olan ülkeler bir karşılaştırmasını yapmak için de kullanılmaktadır. Toplumun gelişmesine hizmet eden bu değerler, genel olarak toplumda olması beklenen durumlarla ilgilidir (Colman ve Nixon, 1978: 2). Bir diğer açıdan bakıldığında kalkınmanın ekonomik alt yapılı bir içeriği vardır ve içinde toplumsal yansımaları da mevcuttur. (Başkaya, 2000, s.33; Veltmeyer, 2006, s.9).

Sen (2004) ise kalkınmanın gerçek anlamda özgürlüklük alanlarının genişletilmesi süreci olduğunu düşünmektedir. Bu özgürlük alanının genişletilmesi ve aynı zamanda kalkınmanın tam olarak gerçekleşebilmesi için yoksulluk, yoksunluk ve kamusal hizmetlerdeki aksayan yönlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Sen'in kalkınma anlayışı, bireysel olarak gelir düzeyinin artışı ya da kişi başına düşen gayri safi milli hasıla artışına dayanan bir kalkınma anlayışı değil, bunun yerine ağırlıklı olarak insan hayatına, sorunlarına ve temel özgürlüklere yer veren bir anlayıştır. Bu yaklaşımda da gelir ve servetin artışı, gelirin adaletli paylaşımı ehemmiyet arz etmekle birlikte bireylerin yaşam şartlarının geliştirilmesi, gelecek umudunu içinde barındıran daha iyi bir hayat imkanı sunmasına verilen öncelik, kalkınmanın kurucu unsurları olarak kabul edilen araçsal özgürlüklerin geliştirilmesine verilmiştir. Sen'e göre (2004) özgürlük, hem kalkınmayı başarmak için kullanılan bir araç hem de hedef olmalıdır.

Ertürk (1996, s.343), kalkınmayı; çevre, eğitim, sağlık, sosyal yardımlaşma gibi toplumsal alt yapıların geliştirilmesinin yanı sıra, geçim seviyesindeki üretimin arttırılarak ulusal ve uluslararası pazarlarda bütünleşmeyi mümkün kılacak yeni teknoloji, kurum ve ilişki ağlarına dönüşüm süreçleri olarak da ele almaktadır.

Kalkınma, içinde farklı sosyal yapılara ait bireylerin tercihlerini barındıran, buna göre tanımlanan, şekil alan ve istenilen forma evrilebilen planlı bir eylemdir. Kalkınma, bireylerin refah düzeyini arttıracak biçimde, üretim araçlarının gelişmesini, verilen emeğin verimliliğinin arttırılmasını, ve bireylerin yaşam koşullarının iyileştirilmesini de kapsamaktadır. Daha geniş bir ifade ile, kalkınma, bir toplum içerisinde yaşayan herkesin temel hizmetlere ve bilgi kaynaklarına erişiminin kolay olduğu, herkese söz hakkının verildiği, cinsiyet eşitliğinin olduğu, demokratik ve kültürel olarak değişimlere açık, şeffaf yönetim yapılarına sahip, toplumsal anlamda tüm dezavantajlı grup ve tabakaların haklarının gözetildiği, sorunların çözümü konusunda aktif rol alabilen, sahip olduğu doğal kaynakları koruyan ve gelişimine katkı sunan, insanların geleceğe olan güvenlerinin tam olduğu ve umutla baktığı toplum ve topluluklar oluşturmak için atılan adımların bütünüdür (Saltık ve Açıkalın, 2008).

Kalkınmadaki önemli unsur, uygulanan ilke ve stretejilerle yoksulluğun azaltılarak toplum içindeki tüm dezavantajlı gruplar üzerinde oluşacak etkiyi en aza indirmektir. Toplumun bu aksayan yönlerinin iyileştirilmesi, gelir seviyesinin eşitlenmesi, siyasi yapıların demokratikleştirilerek katılımcı politikalarla güçlendirilmesi gibi söylemler yeni kalkınma yaklaşımlarının benimsediği temel prensiplerdir (Shepherd, 1998).

Gündüz (2006), kalkınma kavramının kendi kendine devam edebilen bir büyüme, üretim şeklindeki yapısal değişiklikler ve teknolojik olarak yenilikleri yakalamış olmak, sosyal, siyasal ve kurumsal anlamda değişikliklere ayak uyurabilmek, insanların hayatlarında yer bulan bir iyileşme gibi temel varsayımlardan oluştuğunu ifade etmektedir.

Burada büyüme ile kalkınma kavramları arasında bir ayrım yapılması gerekmektedir. Bu iki terim her ne kadar aynı anlamlara gelecek şekilde kullanılsa da birbirlerinden ayrıldıkları noktalar da bulunmaktadır.

Aktuğ'a göre (2012) büyüme, genel olarak nüfus başına düşen üretim hacminde, bir yıl içinde, meydana gelen artışı ifade etmektedir. Kalkınma ise, az gelişmiş ya da

gelişmekte olan ülkelerin gelişmesi için yapıp ettikleri uygulamaları kapsamaktadır. Bu ülkeler hem hızlı nüfus artışından kaynaklanan ihtiyaçları karşılamak, hem de gelişmiş ülkelerle aralarında oluşan farkı kapatmak durumundadırlar. Bu nedenlerden ötürü, sürekli olarak kendileri geliştirmek, yani üretim biçimlerinde büyük artışlar sağlamak zorundadırlar. Ancak, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere baş gösteren ekonomik, sosyal, kültürel yapıdan dolayı oluşan engeller gelişmelerin önünü tıkar veya sınırlar. Bu nedenle, gelişme yolunun açılması bu engellerin kaldırılması ile mümkündür. Bu ülkelerin içinde bulunduğu nüfuslarındaki hızlı artış, gelir seviyesinin düşüklüğü ve sermaye birikimi sağlayamama gibi koşullar yatırım yapma kapasitelerini düşürmektedir. Yatırım yapma imkanı bulamadıkları için de sermaye arttırımı olanağı veren bir üretim seviyesine ulaşamazlar; yani yoksul kalırlar ve böylece yoksulluğun kısır döngüsü içinde dolanıp dururlar. Bütün bu engellerin ortadan kaldırılması ve gerekli yapısal değişikliklerin gerçekleşebilmesi için akılcı ve uzun vadeli çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Kalkınmanın en büyük özelliği toplumun sosyoekonomik yapısını değiştirecek bu politikaları üretmesi ve toplumun refah seviyesinde belirgin bir yükseliş sağlamasıdır.

Büyüme, ülkelerin ekonomik yapısında herhangi bir değişme meydana getirmeden toplam elde edilen üretim miktarındaki belirli bir zaman dilimi içerisinde meydana gelen niceliksel bir artışı ifade eder (Freyssinet, 1985). Büyüme yapısı itibarıyla, gelir düşüklüğü ve sosyal eşitsizlik üzerinde etkilidir ve bu nedenle önemlidir (Thorbecke, 2009). Kalkınma ise, görece daha uzun bir geçmişe sahiptir ve aynı zamanda daha uzun bir dönemi ifade eden teknik bir kavramdır (Mair, 1987).

Sürdürülebilir Kalkınma

Mevcut kaynakların sürdürülebilir olmasına yönelik oluşan endişeler, iktisadi kalkınma konusu için yeni bir alan oluşturmuş ve gün geçtikçe bu çalışmaların sürdürülebilir kalkınma kapsamında ele alınmasına vesile olmuştur..

Beder'e göre (1994), çevreyi korumaya yönelik hareketlerin 1960 ve 1970 'lerde ortaya çıkan ilk aşaması, salt çevrenin korunması endişesi taşımasından öte muhtemel oluşabilecek çevre felaketlerine karşı farkındalık da yaratmıştır. Bu toplumsal hareketlerden etkilenen çevreciler, endüstrileşme kaynaklı ekonomik büyümeyi, batı kültürünün yaygınlaşmaya başlamasını ve bilim ve teknolojiye olanaklar sağlama

çevresel problemlerin sorumlusu olarak kabul etmişlerdir. Çevre hareketi temsilcileri, sanayileşme kaynaklı etkinliklerin süreklilik kazanmasının ve nüfusun sürekli olarak artmasının ancak mevcut kaynakların sürekli tüketilmesiyle mümkün olacağını öne sürmüşlerdir. 1970’li yıllarda ortaya atılan ve birbiri ile ilintili olan bu konular zaman içerisinde sosyal, kültürel ve siyasal alanlarda da kendini göstermeye başlamıştır.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez, 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan Brundtland Raporu’nda "bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" şeklinde tanımlanmış ve bu tarihten itibaren yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Genel olarak Brundtland Raporu, yoksulluğun ortadan kaldırılmasını, ülkelerin sahip olduğu doğal kaynakların faydalı bir şekilde kullanımını ve bunların dağılımında eşitliğin sağlanmasını, nüfus kontrolünü ve çevreye zarar vermeyen teknolojilerin geliştirilmesini sürdürülebilir kalkınma prensibi ile doğrudan ilişkilendirmektedir.

Acar (2002, s.118) Brundtland Raporu’nda yer alan Sürdürülebilir Kalkınma tanımı da dikkate alarak, sürdürülebilir gelişme ve kalkınma modelinin genel özelliklerini ve belirgin amaçlarını sıralamıştır:

- İhtiyaç kavramı özellikle yoksulların ihtiyacı olarak algılanmış ve bu ihtiyacın karşılanmasına öncelik verilmiştir.
- Gerek bugünkü, gerekse gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için ülkelerin, kalkınmalarını sürdürülebilirlik ilkesine bağlı kalarak yeniden tanımlanması ilkesini benimsemiştir.
- Büyüme ve kalkınma, bindiği dalı kesmeyen, doğa ile kalkınma arasındaki dengeyi koruyan bir özelliğe sahiptir.
- Mevcut doğal kaynakları koruyan, doğayı tüketmeden kullanabilen ve sürdürülebilirliği sağlayan özelliğe sahiptir.
- Kaynakların tüketilmesinden ziyade yönetilmesine dayanır.
- Ekonomik kalkınmanın çevre ile ilgili fayda ve maliyet analizlerinin yapılarak bugünkü nesiller ile gelecek nesiller arasında adaletli bir paylaşımın sağlanması ilkesine dayanmaktadır.

- Eğitim, sağlık ve sosyal refah seviyelerini yükseltmeyi de hedefler.
- Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilme olanaklarını tehlikeye atmadan bugünkü nesillerin ihtiyaçlarını karşılamayı öngörür.
- Gerek insanlar, gerekse insanla doğa arasındaki uyumu artırmayı hedefler.

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında asıl sorumluluk gelişmiş ülkelere düşmektedir

Sürdürülebilir kalkınmanın altında yatan ana unsur, mevcut doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesidir. Kaynakların korunması ve faydalı bir şekilde sürekli olarak değerlendirilmesi, özellikle kendini yenileyebilen kaynakların kendilerini yenileme sınırları aşılmadan kalkınmaya destek olmaları çevreyi korumaya yönelik kalkınma felsefesinin altında yatan temel unsurdur (Çakılcıoğlu, 2013). Sürdürülebilir kalkınma, salt çevre ile ilgili koruma yöntemlerinin kullanılmasının çok daha ötesinde bir kavramdır. Sürdürülebilir kalkınma kavramının çevreyle olan ilişkisi kadar toplumsal, ekonomik ve kültürel açıdan ilişkileri de vardır ve günümüz insanları kadar gelecek kuşaklarla da bağ kurarak eşitlik anlayışını getirmektedir.

Sürdürülebilirlik anlayışı, çevreyi koruma ve ekonomik yönden kalkınma kavramı ile uzun süreli ve birlikte düşünülmelidir. Bu bağlamda, bir çok ekonomik faaliyeti de kapsamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ile ekonomi ve çevre arasında bir bağ kurulurken, oluşan bu işbirliği modelinden elde edilen gelişmede toplumun genel olarak gelişmesi ve kalkınması hedeflenmektedir. Uzun vadede, çevre konularında hassas olan, kaynakların tasarruf edilerek kullanımını amaçlayan tek kalkınma modeli olarak sürdürülebilir kalkınma öngörülmektedir. Yeni bir ekonomik kalkınma biçimi olan bu modelde, hem doğal kaynakların etkin bir şekilde kullanımı hem de çevresel korumanın maksimum düzeyde olması göz önünde bulundurularak ekonomik gelişmeyle ekolojik denge birlikte ele alınmaktadır (Yıldırım ve Öner, 2003).

Başkaya'ya göre (2011) sürdürülebilir kalkınma özünde ekonomik olarak büyürken yoksulluğun giderilmesine olanak sağlayan, bunları yaparken de doğal çevreyi koruyan bir yapıya sahiptir ve çevresel, ekonomik ve toplumsal boyutları vardır. Aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma kavramı ile salt ekonomik gelişmenin yeterli olamayacağı, üretilen değerlerin ülkeler, bölgeler ve gelir grupları arasında eşit bir şekilde dağıtılması

yoluyla çevresel değerlerin de korunması gerekliliği ön plana çıkmaktadır (Kaynak, 2007).

Kalkınmanın sürdürülebilirliği gelişmiş ülkeler ile azgelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin ortak sorunu olarak kabul edilmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın altını çizdiği konulardan biri de düşük gelir grubundaki bireylerin temel ihtiyaçlarının giderilmesidir (Kırmızıaltın, 2008). Sürdürülebilir kalkınmanın yanlış değerlendirmelerden ibaret olduğunu öne süren görüşlere göre, sürdürülebilirlik sermayenin yeniden üretilmesini ifade etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma kavramıyla doğal kaynaklara daha saygılı bir ekonomik gelişme savunulmaktadır (Başkaya, 2002).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından, ülkelerin kalkınma düzeylerinin yıllar içerisindeki gelişim evrelerini göstermek amacıyla 1990 yılından itibaren her yıl İnsani Gelişim Endeksi (Human Development Index) yayınlanmaktadır. UNDP'nin geliştirdiği İnsani Gelişim Endeksi, doğumdan sonra yaşam beklentisi ile ortalama yaşam süresi, eğitim düzeyi ve kişi başına düşen gerçek gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) ile ölçümlenebilen yaşam standardı olmak üzere 3 değişken üzerine kurulmuştur. İnsani gelişim kavramı, “sağlık, eğitim, beslenme, barınma, bilgiye erişim, katılım, demokrasi ve özgürlük derecesi gibi birçok boyut ve bakış açısı içermektedir” (Thorbecke, 2009, s.166). UNDP'nin İnsani Gelişim Raporları, dünya üzerinde birbirinden farklı ülkelerde yaşayan insanların sağlıklı bir yaşam, gelir ve eğitim olanaklarına sahip olup olmadıklarını göstermeye ve ülkeleri bu açılardan birbirleri ile karşılaştırmaya çalışmaktadır. UNDP'nin 1991 tarihli İnsani Gelişim Raporu'nda “insani gelişim, makul insanın tercihlerinin çoğalmasını ifade eden bir süreç olarak” tanımlanmaktadır (UNDP, 1991, s.2). 1994 İnsani Gelişim Raporu'na göre gelişim; ekonomik olarak büyümeyi ifade etmekle birlikte, gelir dağılımında adaletli olmayı, çevre konusunda daha hassas davranmayı, istihdamı arttırmayı ve kadınların toplum önündeki sosyal konumunu güçlendirmeyi temel almaktadır (Kaynak, 2007). UNDP, insani gelişmişliği ölçmede temel değişken olarak ortalama yaşam süresini, ortalama eğitim süresini, kişi başına düşen milli geliri, eşitsizlik, cinsiyet, yoksulluk, işsizlik, güvenlik, ithalat-ihracat, iletişim, çevresel sürdürülebilirlik ve nüfus dağılımlarını kullanmaktadır. 2015 yılı UNDP İnsani Gelişim Raporu verilerine göre insani gelişmişlik sıralamasında Türkiye 72. sırada yer almakla birlikte ülkenin

ekonomik gelişmişliği ile sosyal gelişmişliği arasındaki fark net bir şekilde ortaya çıkmaktadır (UNDP, 2015).

3.1.4. Sosyal Sorumluluk

Türk Dil Kurumu'nda yer alan anlamına göre sorumluluk, “kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet” (TDK, 2018) anlamı taşımaktadır. Bireylerin olduğu kadar kurum ve kuruluşların da içinde bulunduğu topluma karşı sosyal ve ekonomik sorumlulukları bulunmaktadır. Bu nedenle attıkları her adımı sosyal ve siyasal sonuçlarını göz önünde bulundurarak gerçekleştirmeleri gerekmektedir.

Sosyal sorumluluk olgusunun temelde yatan en biricik amacı, içinde yaşadığı topluma karşı fayda sağlayıcı faaliyetlerde bulunmaktır. Bu durum genellikle, gönüllülük ve hayırseverlik kapsamında kendisini göstermektedir. Gönüllü kavramının sözlük anlamı, “bir işi yapmayı hiçbir yükümlülüğü yokken isteyerek üstlenmek” (TDK, 2018) iken hayırsever kavramı ise, “yoksullara, düşkünlere, yardıma muhtaç olanlara iyilik ve yardım etmesini seven, iyiliksever kişi” olarak ifade edilmektedir (TDK, 2018).

Günümüzde sıkça kullanılan “sosyal sorumluluk” kavramı ile ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Kavram genel olarak literatürde “belirlenen bir görevi yerine getirmek için o işi yapmakla mükellef olan bir yöneticinin uymak zorunda olduğu kurallar bütünü” (Özüpek, 2005, s.9) olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda Demirkan (1998, s.271) “başkalarını tanımak, onların değerlerine saygı göstermek” konusunun da sorumluluk içerisinde yer aldığını belirtmektedir. Bir başka tanıma göre, sosyal sorumluluk; “bir kurumun kaynaklarını toplum yararına olacak şekilde kullanması” şeklinde ifade edilmiştir (Grigsby ve Stahl 1997, s.4). Ancak en geniş tanımı ile sosyal sorumluluk, “bir kurumun ekonomik ve yasal koşullara, iş ahlakına, kurum içi ve çevresindeki kişi ve kurumların beklentilerine uygun bir çalışma stratejisi ve politikası gütmesi” olarak belirtilmektedir (Eren, 2000, s.99).

Kurum ve kuruluşlar tarafından uygulanan sosyal sorumluluk faaliyetleri, toplumun refah düzeyini arttıran, çevreyi koruyan ve çevre konularına duyarlı aktiviteleri destekleyen, sosyal konuları da içine alan gönüllülük kapsamında yapılan iş yatırımları

ve uygulamaları olup kurum ve kuruluşların her türlü paydaşını kapsamaktadır. Sosyal sorumluluk uygulamaları tüm bunların yanında zihinsel ve manevi ihtiyaçların da karşılanması gerektiğine vurgu yapmaktadır (Kotler ve Lee, 2006, s.201).

İşletmeler tarafından kullanılan sosyal sorumluluk anlayışı üzerine birçok araştırma yapılmıştır (Smith, 2011; Gond, Palazzo, Basu, 2007; Hilson, 2011; Gordon vd., 2014; Bondy, Matten, Moon, 2006; Zadek, Pruzan, Evans, 1997). Literatüre bakıldığında ise işletmelerin sosyal sorumluluk ile ilgili yaygın olarak kullandıkları terimin “kurumsal sosyal sorumluluk” olduğu görülmektedir.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) kavramının ortaya çıkışı 1920'lere kadar gitmektedir. Bununla birlikte, Büyük Bunalım ve İkinci Dünya Savaşı nedeniyle, 1950'li yıllara kadar iş dünyasının önde gelenleri arasında ciddi bir konu haline gelememiştir. New Jersey Standard Oil'in yönetim kurulu başkanı Frank Abrams'ın Harvard Business Review'da işin zorunluluğu üzerine bir yazı yayınlamasıyla KSS, 1951'de iş dünyasında sıkça konuşulan konular arasında olmuştur (Smith, 2011).

Howard Bowen, 1953'te İşadamlarının Sosyal Sorumlulukları adlı kitabı yayınlayarak KSS alanında ilk önemli bilimsel katkıyı yapmıştır. Burada, KSS tanımını "toplumun lehine olan politikaları izlemek, kararlar almak veya toplumumuzun hedefleri ve değerleri açısından istenen eylem çizgilerini takip etmek için işin yükümlülükleri" olarak önermiştir (Bowen, 1953).

Devam eden yıllar boyunca, KSS tanımları, uygulamaları ve KSS'nin benimsenmesi son derece genişlemiştir. Güvenli yönetimler, Hristiyan ahlakı ve iş dünyası ile toplum arasında oluşturulan güç dengesi üzerine çeşitli felsefeler yaygınlaşmaya başlamıştır (Smith, 2011).

1970 yılında Ekonomik Kalkınma Komitesi tarafından yaptırılan bir çalışma, sosyal ve ekonomik çıkarlar arasındaki dengenin gerekli bir faktör olduğunu kabul ederek KSS tartışmasında bir paradigma değişikliği yaratarak katkıda bulunmuştur. "Aydınlanmış öz-ilgi" modeli, KSS'nin işletmeler tarafından daha yaygın bir şekilde kabul görmesini sağlamıştır.

Carroll (1979), Kurumsal Sosyal Performans (KSP) modelini geliştirene kadar teorik bir model kabul edilmemiştir. Bu nedenle KSS, şirketlerin sosyal açıdan sorumlu bir şekilde davranmasının öncü felsefesi olarak düşünülmüştür. KSP modeli, KSS

felsefelerini geliştirse de, modeli ölçmek ve test etme yeteneğinden yoksun olduğu için yaygın bir uygulama alanı kazanamamıştır.

Kurumsal sosyal sorumluluk üzerine yapılan kritik analizler, 1970'lerde yaygın olarak kabul gören ve 'çevre on yılı' olarak değerdendirilen bir dönemde akademik literatürde kendini göstermeye başlamıştır. 1960'ların sonlarına doğru yükselen bir küresel koruma hareketi, başlangıçta Kuzey Amerika'da ve daha sonra Avrupa'da (Dunlap ve Mertig, 1991) (Hilson, 2011). çevre mevzuatının kitlesel olarak yeniden düzenlenmesini tetiklemiştir. Değışiklikler birçok şirketin kirletici uygulamalarını açığa vurmuş; çevre endüstrisinin önleme faaliyetlerinde ne kadar az faaliyet gösterdiğini vurgulamış; hatta bazı şirketlerin çevre sorunlarına, özellikle de asit yağmuru artışına ve ozon tabakasının delinmesine ölçüde katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur. Yeni uygulanan bu çevre mevzuatına uyum sağlamak ve maliyetli cezaları önlemek için şirketler, kirleten üretim süreçlerini değıştirmek ve yeni teknolojiler kurmak için on milyonlarca dolar harcamak zorunda kalmışlardır. Kanunlarda yapılan kapsamlı değışiklikler, şirketleri işlettikleri bölgelerde "daha sorumlu vatandaş" olmaya zorlamaya başlayan sendikaları ve medyayı hareketlendirmiştir (Hilson, 2011).

Archie Carroll, KSS tanımına yaptığı katkılarından dolayı bilim insanları tarafından büyük bir saygı görmektedir. Birincisi, kapitalist ekonomik görüşle uyumlu bir şirket, faaliyet göstermek için kâr elde etmelidir. İkincisi, şirket, faaliyet gösterdiği ülkelerdeki yasalara da uymak zorundadır. Üçüncüsü, Carroll, yasal olarak işletmelerin kurallara uymasının yeterli olmadığını ve şirketlerin aynı zamanda toplum etiğine uygun davranma zorunluluğu olduğunu düşünmektedir. Tanımın dördüncü kısmı da toplumsal etkilerin önemi ile ilgilidir ki bu, hayırseverlik gibi takdir yetkisi olan sorumluluklar olarak anılmaktadır (Masaka, 2008). (Smith, 2011).

KSS tanımı ve uygulamaları, on yıllar boyunca evrim geçirmiş ve şimdi gelişmiş yönetim felsefesi ile birlikte zamanın testini kanıtlamıştır. Önümüzdeki on yıllar boyunca daha fazla gelişim gerçekleştirecektir. Günümüzde, KSS'nin uygulanması "doruk noktasında, olgun ve sağlam" dır. KSS'nin olgunluğu, işletmeler tarafından üretilen çok sayıda sürdürülebilirlik raporu, yatırımcılara sunulan yatırım fonları, kuruluşlara, ticaret derneklerine ve literatüre yaptıkları katkıları ile büyümeye devam edeceği araştırmacılar tarafından da doğrulanmaktadır. Tüm şirketlerin KSS'yi aynı

şekilde yönetmeleri önerilmez; bununla birlikte, çekirdek kavramlar üzerinde fikir birliği olması hayati önem taşımaktadır. Böylelikle KSS, küresel şirketler arasında da sıklıkla uygulanabilir hale gelecektir (Smith, 2011).

KSS'nin ölçütü olarak dünyada en fazla öne çıkan iki büyük KSS girişimini ele alan Lim ve Tsutsui (2011) bunlardan birincisinin 2000 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından duyurulan Küresel İlkeler Sözleşmesi (KİS) olduğunu belirtmektedir. KİS, tüm dünyadaki kuruluşları 10 maddelik bir beyanata uymaya davet etmektedir. Bu maddeleri kabul ettiklerini beyan eden işletmeler sonrasında her yıl yayınladıkları KSS raporlarıyla, KİS hakkındaki uygulamalarını geliştirmekte ve şeffaf bir şekilde kamu oyuna duyurmaktadırlar. Günümüzde tüm dünyada 10.000'i aşkın KİS üyesi şirket bulunmaktadır ve KİS'in etkin olduğu ülke sayısı 130'u geçmiştir. KİS'in 10 temel ilkesi aşağıdaki gibidir sıralanmaktadır:

İnsan Hakları

İlke 1: İş dünyası ilan edilmiş insan haklarını desteklemeli ve bu haklara saygı duymalı.

İlke 2: İş dünyası, insan hakları ihlallerinin suç ortağı olmamalı.

Çalışma Standartları

İlke 3: İş dünyası çalışanların sendikalaşma ve toplu müzakere özgürlüğünü desteklemeli.

İlke 4: Zorla ve zorunlu işçi çalıştırma uygulamasına son verilmeli.

İlke 5: Her türlü çocuk işçi çalıştırılmasına son verilmeli.

İlke 6: İşe alım ve işe yerleştirmede ayrımcılığa son verilmeli.

Çevre

İlke 7: İş dünyası çevre sorunlarına karşı ihtiyati yaklaşımları desteklemeli.

İlke 8: Çevresel sorumluluğu arttıracak her türlü faaliyete ve oluşuma destek vermeli.

İlke 9: Çevre dostu teknolojilerin gelişmesini ve yaygınlaşmasını desteklemeli.

Yolsuzlukla Mücadele

İlke 10: İş dünyası rüşvet ve haraç dahil her türlü yolsuzlukla savaşmalı.

İkinci büyük küresel KSS girişimi Küresel Raporlama Girişimi'dir (KRG). KRG sektörü ve büyüklüğü fark etmeksizin şirketlere kurumsal sorumluluk uygulamalarını raporlayabilmeleri için rehberler sağlar. Böylece KSS uygulamalarını geliştirmek isteyen şirketler, KRG'ye uyum sağlayarak KSS performanslarını daha ileri boyutlara taşıyabilmektedirler. Ayrıca KİS ve KRG işbirliği içerisinde, iki kurum olarak yaptıkları çalışmaları birbirlerine denk şekilde gerçekleştirmektedirler.

Diğer yandan KSS uygulayıcısı kuruluşun hangi bedeller uğruna nasıl bir kazanımda olacağı hala muğlak bir konudur. Bu belirsizliğe rağmen neden bu kadar fazla işletmenin küresel anlamda KSS'yi önemsedikleri önemli bir sorudur. Hükümetlerin KSS ile ilgili çabaları ülke ekonomisini cazip olmaktan uzaklaştırma ve yüksek KSS standartlarının doğrudan yabancı yatırımları caydırma ihtimali taşımasına rağmen KSS'nin şirketlerin itibarlarını artırıcı bir etkisi de bulunmaktadır. Uluslararası kuruluşlar ayrıca, küreselleşme sürecinde daha güçlü kuruluşlar haline gelerek her geçen gün yerel ve ulusal özneleri daha fazla etkileyebilmektedir. Bu noktada dış etkenlerin KSS'yi şirketler için bir sapkınlıktan, keskin bir inanca dönüştürmüş olması sıklıkla tekrar edilen bir düşüncedir. Ayrıca sadece ekonomik açıklamaların KSS olgusunu açıklamaya yeterli olmadığı da anlaşılmaktadır.

Lim ve Tsutsui (2011), KSS olgusunun gördüğü talebi iki farklı fikirle açıklamaya çaba göstermişlerdir. Yeni kurumsalcılık (neo-institutionalism), kurumsal davranışların, kurumların içinde bulundukları toplumsal çevre içerisinde açıklanabilir olduğunu ileri sürer. Buna göre uluslararası toplum, yerel özneler üzerine baskı kurar. Uluslararası kuruluşlar KSS'nin küresel gündemini yerel kuruluşlara tanıtabilir. Dolayısıyla, bir ülke uluslararası topluma ne kadar bağlıysa KSS'yi o kadar içselleştirecektir.

İkinci açıklama neo-Marksizm üzerinden temellenmektedir. Uluslararası ekonomik ilişkiler şirketlerin davranışlarını belirler. Örneğin dünya sistemi kuramına göre, merkezi ülkeler kendi avantajlı konumlarının devamını sağlamak için yeni standartlar ortaya koyarlar. Ulusal çapta, neo-liberal hükümetler düzenleme karşıtı mantıklarına uygun olarak, daha güçlü düzenlemeler yerine gönüllü KSS uygulamalarını teşvik ederler. Sonuç olarak hükümetler ne kadar liberal olurlarsa, hükümet ve şirketlerin KSS uygulamalarına katılımları o kadar fazla olur.

Bu iki farklı görüş üzerinden temellenen varsayımlara göre gerçekleştirilen nicel çalışmada (Lim ve Tsutsui, 2011), demokrasi, uluslararası topluma bağlılık, şeffaflık, KSS'yi içselleştirme miktarı gibi pek çok ölçüt pek çok ülke için değerlendirilmiştir. Çalışmanın ortaya çıkardığı başlıca sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Bir bölgede Birleşmiş Milletler Evrensel Sözleşmesi'ne (UNGC) dahil olma oranı, Evrensel Raporlama Girişimi 'ne (GRI) katılımı da desteklemektedir.
- Hükümetlerin KSS'ye yönelik teşvikleri büyük oranda sembolik kalmaktadır.
- Şeffaflık ve demokrasi ile KSS arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Genellikle yeni-kurumsalcı etkiler daha açıklayıcı olmaktadır.

Ayrıca gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde uluslararası baskı daha yoğun hissedilmekte, şeffaflık ve demokrasi ile KSS'nin gelişimi arasında açık bir bağlantı bulunmakta ve yeni-kurumsalcı açıklamalar daha etkili olmaktadır. Diğer yandan gelişmiş ülkeler açısından uluslararası baskılar daha sığ hissedilmekte ve çevre ile ilgili konuların KSS'yi daha yoğun şekilde etkilediği gözlemlenmektedir.

Yazarlar yaptıkları çalışmanın bazı noksanlıklarını da dile getirmişlerdir. Ele alınan verilerde şirketlerin büyüklüklerinin, sektörel farklılıkların ve şirket elitlerinin farklı kimliklerinin önemsenmemiş olması, yapılan araştırma açısından eksik kalan unsurlardır.

Bu kadar uzun bir geçmişe, kapsamlı kaynaklara, araştırmalara ve iş dünyasındaki mevcut başarı hikayelerine rağmen, KSS'nin evrensel olarak kabul edilen bir tanımı henüz mevcut değildir. Yine de, yöneticilerin %46'sının "iyileştirme için önemli alan" olduğunu kabul etmesi sürpriz değildir (McKinsey, 2006) (Smith, 2011). Ayrıca, KSS'yi benimsemiş şirketler tarafından gerçekleştirilen aksiliklerin sayısı (BP, Toyota ve Enron gibi), KSS'nin karmaşıklığını ortaya koymaktadır. Ancak fikir birliği sağlanamamış olması yeni tanımların önerilmemesi gerektiği anlamına gelmemelidir. Durumun düzeltilmesi, şirketlerin başarılı olması, küresel standartlar ve değer sistemlerini yürürlüğe koymak için, KSS ile ilgili yeni bir tanım yayınlanmalıdır. Bu nedenle, şirketlerin KSS hedeflerini gerçekleştirmelerine olanak tanıyacak geniş çapta uygulanabilir bir tanım sunulmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk, etik sistemlerin ve sürdürülebilir yönetim uygulamalarının uygulanması ve entegrasyonu yoluyla menfaat

sahiplerinin iyileştirilmesi için servetin üretilmesini ve dağıtımını sağlayan bir iş sistemi olarak tanımlanmaktadır (Smith, 2011). Sağlanan bu tanım, diğer tanımlarla uyumlu çoklu özelliklere sahiptir. Tanımın kilit parçaları şunları içermektedir: servetin üretimi ve dağıtımı, paydaş yönetimi, etik bir sistemin oluşturulması ve sürdürülebilir yönetim uygulamaları. Önerilen tanımın her bir bölümü bireysel programlar olarak uygulanamaz veya hariç tutulamaz. Şirketlerin doğrusal neden-sonuç zincirleri yerine karşılıklı ilişkilerini yönetmek ve değişim süreçlerini görmelerini sağlamak için sistem düşünme yaklaşımına ihtiyaç duyulmaktadır (Senge, 1990) (Smith, 2011). Aşağıda, sistemlerin düşünülmesinin temelini açıklamaktadır:

- Bir sistemin tamamı aşağıdaki beş şartı sağlayan iki veya daha fazla parçadan oluşmaktadır:
- Bütünün bir veya daha fazla belirleyici özelliği veya fonksiyonu vardır.
- Setteki her bölüm, davranışın tamamını etkiler.
- Bütünün belirleyici işlevini yerine getirmek için bir veya daha fazla ortamda yeterli olan bir parça alt grup vardır. Bu bölümlerin her biri gerekli ancak bu tanımın gerçekleştirilmesi için yetersizdir.
- Bir sistemin her önemli parçasının davranışını veya özelliklerini etkilemesi, sistemin en az bir diğer önemli bölümüne (davranış veya özelliklerine) bağlıdır.
- Temel parçaların herhangi bir alt kümesinin sistem üzerindeki etkisi, en azından bir alt bölümün davranışına bağlıdır (Ackoff, 1999).

KSS'nin parçaları ayrı olarak yönetilirse kritik özellikler veya işlevler kaybolmakta, bu da sistemin başarısız olmasına neden olmaktadır. Ayrıca, bir sistemin bölümlerini tek tek iyileştirerek, KSS iyileştirilemeyebilmekte ve önerilen tanıma göre geliştirilemeyebilmektedir. Genel olarak, KSS faaliyetleri, birbiriyle ilişkili süreçler yerine doğrusal ilişkiler şeklinde farklı bölümler (örn., sosyal, ekonomik, çevresel, paydaş) olarak görülmektedir.

Kurumların amacı, menfaat sahiplerine servet üretmek ve bu serveti onların paydaşlarına dağıtmaktır. Önerilen bu pozisyon diğer tanımlardan farklıdır, çünkü genellikle KSS için finansal gereksinimi tanımlamak için kar, ekonomik kalkınma ya da ticari başarı gibi terimler kullanılmaktadır. Sistem yaklaşımı, yaratılan zenginliklerin paydaşlara dağıtılması gerektiğini ve bu da topluma doğrudan bir fayda sağlanmasını

gerektirmektedir. Mal varlığı, paydaşlara, ücret, tedarikçilerden malzeme edinimi, sermayeye dönüş ve vergileri ödemek gibi mali kaynaklar sağlayarak şirketin toplumsal bir işlevine hizmet etmektedir (Ackoff, 1999, Smith, 2011). Zenginliklerin üretimi ve dağıtımını kurumsal sosyal sorumluluk için çok önemlidir; çünkü bunlar olmadan şirket olmaz, dolayısıyla paydaşlar için finansal fayda yaratmak için tüm fırsatlar azaltılmıştır.

KSS sisteminin bu parçaları açıkça birbiriyle ilişkilidir. Sunulan tanımın temel kısmı, kendi disiplinleri içindeki pek çok düşünce liderinin yanı sıra KSS'nin ne anlama geldiğini yeniden tanımlamak için uygulanan yeni kavramlardan türetilmiştir. Bu tanım, sosyal olarak sorumlu bir şekilde davranmayı arzulayan küresel organizasyonlar arasında uygulanmalıdır. KSS ile ilgili görüşler, toplumsal tanımlamalara dayalı olarak sürekli gelişecektir. Bu nedenle, yapılacak herhangi bir tanımlama zamanla uyum sağlayacak kadar esnek olmalıdır. Önerilen çerçeve, iş dünyasının ve toplumun uyması gereken KSS önceliklerinde sürekli değişimleri sağlamak için esnektir. Tüm tanımın özelliklerini ve bunların nasıl birbirine bağlandığını inceleyerek, tanımın şirketlerin KSS ve ticari hedeflerini başarmak, toplumsal olarak sorumlu bir değer sistemini yürütmek için kalıcı bir kılavuz olarak kullanılabileceği açıkça görülmektedir.

3.2. SOSYAL ETKİ DEĞERLENDİRME (SED)

Sosyal Etki Değerlendirmesi (SED) 1970'lerin başında öncelikle düzenleyici bir araç olarak Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) ile birlikte ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde ise SED'in nasıl uygulanacağına dair istikrarlı gelişmeler olmuştur. SED'e olan ilgi arttıkça, SED uygulayıcılarından oluşan profesyonel bir topluluk geliştirilmiş ve SED çevresinde bir söylem oluşturulmuştur. Tüm mesleki uygulama alanlarında olduğu gibi konunun anlaşılması da bu söylem içinde gelişmiştir.

Oluşan en önemli değişiklik, sosyal etkilere değinmenin, düzenleyici onay alınmadan çok önce bir projenin başlangıcından itibaren toplumsal konuların etkin bir şekilde yönetilmesini gerektirdiğinin farkındalığını arttırmaktır. Bir diğer önemli değişiklik ise, ortak kalkınmada aktif rol alarak özel sektör projelerinden yararlanmak isteyen topluluklarda her geçen gün artan bir farkındalık yaratmış olmasıdır. Bu nedenle paylaşılan değer, önemli bir husustur. Diğer bir önemli değişiklik, bugün düzenleyici kurumların ve izleme yetkililerinin sadece devlet kurumlarını değil, yerel ve küresel

STK'ları (özellikle de gözlemci STK'ları), uluslararası sanayi derneklerini, finans ve sigorta endüstrilerini ve projeden etkilenen toplulukları içermesidir.

Ulusal mevzuatlar önemini korurken, standartları belirleme konusunda öncü rol alan uluslararası endüstri dernekleri (örneğin, ICMM, IPIECA, Uluslararası Hidroelektrik Derneği) ve finansal kurumlar (IFC, EBRD, EIB, Ekvator İlkeleri bankaları) bulunmaktadır. Bu uluslararası standartlara uymayan projeler proje finansmanı kazanmada başarılı olamamaktadırlar. Uluslararası beklentileri karşılamayan projeler protesto eylemleriyle karşılaşabilir, yasal zorluklar ve diğer aktivist baskılara maruz kalabilirler. Bütün bunlar, projelerin tek bir hükümet düzenleyici kurum yerine her biri farklı ve mutlak tamamlayıcı çıkarlara sahip olmayan birçok paydaştan çalışma iznini kazanması ve sürdürmesi anlamına gelmektedir.

SED'in söylem ve uygulamasındaki bu değişiklik, SED'in artık yalnızca bir dizi sosyal etkinin tanımlanması ve düzenleyici onay almak için bir belge sunulması olmaktan çok daha kapsamlı terimler içerdiği anlamına gelmektedir. Günümüzde SED, bir şirket / proje ile yerel topluluklar arasındaki etkileşimle ilişkili çok çeşitli görevleri kapsamaktadır. Kurumsal dünyada, bu tam faaliyet kümesine genellikle düzenleyici onay vermenin belirli bir görevden ayrılması için sosyal performans ilkesi geliştirilmiştir.

Projelerin toplumsal sorunlarının yönetimi ve bu nedenle SED uygulayıcılarının işlerinin tamamı potansiyel olarak aşağıdaki faaliyetleri içermektedir. Bununla birlikte, bu görevlerin aynı anda tamamlanmadığını ve belirli bir SED uygulayıcısının belirli bir durumda ne yapması gerektiğini belirli bağlamlara bağlı olarak değiştireceği unutulmamalıdır.

- Muhtemel sosyal etkilere ilişkin bir ön değerlendirme yapmak.
- Çevresel ve biyolojik çeşitliliğin sosyal yönden etkilerini ve sosyal değişikliklerin çevresel ve biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkilerinin yönetim planlarında dikkate alınmasını sağlamak için ÇED ekibi (ve diğer değerlendirme ekipleri) ile irtibat kurmak.
- Yerel topluluğun bağlamını belirten bir topluluk profili belirlemek.

- Toplumsal değişiklikleri kararlaştırmak ve belgelemek ile ilgili bir toplumsal temel oluşturmak (diğer bir deyişle, ön etkileşimi belgelemek için temel sosyal değişkenler için veri toplamak).
- Projedeki değişiklikleri tanımlamak, uygulamak ve sosyal etkileri azaltmak için başka önlemler almak.
- Hiçbir alternatifin olmadığı durumlarda ekonomik yerinden etme yaşayacak insanlar için yeniden yerleşim ve / veya tazminat planlı hazırlamak.
- Bir Yeniden Yerleşim Politikası Çerçevesi, Yeniden Yerleşim Eylem Planı, Geçim Kaynaklarının Restorasyonu ve Geliştirme Planı hazırlayarak bunların proje geliştirme planlarına ve zaman çerçevelerine entegre edilmesini sağlamak.
- Gerekli görüldüğü takdirde insan hakları uzmanlarını içeren insan hakları incelemesi ve insan hakları etki değerlendirmelerini üstlenmek.
- Projenin faydalarını arttırmanın yollarını belirlemek.
- Paydaşları belirlemek, çıkarlarını, ilişkilerini ve potansiyel iki yönlü proje-paydaş etkilerini haritalandırmak.
- Ücretsiz olarak organize edilen bilgilendirme toplantıları ile topluluk katılım süreçlerini kolaylaştırmak.
- Önerilen bir projede muhtemel sosyal etkilerin onlar için ne anlama gelebileceğini anlamada etkilenen topluluklara yardımcı olmak.
- Yerel satın alma düzenlemelerini geliştirmek.
- Sosyal meseleleri izlemek.
- Sosyal yatırım eylemlerini tasarlamak ve uygulamak.
- Uygun telafi mekanizmalarını kurmak.
- Şikayet mekanizmalarını tasarlanmak ve uygulanması sağlamak.
- Sosyal Etki Yönetim Planları Geliştirmek
- Bir düzenleyici otorite için dokümantasyon hazırlamak.
- Toplumsal etkilerin yönetimine yönelik konularını ve / veya yükümlölüklerini belirlemek.
- Uluslararası finans kuruluşları (UFK) için performans standart uyum belgelerini hazırlamak (Dünya Bankası, IFC, başka bir çok taraflı kalkınma bankası veya Ekvator İlkeleri bankası).

- STK veya finansal kuruluşlar için topluluklar adına bir sosyal durum performans denetimi veya inceleme çalışması yapmak.
- Kapanış planlamasına yardımcı olmak.

Sosyal konuların yönetimi biçimindeki SED, çok geniş kapsamlı bir dizi faaliyeti kapsamakta ve tüm proje yaşamı için geçerli olmaktadır. Gerçek uygulamada, toplumsal meseleleri yönetme görevleri çok çeşitli insanlar tarafından üstlenilmektedir. Bu nedenle, sosyal konular üzerinde düşünme ve yönetme sorumluluğu, kurum kültürünün ve projelerin işyeri kültürünün temel bir parçası olmalı ve aynı zamanda güvenlik gibi herkesin işi olmalıdır. Bununla birlikte, sosyal performansın sorumluluğunu alan bir proje sorumlusu olmalıdır. Sosyal performans görevlerinin birçoğu SED uygulayıcıları gibi danışmanlara dış kaynaklı olarak sağlanmaktadır. Her belirli danışmanlık sözleşmesinin, yukarıda belirtilen veya bu belgede ele alınan tüm görevleri yerine getirmesi gerekmemektedir. Bununla birlikte, bu belge, projenin her aşamasında toplumsal konularda konuşma konusunda rehberlik etmektedir. Belgenin farklı bölümleri farklı zamanlarda farklı insanlarla alakalı olmaktadır.

SED'in aynı zamanda, projelerin uygulanma sürecinde ortaya çıkabilecek çatışmaların önüne geçebilme gücü de vardır. Genel olarak olumsuz gibi algılansa da anlaşmazlıklar, insan etkileşiminin inkar edilemez bir özelliğini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, çatışma etkili bir şekilde yönetildiğinde, anlaşmazlıklar potansiyel olarak faydalı olmaktadır. Anlaşmazlıkları çözme süreci, uzun vadede sosyal ilişkileri geliştirebilmekte ve sosyal sermayeyi güçlendirebilmektedir (Barrow, 2010; Donohue ve Kolt, 1992).

Toplumsal çatışmalar bağlamında SED'in uygulanması için en belirgin ve günümüzde en yaygın olarak kabul gören bir olasılık, çatışmayı önlemek için yatırım projelerinin hayata geçirilmesi sırasında SED kullanmaktır. Gerçekten de, SED'in proje geliştirme sürecindeki önemini anlatan literatür, olumsuz sosyal etkileri değerlendirip yönetmek suretiyle çatışmayı önleyen, böylece belirli bir projenin çatışma potansiyelini azaltarak çatışmanın önüne geçen SED'in rolünün, kurumlar için kar amacı gütmeyen temel bir argüman olduğunu vurgulamaktadır. Mevzuatta açıkça yer alan ÇED'in aksine, SED'in yürütülmesi kararı, çoğunlukla, yasal gerekliliklerin sonucu değil, destekleyicinin takdirine bağlı olarak alınmaktadır (Esteves vd., 2012). Kapelus vd. (2011) mülk hasarından ve güvenlik masraflarından bir firmanın ürününün ortak bir boykotuna kadar

değişen çatışmayla ilgili maliyetleri ve riskleri tanımlamaktadırlar. Genel olarak çatışmalar kayda değer mali ve psikolojik maliyetlere neden olur ve çatışmaya duyarlı olan SED'in uygulanmasıyla önlenebilmektedir.

Çatışmanın önlenemediği durumlarda çatışmayı teşvik eden durumların veya davranışların belirlenmesi çok önemlidir. Yukarıda belirtildiği gibi, bir taraf diğer tarafın bunu düşünmek ya da gerçekleştirmek isteyip istemediğine bakmaksızın, diğerinin bir hedefe müdahale ettiğini gördüğü zaman çatışma ortaya çıkabilmektedir. Bununla birlikte, etkin çatışma yönetimi ve çözümü, genellikle, tarafların çatışmadan haberdar olmalarını ve sorunu çözmek için harekete geçmelerini gerektirmektedir. Anlaşmazlığın açıkça ifade edilmemesi anlaşmazlığa yapıcı yaklaşımları engellemekte ve bu nedenle çatışma aktif hale geldikten sonra daha hızlı bir tırmanışa neden olabileceğinden, erken tanımlama ve tanıma, gizli uyuşmazlıklar için özellikle önemlidir (Donohue ve Kolt, 1992).

Sorunların ve paydaş çıkarlarının ön analizinde çatışma potansiyelinin belirlenmesinin yanı sıra SED, sosyal etkilerin sürekli olarak izlenmesini gerektirir ve böylece ortaya çıktıklarında çatışmaları tanımlamaya devam eder. Toplumsal etkiler statik değil, yeni gelişmelere ve koşullara göre değişmektedir. Dolayısıyla durumun sürekli izlenmesi, SED uygulamasının önemli bir yapı taşı oluşturmaktadır (Esteves vd., 2012). Çatışma dinamik bir süreç olduğu için, ilişkili sosyal etkiler, çatışmanın evresi ve özellikleri ile farklılık göstermektedir. İzleme, çatışma yönetimi ve çözüm stratejilerinin değerlendirilmesinin yanı sıra, çatışmanın ve etkilerinin devam eden analizini içermektedir. Bu anlamda, SED yalnızca belirli bir çatışma için sürdürülebilir çatışma çözülmesini desteklemekle kalmaz, aynı veya benzer aktörler ya da konularla gelecekteki çatışmaları gidermek için değerli deneyimler sağlayabilmektedir.

Sonuç olarak, çatışmaya duyarlı SED'in rolü iki fazlıdır. İlk olarak, SED'i belirli bir proje için uygularken uygulayıcıların çatışma ihtimalini akıllarında tutması, özellikle de gizli uyuşmazlıkları göz önünde bulundurması, ortaya çıkarması ve tırmanmayı önlemesi gerekmektedir. Bu anlamda, çatışmanın her yerde bulunması ve uygun çatışma yönetiminin yararı hakkında farkındalık sağlanması, SED uygulayıcılarının genel olarak faydasına olmaktadır.

İkincisi, herhangi bir çatışmayı ele alırken ya önceki değerlendirmenin bir uzantısı olarak ya da bağımsız bir süreç olarak çatışmaya duyarlı SED'in yürütülmesi çatışma yönetimini destekleyebilmektedir (João vd., 2011). Özünde, çatışma yönetimi ve SED aynı hedefleri sürdürmekte, en düşük giderlerle en büyük fayda yaratma niyetiyle karmaşık sosyal problemleri çözme niyetindedir. Bu, birinin diğerinin yerini alabileceği anlamına gelmemekte fakat iki yaklaşımın da çatışmaya duyarlı olduğunu göstermektedir.

3.2.1. SED Kavramı ve Tarihsel Süreci

Genel olarak sosyal etki değerlendirme (SED), gelişmenin sosyal sonuçlarını analiz etmek, izlemek ve yönetmek olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, SED terimini anlamanın farklı seviyeleri vardır. SED'in kendine özgü bir araştırma, uygulama, bir söylem, paradigma veya alt disiplin alanı vardır. Bu alanı savunan uygulayıcı ve akademisyenlerin teorisi ve yöntemleri, birikmiş pratik deneyimleri, içgörü ve vaka incelemelerinin toplanmış bilgi birikimleri vardır. SED kavramı planlanan müdahaleler ile ilişkili oluşan sosyal sorunları yönetmenin süreçlerini kapsamaktadır (Vanclay 2002, 2006).

Çağdaş SED tartışmaları, 1970'lerin başında Ulusal Çevre Politikası Yasası'nın (NEPA) 1969 tarihli resmi gereklerine yanıt olarak Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) ile birlikte başlamıştır. Bununla birlikte, çeşitli yazarlar - özellikle Burdge ve Vanclay (1995), Becker (1997) ve Vanclay (1999) - sosyal etkilerin dikkate alınmasının NEPA'dan önceki tarihlere dayandığını savunmaktadır. Bununla birlikte, SED'in yasal gerekliliklerinin olması ve / veya normal proje planlamasının bir parçası olarak resmileştirilmesinde, NEPA benzeri mevzuatların yayılmasının etkisinin olduğu açıktır (Esteves vd., 2012).

Bu tarihe kadar çeşitli araştırmacılar SED ile ilgili farklı çalışmalar yürütmüştür. SED hakkındaki son teknoloji çalışmalar SED alanının kurulmasına katkıda bulunmuştur. 1980'lerin başından 1990'ların ortalarına kadar olan zamanda, daha ileri teknoloji örnekleri görülmüştür: Finsterbusch (1980), Freudenburg (1986), Murdock ve ark. (1986a, 1986b) ve Burdge ve Vanclay (1995, 1996). Ardından gelen en son teknoloji

çalışmalar arasında Vanclay (1999, 2002a) ve Lockie (2001) bulunmaktadır. Ayrıca buna benzer daha birçok bildiri, SED bilgi tabanına katkıda bulunmuştur.

1994 yılında Amerika'da Kuruluşlar Arası Komisyon tarafından yayınlanan Sosyal Etki Değerlendirmesi için İlkeler ve Kurallar bu alanda yayınlanan ilk derli toplu çalışmadır. Bu komite, etki değerlendirme ile ilgilenen çeşitli bilimsel ve mesleki kuruluşları temsil etmektedir. Bu yayın, SED'in çekirdek prosedürleri ve anlayışı konusunda anlaşma sağlanması bakımından bir kilometre taşı görevi görmektedir ve temel olarak ABD'de faaliyet gösteren düzenleyici bir çerçeveye dayanmaktadır.

Zaman içerisinde, SED çalışmalarını uluslararası ilkelere dayandırma ve mevcut ilkeler geliştirme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. 1997 yılında bu amacı gerçekleştirmek için bir çalışma kolu kurulmuştur. Bununla birlikte, bu çalışma kolunda, SED'in bir paradigma olarak büyümesiyle ilgili yapılan analizlerde bir takım karışıklıklar olduğu gözlemlenmiştir.

ABD'nin yasal düzenleyici gereklilikleri olmaksızın uluslararası bağlamda, SED için daha geniş bir amaç edinmesi gerektiği fikri gündeme gelmiştir (Vanclay 2003b, 2006). Buna göre SED, yasal düzenlemelerin yokluğunda da etkili olabilecek ve birden fazla düzenleme ile (örneğin, Dünya Bankası, ikili yardım kuruluşları ve bazı durumlarda ulusal mevzuatlardan kaynaklanan) başa çıkabilecek bir mekanizma olmak zorundadır. Araştırmacılar bu nedenle, SED ilkelerinin sonuçlarını iyileştirilmek zorunda kalmışlardır (Esteves vd., 2012).

SED genel olarak aşağıdaki faaliyetlerinin çoğunu içermektedir (Vanclay, 2003):

- Planlanan müdahalenin çevresel tasarımına katılır.
- İlgilenen ve etkilenen halkları tanımlar.
- Paydaşların katılımını kolaylaştırmakta ve koordine etmektedir.
- Müdahale yanıtlarını yorumlayabilmek ve kümülatif etkileri değerlendirmek için planlanan müdahalenin yerel tarihsel ortamını belgelemekte ve analiz etmektedir.
- Etki değerlendirme sürecinin değerlendirilmesine, denetlenmesine ve planlanan müdahalenin yapılmasına izin vermek için temel verileri (sosyal profil oluşturma) toplar.
- Yerel kültürel bağlamdan zengin bir resim verir ve yerel topluluk değerler, özellikle de planlanan müdahaleyle olan ilişkiler hakkında bir anlayış geliştirir.

- Etkilere neden olma olasılıklarını belirtir ve tanımlar (kapsam).
- Muhtemel etkileri ve farklı paydaşların ne derece tepki vereceğini öngörür (veya analiz eder).
- Alternatifleri değerlendirmeye ve seçmeye yardımcı olur (geliştirme seçeneği içermez).
- Saha seçiminde yardımcı olur.
- Azaltma önlemlerini önerir.
- Değerleme sürecine yardımcı olur ve tazminat ile ilgili öneriler sunar (mali olmayan ve mali olarak).
- Paydaşlar arasındaki potansiyel çatışmaları tanımlar ve karar verme süreçleri hakkında tavsiyelerde bulunur.
- Artık veya hafifletilemeyen etkileri ele almak için başa çıkma stratejileri geliştirir.
- Toplulukta beceri ve kapasite geliştirmeye katkıda bulunur.
- Tüm taraflar için uygun kurumsal ve koordinasyon düzenlemeleri konusunda tavsiyelerde bulunur.
- İzleme ve yönetim programlarının oluşturulmasına ve uygulanmasına yardımcı olur.

SED uygulama grupları aşağıdaki ilkelere inanmaktadır (Vanclay, 2003):

- Kültürler arasında, erkekler ve kadınlar tarafından eşit olarak paylaşılan temel insan hakları vardır.
- Bu temel insan hakları hukukun üstünlüğü ile korunma hakkına sahiptir ki bunlar adalet, eşit ve adil bir şekilde herkes için uygulanır ve herkese açıktır.
- İnsanlar, sağlıklı ve iyi bir yaşam kalitesini sağlayan insan ve sosyal potansiyelin gelişmesini sağlayan bir ortamda yaşama ve çalışma hakkına sahiptir.
- Çevrenin sosyal boyutları - özellikle barış değil, sosyal ilişkilerin kalitesi, korkunun özgürlüğü ve aidiyet - insan sağlığının ve yaşam kalitesinin önemli yönüdür.
- İnsanlar, hayatlarını etkileyecek planlanan müdahaleler konusunda karar verme sürecine dahil olma hakkına sahiptir.
- Yerel bilgi ve deneyim değerlidir ve planlı müdahaleleri arttırmak için kullanılabilir.

SED uygulama grupları aşağıdaki konuları dikkate almalıdır (Vanclay, 2003):

- İnsan haklarına saygı, tüm eylemleri desteklemelidir.
- Eşitlik ve demokratikleşmenin teşvik edilmesi, kalkınma planlamasının ana itici gücü olmalı ve toplumun en kötü üyeleri üzerindeki etkileri tüm değerlendirmelerde büyük bir düşünce olmalıdır.
- Kùltürler arasında çeşitliliğin varlığı ve paydaş çıkarlarının çeşitliliği tanınmalı ve değeri verilmelidir.
- Karar verme sadece adil, şeffaf olmalı ve karar vericiler kararlarından sorumlu olmalıdır.
- Kalkınma projeleri, planlanan müdahaleden fayda göreceği veya etkilenmesi olası olan bu topluluk üyeleri için genel olarak kabul edilebilir olmalıdır.
- Planlanan müdahalelerle ilgili alınan kararlarda uzman görüşleri tek düşünce olmamalıdır.
- Tüm gelişimin odak noktası, kapasite geliştirme, yetkilendirme, insan ve sosyal potansiyelin gerçekleştirilmesi gibi olumlu sonuçlar olmalıdır.
- 'Çevre' terimi, toplumsal ve insani boyutları içerecek şekilde geniş kapsamlı olarak tanımlanmalı ve bu tür bir kapsam dahilinde, yeterli olanın sağlanmasına özen gösterilmelidir.

3.2.2. SED ve Paydaş Katılımı

1990'ların başındaki en büyük değişikliklerden biri, proje planlama ve uygulama konusunda, toplumsal değerlendirme sürecinde (sosyal süreçlerin ve davranışların sistematik olarak incelenmesi ve paydaşların katılımı) başlıca etkilenen grupların özellikle yoksullar, savunmasız kişiler ve hariç tutulanlar olmasıdır. Sosyal etki değerlendirme (SED) ve paydaş katılımı (PK) ara teknoloji için özellikle gerekli olan konuları ele almaktadır. Bunlar, yararlanıcı taahhüt, davranış ve tutumlardaki yeni fikirlere ve değişimlere olan tepkileri değerlendirmek, proje hazırlama ve uygulamada toplumun katılımını sağlamak ve toplumsal etki izlemenin sürekli bir sürecini oluşturmaktadır.

Kalkınma projeleri, Asya'daki sağlık sistemlerinden, Latin Amerika'daki kentsel altyapıya, Mağrip sulamasından, Türkiye'deki ağaçlandırmaya, Afrika'daki eğitimden Tayland'daki çevre kirliliğini azaltmaya, çevre koşullarının yeniden inşasının

önlenmesine kadar uzanmaktadır. Bosna, Rusya'daki kömür sektörünü yeniden inşa etmeye çalışmaktadır. Bu yoğun çeşitliliğe rağmen, bazı temel ortak özellikler mevcuttur. Her proje yalnızca ticari ya da kamuya açık bir yatırım değil, toplumsal bir süreçtir ve oyuna toplumsal aktörlerin katılımını gerektirmektedir. Uzun süredir devam eden bu geleneksel yaklaşım, projeleri yalnızca ekonomik, finansal veya teknik müdahaleler olarak ele almaktaydı. Son yirmi yılda ise bunlara ek olarak kurumsal ve çevresel analizler de eklenmiştir.

Kalkınma sürecinin doğası gereği sosyal analiz yapmaya ihtiyaç duyulmuştur. Gelişim sürecindeki insanların davranışını genellikle ekonomik rasyonellik, kâr arayışı ve pazar ortamıyla değil aynı zamanda bir dizi kültürel değişkenle de belirlenmektedir. Ekonomik analize sosyal analizin eklenmesinin, hem belirli bir bağlamda gelişme potansiyelini hem de bu potansiyeli pratiğe dönüştürme araçlarını ortaya koymasının nedeni budur. Ekonomik, mali, teknik, kurumsal ve çevresel analizin toplumsal analizlerle bütünleştirilmesi, proje planlama ve uygulama kılavuzunda, ayrı ayrı kullanılan herhangi bir bölümden daha güçlü olan konsolide bir bilgiye katkı sunmaktadır. Bu, gerçek ihtiyaçlara duyulan ve başarısız olan, çoğu zaman sürdürülemez nitelikte başarısız olan projelerin finanse edilmesine yol açmıştır. Çünkü nihai faydalanicılar veya diğer önemli paydaşlar, karar alma sürecine katılımında gerçek anlamda dışlanmış durumdadırlar. Temel paydaşlar yoksul, düşük gelirli, savunmasız ve dışlanmış sosyal gruplardır (Cernea ve Kudat, 1997).

Kalkınma projeleri tarafından sunulan mal ve hizmetlere erişimde projelerin başarılı olması için eşit derecede gerekli olan fakat genellikle unutulmuş daha geniş paydaş grupları, yoksulların adil erişime sahip olma kabiliyetini kolaylaştıran veya engelleyen özel sektör, hükümet, sivil toplum örgütleri ve üyeleri ile diğerlerini içermektedir. Sosyal değerlendirme ve paydaş katılımı, ilgili teknolojinin uygun ve yararlı olduğu yerlerde ve daha popüler destek ile uygulanmasına izin vermektedir.

SD / PK süreci, kalkınma projelerinin çevresel azaltma planları gibi zarar vermeyeceğini garanti etmesi durumunda geçerlidir. Bununla birlikte, SD / PK sürecinin gücü, insan davranışları ve sosyal grupların gücü ile daha iyi sonuç verme, başarı şansını daha yüksek hale getirme ve bu başarının kalitesini ve niceliğini artırma konularında gerekli bilgileri seferber etme kabiliyetindedir.

3.2.3. SED ve Halkın Katılımı Süreçleri

Halkın katılımı süreci, 1960'ların başında yoksullukla mücadele sonucu mevzuatlara girmiştir. 1969'da ABD kongresi, Ulusal Çevre Politikaları Kanunu (NEPA) aracılığıyla halkın katılımı gerekliliğinin her çevre mevzuatında yer alması gerektiğini duyurmuştur. NEPA, diğer şeylerin yanı sıra, çevreyle ilgili karar alma sürecinde kamu katılımını gerektiren federal bir yasadır. 1978'de ise ABD Çevresel Kalite Konseyi (CEQ) bu yasayı uygulamak için gerekli düzenlemeyi yayınlamıştır. Bu durum, çevresel etki değerlendirmede tam ölçekli bir 'kapsam belirleme' sürecini gerekli kılmaktadır.

Sosyal etki değerlendirmenin (SED) tek ve evrensel olarak kabul edilen bir tanımı bulunmamakla birlikte, içerik ve konu, SED uygulama sürecinde tutarlı ve ayırt edilebilen bileşenlerden oluşmaktadır. SED uygulayıcıları, SED sürecinin beş karakteristik özelliğinden bahsetmektedirler (Burdge ve Robertson, 1990):

- SED önerilen bir projenin sosyal etkilerini tanımlamak, analiz etmek ve değerlendirmek için sistematik bir çaba veya karar verme sürecinin öncesinde bir toplum içinde ya da tüm toplum üzerinde bireyler ve sosyal gruplar üzerindeki politika değişikliğidir.
- SED önerilen projenin aksiyonlarının alternatiflerini geliştirmek için bir araçtır ve her alternatif için sonuçların tam kapsamlı olarak belirlenmesidir.
- SED proje savunucuları ve etkilenen topluluk adına bilgi arttırır.
- SED toplumun anlayış düzeyini ve bilincini yükseltir; önerilen projenin daha iyi anlaşılması için bölge sakinlerine bilgi akışı sağlar.
- SED, eğer eylem etkilenen topluluk tarafından isteniyorsa, oluşması muhtemel sosyal etkileri hafifletmek için kendi içinde bir işlemi kapsamaktadır.

Burdge (1983), halkın katılımının sosyal etki değerlendirmede kullanılan yedi tekniğinden bahsetmektedir:

- Anahtar kişi,
- Danışma grubu,
- Topluluk oturumları,
- Sembolik grup egzersizleri,
- Delphi tekniği,

- Anket araştırmaları (topluluk anketleri, toplum lideri çalışmaları, topluluk-bölgesel bağımsız anketler ve senkronize politika konusu çalışmaları dahil).
- Jüri heyeti.

Halkın katılımı süreci sosyal etki değerlendirme çalışmaları içine en iyi aşağıdaki şekillerde sığıdırılabilir:

Kapsam belirleme: Bu aşamada, sosyal etki değerlendirme uzmanı potansiyel olarak etkilenen halkı ve onların endişelerini göz önünde bulundururarak tam ölçekli bir sosyal etki değerlendirmenin gerekli olup olmadığını belirler. Bu aşamada ikincil bilgi ve ajans kayıtlarından yararlanılır. Toplum ihtiyaçlarının değerlendirilmesi yapılır.

Seçeneklerin formülasyonu: Önerilen proje için makul alternatifler kümesi toplumun kaygıları ve ihtiyaçları için geliştirilmiştir. Değerlendirici, etkilenen topluluğun temsilcilerinden gelen verilere göre alternatifleri büyük bir liste ile beyin fırtınası için kullanabilir.

Profil ıkarma: Bu aşamada değerlendiriciler hangi sosyal etki değişkenlerinin SED ile ilgili olduğuna karar verir. Burdge (1987 ve 1990) 26 tane sosyal etki değerlendirme değişkeni tanımlar, her bir değişkenin neden önemli olduğunu ayrıntılı olarak ele alır, her bir değişkenin planlama süreci kapsamında yorumlanmasını önerir.

Öngörme: Burada değerlendirici verilerden ve çeşitli halkın katılımı tekniklerinden elde ettiği bilgileri değerlendirir, projenin uygulanma ya da uygulanmama olasılığı ile ilgili önerilerde bulunur.

Değerlendirme: Değerlendirme aşamasında sosyal değerlendirici, farklılıkların nasıl değişiklik yarattığını belirlemeye çalışır. Değerlendirici bu aşamada önemli etkileri daha iyi anlamak için anahtar kişi, danışma grubu, topluluk oturumları ya da Delphi tekniğini kullanabilir.

Ölme: Bu aşamada, sosyal etkiden kimlerin faydalandığı, kimlerin ödediği ve kimler tarafından ne kadar değerlendirildiği ölçölmektedir. Değerlendirici, değiş tokuşu analiz etmeye ve tercih edilen alternatifleri tanımlamaya çalışır. Danışma grupları ve topluluk oturumları, sosyal etki değerlendirme bulgularını topluluk liderlerine sunmak için elverişli yollardır.

Azaltma: Eğer etkiler önemli ve topluluk da bunlarla ilgileniyorsa halkın katılımı tekniği, etki azaltma işlemini başlatmak için kullanılabilir. Oluşması muhtemel değişikliklerden topluluk ve liderlerinin haberdar olması, onların bu değişikliklerle daha kolay başa çıkmasını sağlamaktadır.

İzleme: Bu aşama, gerçekte olan ile tahmin edilen etkilerin ölçümü kadar bir bütün olarak topluluğun ve bireysel olarak kişilerin değişikliğine nasıl uyum sağladığını içermektedir. Anahtar kişi, topluluk lideri araştırmaları ve anket araştırmaları proje öncesi analizlerin doğruluğunu ölçmek için kullanılan yöntemlerdir. İzleme ayrıca, devlet kurumları tarafından geri bildirim sürecine dahil edilecek verilere destek sağlamaktadır.

Sosyal etki değerlendirme, fiziksel gelişim ve politika değişikliği tarafından çevreden etkilenen kişilerin yaşam kalitesinde gün be gün oluşan etkileri belirlemeye çalışan sistematik bir süreçtir. Sosyal etki değerlendirme mevcut durumu tanımlar ve proje hayata geçtikten sonra topluluk üzerinde oluşacak muhtemel etkileri tahmin eder. Etki değerlendirme, gerçekte olan ve tahmin edilen sosyal etkiler karşısında izleme ve ölçmede önemlidir.

Halkın katılımı ise, sosyal etki değerlendirme aracılığıyla önerilen proje veya politika çıktılarının büyük toplumlar tarafından destek görmesini sağlayan bir süreçtir ve bu süreç projenin ömrü boyunca devam eder. Halkın katılımı, önerilen projenin potansiyel yararları ve zararların giderilmesi konusunda toplumu eğitmek için bir araç olarak hizmet vermektedir. Halkın katılımı, nihai karar verilmeden önce, etkilenen nüfus için geleceğe yönelik mevcut durum konusunda artan toplum bilinci yaratır. Buna ek olarak, halk katılımı süreci belirli sosyal etki değerlendirme değişkenleri üzerinde değerli bir veri toplama aracı olarak hizmet verebilir.

3.2.4. Sosyal Etki Kavramı Kullanılmaksızın Yapılan Sosyal Etki Çalışmaları: Çevresel-Sosyal-Kültürel ve Ekonomik Değişimler

Uluslararası literatürde yer alan Sosyal Etki Değerlendirme (SED) çalışmalarının yanında Türkiye’de de yapılan benzer çalışmalar bulunmuş ancak bu çalışmaların içinde

sosyal etki kavramı açık bir şekilde yer almamıştır. Bu çalışmaların ilki 1945 yılında, Behice Boran'ın yürüttüğü Toplumsal Yapı Çalışmaları'dır.

Manisa ili köylerinde gerçekleştirilen çalışmada 'ova' ve 'dağ' köyleri olarak yapılan ayırmadan yola çıkarak bu köylerin sosyo ekonomik değişimleri, nüfus hareketleri ve kültürel dönüşüm süreçleri ortaya konmuştur.

Bu çalışmada, ova köyü olarak seçilen 8 köy ve dağ köyü olarak seçilen 5 köye ziyaretler gerçekleştirilerek nitel araştırma tekniklerinden olan katılımlı gözlem ve derinlemesine mülakat teknikleri kullanılmıştır. Ayrıca, köylerin demografik bilgilerini tasnif etmek adına resmi kayıtlardan da faydalanılmıştır ancak o dönemdeki kayıtlar düzenli tutulmadığı için bu verilerden tam olarak faydalanmadığı belirtilmiştir.

Araştırma, Manisa iline bağlı Hacı Rahmanlı, Yılmaz, Saruhanlı Adiloba köyleri, Paşaköy, Tepecik, Sarıçam, Kepenekli ova köyleri ile yine Manisa ilinde bulunan Yunt Dağı köylerinden Kışla, Yayla, Kuruköy, Siyetli ve Dazyurt dağ köylerinde yürütülmüştür.

Boran, makro boyutta bir toplumsal yapı anlayışına sahiptir. “Sosyal yapıdan anladığımız mana, müesseselerin birbirleri ile az çok bütünleşerek teşkil ettiği sosyal düzende müesseselerin bütünleşme şekli ve derecesi olup bu cemiyetten cemiyete değişir” (1945, s.1-2). Bu tanımdan yola çıkarak elde edilen sonuç kurumların sosyal yapıda temel olduğu görüşünün benimsendiğidir. Esas olan kurumlar ve kurumlar arası ilişkilerdir. Çalışmada tabiata verilen önem dikkat çekicidir. Boran, toplumsal yapı araştırmalarında, ele alınan topluluğun tabiatla olan münasebetleri cephesinden başlayarak ilerlemenin icap ettiğini savunmaktadır (1945, s.6).

Boran'a göre toplumsal yapı, iki türden ilişkiler dengesinin meydana getirdiği iki temel kurumlar kategorisinin bütünüdür. Bu kurumlar ikiye ayrılır:

“1) Cemiyet-tabiat çerçevesi münasebetlerinin insanlar arasında doğurduğu münasebetler sistemi, 2) Doğrudan doğruya cemiyet-tabiat münasebetinden doğmayan insanlararası münasebetler sistemi. Bu münasebetler sisteminden birincisi daha önemlidir, daha köktendir ve bu üç cepheden ele alınabilir: 1) Tabiatı işletme işinde kullanılan vasıtaların, aletler, teknikler, aletlere tatbik edilen enerji çeşidi ve miktarı; 2) Tabiatı işletme faaliyetlerinin topluluğu teşkil eden insanlar arasında nasıl bölündüğü ve teşkilatlandığı –istihsal organizasyonu şekilleri, iş bölümü sistemi; 3) Kullanılan tabii kaynakların ve işletme vasıtalarının topluluğu teşkil eden insanlar arasında nasıl dağıtıldığı – mülkiyet münasebetleri” (Boran, 1945, s.2-4).

Boran, doğayla ilişkiler sistemini “ilksel müesseseler”, doğayla ilişkiler dışındaki ilişkiler sistemini “ikincil-müesseseler” olarak adlandırır. Boran, “tabiatla münasebetler sistemi” ya da “ilksel müesseseler” dediği oluşumdan bir başka eserinde “üretim ilişkileri” olarak bahseder. Boran üretim güçleri ve üretim ilişkilerinin belirlediği üretim biçiminin toplumsal yapının temelini oluşturduğunu öne sürer. “Meseleleri toplum yapısı açısından görmek demek, onlara üretim güçleri, ilişkileri ve bu ilişkilerin meydana getirdiği sosyal sınıflar açısından bakmak demektir” (Boran, 1968, s.4).

Çalışmada, pozitivist paradigma çerçevesinde maddi-manevi kültür ayrımı yer almaktadır. Ayrıca, çalışmanın yürütüldüğü köylerle ilgili yapılan sınıflandırma ve değerlendirmeler, ekonomik yapı temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra, köyün coğrafi konumu, köyün dışarıyla olan ilişkileri, şehirleşme süreci gibi faktörler de değerlendirmede dikkate alınmıştır. Araştırmada incelenen kurumlar içinde en küçük birim ailedir. Analizde, en küçük birim olarak ailenin alınması daha sonra da bir gelenek halinde sürecektir. Boran’ın yapıya ilişkin açıklamaları, makrososyolojik ölçekte, toplumun bir kurumlar topluluğu olduğu ve kurumların toplumun yapısını teşkil eden fonksiyonel birimler olduğu görüşüne dayanmaktadır.

Gerçekleştirilen bir diğer çalışma Mübeccel Kıray’ın 1964 yılında yayınlanan Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası isimli çalışmadır.

Bu çalışmada Ereğli kasabasının 1962 yılındaki sosyal yapısı, bu yapı ile ilgili insan ilişkileri ve sosyal değerleri birbirine bağlı bir düzende incelenmiştir. Bu yapı, Ereğli’nin sosyal gelişme ve oluşumunu belirli bir sürede, dinamik fakat dengeli bir sistem halinde göstermiştir.

Bu araştırma için gerekli bilgiler, sosyal bilimlerde çeşitli yöntemler kullanılarak bir araya getirilmiştir. Bu bilgilerin en önemli kısmı, 1962 yılı yaz aylarında kasabaya yapılan saha araştırması seyahatinde toplanmıştır. Haziran ayının ilk haftasında ön bir seyahat yapılmış, Ereğli Kasabası’nın yeni sınırları ve yakın köylerin durumu öğrenilmiştir. Bu aşamada Ereğli ile mahalle ilişkisinde olan ve demir-çelik sanayi tesislerinden en az kasabanın kendisi kadar etkilenecek altı köyün de araştırmaya dahil edilmesine karar verilmiştir.

Ayrıca resmi kayıtlardan İstatistik Genel Müdürlüğü yayınlarından, İmar Bakanlığı Bölge Planlama Teşkilatı ilçe anketlerinin Ereğli’ye ait kısımlarından derlenen bilgiler

kullanılmıştır. Ayrıca Ereğli'deki resmi devlet kayıtlarından çıkarılan çeşitli bilgiler kullanılmıştır. Üçüncü grup kaynaklar, Zonguldak ve Ereğli ile ilgili yapıtlardır. Katip Çelebi'nin "Cihannuma"sından, Ereğli tarihine ait kitaplardan, havza hakkındaki yapıtlara ve yayınlanmamış yazı ve notlara kadar bir çok veri elden taranmıştır. Benzer bir tarama da 1957'den beri yayınlanan yerel "Şirin Ereğli" Gazetesi koleksiyonlarından yapılmıştır. Bununla beraber, Ereğli'nin bugünkü sosyal yapısını anlayabilmek için gerekli özel bilgi, açık mülakatlar ve tamamlanmış 484 anketlik bir saha çalışması ile elde edilmiştir.

Araştırma tezi, Zonguldak ili Ereğli ilçesinde yürütülmüştür. Kıray, Ereğli araştırmasında fonksiyonalist yaklaşımı kullanarak, sosyokültürel gerçekliğin fonksiyonel düzen içinde ele alınmasını önerir. Bu tutum, çatışmacı yaklaşım karşısında açıkça fonksiyonalist yaklaşımın tercihini göstermektedir. Kıray'ın araştırmalarında toplumsal yapı, dengeli bir bütün olarak düşünülür. Ereğli'nin toplumsal yapısının açıklanmasında sosyal düzensizlik ve bozuk sosyal fonksiyon terimleri yerine tampon kurumlar terimi önerilir. O'na göre tampon kurumlar "... her iki sosyal yapıya da ait olmayan yeni müesseseler, ilintiler, değerler ve fonksiyonlardır. Bu tampon mekanizmalar sayesinde, sosyal yapının çeşitli yönleri birine bağlanır ve toplumun göreceli bir denge halinde kalması mümkün olur" (Kıray, 1964, s.7).

Ereğli kasabanın "Toplumsal Yapı Analizleri İçin Bir Çerçeve" başlığı altında sunduğu teorik çerçeve içinde Ereğli kasabasında toplumsal yapının açıklanacağını belirtir. Kıray'a göre toplumsal yapının şeklini belirleyen değişkenler dört başlık altında toplanabilir:

"Her toplum : (a) ekolojik bir komünite, mekanda belirli bir yeri ve biçimi olan bir yerleşme şekli (b) kendine has özellikleri olan nüfus kompozisyonu, (c) belirli bir sosyal örgüt ve (d) bunlara bağlı bir değerler sistemi olarak ele alınabilir. Birbirine bağlı olan ve tabi olan bu dört büyük değişkenler grubunda izlenecek farklı derecelenme ve çeşitlenmeler de şöyle özetlenebilir: (a) ekolojik ilintilerin şekil ve hacmi (b) kurumların farklılaşma, ihtisaslaşma ve örgütlenme dereceleri (c) toplumda dışarıya açılma, dışarıyla ile bağlantı kurma, bütünleşme şekli ve miktarı, (d) insan ilintilerinde herkesin birbirini tanıdığı şahsi yüz yüze temaslardan, anonim ve gayri şahsi rollere dayanan ilintilere geçiş derecesi (c) mahalli ve dini olma özelliklerinin kaybolma derecesi" (1982a, s.16-17; 1964, s.7-8).

Bu çalışmada varılan sonuç, o tarihlerde yeni kurulan fabrikanın Ereğli'yi bulunduğu yerden ne kadar ileriye götüreceği konusunun, yalnız fabrikaya bağlı olmadığıdır. Bu

daha çok Türkiye'nin bütününde yer alacak değişikliklere ve bunlarla hem fabrikanın hem de kasabanın kuracağı ilişkilere bağlı olacağı şeklinde açıklanmıştır.

İddia edilen bir diğer husus ise, o tarihte yeni kurulmakta olan fabrikanın toplumun, memleketin bütünü ile ilişkilerini değiştirmede ve bu toplum içindeki temel insan ilişkilerine yeni özellikler getirmediği sürece davranışlar ve değerler bakımından anlamlı bir ilerleme olmayacağı yönündedir. Aksi yönde ise, bu ilişkileri değiştirdiği kadar yeni davranışlar ve yeni değerler getireceğidir.

Demir-Çelik Fabrikalarının Ereğli üzerindeki etkilerinin onun tamamen Türkiye ile bağlanma ve bütünleşme şekline bağlı olacağı, aksi takdirde ise kömür işletmesinin etkilerinden daha az derine giden değişikliklerin olacağı öngörülmüştür.

Sezener (2011) ise yürüttüğü çalışmasında, sürdürülebilirlik, kalkınma, çevre ve toplum kavramlarından yola çıkarak, Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Boru Hattı Projesi'nin çevresel ve sosyal anlamdaki yatırımlarını, projeden etkilenen yerleşim yerlerinde yarattığı çevresel-sosyal-kültürel değişimi, kamuoyunda sıkça adından söz ettiren güzergah kapsamındaki Gölovası Köyü'nü temel alarak antropolojik açıdan değerlendirmiştir.

Bu çalışmada, BTC Projesi dahilinde proje çalışanları ya da danışmanları tarafından daha önceden köyde yapılan görüşme ve toplantı notlarından yararlanılmıştır. BTC Projesi'nin çevre ve halkla ilişkiler uzmanları ve yöneticileriyle, Gölovası Köyü sakinleri ile yapılan görüşmeler ve bu görüşmeler sonucu elde edilmiş veriler, farklı sivil toplum ve uluslararası kuruluşların yayınları, konuyla ilgili bildiriler, toplantı tutanakları, medyada çıkan haberler çalışmanın verilerini oluşturmaktadır.

Araştırma tezi, BTC Projesi'nin yürütüldüğü hattın bir ayağı olan Adana ili, Yumurtalık ilçesi Gölovası köyünde yürütülmüştür.

Sezener (2011), Escobar'ın (1991) ortaya koyduğu çalışmada, sanayi kaynaklı kalkınma projelerinin eş zamanlı olarak yürüttükleri sosyal sorumluluk uygulamaları ya da sürdürülebilir kalkınma odaklı sosyal, çevresel veya insani kalkınma programlarının özü itibarıyla mevcut sermayeyi korumaya yönelik siyasi bir göz boyama olduğunu göstermeye çalışmıştır. Ayrıca, Endonezya'daki kalkınma projelerinde çalışmış olan George Appell'in mevcut kalkınma projelerinden elde ettiği örneklerle yola çıkarak

farklı sürdürülebilir kalkınma perspektifleri ışığında konuyu antropolojik açıdan ele almıştır.

Araştırmanın varsayımı, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının özü itibariyle bir kalkınma modeli sunmakla birlikte, genellikle küreselleşme ve sanayileşme süreçleri temelinde, daha çok kâr ve maddi çıkar getirisi üzerine kurulu olması nedeniyle yerel kültürlerin, yaşayış ve inançların kendine has dokusunu korumada iddia edilenin tersine olumlu sonuçlar yaratmada başarısız olduğu; bu çerçevede sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını benimsediğini ileri süren BTC Projesi'nin, Gölovası Köyü üzerindeki etkilerinin proje sahiplerinin ya da uygulayıcılarının iddia ettiği gibi olumlu yönde olmadığı sonucuna varmıştır.

Araştırmada, kamuoyunda kabul görmüş ilkeler bütünü çerçevesinde hareket ettiğini iddia eden çok uluslu ve ülkeler arası anlaşmalara bağlı bir ham petrol boru hattı projesi olan BTC Projesi'nin, Proje güzergahında bulunan ve belirgin olarak Proje çalışmalarından ciddi anlamda etkilendiği varsayılan Gölovası Köyü kapsamında kalkınma antropolojisi açısından bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Kuram ve model açısından, sürdürülebilir kalkınma modelinin gerekli olduğu ama uygulamalar ve sonuçlar bakımından yeterli olmadığı görülmektedir. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına bağlı kalındığı iddiasından hareketle oluşturulan plan ve programların sonuçları ile Proje'nin ya da Proje sahiplerinin/uygulayıcılarının söylem ve yetkinliklerinin birbirleri ile uyuşmadıkları görülmüştür. Söz konusu çalışma kapsamında Gölovası Köyü sakinleri ile yapılan görüşmeler ve araştırmalar göstermektedir ki, Proje sahipleri, ortakları ve uygulayıcılarının algıları ile Proje'den etkilenen yerleşim yeri sakinlerinin algıları birbirinden farklıdır. BTC Projesi sahipleri, ortakları ya da uygulayıcıları tarafından hazırlanan binlerce sayfalık çevresel ve sosyal değerlendirme raporu, etki azaltıcı önlem paketleri, telafi ve tazminat prosedürleri, sosyal sorumluluk ve yatırım programlarının Gölovası Köyü'nde karşılığını tam olarak bulamadığı, fakat sermayenin sürdürülebilirliği ve iktisadi kalkınma açısından hızlı sanayileşmenin önünü açmada hayli etkin olduğu, bu anlamda bu tez çalışmasının varsayım ve hipotezlerinin doğrulandığı görülmektedir.

3.2.5. Sosyal Gelişmişlik İhtiyaç Analizi

Sosyal Gelişmişlik İhtiyaç Analizi (SGIA), sürdürülebilir kalkınma paradigmasından yola çıkarak, toplumsal ihtiyaçların, işletme ve yönetici ihtiyaçlarının sınırlı kaynaklarla tahsis edilmesine yardımcı olmak için pratik düzeyde uzlaşma yollarının neler olması gerektiğini hedeflemektedir. Hedef, şirketin geleceğini toplumun geleceğiyle bağlantılandırarak sürdürülebilirlik ve sosyal kalkınma kavramlarını temel iş stratejilerine yerleştirmektir. Bu yaklaşım, Esteves'in (2008a, b) yürüttüğü büyük ölçekli madencilik sektörünün ampirik bir analizi ile gösterildiği gibi, Sosyal Etki Değerlendirme (SED)'in yalnızca değerlendirmelerle ilişkili olumsuz etkilerin azaltılmasına yönelik olma eğilimindeki pratik uygulamalarından da farklıdır. SGIA yaklaşımının temelini oluşturan öncül, toplulukların ve şirketlerin menfaatlerine daha yakın bir şekilde uyum sağlayarak daha fazla fayda sağlayacak olmasıdır (Esteves ve Vanclay, 2009).

SGIA, bir şirketin zaman içinde yerel topluluğun sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunması ve iş için değer yaratması için ele alınması gereken önemli sosyal konuları tanımlamayı amaçlayan bir süreçtir. Kurumsal faaliyetlerin sunduğu fırsatlardan tamamen yararlanabilmek için daha geniş bir SED süreci kapsamında uygulanması gereken ek bir yöntemler dizisidir. Şirket operasyonlarının ömrü boyunca daha geniş, devam eden bir sosyal izleme programıyla bağlantılıdır ve iş planlaması ve karar verme süreçlerine ana hatlarıyla girilmelidir. Bu, şirketin hükümetlerle ve topluluklarla olan etkileşiminin, yerel düzeyde sürdürülebilir kalkınmaya odaklanmasını sağlamaktadır.

Gibson (2000), bütün negatif etkiler hızlı bir şekilde çözümlenir ve sosyoekonomik fayda sürdürülebilirlik ve yerli halkın refahına yönelik katkı sağlarsa maden sektörünün kabul edilebilir olarak göz önüne alınabileceğini savunmaktadır.

1990'da yayınlanan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın İnsanı Gelişmişlik Raporu'na göre, insani gelişmişlik 3 temel bileşene dayandırılabilir. İlki, uzun ve sağlıklı yaşama kabiliyetine sahip olmak ki burada sağlık, Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO, 2006) tanımına göre, fiziksel, akli, sosyal ve ruhsal refahlık olarak tanımlanmaktadır. İkincisi, eğitim olanaklarına ve kütüphanelere erişebilir olmak ve hafta içinde bunlara zaman ayırabilmektir. Üçüncü temel bileşen ise, temel yaşam standartlarına erişimde yeterli kaynağın olduğundan emin olmaktır.

İşletmeler artan bir sosyal beklenti ile karşı karşıya kaldıklarından sadece ev sahibi topluluklarda fayda sağlamaları ve olumlu bir etki bırakmaları yeterli olmamakta, yoksulluk ile mücadelede yerel, ulusal ve uluslararası alanda aktif bir rol almaları beklenmektedir. Burada önerilen yaklaşım, toplumların gelişmişlik seviyesini temsil eden yatırım önceliklerinin kurulması ve esas işletme aktivitelerinin sürdürülebilir kalkınmaya nasıl katkıda bulunacağını tanınlanmasıdır. Sosyal Gelişmişlik İhtiyaç Analizi, tipik Sosyal Etki Analizi sürecinde kavramsal ve uygulanabilir bir iyileştirme ve kurumsal-toplumsal yatırım rehberi için kullanışlı bir araçtır (Esteves ve Vanclay, 2009).

3.3. ÇALIŞMADA KULLANILAN KURAMLAR

Çalışmanın kuramsal arka planı makro, mezo ve mikro boyutlardan oluşan üçlü yapı kapsamında oluşturulmuştur. Bu bağlamda ele alınan makro yapı kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma ile sosyal sorumluluk ve sosyal etki bağlamındaki uluslararası düzenlemeleri, yazışmaları, anlaşmaları; mezo yapı işletmelerin bu konulardaki uygulamalarını ve mikro yapı boyutu ise işletmelerin faaliyetlerine ilişkin bireysel eylem ve düşünce bağlamında ele alınmıştır. Çalışmanın makro boyutu sadece var olan yasal mevzuat ve yönetmelikler üzerinden verilmiştir. Mezo yapı kapsamında işletmelerin faaliyetleri proje kapsamında firmanın verdiği bilgiler üzerinden sunulmuş ayrıca çalışmanın uygulama aşamasında projeden etkilenen toplumun firma faaliyetleri konusundaki düşünceleri alınmış ve bunların analizleri verilmiştir. Mikro boyutta ise toplumun firma faaliyetlerine, projenin yarattığı etkilere, sosyal etki çalışmalarına ve kurumsal sosyal sorumluluk projelerine ilişkin düşünceleri yapılan görüşmelerle ortaya konmuştur. Mikro yapı kapsamında çalışmada katılımcıların düşüncelerinin değerlendirilmesi için ise çalışmanın modeli kurgulanmıştır. Bu modelde çatışma ve işlevsellik teorisi ile sürdürülebilir kalkınma, sosyal sorumluluk ve sosyal etki bağlamındaki kuramsal düşünceler eklektik yaklaşım çerçevesinde birlikte kullanılmıştır. Aşağıda buna ilişkin detaylı açıklamalar uygun başlıklar altında verilmiştir.

3.3.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) ve Sürdürülebilirlik

Toplumun kendisinden beklenen hizmetleri karşılamak amacıyla ürün ve hizmet üreterek değer oluşturmak işletmelerin ana görevlerinden biridir. Bu aşamada amaç, işletme sahipleri ve katılımcılar için kar elde etmek olduğu kadar toplumun refahına katkı sunmaktır. Buna rağmen mevcut düzen içerisinde meydana gelen sosyal ve sektörel zorluklar nedeniyle işletmelerin değer yargıları ve bakış açıları değişmektedir.

Mevcut şartlar düşünüldüğünde insanı temel alan yönetim biçimleri insan kaynağı ile ilgili tüm konuların gündeme gelmesini sağlamıştır. İnsanı temel alan bu yaklaşımla beraber, birincil hedefi kar elde etmek olan işletmeler de insan odaklı bir yaklaşım sergilemeye başlamışlardır. İşletmeler açısından bakıldığında, bu yaklaşımın ‘sosyal sorumluluk’ kavramı olarak karşılık bulduğunu söylemek mümkündür.

İnsanı temel alan bu yaklaşım ile işletmelerin sürdürülebilir olması sadece maksimum seviyede kar elde etmekle mümkün görünmemektedir. İşletmelerin devamlılıklarını sağlayabilmeleri için hem ekonomik olarak gelişmeye katkı sağlamaları hem de sosyal sorumluluk, tüketici hakları ve çevre koruma gibi alanlarda ön plana çıkan faaliyetlerde bulunmaları gerekmektedir. İşletmelerin devamlılıklarını sürdürebilmek için gösterdikleri başarı, onların toplumsal olarak kabul edilebilirliğini de sağlamaktadır. Bir işletme ne kadar kaliteli ve iyi ürün elde ederse etsin, toplum nezdinde olumsuz bir algısı varsa varlığını uzun süre devam ettiremeyecektir. İşletmelerin sorumlu olduğu sosyal sorumluluk projelerini yerine getirmeleri bu aşamada devreye girerek olumlu bir algı oluşmasına vesile olmaktadır.

Elkington (1994), işletmelerin başarılı olmasının ancak Çevre (Planet), İnsan (People) ve Kar (Profit)’dan oluşan 3P ilkesiyle mümkün olacağını belirtmektedir. 3P ilişkini de işletmelerin kendi mevcut varlıklarını sürdürürken karlarının da sürdürülebilir hale geldiğine vurgu yaparak, işletmelerin hem çevresi, hem çalışanları hem de paydaşları ile çift yönlü ve açık bir iletişim kurması gerektiğini belirtmektedir. Elkington’a (1997) göre, işletmelerin kuruluş amacı kar elde etmektir. Uzun vadede ise elde edilecek kar üzerinde etkili olan en önemli faktör ise işletmenin müşteri memnuniyeti sağlamasıdır. Bu memnuniyet de müşteri nezdinde çevresel ve sosyal kampanyalara yatırım yapmak ile mümkün olmaktadır.

Geniş çaplı olarak tartışılan ve araştırılan bir kavram olan KSS, kurumsal davranışların insanlar, toplumlar ve çevre üzerindeki sonuçları hakkında etik ve toplumsal endişelere atıfta bulunan kolektif bir ifadedir. Kavramın kesin tanımı hakkında genel bir mutabakat bulunmasa da zaman içinde KSS için birçok tanım ortaya çıkmıştır:

"KSS'nin temelinde, iş başarısının toplumsal zorunluluklarını ve sosyal sonuçlarını yansıtan bir düşünce vardır. Dolayısıyla KSS ampirik olarak, daha geniş çaplı toplumsal iyilik için iş sorumluluğunu yansıtan kurumların açıkça dile getirilmiş ve tebliğ edilmiş politikalarından ve uygulamalarından oluşur" (Matten and Moon, 2008, s.405).

"Kurumsal sürdürülebilirlik ve KSS, işletme faaliyetlerinde, paydaşlarla olan etkileşimde sosyal ve çevresel kaygıları gösteren, şirketin faaliyetlerine - tanım gereği gönüllü olarak - değinmektedir. Bu kurumsal sürdürülebilirlik ve KSS'nin geniş - kimilerine göre 'belirsiz' -tanımıdır" (van Marrewijk, 2003, s.102).

1950'lerden kalma KSS giderek daha geniş bir sürdürülebilir kalkınma söylemiyle uyumlu hale getirilmektedir (van Marrewijk, 2003; Banerjee, 2008; UNGC, 2012a; EC, 2011; GRI, 2012a). Kurumsal güç ve sorumluluk, sürdürülebilirlik söyleminin bir parçasıdır ve "şirketlerin istihdam, tüketim, çevresel kalite, sosyal eşitsizlik ve bir çok konunun sonuçlarını belirleyici bir etkisi vardır" (Brammer vd., 2012, s.6).

Bununla birlikte KSS anlayışının işletmelerde oluşturulan yeni bir kültürel değer olduğu açıklanmıştır (European Commission, 2002. s.7):

- İşletmelerdeki sosyal sorumluluk faaliyetleri uzun vadede düşünüldüğünde hukuksal düzenlemelerden çok gönüllülük anlayışını temel alan çalışmaları içermektedir.
- İşletmelerin oluşabilecek potansiyel çevresel, sosyal ve ekonomik etkileri çalışma konularına dahil etme sürecini de kapsayan sürdürülebilir gelişme kavramıyla yakından ilişkilidir.
- Sosyal sorumluluk, işletmelerin tercih olarak seçtiği değil, aynı zamanda onların yönetim şeklini gösteren ana çalışma konusu olarak görülmelidir.

KSS yaklaşımının önemli temsilcilerinden olan Elkington (1997), kapitalizmin ortaya çıkmakta olan biçimleri ve özellikle şirketlerin sürdürülebilirlik ilkelerini işletmelerinde nasıl uyguladığıyla ilgilenmiş ve somut örneklerle dayanarak, geleneksel finansal taban

çizgisini çevresel kalite ve sosyal adalete uygun hale getirmek isteyen bu devrimin yedi boyutunu göstermiştir. Eski ve yeni paradigma arasındaki kaymayı daha da görünür kılmak için Elkington, yansımasını bazı anahtar kelimelere dayandırmaktadır:

- Piyasalar - Uyumdan Yarışmaya
- Değerler - Sabitten Yumuşığa
- Şeffaflık - Kapalıdan Açığa
- Yaşam Döngüsü Teknolojisi - Üründen Fonksiyona
- Ortaklıklar - Subversion'dan Symbiosis'e
- Zaman – Dardan Geniş
- Kurumsal yönetim - Seçiciden Kapsayıcıya

Elkington tartışmasının temelinde kapitalizmin temellerine geri dönmektedir. Tartışmanın artık kapitalist bir sistem kurulup kurulmamasına ilişkin olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Onun için kilit soru, bireysel ihtiyaçların küresel bir politik, ekonomik, ekolojik ve sosyal bağlamda nasıl sürdürülebilir olduğunu araştırmaktır. Elkington için yönetişimde önemli bir değişiklik var: uluslararası kurumlar giderek daha fazla güç kazanırken, hükümetlerin rolü daha az etkili olmaya başlamaktadır. Sonuç olarak, işletmeler daha merkezi bir konuma gelir ve bu nedenle eylemlerinden sorumlu olmaları gerekir. Etki kayması nedeniyle küresel demografik ve ekolojik değişikliklerin yanı sıra kapitalizmin kendisini sürdürülebilir bir şekilde yeniden yapılandırması gerekmektedir. Türkiye ve dünya üzerinde sürdürülebilirlik çalışmalarına katkı sunmak amacıyla kurulan önemli kuruluşların bazıları Tablo 3-1’de gösterilmiştir.

Tablo 3-1 Sürdürülebilirlik Raporlaması ile İlgili Kuruluşlar

Yıl	Kuruluş	Açıklama
1992	Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi (WBCSD)	Çevresel ve sosyal gelişim, ekonomik ilerleme ilkelerinden hareketle 3 ana etkenle sürdürülebilir kalkınma alanında ortak fikirlerini ortaya koyan uluslararası 209 şirketin katılımıyla oluşturulmuştur. 2004 yılında İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD Türkiye) kurulmuştur.
1995	Avrupa Kurumsal Sosyal Sorumluluk Birliği (CSR Europe)	Kurumsal sosyal sorumluluk olgusunun uluslararası alanda kabul görmesini ve sosyal sorumluluk anlayışının daha geniş kitlelere ulaşarak yaygınlaşmasını amaç edinen dernek, bu bağlamda sürdürülebilir kalkınmanın kurumsal yönetimle birlikte hem kamu hem de özel sektörde yaygınlaşmasını esas alan bir perspektifle gönüllülük esasıyla çalışmalarını sürdürmektedir. Türkiye ayağı ise 2005 yılında Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği olarak kurulmuştur.
2000	Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UNGC)	Hedefi “Sürdürülebilir ve Kapsamlı Evrensel Ekonomi” olan UNGC’ye katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Farklı kültürlerden şirketlerin bir arada sürdürülebilirlik ile ilgili yol alabilmeleri için önemli bir çalışma alanı oluşturmaktadırlar. 2002 yılında Global Compact Türkiye kurulmuştur.
2008	Karbon Saydamlık Projesi (CDP)	Küresel iklim değişikliklerinden kaynaklanan etkileri en aza indirmek ve mevcut doğal kaynakların devamlılığını sağlamak için çalışmaktadır. 2010 yılında Carbon Disclosure Project (CDP) Türkiye kurulmuştur.
2010	Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (IIRC)	Farklı sektörlerde paydaşları bir araya getiren evrensel bir yapılanmadır. Bu yapılanma, artı değer yaratmak için iletişim kanallarını açık tutmanın kurumsal raporlama sürecinde önemli bir rol oynadığını düşünmektedir.

Kaynak: Önce vd. 2015, 238-239.

Çeşitli uluslararası organizasyonlar, sosyal ve çevresel etkilerin kurumsal açıklamasını desteklemektedir. Bunların içerisinde Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) Çokuluslu İşletmeler Rehberi, Birleşmiş Milletler (BM) Küresel İlkeler Sözleşmesinin on ilkesi, ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Rehberlik Standardı, Uluslararası Çalışma

Örgütünün Çok Uluslu Şirketler Üzerine Üçlü Prensipte Bildirgesi ve Sosyal Politika, BM İş Hayatı ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri (UN, 2011; EC, 2011) yer almaktadır.

Şirketler için faaliyetlerini ve etkilerini açıklamaya yönelik oluşan baskı, sürdürülebilirlik ve KSS bildiriminin geliştirilmesine neden olmuştur (Fougere ve Solitander, 2009; Escobar and Vredenburg, 2011; Slack, 2012). Sürdürülebilirlik raporlaması, "sürdürülebilir kalkınma hedefine yönelik kurumsal performans için iç ve dış paydaşların ölçülmesi, ifşa edilmesi ve hesap verme uygulaması" olarak tanımlanabilir (GRI, 2010-2011, s.3). CorporateRegister.com verilerine göre yaklaşık 2.500 Avrupalı şirket KSS veya sürdürülebilirlik raporları yayınlamaktadır (EC, 2011 tarafından belirtilmiştir). Sürdürülebilirlik raporlarına olan artan ilgi, örneğin Kuzey Amerika ve Avustralya gibi dünyanın başka yerlerinde de açıkça görülmektedir (Cooper ve Owen, 2007).

Sürdürülebilirlik raporlarının (SR) işletmelere olan katkılarını Herzig ve Schaltegger (2006, s.302) aşağıdaki ilkeler çerçevesinde sıralamıştır:

- SR, sadece mali olarak değil çevresel ve sosyal olarak da katkı sunan ürün hizmet ve aktivitelerin belirlenmesini sağlar,
- İşletmelere rekabet içinde bulunduğu diğer firmalara karşı kıyaslama olanağı tanır ve rekabet edebilme gücü sağlar.
- İşletmelerin tanınırlığını ve pazar payının artırır.
- İşletmelerin kurumsal olarak şeffaf bir yapıda olmalarını sağlar.
- İşletme içinde bir kontrol sağlayarak işletme çalışanlarının kurumsal bağlılığını arttırmaya yardımcı olur.

Uluslararası yönergeler, şirketlerin performans göstergelerinden yararlanmasını gerektirir. Küresel Raporlama Girişimi (GRI), bu açığı kapatmak için bir dizi ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetim performans göstergesi geliştirmiştir. Bu göstergeler olası olumlu ve olumsuz etkilerin dengelenmesi de dahil olmak üzere kurumsal faaliyetleri adil bir şekilde yansıtmayı amaçlamaktadır. Bu göstergelerin raporlanması, bir şirketin KSS ve sürdürülebilirlik talepleriyle ilgili güvenilir bilgiyi okuyucuya sağlamaktadır. Küresel Raporlama Girişimi (GRI), işletmelerin sürdürülebilirlik ile ilgili raporlama yapabilmeleri için ilkeler belirleyerek sürdürülebilir bir dünya düzeni için faaliyet

gösteren uluslararası bir organizasyondur (<https://www.globalreporting.org/information/about-gri/Pages/default.aspx>).

GRI kapsamında, işletmelerin hem ekonomik, hem çevresel hem de sosyal standartları belirlemeleri ve bunları raporlamaları için gerekli olan belirleyiciler yer almaktadır. GRI raporlama kriterleri yıllar içinde güncellenmiş ve 01 Haziran 2018 tarihine kadar geçerli olan son hali (G4) yayınlanmıştır (<https://www.globalreporting.org/information/g4/Pages/default.aspx>).

GRI G4 Sürdürülebilirlik Raporlaması Klavuzu'nda yer alan performans göstergeleri Tablo 3-2'de sunulmuştur.

Tablo 3-2 GRI G4 Sürdürülebilirlik Raporlaması Performans Göstergeleri

Kategori	Ekonomik	Çevresel		
Unsurlar	Ekonomik Performans Piyasa Varlığı Dolaylı Ekonomik Etkiler Satın Alma Uygulamaları	Malzemeler Enerji Su Biyolojik Çeşitlilik Emisyonlar Atık Sular ve Atıklar Ürün ve Hizmetler Uyum Nakliye Genel Tedarikçinin Çevresel Bakımdan Değerlendirilmesi Çevresel Şikayet Mekanizmaları		
Kategori	Sosyal			
Alt Kategoriler	İşgücü Uygulamaları ve İnsana Yaraşır İş	İnsan Hakları	Toplum Ürün Sorumluluğu	Ürün Sorumluluğu
Unsurlar	İstihdam İşgücü/Yönetim İlişkileri İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitim ve Öğretim Çeşitlilik ve Fırsat Eşitliği Kadın ve Erkekler için Eşit Ücret Tedarikçinin İşgücü Uygulamaları Bakımından Değerlendirilmesi İşgücü Uygulamaları Şikayet Mekanizmaları	Yatırım Ayrımcılığın Önlenmesi Örgütlenme ve Toplu Sözleşme Hakkı Çocuk İşçiler Zorla veya Cebren Çalıştırma Güvenlik Uygulamaları Yerli Halkların Hakları Değerlendirme Tedarikçilerin İnsan Hakları Bakımından Değerlendirilmesi İnsan Hakları Şikayet Mekanizmaları	Yerel Toplamlar Yolsuzlukla Mücadele Kamu Politikası Rekabete Aykırı Davranış Uyum Tedarikçinin Etkiler Bakımından Değerlendirilmesi Toplum Üzerindeki Etkilere İlişkin Şikayet Mekanizmaları	Müşteri Sağlığı ve Güvenliği Ürün ve Hizmet Etiketlemesi Pazarlama İletişimi Müşteri Gizliliği Uyum Toplum Üzerindeki

Kaynak: GRI G4 Sürdürülebilirlik Raporlama Klavuzu

KSS ile bağlantılı olarak 1970'lerde ortaya çıkan bir görüş de kurumsal paydaş teorisi. Paydaş teorisi, betimsel doğruluk, araçsal güç ve normatif geçerlilik temelinde yönetim literatüründe kendisini göstermektedir. Teorinin bu üç yönü birbiriyle ilişkili olmasına rağmen oldukça farklıdır. Hem farklı kanıt ve argümanlar içerirler hem de farklı etkilere sahiptirler. Paydaş teorisinin bu üç yönünün karşılıklı olarak destekleyici olduğu ve teorinin - modern mülkiyet hakları teorisini içeren normatif temelinin temel alınması gerektiği düşünülmektedir (Donaldson and Preston, 1995).

Kurumların paydaşları olduğu fikri akademik ve mesleki yönetim literatüründe sıradan bir hale gelmiştir. Freeman'ın Stratejik Yönetim: Bir Paydaş Yaklaşımı (1984) yayınlandığından beri paydaş konseptine vurgu yapan 100'den fazla makale ortaya çıkmıştır. (Alkhafaji, 1989; Anderson, 1989 ve Brummer, 1991 ve Brenner & Cochran 1991, Clarkson, 1991; Goodpaster, 1991; Hill & Jones, 1992; ve Wood, 1991a, b).

Donaldson and Preston (1995), işletmenin paydaş modeli ile firmanın geleneksel girdi-çıkartı modelini karşılaştırılmış ve merkez tezlerini aşağıdaki şekilde özetlemişlerdir:

- Paydaş teorisi tartışılmaz biçimde tanımlayıcıdır ve şirketin ne olduğunu açıklayan bir model sunmaktadır. Bu model, işletmeyi, içsel değere sahip olan rekabetçi çıkarlar takım yıldızı olarak tanımlamaktadır. Model ayrıca paydaş kavramı ile ilgili (ancak kavramın normatif tabanını test etmek için değil) araçsal tahminler de dahil olmak üzere ampirik iddiaları test etmek için bir çerçeve görevi görmektedir.
- Paydaş teorisi araçsaldır. Teori, paydaş yönetimi uygulaması ile çeşitli kurumsal performans hedeflerine ulaşma arasında bağlantıları incelemek için bir çerçeve oluşturmaktadır. Buradaki asıl odak noktası, paydaş yönetimini uygulayan işletmelerin, diğer değişkenlerin eşit olması durumunda, geleneksel performans koşullarında (karlılık, istikrar, büyüme, vb.) nispeten başarılı olmayı önermesidir.
- Paydaş teorisi, o terimin geniş anlamıyla birlikte mevcut durumu basitçe tanımlamamakta veya neden-sonuç ilişkilerini öngörmemektedir. Aynı zamanda birlikte paydaş yönetimi oluşturan tutum, yapı ve uygulamaları da önermektedir. Paydaş yönetimi, temel nitelik olarak, hem ilgili organizasyonların hem de örgütsel yapıların kurulması ve genel politikaların meşru çıkarlarına aynı anda dikkat etmeyi ve duruma göre karar vermeyi gerektirmektedir. Bu gereklilik, yalnızca profesyonel yöneticileri

değil, pay sahiplerini, hükümeti ve diğerlerini de içeren kurumsal politikaları yöneten veya etkileyen herkes için geçerli olmaktadır.

Paydaş kuramına göre, iş dünyasının gerektirdiği zorunluluklardan ve ahlaki ilkelerden taviz vermemek önemlidir. Bu fikir paydaş kuramının temelidir ve bu iki alan birbirinden bağımsız düşünülmemelidir. Paydaş kuramına yapılan en temel eleştiri, toplumsal sorunların neden olduğu ekonomik sonuçların, ekonomik sorunların sebep olduğu toplumsal sonuçlardan ayrı olarak değerlendirilmesidir. Bu açıdan bakıldığında KSS terimine ciddi bir eleştiri vardır. İşletmelerin, hayata geçirdikleri sosyal sorumluluk projelerini süregelen iş süreçlerine dahil etmesi veya bunu gönüllü bir eylem gibi görmesi paydaş kuramının kavramsal alt yapısını oluşturan birleştirme görüşüne aykırı olarak görülmektedir. Bu bağlamda iş dünyası, iş ile ilgili salt kazanç elde etmek ile bağdaştırılmakta; KSS ise elde edilen bu karın harcanması ile ilgili kavramsallaştırılmaktadır (Freeman, 2010, s.42, s.241).

Paydaş kuramının dayandığı bir başka konu ise sorumluluk duygusudur. İnsanların bir çoğu davranışlarının neden olduğu etkinin ve bunların sonuçlarının sorumluluğunu üstlenme eğilimindedirler. Bu genel sorumluluk duygusu, paydaş kuramının birleştirici özelliği ile birlikte düşünüldüğünde paydaş kavramına yapılan vurgunun önemi artmaktadır. Paydaş bir işin yapılmasını etkileyen veya o işin yapılmış olmasından etkilenen tüm bireyleri ve grupları kapsamaktadır Bir başka deyişle paydaş, bir işin yapılabilmesi için gerekli desteği sağlayan grupların tamamı olarak tanımlanmaktadır (Freeman, 2010, s.7-9).

Paydaşlar çalışanlar, müşteriler, komşular, belediyeler, bakanlıklar, tedarik zincirinde yer alan diğer firmalar, rakipler vs olabilmekte ve birbirlerinden farklı düzeylerde önem arz edebilmektedirler.

İşletmelerin sürdürülebilir faaliyetlerde bulunmaları ve mevcudiyetlerini devam ettirebilmeleri, paydaşlarla olan ilişkilerini etkili ve adil bir şekilde yönetmeleri ile mümkün görünmektedir.

3.3.2. Çatışma Kuramı ve Yapısal İşlevselcilik

Büyük ölçekli yatırım projeleri hayata geçirirken projeyi yapan işletme firması tarafından eş zamanlı yürütülen kurumsal sosyal sorumluluk çalışmaları sosyolojik açıdan değerlendirildiğinde çatışma ve işlevselci kuramların iç içeliği de dikkat çekmektedir.

Çatışma kuramının öncülerinden olan Marx toplumun çatışmalar üzerine kurgulandığını belirtirken ve bu çatışmaların boyutu ile ilgili bir takım önermelerde bulunmaktadır (Turner, 1991):

- Bir sistem içindeki kaynakların eşitsiz bir şekilde dağılımı sosyal sistem içindeki egemen güçler ile bu güce tabi olanlar arasındaki çıkar çatışmalarının derecesini de etkilemektedir.
- Egemen güce tabi olanlar, kıt kaynakların önemli bir bölümünü ellerinde tutanlarla aralarında bir çıkar çatışması olduğunu fark ettikçe kaynakların dağılımında eksik kalan bir sistemin meşruluğunu sorgulamaya başlamaktadır.
- Kısıtlı kaynaklara erişim sıkıntısı yaşayan yoksun kesimlerin toplumsal düzenindeki bozulma ve bu düzenin bozulması sonucunda insanların yabancılaşması; erişim kısıtı yaşayan topluluk üyelerinin birbirleriyle iletişim kurma kapasiteleri ve kendi gerçek çıkarlarını kodlayan birleşik bir ideoloji geliştirme yetenekleriyle ilgilidir.
- Güce tabi olanların coğrafi olarak yoğun olduğu yerlerde sorunlarını dile getirmeleri daha kolaydır.
- Eğitim fırsatları arttıkça iletişim için daha farklı araçlar kullanılabilir.
- Güce tabi olanlar arasında ortak birleştirici ideolojiler geliştirildiği ölçüde gerçek ortak çıkarların bilincine daha kolay ulaşılabilir.

Marx, kısıtlı kaynaklardan yoksun bırakılan kesimin gerçek çıkarlarının farkına varmalarındaki artışın ve buna bağlı olarak kıt kaynakların dağılımını sorgulamalarının dezavantajlı kesimin egemen kesimlere karşı kollektif olarak örgütlenmeleri ihtimalini artırmaya hizmet edeceğini ileri sürmektedir.

Egemen kesimler kendi gerçek çıkarlarını anlamada örgütlenemez hale geldikçe, yönetilen konumdakilerin kendi durumlarını ayrıcalıklı konumlardakilerin durumlarıyla

karşılaştırmaya başlamaları artmakta ve yoksunların tâbi konumdakileri harekete geçiren örgütsel görevleri gerçekleştirecek siyasal liderlik geliştirebilmeleri daha kolay hale gelmektedir.

Marx, kıt kaynaklara kısıtlı erişimi olan grupların birleştirici bir ideoloji ve siyasal liderliğe sahip olduklarında gerçek çıkarlarının açık bir anlam kazanmaya başlayacağını ve kendilerini yöneten güçlere karşı duruşlarının artmaya başlayacağını vurgulamaktadır. Böyle durumlarda, kutuplaşma artarken, uzlaşma, ödün verme ve çatışmanın yumuşaması ihtimali azalır, çünkü artık yoksunlar yeterince yabancılaşmış, örgütlenmiş ve kaynak dağılımında tam bir değişme için baskı yapmak amacıyla birleşmişlerdir. Böylece, üst konumlardakilerin kaçınılmaz direnişinin üstesinden gelmenin tek yolunun şiddetli bir karşılaşma olduğu anlaşılmış olmaktadır. Marx, çatışmanın şiddeti arttıkça bir sistemdeki örgütlenme örüntülerinin, özellikle sistemdeki kıt kaynakların dağılımının değişme ihtimalinin arttığını vurgulamaktadır (Turner, 1991).

Marx'ın çatışma kuramının bu önermelerinden hareketle işletmeleri ve yapılan projeleri egemen güç olarak tanımlamak mümkündür. Yatırım projeleri uygulama alanı buldukları bölgelerde mevcut düzeni bozacağı kaygısıyla yerel topluluk içerisinde bir çatışma alanı yaratırlar. Bu çatışma alanı kendisini yapılan işlere itiraz etme, şikayette bulunma ve daha büyük ölçekte ise yapılan işi durdurma şeklinde kendisini göstermektedir.

Çatışmanın ortadan kaldırılması için yerel topluluk ile proje yapımcılar arasında iyi ilişkilerin kurulması önemli olmaktadır. Bu iyi ilişkileri kuran araçlar da kurumsal sosyal sorumluluk adı altında yapılan bir takım faaliyetleri kapsamaktadır. Bu noktada kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının işlevselliği devreye girdiği ve çatışmanın yavaş yavaş çözüme doğru gittiği söylenebilir.

İşlevselci yaklaşıma göre toplum, oluşturduğu ortak çıkarlar etrafında birbiri ile uyumlu ilişkiler geliştiren parçalardan oluşmaktadır ve bu düzenli ve dengeli bir sistemdir. Bu nedenle de işlevselcilik aynı zamanda uzlaşma yaklaşımı olarak da anılmaktadır. İşlevselci görüşü savunan düşünürler biyolojik sistemlerde olduğu gibi toplumsal sistemin de devanını sağlayabilmesi için karşılanması gereken bazı temel gereksinimleri olduğunu düşünürler. Önemli yapısal – işlevselci teorisyenlerden olan Talcott Parsons

(1902-1979) sosyal sistemi toplumsal eylemler tarafından örgütlenen bir düzen olarak görmekte, bu eylemlerin birbirlerinden bağımsız olarak tek başına değil, belirli gruplar içinde gerçekleştiğini ve bu eylem gruplarının da sistemleri meydana getirdiğini ileri sürmektedir (Ritzer, 2000).

Parsons'a göre bahsi geçen sosyal sistemin bazı özellikleri vardır (Ritzer, 2000):

- Sosyal sistemin diğer sistemlere uyumlu olacak şekilde yapılandırılmaları gerekir.
- Sosyal sistemler diğer sistemler tarafından kabul görmeye ihtiyaç duyarlar.
- Bozulma ihtimali olan durumlar üzerinde minimum seviyede kontrol sağlanmalı ve çatışmanın şiddetlendiği zaman çatışma kontrol altına alınmalıdır.

Araştırma kapsamı düşünüldüğünde işlevselci yaklaşımın bu bakış açısına göre toplumsal sistemin uyum içinde devamlılığını sağlayan unsurlar kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında yapılan eylemler ve sosyal etki azaltıcı önlemeye yönelik faaliyetler olmaktadır. Proje uygulayıcıları tarafından yaratılan bu çatışma yine proje uygulayıcılar tarafından hayata geçirilen farklı uygulamalarla işlevsel hale getirilmektedir.

Çatışma kuramının işlevselliğinden bahseden Coser'a göre (1970/2011), çatışma toplum içerisinde her zaman vardır ve bu her zaman yıkıcı olmak zorunda değildir. Coser, çatışmanın bireylerin gruplarla olan ilişkisini düzenlemek gibi önemli fonsiyonlarının olduğunu düşünmektedir. Coser için bir yapıda veya ilişkide çatışma yaşanmaması o yapının veya ilişkinin çok düzgün işlediği anlamına gelmemektedir, zira çatışmanın, grup üyelerini birbirine bağlayıcı, grup birliğini koruyucu ve emniyet sübabı işlevi görerek yapıdaki gerginliğin yapı dışına atılmasını sağlaması gibi fonsiyonları vardır. Ayrıca Coser yakın toplumsal ilişkilerde rahatsızlık verici hususların açık bir şekilde ifade edilmesinin ilişkilerin devamını sağlama ve grubun dağılmasını engelleme gibi bazı olumlu işlevlere sahip olduğunu öne sürmektedir (Coser, 1970/2011).

Genel olarak düşünüldüğünde, sosyal etki değerlendirme çalışmalarının baştan sona bu çatışmaları önleyen emniyet sübabı etkisi gösterdiğini söylemek mümkündür. Yerel halk ile açık iletişim kanallarının kurulması, dile getirilen şikayetlerin yerel halk lehinde çözüme kavuşturulması ve bölge kalkınmasına katkı sunan çalışmaların kurumsal sosyal

sorumluluk kapsamında hayata geçirilmesi gibi uygulamalar bu sistemin işlerliğini sağlamaktadır. Bu araçlar vasıtasıyla ortaya çıkma ihtimali olan çatışma unsurları dönüşerek yapının uyumlu bir şekilde devamı sağlanmış olmaktadır.

3.3.3. İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları

Son birkaç on yılda, işletme ile toplum arasındaki ilişkiyi tartışan konferanslar, kurumlar arası sosyal sorumluluk konusuna odaklanmaktadır. Keith Davis, 1960'lı yıllarda iki merak uyandırıcı soru sormuştur: "İş adamı topluma ne borçlu?" (Davis, 1967) ve "İşletmeler toplumsal sorumluluklarını görmezden gelebilir mi?" (Davis, 1960). Davis, yıllar boyunca KSS'yi tanımlamaya çalışmış olsa da, bu kavram bazıları için belirsiz kalmıştır. Yapılan KSS tanımlamaları iki genel paradigma haline gelmiştir. Bu konuyu savunanlar yalnızca kanunların sınırları içinde kârlarını maksimize etmek ve asgari etik kısıtlamaya mecbur kaldıklarını düşünüyorlardı (Schwartz ve Carroll, 2003).

Sosyal sorumluluk anlayışının işletmeler tarafından hızla benimsenmiş ve yaygınlaşmış olması bu yaklaşımın işletmeler için faydalı bir uygulama olduğunu kanıtlar niteliktedir. Özellikle işletmelerin kendi sürdürülebilirliklerine değer katmak için sosyal hedefler belirlemesi ve bir takım sosyal programları hayata geçirmesi karar verme süreçlerine tam katılımı sağlamakta ve daha şeffaf yönetim uygulamalarını beraberinde getirmektedir.

Carroll (1991), işletmelerde uygulanan KSS faaliyetlerinin - şematik olarak açıklandığı hali ile yukarıdan aşağıya doğru – hayırseverlik, etik, yasal ve ekonomik olmak üzere dört farklı alanının olduğundan bahsetmektedir. İşletmelerin sosyal sorumluluk uygulamalarında yer alan bu dört sorumluluk boyutu farklı düzeylerde hayata geçirilmekle birlikte, etik ve hayırseverlik boyutuna olan rağbet her geçen gün artış göstermektedir (Carroll, 1991, s.40-44).

Carroll'un bu dört kategorisi birçok teorisyen (Wartick and Cochran 1985; Wood 1991a; Orlitzky ve Swanson, 2008) ve ampirik araştırmacı (Aupperle 1984; Aupperle, Carroll, ve Hatfield 1985; Burton ve Hegarty 1999; Clarkson 1995; Ibrahim ve Angelidis 1993; Mallott 1993; O'Neill, Saunders, ve McCarthy 1989; Pinkston ve Carroll 1996; Smith,

Wokutch, Harrington, ve Dennis 2001; Spencer ve Butler 1987; Strong ve Meyer 1992) tarafından kullanılmıştır. Birçok iş dünyası, toplum ve iş etiği makalelerine Carroll'un KSS anlayışı dahil edilmiş veya Carroll'un KSS piramidi tasvir edilmiştir. Wood and Jones'a göre (1996, s.45) Carroll'un bu dört alanı "SIM (Social Issues in Management) akademisyenleri arasında en çok beğeni gören olmuştur. Bu tür bir kullanım, Carroll'un KSS alanının ve piramit çerçevesinin, yönetim alanındaki sosyal konularda KSS'nin önde gelen bir paradigması olduğuna işaret etmektedir.

Carroll'un dört bölümlü modelinde KSS alanlarını tasvir etmek için bir piramit çerçevesi kullanması, bazı uygulamalar için kafa karıştırıcı görünmüştür. Bazılarına göre, piramit çerçevesi, KSS alanlarının hiyerarşisini önermektedir. Piramidin tavanındaki hayırseverlik sorumluluğu tüm şirketler tarafından gayret gösterilmesi gereken en önemli veya en değerli alan iken piramidin tabanındaki ekonomik alan en düşük değerli KSS alanıdır. Örneğin, Reidenbach ve Robin (1991, s.274), kurumsal ahlaki gelişim hakkındaki kavramsal modellerini tasvir etmek için bir piramit kullanırlar. Piramidin tabanı en düşük veya en az gelişmiş olanları temsil ederken, piramidin üstü ahlaki gelişimin en yüksek veya en gelişmiş aşamasını önermektedir. Bu piramit, Carroll'un öngördüğü öncelik sıralamasının perspektifi değildir, çünkü ekonomik , yasal ve etik alanlarının diğer alanlara göre önemsiz olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, piramit çerçevesi, dört KSS alanının önceliklerinin yanlış anlamasına yol açabilmektedir.

Hayırseverlik Sorumluluğu

Oluşturulan piramit şemanın tepe noktasında yer alan bu sorumluluk alanında hedeflenen gaye, sorumlu bir vatandaş olarak işletmenin ülkesine, topluma ve tüm dünyaya faydası olan faaliyetlerde bulunmasıdır. Bu, işletmelerin ağırlıklı olarak insan refahı ve iyi niyet konularıyla ilgili programları geliştirip uygulamasını içermektedir. Etik sorumluluktan ayrılan en büyük farkı ise, hayırseverliğin isteğe bağlı veya gönüllü olarak yapılmasıdır. Hayırseverlik aşağıdaki alanları kapsamaktadır (Carroll, 1991, s.42-43):

- İşletmelerden beklenen, toplumda kabul gören hayırseverlik davranışına uygun hareket etmektir.
- Sanatın desteklenmesi önemli bir ayrımdır.

- İşletme yöneticileri ve çalışanlarının toplumsal konularda gönüllü çalışmalarda bulunması önem arz etmektedir.
- Her alanda eğitimin faaliyetlerinin işletme tarafından desteklenmesi önemlidir.
- Hayata geçirilmesi plananan toplumsal konulara katkı sağlanırken asıl amaç insanların yaşam standartlarının artırılması olmalıdır.

Etik Sorumluluk

Etik sorumluluk, etik normlarla ilgili adalet, dürüstlük, açıklık gibi konuları kapsamakla birlikte yasal olarak kodlanmamış olmasına rağmen toplum üyeleri tarafından beklenen ya da yasaklanan uygulamaları içermektedir. Bu açıdan bakıldığında etik normlar önemli bir sorumluluktur. Etik sorumluluk aşağıdaki alanları kapsamaktadır (Carroll, 1991, s.41-42):

- Toplum tarafından benimsenen sosyal ve etik değerlere uygun davranışlarda bulunmak önem taşımaktadır.
- Sürekli yenilenen ve gelişen dünyada normların da değişeceğini göz önünde bulundurarak bunlara ayak uydurmak ve saygı göstermek önemlidir.
- İşletmeyi olumsuz olarak etkileyebilecek etik normlardan kaçınmak gerekmektedir.
- İşletmeyi iyi temsil etmek için kurumsal vatandaşlık rolünü iyi benimsemek, sosyal ve etik değerlere uyum göstermek gerekmektedir.
- Faaliyetlerde şeffaf olmak ve çalışmalarda dürüst kurum kimliğini kazanmak için etik davranmak, aynı zamanda yasal düzenlemelere uymakla mümkündür.

Yasal Sorumluluk

KSS'nin hukuki kategorisi, işletmenin ulusal ve yerel yargı sistemlerinde topluluk tarafından amaçlanan yasal beklentilere yanıt vermesiyle veya içtihat hukukunda geliştirilen yasal ilkelerle ilgilidir. Bu bağlamda yasallık belki üç genel kategori ile incelenebilir: (1) uyumluluk, (2) sivil dava durumundan kaçınma ve (3) yasanın öngörülmesi (Schwartz ve Carroll, 2003).

İşletmelerin kurumsal faaliyetleri devam ederken mevcut yasal düzenlemelere uyması gerekmektedir. Uymakla yükümlü olduğu bu yasal sorumluluklar en temel seviyedeki etik değerleri kapsayan uygulamaları kabul etmeyi gerektirmekte ve aşağıdaki unsurları kapsamaktadır (Carroll, 1991, s.41):

- İşletmeler için devlet tarafından belirlenen yasal düzenlemelere göre davranmak gerekmektedir. İşletmeler kurumsal olarak da bu düzenlemelerden sorumludurlar.
- İşletmeler kurumsal olarak tüzel bir kişilik olduklarından dolayı yasalara uyan vatandaş gibi algılanmaktadırlar.
- Yasal düzenlemelere uyan ve gereklerini yerine getiren işletmeler başarılı olarak kabul edilirler.
- En kötü ihtimalle minimum düzeyde hukuki zorunlulukların yerine getirilerek ürün veya hizmet üretilmesi önem taşımaktadır.

Ekonomik Sorumluluk

İşletmeler bir toplum içinde yer alan en temel ekonomik yapılardır ve devamlılıklarını sağlayan en önemli unsur ürettiklerinden elde ettikleri kardır. İşletmelerin en önemli sorumluluk alanı olan ekonomik sorumluluklarını yerine getirmeden diğer sorumluluklarını yerine getirmesi olanaksızdır. Ekonomik alan, söz konusu şirkete doğrudan ya da dolaylı olarak olumlu bir ekonomik etki imkânı tanıyan faaliyetleri kapsar. Doğrudan ekonomik faaliyetlerin örnekleri arasında, satışları artırmayı ya da dava açmamayı amaçlayan eylemler yer almaktadır. Olası dolaylı ekonomik faaliyetlerin örnekleri arasında, çalışanların moralini veya şirketin kamusal imajını iyileştirmek için tasarlanan faaliyetler bulunmaktadır (Schwartz ve Carroll, 2003).

Ekonomik sorumluluklar aşağıdaki unsurları kapsamaktadır (Carroll, 1991, s.40-41):

- İşletmeler için kazanç miktarını arttırmak öncelikli konudur.
- Mümkün olan en yüksek karı elde etmeye çalışırlar.
- İşletmeler sürekli güçlenmek ve rakipleriyle yarışmak isterler.
- İşletmelerin hedefinde hep daha ileride olmak ve etkin bir çalışma şekli vardır.
- İşletmeler için kar sağlamanın ana koşulu başarılı olmaktır.

İşletmelerin belirtilen bu sorumlulukları birbiri ile eş zamanlı olarak yerine getirmeleri beklenmektedir. Bu açıdan bakıldığında KSS'nin bir uygulama alanı olarak etik sınırlarını sosyal sorumluluk alanı içinde ele almak mümkündür. Sürekli bir değişim ve gelişim gösteren toplumlar yapısı itibari ile işletmelerin sorumluluk alanlarını gün be gün fazlaştırmakta ve işletmeleri daha fazla alanda sorumluluk almaya itmektedir. Bu nedenle, işletmelerin kendi sorumluluk sınırlarını belirlerken ekonomik gelişim, toplumsal değişim, sosyal adalet gibi alanları da dikkate alması gerekmektedir. Bu

anlamda düşünüldüğünde, işletmeler kendi çalışanları, mevcut ve potansiyel paydaşları, tedarikçileri, müşterileri ve toplumun diğer diğer bileşenlerini tek bir paydada değerlendirmek, her birine yönelik olan sorumluluklarını yerine getirmek durumundadır.

Bahsi geçen bu kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının işletmelere sağladığı faydalar düşünüldüğünde; bir sosyal kimlik meydana getirme, rekabet üstünlüğü yaratma, şirket bağlılığı oluşturma, itibar sağlama ve markalaşma konularının ön plana çıktığı görülmektedir (Aktan, 2007).

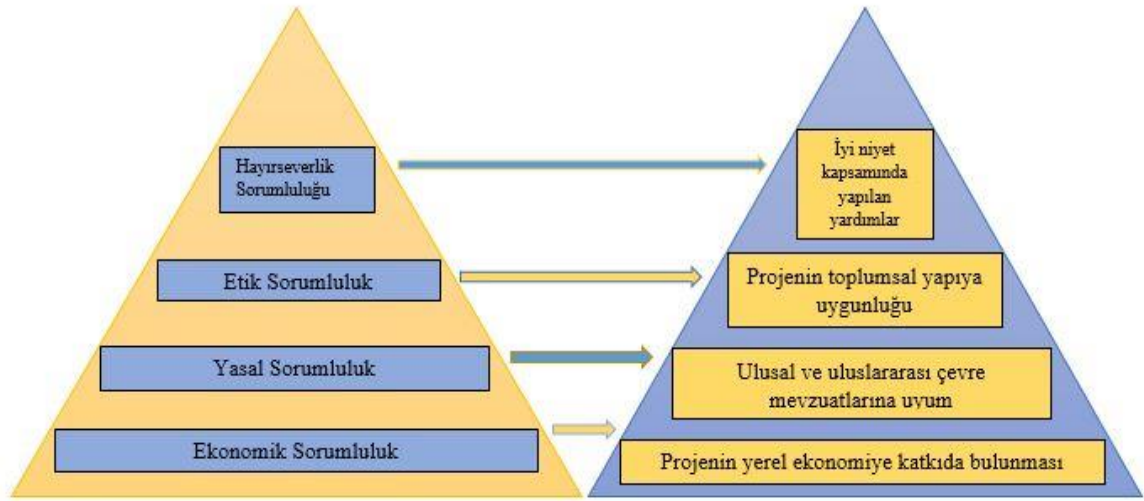
Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları şirketlere toplumsal saygınlık kazandırmanın yanında kurumsal imaja da katkı sağlamakta ve böylece şirketlerin marka değerinde artış olmaktadır. Kurumların bu sosyal sorumluluk projelerinde katılımcı olarak yer alan şirket çalışanlarının şirkete olan güveni ve bağlılığı artmakta ve iş gücü kalitesinin artması sağlanmaktadır. Şirket politikalarında kurumsal sosyal sorumluluğu ön planda tutan şirketler uluslararası finans kuruluşları tarafından daha olumlu değerlendirilmekte ve daha kolay borçlandırılmaktadırlar (Argüden, 2002, s.11-13)

3.4. ÇALIŞMANIN MODELİ

Bu çalışmada çatışma ve işlevsellik teorisi, işletmelerin sosyal sorumluluk ve sosyal etki değerlendirme yaklaşımı eklektik olarak kullanılmıştır. Son 20 yılda hızla yaygınlaşmaya başlayan işletmelerdeki KSS uygulamalarına ve uluslararası kredi kuruluşlarının gerekli kıldığı koşullara bakıldığında zaman benzer konulardan bahsedildiği görülmektedir. İşletmelerin sosyal sorumlulukları arasında bulunan konular daha bütüncül bir bakış açısı gözetilerek aktarılmaktadır. Buna karşın, ÇSED çalışmalarında değerlendirmeye alınan konular hayata geçirilmesi planlanan proje özelinde detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

Her iki başlık da kapsamlı bir şekilde ele alındığı zaman, KSS ve SED konularının işletmelerin hem kendi hem de ülke ekonomisine sağladıkları katma değere ve sürdürülebilirliklerine hizmet ettiği görülmektedir.

KSS ve SED uygulamaları arasındaki ilişki Şekil 3-1 ve Şekil 3-2’de gösterilmektedir.

Şekil 3-1 KSS Piramidi (Carroll,1991)

Şekil 3-2 SED Sorumlulukları

Carroll'un 1979 yılında yayınladığı "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi" şeması kurumsal sosyal sorumluluk kuramları ile ilgili önemli bir referans noktası sunmaktadır. Bu piramit, yukarıdaki şekillerden de anlaşılacağı üzere işletmelerin sosyal sorumlulukları kapsamında kendilerinden beklenen gerekliliklerin, uluslararası finans kuruluşları tarafından kredilendirme sürecinde dikkate alınan ÇSED çalışmaları kapsamında karşımıza çıktığını göstermektedir.

Carroll'un kurumsal sorumluluğun bileşenlerini açıkladığı piramit, SED kapsamındaki sorumluluklara benzer şekilde hiyerarşik bir düzene göre açıklanmaktadır. Carroll'a göre şirketler öncelikle ekonomik sorumluluklarını yerine getirmelidirler. Ekonomik sorumluluklar, işletmelerin toplumun beklediği tarzda ürün ve hizmetleri sağlayarak ekonomiye katkı sunmaları ve bunun karşılığında kar elde etmeleridir. Carroll'un bahsettiği ekonomik sorumluluk, SED kapsamındaki sorumluluklardan projenin yerel ekonomiye katkıda bulunması özelliğine karşılık gelmektedir. Projeler ekonomik olarak hem kendi varlıklarını sürdürmeye hem de ülkeye bir katkı sağlarken daha mikro boyutta uygulama alanı bulduğu bölgeye de ekonomik olarak katkı sunmalıdır.

Bu döngünün devam etmesine katkıda bulunan işletmeler ulusal ve uluslararası yasal mevzuatlara uyumlu hareket etmek zorundadırlar. Bu sayede yasal sorumluluklar sağlanmaktadır. Bu uyumluluk, SED sorumluluklarından ulusal ve uluslararası çevre mevzuatlarına uyumu da beraberinde getirmektedir.

Carroll’a göre, ekonomik ve yasal sorumluluklar birlikte yerine getirildiğinde işletmeler etik açıdan pek çok sorumluluğu yerine getirmiş olacaklardır. Bu aynı zamanda, SED kapsamındaki sorumluluklardan projenin içinde bulunduğu toplumsal yapıya uygunluğu ilkesine karşılık gelmektedir. Bu etik sorumluluk ve projenin toplumsal yapıya uygun olması ilkesi ekonomik ve hukuki düzenlemelerin ötesinde sunulan sorumluluklardır.

Kredilendirilen projelerin gerçekleşeceği bölgelerde uzun süre faaliyetlerini devam ettirecekleri düşünülecek olursa, UFK’nın gerekli gördüğü performans kriterlerini yerine getirmek için yapacakları uygulamaların toplum tarafından kabul görmesi önem arz etmektedir. Bunun için de bölge halkının beklentilerine ters düşmeyen, onlardan gelen taleplerle uyumlu bir takım gönüllü projeler, iyi niyet kapsamında gerçekleştirilen yardımları içermektedir. Bu kriter, KSS uygulamalarında karşımıza çıkan ‘hayırseverlik sorumluluğu’ maddesine denk gelmektedir. Her ikisi de herhangi bir yasal zorunluluğu olmayan, tamamen gönüllü olarak yerine getirilen çalışmaları kapsamaktadır. Bu tarz gönüllülük esasına dayalı yardım ve hayır çalışmalarının yapılması, işletmelerin toplum nezninde güvenilirliğini ve kalıcılığını arttırdığı gibi, uygulanan proje özelinde de bulunduğu yerdeki bölge halkı tarafından kabul edilebilirliğini arttırmaktadır.

Carroll’un hayırseverlik sorumluluğu, işletmelerin topluma katkıda bulunmak için yaşam kalitesini arttırmaya yönelik etkinlikler gerçekleştirmeleri yönünde olmaktadır. Bu da SED sorumluluklarından iyi niyet kapsamında yapılan yardımlar ilkesine karşılık gelmektedir. Birçok işletme kendi inisiyatifleri doğrultusunda faaliyette bulunduğu bölgelere yardımlarda bulunarak bölge halkına destek sunmaktadır. Bu ilke, iyi niyet kapsamında yapılan yardımlar başlığı altında raporlanarak gösterge olarak kullanılmaktadır. Böylelikle, hayırseverlik sorumluluğu ve iyi niyet kapsamında yapılan yardımlarla işletmeler, toplumdan kazandıklarını topluma geri vermiş olurlar (Carroll, 1979).

UFK’lar tarafından belirlenen gereklilikler, kredi veren kuruluşların gerçekleştirdiği düzenli denetimlerle kontrol edilmekte ve bu gerekliliklerin sağlanması şartı projelerin ömrü boyunca devam etmektedir. Bu şekilde sürdürülebilirliğe katkı sağlanmaktadır. Uluslararası geçerliliği olan ve ölçülebilir hale getirilen bu gerekliliklerin yerine getirilişi şekli proje özelinde farklılık gösterse de genel olarak işletmelerden beklenen yaklaşım,

çevreye olumsuz etkisi en az olan ve sosyal yönden uygulandığı bölgedeki toplumsal yapıya ters düşmeyecek projeler geliştirmeleridir.

İşletmelerin UFK'lardan kredi desteği alabilmeleri için ÇSED çalışmasını eksiksiz yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu çalışma, projeden kaynaklı muhtemel çevresel etkilerin araştırıldığı ve bu araştırma sonucuna göre oluşabilecek etkilerin en aza indirilmesi için alınan bir dizi önlemi içermesinin yanında, proje sonucu oluşabilecek sosyal etkilerin hem araştırıldığı hem de etki azaltma faaliyetlerinin projenin gerçekleşeceği alanda uygulanabilir hale gelmesini içeren kapsamlı bir çalışma olmalıdır. Bu çalışma sonucuna göre, UFK'lar, olumlu gördükleri projelere kredi desteği sunmakta, bunun uygulanabilirliğini de izlemektedirler.

Yatırım projeleri yapan işletmelerin UFK'lar tarafından kredilendirilmeye değer bulunması gerçekleştirilen ÇSED çalışmalarının detaylı olarak uygulama alanı bulmasının ve projenin toplumsal olarak kabul görmesinin bir sonucudur. İşletmelerin UFK'ların sağladığı bu krediyi almaya hak kazanma durumları, projeyi gerçekleştirmek için finansal kaynak ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte, işletmeye belirli bir marka değeri, uluslararası piyasalarda rakipleriyle rekabet edebilecek ölçüde tanınırlılık, prestij ve projenin yeniden üretimi sonucu ülke ekonomisine karlılık da katmaktadır.

Sonuç olarak uluslararası kredi fonlarının destek sağladığı firmalardan, kurumlardan, "Sürdürülebilir Kalkınma" hedefleri bağlamında amaçları ve uygulamaları olanların daha avantajlı olması durumu, firmaların bu destekleri alabilmek için sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesine katkı sağlayacak, sosyal etki değerlendirme sonucu yüksek olan, sosyal sorumluluk projeleri aktif olan bir proje ile başvuru yapma durumları günümüzde bir yükselen değer haline gelmiştir. Bu çalışmada firmaların yaptıkları SED, sosyal sorumluluk projeleri gibi uygulamalarla, toplum yararından ziyade finans kuruluşlarından fon alabilmek ve prestij sağlamak için yapılan çalışmalar olduğu varsayımından hareket edilmektedir. Bu kapsamda fon alabilmek için gerekli koşullardan olan sosyal etkileri azaltma faaliyetleri, firmaların yarattığı olumsuz etkilerin çatışma alanları yaratacağı ve bunun da sosyal projelerle giderilmeye çalışılacağı bağlamında ele alınmakta ve sosyal etki kapsamında uygulanan kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin bu bağlamda emniyet sübabı olarak yatırım projelerinin yarattığı çatışma alanlarını işlevsel alanlara dönüştürdüğü düşünülmektedir. Bu

bağlamda da toplumun bu tarz yatırım projelerine bakışında SED ve sosyal sorumluluk projeleri kapsamında yapılanların bir yeri olup olmadığı, toplumun aslında bu projeler ile yapılan katkıların ardındaki gerçekliğe ilişkin bir anlam dünyası oluşturup oluşturmadığı ve bunu nasıl şekillendirdiği gibi konular, nitel bir çalışma ile bu projelerden etkilenen toplumun anlam dünyası üzerinden ortaya konmaktadır.

4. BÖLÜM: ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde, TANAP Projesi uygulama sahası içindeki yerleşimlerde yaşayan 36 katılımcının sosyo demografik verileri gösterilmektedir. Bu bölüm yedi alt bölüme ayrılmıştır: sosyodemografik özellikler, ekonomik faaliyetleri, toprak kullanımı ve tarım, TANAP Projesi hakkındaki bilgi ve Proje'nin etkileri, TANAP Projesi hakkındaki düşünceler, Proje'ye destek olma koşulları, Proje kapsamında devlete ve kanunlara duyulan güven.

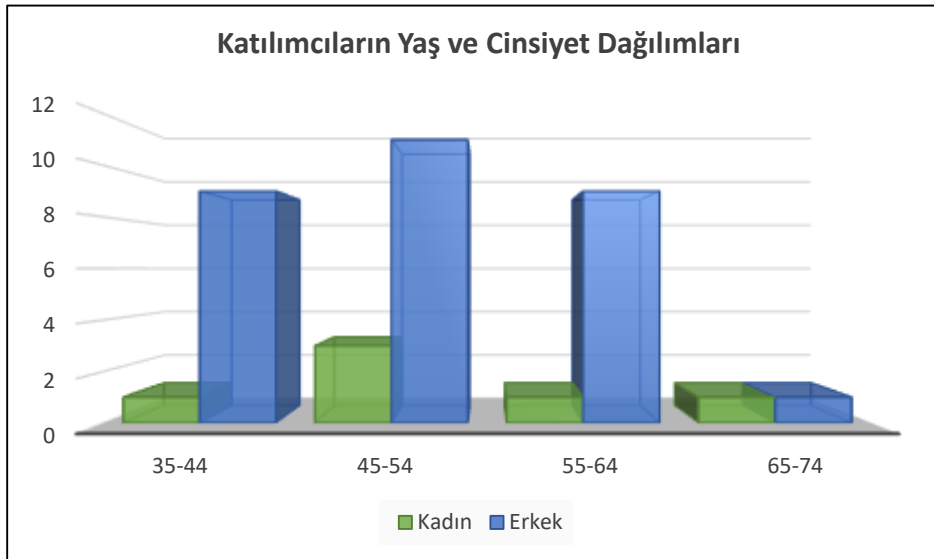
4.1. KATILIMCILARIN SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Bu alt bölümde, araştırmaya katılan görüşmeciler hakkında daha detaylı bilgi alabilmek amacıyla yaş, cinsiyet, eğitim ve medeni hal gibi sosyo demografik bilgiler gösterilmektedir.

Araştırmaya katılan kişilerin yaş ve cinsiyet dağılımlarına bakıldığında zaman kadın katılımcı sayısının erkek katılımcı sayısından daha az olduğu görülmektedir. Bunun sebebi, mülk sahibi olan kadın sayısının daha az olmasıdır.

Araştırmaya katılan toplam 36 kişiden 6'sı kadın (%16,66) ve 30'u (%83,33) erkektir. Yaş dağılımlarına bakıldığında ise, 36 katılımcıdan 14'u (%38,89) 45-54; onar kişisi ise (%27,78) 35-44 ve 55-64 yaş aralığında yer almaktadır (Grafik 4-1).

Grafik 4-1 Katılımcıların Yaş ve Cinsiyet Dağılımları

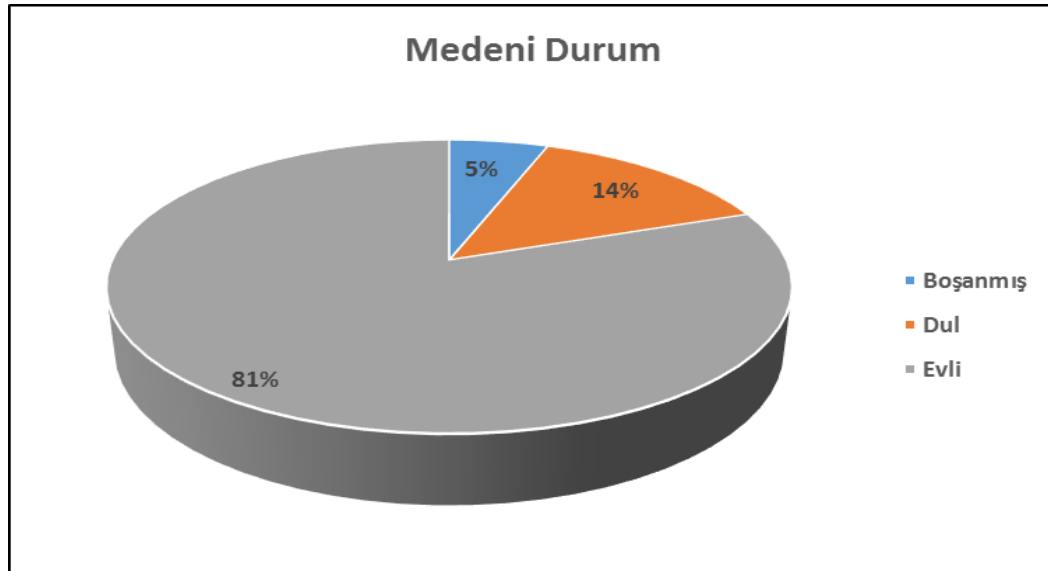
Araştırmada katılımcıların eğitim durumları araştırmaya etki eden belirleyici faktör olarak yer almaktadır. Özellikle algı sorularının cevaplanmasında eğitim düzeyi katılımcı cevaplarını etkileyen bir değişken olarak tanımlanmaktadır. Bu araştırma için görüşme gerçekleştirilen toplam 36 kişiden 14'ü (%38,89) kendisini ilkokul mezunu, 9'u (%25) ortaokul mezunu, 8'i (%22,22) lise mezunu, ikişer tanesi (%5,56) lise terk ve 1 kişi de (%2,78) üniversite terk olarak ifade etmiştir (bkz. Tablo 4-1).

Tablo 4-1 Eğitim Düzeyi

	Sayı	%	Geçerli %
Üniversite terk	1	2,78	2,78
Lise terk	2	5,56	5,56
İlkokul terk	2	5,56	5,56
Lise	8	22,22	22,22
Ortaokul	9	25,00	25,00
İlkokul	14	38,89	38,89
Toplam	36	100	100

Araştırmaya katılan görüşmeciler hakkında sosyodemografik bilgi edinmek amacıyla medeni hal bilgileri ile ilgili sorular sorulmuştur. Bu sonuca göre, araştırmaya dahil olan toplam 36 katılımcıdan 29'u (%80,56) medeni hal durumlarını evli olarak, 5'i (%13,89) dul olarak, 2'si ise (%5,56) boşanmış olarak ifade etmiştir (Grafik 4-2).

Grafik 4-2 Medeni Hal

4.2. EKONOMİK FAALİYETLER

Araştırma süresince görüşülen kişilere, araştırma grubu hakkında detaylı bilgiler edinmek amacıyla ekonomik faaliyetlerine dair sorular sorulmuştur. Bu sorular, çalışma durumları ve geçim kaynakları sorularından oluşmaktadır.

Buna göre, araştırmaya katılan toplam 36 katılımcıdan 21'i (%58,33) çalışma durumunu çiftçi olarak, 5'i (%13,89) çiftçi emeklisi olarak, üçer kişisi (%8,33) esnaf ve özel sektör çalışanı olarak, 2'si (%5,56) emekli olarak ve 1'i ise (%2,78) mamulen emekli olarak tanımlamıştır. Katılımcılardan 2'si (%5,56) ise çalışmadığını beyan etmiştir.

Araştırmaya katılan görüşmecilerin ekonomik faaliyetleri hakkında derinlemesine bilgi edinmek için sorulan sorulardan biri olan geçim kaynağı sorusuna katılımcılar farklı düzeylerde cevaplar vermişlerdir. Buna göre, geçim kaynağı olarak çiftçiliğin belirtilmesi durumu 23 kere (%63,89), geçim kaynağı olarak emekli maaşının olması durumu 10 kere (%27,78), geçim kaynağı olarak tarla kirası ve hayvancılık olması durumları yedişer kere (%19,44), geçim kaynağı olarak özel sektör çalışanı olarak maaşlı olması durumu 3 kere (%8,33), geçim kaynağı olarak serbest çalışan geliri olması durumu 2 kere (%5,56) ve geçim kaynağı olarak engelli maaşı alınması durumu ise 1 kere (%2,78) dile getirilmiştir.

Mülk sahipliği konusu katılımcılardan sosyoekonomik bilgiler edinmek amacıyla ailevi durumları hakkında bilgi veren bir gösterge olarak düşünülmüş ve görüşmecilere bu konuyla ilgili sorular sorulmuştur. Toplam 36 katılımcının hepsi (%100) yaşadıkları evin kendilerine ait olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca bu mülklerin hepsinin tapulu olduğu da dile getirilen konular arasında olmuştur.

Araştırmaya katılan görüşmecilerin aile yapıları hakkında daha geniş bilgi sahibi olabilmek için aile içinde yaşayan birey sayısı sorulmuştur. Buna göre, toplam 36 katılımcıdan 25'i (%69,44) evlerinde yaşayan birey sayısının 4-6 kişi aralığında olduğunu belirtmesine rağmen 11'i (%30,56) evlerinde yaşayan birey sayısının 1-3 kişi aralığında olduğunu belirtmiştir. Genel olarak bakıldığında ise, araştırmaya dahil olan katılımcıların çekirdek aile yapısına sahip kişiler olduğu görülmektedir.

4.3. TOPRAK KULLANIMI VE TARIM

Araştırmaya dahil olan görüşmecilerin toprak kullanım durumları ve tarım faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olabilmek için arazi mülkiyet durumları sorulmuştur. Buna göre, araştırmaya katılanlar kendine ait arazisi olma durumunu 20 kere (%55,56), aile bireylerine ait arazisi olma durumunu 11 kere (%30,56), şahıstan kiralık araziye sahip olma durumunu 7 kere (%19,44) ve maliye hazinesini kiralama durumunu ise 3 kere (%8,33) dile getirmişlerdir. Bir katılımcı aynı zamanda hem arazi sahibi hem de arazi kiracısı olabilmektedir.

Sahip olunan arazi miktarı da katılımcıların toprak kullanım durumları ve tarım faaliyetleri hakkında fikir veren göstergelerden biri olarak düşünülmektedir. Toplam 36 katılımcıdan 15'i (%41,67) arazi miktarının 21-40 dönüm arasında, altışar katılımcı (%16,67) arazi miktarının 0-20 ile 41-60 dönüm aralığında, üçer katılımcı (%8,33) arazi miktarının 41-60 dönüm aralığı ile 61-80 dönüm aralığında, birer katılımcı ise (%2,78) arazi miktarının 81-100 dönüm, 101-120 dönüm ve 141-160 dönüm aralığında olduğunu belirtmiştir.

Görüşme yapılan kişilerin sahip oldukları arazi miktarlarına bakıldığında ağırlı olarak yoğunluğun orta büyüklükte araziye sahip olunan kişilerle görüşme yapıldığı görülmektedir.

Araştırma katılımcılarının toprak ve tarımsal faaliyetlerle olan ilişkisini daha iyi anlayabilmek için yetiştirdikleri ürünlerin neler olduğu ile ilgili sorular sorulmuştur. Bu bilgilere göre, ekili ürün türü olarak sıklıkla dile getirilen ürün soğan (%50) olmuştur. İkinci sırada ise buğday ve pancar (%47,22) gelmektedir. Bunları sırayla arpa (%30,56), kavun (%25), yonca (%22,22), mısır (%22,22), ayçekirdeği (%11,11), karpuz (%11,11), kimyon (%5,56), susam (%5,56), yulaf (%5,56), haşhaş (%5,56), sebze (%2,78) ve fiğ (%2,78) takip etmektedir.

Görüşmecilerin ektiği ürün türlerinin hem sulu hem de kuru tarla ürünleri olduğu gözlenmektedir. Buna göre, toplam 36 katılımcıdan 22'si (%61,11) ekim yaptığı arazinin sulu tarım arazisi olduğunu dile getirirken 4'ü (%11,11) kuru tarım arazisi olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların 5'i ise (%13,89) ekim yaptığı arazide hem kuru

tarım hem de sulu tarım yapıldığını dile getirmiştir. Görüşme yapılan kişilerden 5 katılımcının cevabı ise çeşitli sebeplerle bu soru için uygulanabilir olmamıştır.

Araştırmaya dahil edilen yerleşim yerlerinde sulama kooperatiflerinin olup olmaması durumunun tarımsal faaliyetleri etkileyeceği düşünüldüğünden yaşanan bölgede kooperatiflik durumu sorulan sorulardan biri olmuştur. Toplam 36 katılımcıdan 24'ü (%66,67) bulundukları mahallede herhangi bir kooperatifin olmadığını belirtmiştir. Katılımcılardan 12'si ise (%33,33) bulundukları mahallede bir kooperatif olduğunu dile getirmiştir.

Araştırma katılımcılarına bahsi geçen kooperatiflere üye olma durumları sorulduğu zaman ise toplam 36 katılımcıdan 6'sı (%16,67) kooperatif üyesi olduğunu, 6'sı (%16,67) ise kooperatif üyesi olmadığını dile getirmiştir. Bunun yanında 36 katılımcıdan 24'ü (%66,67) ise bu soruya cevap vermemiştir.

Görüşme yapılan 6 yerleşim yerinden sadece 2 tanesinde sulama kooperatifi olduğu belirtilmesine rağmen ekili arazi niteliği olarak sulu tarımda faaliyet gösterdiğini belirtenlerin sayısı 22'dir. Bu durum, sulu tarımla uğraşan katılımcıların sulama faaliyetlerini kendi imkanlarıyla gerçekleştirdiklerini göstermektedir.

Araştırmaya dahil olan katılımcılara mevcut tarımsal faaliyetleri devam ederken arazi miktarını arttırma isteği içinde olup olmadıkları sorulmuştur. Toplam 36 katılımcıdan 24'ü (%66,67) kullandığı ya da sahip olduğu arazi miktarını arttırmayı düşünmediğini belirtirken 11'i ise (%30,56) kullandığı ya da sahip olduğu arazi miktarını arttırmayı düşündüğünü ancak ekonomik gücünün olmaması sebebiyle gerçekleştiremediğini belirtmiştir.

Arazisini arttırmayı düşünenlerden Akpınar – K3 düşüncelerini şu sözlerle belirtmiştir: “Benim arazi alacak kadar param olsa satın alırdım zaten şimdi ancak kiralayarak ekim yapabiliyorum.”

Başka bir katılımcı ise (İsmetiye – K6):

“Bir ara alayım diye düşündüm ama sonra para konusunda sıkıntılar çıktı. Ben de vazgeçtim, kiralamaya devam ettim. İlerde öyle bir fırsatım çıkarsa, hat geçmeyen bir yerden almak isterim.”

şeklinde cevap vermiştir. Kavuncu – K3 ise arazini arttırmayı düşünüp de neden yapamadığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Paramız olsa arazi alır icara veririz. Böyle rahat oluyor, en azından parası geliyor. Tarlanın masrafı olmuyor.”

Katılımcılardan alınan cevaplar ışığında, arazi miktarını arttırma isteğinin ekonomik gelirle alakalı olduğu düşünülmektedir. Satın alma gücü olan kişiler arazi miktarlarını arttırmayı düşünürken alım gücü düşük olan kişiler arazi almak isteseler de alamadıklarını dile getirmişlerdir. Bir diğer konu ise, ekonomik gücü yerinde olup arazi miktarını arttırmak isteyen kişilerin toprağı işleyecek yeterli insan gücüne sahip olmadıkları için bu alım işinden vazgeçtikleri görülmüştür.

4.4. TANAP PROJESİ HAKKINDAKİ BİLGİ VE PROJENİN ETKİLERİ

Araştırmaya katılan görüşmecilere Proje inşaat çalışmaları bittikten sonra arazi kullanım haklarının neler olduğu bilgisi sorulmuştur. Buna göre, Proje inşaat faaliyetleri bittikten sonra kendilerine teslim edilen arazilerin kullanım haklarından kati kamulaştırmanın yapıldığı 16 metrelik boru hattı koridorunun sağından ve solundan 50 metrelik alan içine ev inşa edilemeyeceği ve boru hattının sağından ve solundan 8 metrelik alan içine ağaç dikilemeyeceği bilgisi %58,33 oranında dile getirilmiştir. 16 metre kati kamulaştırma ve 20 metre geçici kamulaştırma yapılan toplam 36 metrelik boru hattı koridoru içine herhangi bir kuyu açılmayacağı bilgisi 8 kere (%11,11) dile getirilmiştir. Arazi kullanım hakkının bilinmediği bilgisi ise 4 defa (%11,11) dile getirilmiştir.

Arazi kullanım hakları ile ilgili görüşünü Güllüce – K6 şu sözlerle ifade etmiştir:

“50 metre aşağısına ve yukarısına ev yapamazsınız, ağaç dikemezsiniz, kuyu vuramazsınız dediler. O kadarını biliyorum. Arazilerimiz ilerde değerlendirilebilecek boru hattından dolayı değerinde düşme olacak. Tapularımızda şerh var, satmak istesek bir sürü yazışma yapmamız gerekecek. Proje iyi güzel ama bazı ayrıntılar var bunlar ilerde problem olabilir gibi geliyor.”

Bir diğer katılımcı olan İsmetiye – K5 ise düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Ev yapamazsınız, ağaç dikemezsiniz, kuyu vuramazsınız dediler. Bizim arazilerde imar izni yok şu anda zaten. İlerde oralara imar izni çıkar, çok gelişirse o zaman zor durumda kalabiliriz. Ev yapamayız, yapı yapamayız. Ama zaten o günleri de biz göremeyiz, o kadar yetmez ömrümüz.”

Araştırma katılımcılarından İsmetiye – K6 görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

“Geldiler buraya anlattılar bişeyler, boru hattının 50 metre aşağısına ve yukarısına ev yapamazmıyız, ağaç dikemezmiyiz, kuyu açamazmıyız. O kadarını biliyorum. Araziler zaten benim olmadığı için sıkıntı yok. Sahibi düşünsün o kadarını da.”

Proje hakkında kendilerine yeterli bilgilendirmelerin yapıp yapılmadığı sorulduğunda, katılımcılar genel olarak bir bilgi sahibi olduklarını ancak bu bilgilerin net ve kesin bilgiler olduğundan emin olmadıklarını belirtmişlerdir. Burada ön plana çıkan ama tema “sahip olma” konusudur. Arazinin gerçek sahipleri kullanım kısıtları hakkındaki bilgilerle daha çok ilgilenirken kiralama yoluyla arazileri kullanan kişilerin bu konuya ilgisi daha düşük olmuştur.

Görüşmecilere, TANAP Projesi’nden nasıl haberdar oldukları da sorulan sorular arasında yer almaktadır. Buna göre, toplam 36 katılımcıdan 29’u (%80,56) yapılan toplantılar sonucunda Proje’den haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Üçer katılımcı (%8,33) haberi olmadığını ve başkalarından duyduğunu belirtirken 1 katılımcı da (%2,78) Proje’den afiş, poster, duyuru metni aracılığıyla haberdar olduğunu ifade etmiştir. Burada, sözlü olarak ve yüzyüze yapılan bilgilendirmelerin yazılı bilgilendirme şekline göre daha etkin rol oynadığı görülmektedir.

Araştırmaya dahil olan görüşmecilere, Proje’nin onlar üzerindeki etki düzeyini daha iyi kavramak amacıyla Proje özelinde kamulaştırılan arazi miktarları sorulmuştur. Bu bilgilere göre, toplam 36 katılımcıdan 14’ü (%38,89) mevcut arazisinden 4-6 dönüm aralığında bir alanın kamulaştırma için kullanıldığını ifade etmiştir. 8 katılımcı (%22,22) arazisinin 1-3 dönüm aralığında bir alanın kamulaştırıldığını, 6 katılımcı (%16,67) arazisinin 7-9 dönüm aralığında bir alanın kamulaştırıldığını, 1 katılımcı ise (%2,78) arazisinin 10-12 dönüm aralığında bir alanın kamulaştırıldığını ifade etmiştir. 7 katılımcının ise (%19,44) cevapları bu soru için uygulanabilir olmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır.

Kamulaştırmaya tabi alanların miktarına bakıldığında, ağırlıklı olarak 4-6 dönüm arasında bir alanın kamulaştırmaya konu olduğu görülmektedir. Bu miktar arazi miktarı çok olan kişiler için önemli bir fark yaratmazken arazi miktarı az ve/veya arazinin şeklinden dolayı arazinin geri kalanını sürmeye engel teşkil eden arazi sahipleri / kullanıcıları için önemli bir etki yaratmaktadır.

Proje çalışma sahası için kamulaştırma sınırı olarak belirlenen 36 metre her yerde aynı olmasına rağmen kamulaştırması yapılan arazilerin büyüklüğü, geçilen güzergahtaki arazi parselinin şekline göre de farklılık göstermektedir.

Araştırmaya katılan görüşmecilere, Proje kapsamında doğal gaz boru hattının geçtiği arazilerinin dışında kiraladıkları ya da sahip oldukları başka arazilerin olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcıların gelir düzeylerini ve Proje etki seviyesini derinlemesine kavrayabilmek için bu sorunun sorulması anlamlı bulunmuştur. Birden fazla araziye sahip olup Proje kaynaklı doğal gaz boru hattının geçmediği arazisi olanlardan 6 kişi (%16,67) bu arazi miktarının 21-40 dönüm arasında olduğunu belirtmiştir. 5 katılımcı ise (%13,89) boru hattı geçmeyen arazi miktarının 0-20 dönüm aralığında olduğunu, 4 katılımcı (%11,11) boru hattı geçmeyen arazi miktarının 41-60 dönüm aralığında olduğunu, 1 katılımcı (%2,78) ise boru hattı geçmeyen arazi miktarının 181-200 dönüm aralığında olduğunu belirtmiştir. Proje kaynaklı doğal gaz boru hattı geçmeyen arazilerin birden fazla olduğu durumlarda, bu arazilerin toplam büyüklükleri değerlendirmeye alınmıştır.

Arazileri kamulaştırma işlemine tabi olan görüşmecilere mevcuttaki arazilerinin durumu sorulmuştur. Buna göre, bir katılımcının birden fazla seçeneği cevaplamasına imkan verildiği göz önünde bulundurulduğunda, mevcut araziye Proje inşaat çalışmalarından dolayı kullanamama durumu 22 kere (%61,11) dile getirilmiştir. Kamulaştırma işleminden sonra mevcut arazinin değerinin düşeceği 9 kere (%25), arazi veriminin düşeceği 6 kere (%16,67), doğal gaz boru hattı güzergahının mevcut araziye şekilsiz bölmesi 3 kere (%8,33), kamulaştırma işleminin ürün zararına sebep olduğu 2 kere (%5,56) ve başka arazi kiralamadan dolayı masraf artışı olması durumu 1 kere (%2,78) dile getirilmiştir. Görüşme yapılan 6 katılımcıdan (%16,67) alınan cevaplar bu soru için uygulanabilir olmadığından kullanılamamıştır.

4.5. TANAP PROJESİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELER

Araştırmaya katılan kişilere, TANAP Projesi inşaat aktiviteleri süresince uygulanan sosyal etki azaltma çalışmalarına karşı kendi içlerinde oluşturdukları anlam dünyalarını ortaya çıkarabilmek amacıyla bazı algı soruları sorulmuştur. Bu sorular, mevcut doğal gaz kullanım durumu, doğal gaza olan talepleri, doğal gazın kendileri için ne anlam

ifade ettiği, doğal gazın kendileri için faydası, Proje'nin fayda ve zararları, son 5 yıldaki tarımsal üretim durumu, tarımsal faaliyetlerin artma / azalma sebepleri, son 5 yılda gelirlerindeki durumu, son 5 yıldaki ekonomik değişimin devlete ve kanunlara olan etkisi, genel olarak devlete ve kanunlara olan güveni ortaya çıkarmayı amaçlayan sorulardan oluşmaktadır.

Yürütölen saha çalışmasında göröşölen toplam 36 göröşömecinin hepsi (%100) bulundukları bölgede doğal gaz olmadığı için kullanamadıklarını dile getirmiştir. Göröşömecilerden İsmetiye – K3 düşöncesini şu sözlerle belirtmiştir: “Bizim buraya henüz doğal gaz gelmedi. Belki bu projeden sonra gelir diye bekliyoruz biz de ne yapalım” derken bir diğer göröşömeni İsmetiye – K5 ise: “Bizim buraya doğal gaz gelmedi henüz, belki gaz geçtiği için bizim köye öncelik tanınır, buraya da verirler.” Bu durum, göröşölen kişilerde, TANAP Projesi güzergahı yerleşim bölgelerinden geçtiği için kendilerine öncelik verileceği düşöncesinin oluştuğunu göstermekte ve dolaylı olarak bir doğal gazın kendi bölgelerine geleceğine dair bir beklendi de yaratmaktadır.

Araştırma her ne kadar Ankara, Eskişehir ve Bursa gibi büyükşehir belediyelerine bağlı mahallelerde gerçekleştirilmiş olsa da doğal gaz kullanımı genellikle merkez ilçelerde kendini göstermektedir.

Araştırmaya konu olan yerleşim yerlerine doğal gazın henüz gelmemiş olmasının doğal gaz kullanımına olan talebi arttırmaya etkisi merak edilmiş ve bunu ortaya çıkaracak sorular sorulmuştur. Buna göre, toplam 36 katılımcıdan 35'i (%97,22) doğal gazın kendi yaşadıkları bölgeye bir an önce gelmesini istediğini, 1 katılımcı ise (%2,78) doğal gazın gelmesinin kendisi için farketmeyeceğini ifade etmiştir. Doğal gazın gelmesini isteyen katılımcılardan Güllöce – K3: ”Olsun isterim tabi niye istemeyeyim. Tertemiz, akarı yok, kokarı yok. Burda kışları zor oluyor ısınmak.” şeklinde isteğini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan göröşömecilere, yaşadıkları bölgeye doğal gazın gelmesini isterken, doğal gazın onlar için ne olduğu, kendileri için ne anlam ifade ettiği gibi sorular da sorulmuştur. Doğal gazın göröşömeciler için ne anlam ifade ettiğini göstermektedir. Bu duruma göre, doğal gazın kendisi için temiz olduğu 34 kere (%94,44) dile getirilmiştir. Doğal gazın iyi bir ısınma kaynağı olduğu düşöncesi 15 kez (%41,67) dile getirilmiştir. Ucuz olması ve kolaylık sağlaması fikri dörder kez (%11,11), doğal gazın pahalı bir kaynak olduğu düşöncesi ise 3 kez (%8,33) dile getirilmiştir. Göröşöme yapılan kişiler

tarafından doğal gaz genel olarak temiz, kömüre nazaran iyi bir ısınma kaynağı, görece ucuz ve zahmetsiz bir enerji kaynağı olarak tanımlanmaktadır.

Katılımcılara genel olarak doğal gazın faydalarının ne olduğu ile ilgili sorular sorulmuştur. Buna göre, doğal gazın kendileri için iyi olacağı düşüncesi 17 kez (%47,22) kez dile getirilmiştir. Doğal gazın kendisi için faydasının olmadığı düşüncesi 10 kez (%27,78) ifade edilmiştir. Doğal gazın faydasının ne olacağını bilememe düşüncesi ise 2 kez (%5,56) dile getirilmiştir. Toplam 36 katılımcıdan 28'i (%77,78) bu soruya cevap verirken 8 katılımcı (%22,22) farklı sebeplerle bu soruya cevap vermemiştir.

Görüşmecilerden Kavuncu – K3 düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Doğal gaz gelirse iyi olur tabi. Onun dışında bana bir faydası olmaz. Doğal gaz da buralara gelir mi, gelmez. Kimseye yararı yok, ülkeye varsa var ancak.”

Bir diğer katılımcı olan İsmetiye – K2:

“Doğal gaza karşı değiliz biz. Olsun tabi ki, biz de isteriz temiz temiz ısınalım. Ama arazilerimiz bu kadar yağmalanmasaydı iyidi. Yapacak birşey yok, olan olmuş artık.”

İsmetiye – K4 ise: “Doğal gazın gelmesini isteriz, iyi olur tabi ama benim hiç umudum yok o konuda. Bir gün gelirse de biz değil belki çocuklarımız görür.” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Katılımcılar doğal gazın kendi bölgelerine gelmesini istemekle birlikte bu konuda umutsuz olduklarını da dile getirmişlerdir. Şimdiki zamandan ziyade gelecek zamana yapılan vurgu daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu durum mevcut durumu kabullendikleri ve değişimin olacağı yönünde bir umutlarının olmadığını da göstermektedir.

4.5.1. TANAP Projesi'nin Olumlu ve Olumsuz Etkileri

Araştırmaya dahil olan katılımcılara doğal gazın faydaları kadar TANAP Projesi'nin de kendileri için faydalı ve/veya zararlı olan tarafları sorulmuştur. Görüşme yapılan toplam 36 katılımcıdan 28'i TANAP Projesi'nin kendilerine herhangi bir zararının olmadığını dile getirirken 4 katılımcı TANAP Projesi'nin kendileri için bir faydasının olmadığını

belirtmiştir. 3 katılımcı Proje'nin faydası olarak temiz enerji getirdiğini düşünürken 1 katılımcı ise Proje faydası olarak kamulaştırma parası vermesini göstermiştir.

Proje'nin kendilerine zararı olmadığını belirten katılımcılardan İsmetiye – K1:

“Ben kendi adıma hiçbir şekilde olumsuz etkilenmedim. Eşim de öyle. Bizim arazinin yolu da yeri de sizin gittiğiniz yerden gitmiyor. Ama köyde arazisinden geçen başka kişiler var, onların şikâyet ettiğini duydum ama çok büyük şeyler değil. Onlar da halledildi sanırım.”

şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Bu söylemde öne çıkan konu etkinin derecesi olmaktadır. İnşaat faaliyetlerinden çok etkilenen ile hiç etkilenmeyen kişilerin verdikleri tepkiler de birbirinden farklı olmaktadır.

Araştırmaya katılan görüşmecilere TANAP Projesi'nin faydalarının neler olduğu kadar Proje'nin kendilerine olan etkilerinin neler olduğu da sorulmuştur. Buna göre, Proje'nin olumsuz etkileri olarak en çok dile getirilen konulardan biri 22 kez (%61,11) ifade edilmesiyle fazla toprak taşması nedeniyle ekili ürüne verilen zarar olmuştur. Proje'nin sulama sorunu yaratması 16 defa (%44,44) dile getirilirken, yolların bozulması 9 defa (%25), arazi bölünmesi sorunu 3 defa (%8,33) ve tozlanma sorunu 1 defa (%2,78) dile getirilen konulardan olmuştur.

Arazisinde fazla toprak taşmasından dolayı ürün zararı olduğunu söyleyen görüşmecilerden Güllüce – K2, sözlerini şöyle ifade etmiştir:

“O kadar şekilsiz böldü ki arazilerimizi kalan parçalarda makine döndüremez oldum. Bir tane arazimden kalan parça kama şeklinde, tohum ekemiyorum, traktör döndüremiyorum. Ben de ekmedim orayı kaldı öyle. Diğerlerinde de fazla toprak taşması olmuştu. Ekili ürünümün üzerine toprak atmışlar. Bir miktar ürünüm zarar gördü. Haber verdim yetkililere gelip ölçüm aldılar. Zarar ziyan parası ödediler ama ne gerek vardı sanki. Olmasaydı daha iyidi. Şimdi uğraşıp duruyoruz, kapansa da bir an önce arazilerimizde tekrar ekim dikim yapabilirsek.”

Bir diğer katılımcı İsmetiye – K2 ise düşüncelerini şöyle belirtmiştir:

“Bizim o arazinin dönümü büyük ama arazinin şekli biraz bozuk. Boru hattı da bayağı bir şekilsiz böldü tarlayı, kalan yerde makine dönmüyor pek. Bir tarafını ekemedim bu sene. Diğer tarafında da fazla toprak taşması olmuştu. Ekili ürünün üzerine toprak atmışlar. Bir miktar ürünüm zarar gördü. Sonra birilerine haber vermişler firmadan gelip baktılar, ölçtüler ürün parasını ödediler ama.”

TANAP Projesi'nin sulama sorununa sebep olduğunu belirten görüşmecilerden Eskikarsak – K3 şu sözleri ile sıkıntısını ifade etmiştir:

“Araziler ne durumda olacak abla, boru hattının ardında kalan yerleri ektik ama sulama sıkıntısı yaşadık bu sefer de. Borularımız kırıldı, yapacağınız dediler geç kaldılar yapmakta. Gün aşırı borular kırıldı. İşi gücü bıraktık boruların başında nöbet tutar olduk. Tam tamir ediliyor, borulara su basıyoruz, bir bakıyoruz ki ekipler gitmiş boru su kaçırıyor. Bu sefer tekrar geri gelmesini bekliyoruz ekibin. Zaman geçiyor, verimli kullanamıyoruz sulamayı.”

TANAP Projesi sebebiyle yolların bozulduğunu belirten bir diğer görüşmeci Güllüce – K5 ise şunları söylemiştir:

“İlkten müteahhit firma önce çok iyi gösterdi kendini. Son zamanlarda ne yol koydu, ne gidecek yer koydu. Ne yıktıkları yeri yaptılar, ne bozdukları yeri yaptılar. Göçük yaptılar gittiler. Biz şimdi burdan atlamayla da geçemiyoruz. Paletlerin geçtiği yerden arabayla nasıl geçebilirsin. Hep yarı, yırtık.”

Proje etkisi olarak arazilerin bölünmesi sorununu yaşayan görüşmecilerden Güllüce – K4 şunları söylemiştir:

“Devletin kararı tabi ne diyeceğiz. Ama toprak yığıldılar kenarda kalan araziye. O benim geçişimi biraz engelledi. Ürün vardı üzerinde, ona zarar verdiler. İş bitince halledeceğiz diyorlar. Ne zaman bitecekmiş bu iş artık bilmiyoruz.”

TANAP Projesi’nin etkilerinden tozlanma sorununu dile getiren görüşmeci Kavuncu – K2 şunları söylemiştir:

“Başlarda buradan tırlar çok hızlı geçiyorlardı, toz yapıyorlardı. Ancak şimdi daha yavaş geçiyorlar, tozlanma da olmuyor eskisi gibi.”

Katılımcılara bu olumsuz etkilerin neler olduğu sorulurlen verilen cevaplardan bazı çıkarımlarda bulunmak mümkün olmaktadır. Proje’nin inşaat faaliyetleri devam ederken uygulama alanı olan bölgelerde bir takım olumsuz etkiler de meydana gelmektedir. Bu olumsuz etkiler yerel halk ile inşaat şirketi arasında bir çatışmanın doğmasına yol açmaktadır. Çatışmanın boyutu etkinin boyutu ile doğru orantılı olarak artmaktadır. Sosyal etki azaltıcı faaliyetlerin devreye girdiği bölgelerde yerel halktan gelen agresyonların azaldığı görülmektedir. İnşaat şirketi tarafından yapılan şikayet giderici davranışların sosyal etki azaltma faaliyetlerinden olduğu düşünüldüğünde bu tutumun emniyet sübabı görevi görerek olumlu ilişkilerin sürdürülmesine katkı sağladığı görülmektedir.

Son 5 yılda uygulanan tarımsal faaliyetlerin tarımsal üretim üzerindeki durumunu anlamak amacıyla araştırmaya katılan görüşmecilere tarımsal üretimin son 5 yıldaki

durumu sorulmuştur. Buna göre, toplam 36 katılımcıdan 33'ü (%91,67) son 5 yılda tarımsal üretimde azalma olduğunu belirtirken 3 katılımcı (%8,33) son 5 yılda tarımsal üretimin aynı kaldığını ifade etmiştir. Tarımsal üretimde azalma olduğunu ifade eden katılımcılardan Akpınar – K2 şöyle demiştir:

“Azaldı tabi. Ben artık yetiştiremediğim için bıraktım çiftçiliği. Maaşlı işin parası biraz düşük ama olanla idare ediyoruz. Ötekinde yetiştiremiyorduk, mazot parası, gübre parası, işçi parası, sulama masrafı derken astarı yüzünden pahalıya geliyordu.”

Bir diğer görüşmeci olan Akpınar – K3 ise düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Benim şimdi ektiğim araziler kiralık. O arazileri ekmek için ben bir sürü masraf ediyorum. Son yıllarda kazandığımdan fazlasını harcıyorum neredeyse. Ama ekmek zorundayım. Onu yapmazsam bebeler aç kalır. Şimdi yine geçindiriyor biraz. 10 sene sonra tamamen zararda olacağız herşey çok pahalandı. Masraflar git gide artıyor. Nasıl baş edeceğiz bilmiyorum.”

Son 5 yıldaki tarımsal faaliyetlerin tarımsal üretim üzerindeki etkilerine bakıldığında üretim maliyetleri arttığı için tarımsal üretimin olumsuz etkilendiğini belirtenler olmuştur. Bu durum son 5 yıl içinde ülke ekonomisindeki değişikliklere de vurgu yapmaktadır.

Son 5 yılda tarımsal üretimin aynı kaldığı ifade edenlerin genellikle tarımsal üretim faaliyetinde bulunmayan kişiler olduğu gözlenmiştir. Katılımcılardan Karagedik – K2: “Benim arazim yok, tarım da yapmıyorum. O yüzden bana bir etkisi olmadı.” şeklinde düşüncesini beyan etmiştir. Bu da yine etkinin az olduğu durumlarda tepkinin de az olduğunu göstermektedir.

Araştırma süresince görüşülen kişilere son 5 yılda tarımsal üretimdeki bu artış ve/veya azalma sebeplerinin neler olduğu sorulmuştur. Bu sonuca göre, toplam 36 katılımcıdan 22'si (%61,11) mazot, gübre, tohum, ilaç, işçilik ve elektrik gibi girdiler çok pahalı olduğu için tarımsal üretimde azalma olduğunu belirtmiştir. 8 katılımcı (%22,22) masraflar çok olduğu için tarımsal üretimde azalma olduğunu ifade ederken 1 katılımcı da (%2,78) aracı olarak iş yapan kişiler arttığı için son 5 yılda tarımsal üretimde azalma olduğunu belirtmiştir.

Görüşme yapılan kişilerden İsmetiye – K3 bu konudaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Vala ablacım ne sen sor ne ben söyleyeyim. Ben yıllardır tarla işinde çalışıyorum. Ama son 5 yılda yaşanan düşüşü daha önce hiç görmedim. Her sene mazota, gübreye, işçilik parasına zam geliyor. Ama sattığımız ürünün fiyatı hiç artmıyor. Böyle olunca nasıl kazanacağız biz, hep cepten yemek zorunda kalıyoruz.”

Bir diğer katılımcı olan İsmetiye – K5 ise şunları söylemiştir:

“Çiftçilik kalmadı artık Türkiye’de. Herşeyi dışardan alıyoruz artık, yerli üreticiyi bitirdiler. Tarım yapmak zor. Herşey çok pahalı. Gübre, mazot, işçilik bunların hepsi ateş pahası. Bunların parasını çıkarmak kolay değil yeğenim.”

Masrafların çok arttığını belirten katılımcılardan Eskikarsak – K4 ise şöyle demiştir:

“Kooperatif, borcundan dolayı çalışmıyor. Kapalı. O yüzden çok kaybımız oldu. 3 yıldır eskisi gibi mahsül alamıyoruz, sulamayı kısıtlı yapıyoruz. Suyun gidebildiği yerlere soğan, pançar, kavun, karpuz ekiliyor genelde. Suyun yetmediği yerlerde de arpa buğday ekıyoruz. Sulama yapmak pahalı, mazot , gübre pahalı. Çok masraflı oluyor bu şekilde sulama yapmak.”

Katılımcılar tarımsal üretimdeki azalma sebepleriyle ilgili fikir beyan ederken ülke ekonomisindeki kötü gidişatı referans alarak düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Araştırmaya katılan görüşmecilere, son 5 yılda tarımsal üretimdeki artış ve/veya azalma sebeplerinin neler olduğunun yanında genel olarak gelirlerinde bir azalma ve/veya artış olup olmadığı sorulmuştur. Buna göre, toplam 36 görüşmeciden 33’ü (%91,67) son 5 yılda gelirlerinden bir azalma olduğunu belirtirken 2 görüşmeci (%5,56) gelirinin aynı kaldığını, 1 katılımcı ise (%2,78) son 5 yılda gelirinde artış olduğunu ifade etmiştir.

Gelirinde artış olduğunu ifade eden katılımcı Karagedik – K4: “Maaşı dolar üzerinden aldığım için artış oldu.” şeklinde gelir artışının nedenini ifade etmiştir. Bu cevabı veren katılımcı sayısı sadece bir kişi olmuştur.

Gelirinin aynı olduğunu ifade eden katılımcılar ise emekli maaşı ile geçimlerini sağladıkları için gelirlerinin aynı kaldığını belirtmişlerdir. Emekli maaşlarına yapılan yıllık artışların gelirlerinde önemli bir fark yaratmadığını ifade etmişlerdir.

Son 5 yılda genel olarak gelirlerinde azalma olduğunu belirten katılımcılardan Eskikarsak – K1 sözlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Azalma oldu. 5-6 yıldır sulama kooperatifimiz çalışmıyor borcundan dolayı, en büyük sıkıntımız o. İnsanların ekonomisi zayıf. Özel dinamolarla sulama yapıyoruz. Mecbur kalıyoruz, yapmasak aç kalırız geçim kaynağımız o. Hesaplarımız tutmuyor, alım gücümüz düşüyor. Masraf çoğaldı. İşçi getirip sulama yapıyoruz. Masraflar arttı. Ürettiğimiz üründe

artış olmuyor. Yaşadığımız alanı daraltıyoruz. Ne zaman nerede boğulacağız bilmiyoruz.”

Bir diğer katılımcı olan Karagedik K3 ise düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir:

“İnsanlar tarlaları ekmek yerine icara veriyor artık. Azaldı tabi. Gelirler düşük, gider çok fazla. Geçen sene etin kilosu ile bu seneki etin kilosu aynı mı? Her geçen yıl daha kötüye gidiyor herşey.”

Görüşme yapılan katılımcılardan Güllüce – K5, son 5 yılda gelirindeki düşmeyi şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Gelirde azalma oldu tabi. Hiçbirşey 5 sene önceki fiyatında değil bugün, ama 5 sene önceki kazandığımız ile bugünkü kazancımız arasında pek fark yok neredeyse. Demek ki daha zor geçiniyoruz artık.”

Genel olarak bakıldığında ise, çiftçilikle uğraşan katılımcılar son 5 yılda gelirlerinde ciddi anlamda azalma olduğunu ifade ederken emekli maaşı ile geçinen ya da sabit geliri olan kişiler gelir düzeylerinde anlamlı bir artış ve/veya azalma olmadığını ifade etmiştir. Durumundan memnun olanla memnun olmayan kişilerin verdiği tepkiler de memnuniyet derecesine göre farklılık göstermektedir.

4.6. PROJEYE DESTEK OLMA KOŞULLARI

Araştırmaya dahil olan katılımcılara TANAP Projesi’ni destekleyip desteklemedikleri sorulmuştur. Buna göre, araştırmaya katılan toplam 36 görüşmeciden 27’si (%75) Proje’yi desteklediklerini ifade ederken 5 katılımcı (%13,89) Proje’yi desteklemediğini, 3 katılımcı ise (%8,33) Proje’ye karşı tarafsız bir tutum sergilediğini ifade etmiştir.

Proje’yi destekleyen katılımcılardan Güllüce – K5:

“Genel olarak Projeyi desteklerim tabiki. Çok büyük yatırım, çok büyük Proje. yapım aşamasında biraz sıkıntılar yaşadık ama bunların birçoğu giderildi, biraz gecikmeli aksayan yerler de oldu ama çok ciddi sıkıntılar yaşamadık. Şikâyetimiz varsa anında dile getirdik, mümkün mertebe yerine getirildi isteklerimiz. Bazen ekipmanlar eksik kaldı o zaman da bekledik birkaç gün.”

şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Bir diğer katılımcı Akpınar – K3 ise:

“Destekleriz tabi ama bize bir faydası olmuyor. Seneler sonra olacak belki ama şimdi bir faydası yok. Toprağı kapatıp gidince hiçbirşey olmamış gibi biz yaşamaya devam edeceğiz. Yine başkaları kazanacak. Yabancı devletler kazanacak. Bizim buraya da doğal gaz verseler ne güzel olur.”

diyerek düşüncelerini belirtmiştir. Proje’yi desteklemediğini belirten katılımcılardan Kavuncu – K4:

“Bu Proje’yi desteklemiyorum. Boru hattı geçince ektiğimiz araziler gitti elimizden. Önceden icar parası vermiyorduk. Şimdi parayla kiralama yaptık. Yarıya kadar yer kiralayabildim. Çok masraf oldu bana bu sene zor geçecek.”

diyerek düşüncelerini ifade etmiştir. Aynı şekilde katılımcı Eskikarsak – K4 ise:

“Yani bu bir gelişimdir, kalkınmadır genel olarak desteklerim ama şu anda kimseye bir faydası yok bu Proje’nin. Faydasından çok zararı oldu bize şimdi. Tarlalarımızı yarıp geçtiler ortadan ikiye, 2 senedir öylece bekliyoruz.”

diyerek konu hakkında fikirlerini ifade etmiştir.

Projeyi destekleyen ve desteklemeyen katılımcıların görüşlerine bakıldığı zaman bazı parametreler dikkat çekmektedir:

- Projeyi destekleyen katılımcıların genel olarak iktidar partisi ile aynı politik görüşe sahip olan kişiler oldukları gözlemlenmektedir.
- Arazisi Proje inşaat çalışmalarından en az etkilenen kişilerin Proje’yi destekleme oranının daha yüksek olduğu görülmüştür.
- İnşaat faaliyetlerinden kaynaklanan bir sorun yaşadığı zaman karşısında görüşebilecek ilgili kişileri bulmuş ve sorunu çözülmüş katılımcıların Proje’yi destekleme oranları daha yüksektir.
- TANAP Projesi’nin yarattığı devlet projesi, milli servet, ülke kalkınmasına katkı gibi algılardan dolayı Proje’ye destek verildiği görülmektedir.
- Projeyi desteklemeyen katılımcıların ise genel olarak iktidar partisi ile karşıt politik görüşe sahip olan kişiler oldukları gözlemlenmektedir.
- İnşaat faaliyetlerinden olumsuz anlamda çok etkilenen kişilerin Proje’yi destekleme oranı düşük kalmaktadır.
- İnşaat faaliyetlerinden kaynaklanan bir sorun yaşadığı zaman sorunu giderilmeyen ya da geç giderilen katılımcılar Proje’yi desteklemediklerini belirtmişlerdir.

- Proje'ye destek vermeyen katılımcıların ağırlıklı olarak mağdur olma olgusu üzerinden durumu ifade ettikleri gözlemlenmiştir.

Araştırmaya dahil olan katılımcıların çevre bilincinin ne düzeyde olduğuna dair fikir sahibi olabilmek için çevreyi olumsuz ancak bölgesel gelişimi olumlu etkileyen bir projeyi destekleyip desteklemeyecekleri sorulmuştur. Buna göre, toplam 36 görüşmecinin hepsi (%100) çevreyi olumsuz etkileyen ancak bölgesel gelişime katkı sağlayan bir proje olursa buna destek vereceklerini belirtmiştir. Böyle bir projeyi destekleyeceğini belirten katılımcılardan Eskikarsak –K3:

“Ben kendi adıma sevinirim burası için. Burası Polatlı'ya bağlı, Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne bağlıyız ama gel gör ki normal mahallelerden daha mağduru. İmkanlarımız burda daha kısıtlı. Ankara başkent ama biz sanki çok uzaktaki bir yer gibi muamele görüyoruz burada. Buna da yapacak birşeyimiz yok bu saatten sonra, bir şekilde yaşayıp gidiyoruz işte.”

demiştir. Bir diğer görüşmeci olan Akpınar – K3 ise:

“Akpınar küçük bir yer, merkeze yakın gibi durur ama çok kimse gelmez buralara. O yüzden buralar pek gelişmemiştir. Şimdi buraya yatırım yapılsın istemez miyiz? Burası da kalkınsın isteriz. Güzel olur tabi.”

diyerek desteğini ifade etmiştir.

Bölge kalkınmasına katkı sunan projelerin destek görmesi konusu söz konusu olduğu zaman katılımcıların hepsi bu tarz projelere destek vereceğini söylemiş ve çevre konularına duyulan hassasiyet arka planda kalmıştır. Bu görüşten hareketle, hangi politik görüşü desteklediği fark etmeksizin bölgesel kalkınmanın artması fikrinin ülke kalkınmasının önüne geçtiği söylenebilmektedir. Bölgesel kalkınmanın savunulmasında etkili olan faktörün faydacılık olduğu düşünülmektedir çünkü bölge kalkınmasına katkı sunan projeler hayata geçirildiği zaman bu projelerin getirilerinden yararlanan birincil faydalanıcılar yine bu görüşe destek veren katılımcılar olmaktadır. Bu nedenle bölgesel kalkınmanın desteklendiği düşünülmektedir.

4.7. PROJE KAPSAMINDA DEVLETE VE KANUNLARA DUYULAN GÜVEN

Son 5 yılda meydana gelen tarımsal üretimdeki ve genel olarak gelirdeki bu değişimin katılımcıların gözüyle devlete ve kanunlara olan etkisini ortaya çıkarabilmek amacıyla sorular sorulmuştur. Buna göre, toplam 36 katılımcıdan 27'si (%75) son 5 yıldaki bu

ekonomik değişimin devlete ve kanunlara olan güveni azalttığını belirtmiştir. Katılımcıların 6'sı (%16,67) son 5 yıldaki bu ekonomik değişimin devlete ve kanunlara olan etkisini etkilemediğini ifade ederken 3 katılımcı (%8,33) değişimin devlete ve kanunlara olan güveni arttırdığını dile getirmiştir.

Devlete ve kanunlara olan güvenin azaldığını belirten katılımcılardan Eskikarsak – K5 düşüncelerini şu sözler ile ifade etmiştir:

“Benim bu devletten hiçbir beklentim yok artık. Ben kendimi geçtim çocuklarım, torunlarım için endişeleniyorum. Ben şurda en fazla 20 sene daha yaşarım. Sonra ne olacak, çocuklarımıza milyonlarca tl borç bıraktı bu devlet nasıl güveneyim? Bizim çocuklarımızın insan gibi yaşamaya hakkı yok mu? Bitirdiler herşeyi. Hep kendileri daha zengin oldular. Ortalama yaşayan vatandaşın da yaşam alanını daralttılar.”

Bir diğer katılımcı olan Eskikarsak – K3 ise devlete ve kanunlara olan güveninin azaldığını şu şekilde belirtmiştir:

“Azalttı tabi azaltmaz olur mu? Herşeye durmadan zam yapıyorlar. Ama emekli maaşları aynı oranda artmıyor. Gelen para ile cepten çıkan para birbirini karşılamıyor. Tarlamızı bile borç alarak ekiyoruz sonra kazandıklarımızla borcumuzu ödüyoruz, arta kalan çok az miktarda da yıl boyu geçinmeye çalışıyoruz işte. Bizim hayat mücadelemiz de böyle. Devlet görmez bizi abla, biz onların gözünde önemsiziz. Buraya bir tane devlet büyüğünün geldiğini görmedim ben şimdiye kadar. Bakarsan Ankara büyük şehir, Ankara başkent ama bu yüzünü gören kimse yok çok şükür.”

Görüşmeci Güllüce – K6, devlete ve kanunlara olan güvenin azaldığını aşağıdaki sözleriyle dile getirmiştir:

“Tarım ve çiftçilerle ilgili yapılan uygulamalar bizi bitirdi. Küçük çiftçi bitti. Kazanan hep parası çok olan oldu. Kendi işini geliştirmek isteyen küçük çiftçiyi desteklemediler. Bazı hibeler çıkardılar küçük çiftçileri desteklemek için ama bu projeleri bile ancak parası olanlar yaptırdı. Şartlarını ağır koşullar, olmadı. Biz de böyle olduğumuz yerde kaldık.”

Görüşmeci Karagedik – K4 ise devlete ve kanunlara olan güveninin tam olduğunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Devletin yaptıklarını destekliyorum. Bu hükümet olmasaydı Türkiye çökerdi şimdiye kadar. Ben seviyorum bu hükümeti, kim ne derse desin. O ne yaparsa milletin devletin iyiliği için yapıyor.”

Bir diğer katılımcı olan Karagedik – K3 son 5 yıldaki bu değişimin devlete ve kanunlara olan güvenini değiştirmedeğini şu sözlerle belirtmiştir:

“Devlete iyiysen sana çok iyidir, kötüysen de çok kötü. Bizler garibanız burda. Az bir parayla geçinmeye çalışıyoruz. Gittiği yere kadar devam edeceğiz, son nefesimizi ne zaman verirsek artık. O yüzden bizi etkileyen bir durum olmadı.”

Tarımsal üretimde ve gelirdeki azalmanın devlete ve kanunlara olan güvende etkisi katılımcıların ekonomik durumu ve faaliyetleri ile doğrudan ilişkilidir. Gelir gider dengesizliğinden kaynaklı ekonomik dar boğaz yaşayan kişilerde bu güven sarsılmışken ekonomik geliri iyi olan güven artmış, daha durağan bir gelir seviyesi ile geçimini sağlayanlar için kanunlara ve devlete olan güven aynı kalmıştır. Devlete ve kanunlara olan güveni gittikçe azalan bireylerin beklentileri daha çok kendileri için olmasından ziyade gelecek nesiller için olmaktadır. Şimdiki hayatının şartlarını kabulleniş ve kendinden vazgeçiş söz konusu olmaktadır.

Son 5 yıldaki tarımsal üretimin ve gelirdeki artış ve/veya azalmanın devlete ve kanunlara olan güveni etkilemesinin yanında TANAP Projesi’nin devlet ve kanunlara olan güvende etkisini ortaya çıkarmak amacıyla da sorular sorulmuştur. Buna göre, araştırmaya katılan toplam 36 katılımcıdan 16’sı (%44,45) TANAP Projesi’nin devlete ve kanunlara olan güveni olumsuz olarak etkilediğini belirtirken 15 katılımcı (%41,67) Proje’nin devlete ve kanunlara olan güvende etkisi olmadığını, 5 katılımcı ise (%13,89) TANAP Projesi’nin devlete ve kanunlara olan güvende arttırıcı rol oynadığını ifade etmiştir.

Proje’nin devlete ve kanunlara olan güvenini arttırdığını söyleyen katılımcılardan Akpınar – K6 sözlerini şu şekilde belirtmiştir:

“Devletin en büyük projesi bu. Güvenim daha çok arttı. Böylelikle ne kadar güçlü bir devlet olduğumuzu tüm dünyaya gösterdik.”

Proje’nin devlete ve kanunlara olan güvenini etkilemediğini söyleyen katılımcılardan Akpınar – K2 düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir:

“Etkilemedi. Devlet için iyi birşey bu. Şimdi diğer devletlerin gözünden bizim gücümüzü arttırıyor. Ama bize şu an için bir faydası yok. Belki ilerde olur, köyümüze doğal gaz gelir. O zaman daha çok mutlu oluruz.”

TANAP Projesi’nin devlete ve kanunlara olan güvenini azalttığını belirten katılımcılardan Eskikarsak – K1 şunları söylemiştir:

“Etkiledi. Bize verdikleri vaatlerin, sözlerin hiçbirisi yerine gelmedi. Arazilere taşmayacağız dediler, yaptığımız zararları hemen ödeyeceğiz dediler yapmadılar. İki yıl oldu daha biz birşey görmedik. İki yıldır ben kira

bedelini ödüyorum, yerimden gidiyor. Ben bunun hangisini destekleyeyim? Bir ben değil bütün araziler öyle biliyorsunuz. Kars'tan tut Edirne'ye kadar hepsi aynı. Keşke öyle yapacaklarına boş arazilerden gitselerdi, vatandaşın zararları olmazdı. Köylü adam fakirdir, zavallıdır. Günlük yaşamını sürdüremeyen kişiler var bu köyde. Aylığı yok, geliri yok. Onu da bazı çıkarıcıların eline vermiş devlet vatandaşı bir o yana çekiyor bir bu yana çekiyor. Sahipsiz kişiyiz.”

Proje'nin devlete ve kanunlara olan güvenini azalttığını belirten bir diğer katılımcı Eskikarsak – K4 ise şöyle demiştir:

“Sarstı tabi sarsmaz mı? Kırsaldaki insanlar gerçekten mağdurlar. Biz bu ülkenin üvey evlatları gibiyiz. Kararları hep kendilerine göre alıyorlar, kendileri faydalıyor en iyi şeylerden. Vatandaş kendi kaderine bırakılıyor. Misal, burda arazileri satın alıp üzerine tesis kuruyorlar. Yerli halk bir destekten faydalanmak istese hep zorluk çıkarıyorlar. Ama dışardan gelenler arazileri kolaylıkla alıp hibelerden faydalanabiliyor.”

Proje'nin güvenini azalttığını belirten katılımcı Güllüce – K6 düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

“Proje bizim güvenimizi etkiledi tabi. Hemen apar topar arazilere el koydular. Hisseli arazilerde biraz daha zaman verselerdi bize, herkesi çağırırdık imzaya. Gelenlerle birlikte toplu imzamızı verirdik, paramızı alırdık. İş şimdi mahkemelik olunca uzun sürüyor. Bir sene geçti hala mahkeme sonuçlanmadı işte. Bekliyoruz. Ne zaman sonuçlanacağını da bilmiyoruz. Belki de beş sene sürecek, o zamana kadar da verecekleri para pul olup gidecek.”

TANAP Projesi'nin devlete ve kanunlara olan güvende etkili olup olmadığı ile ilgili sorulan sorulardan hareketle, Proje'nin devlete ve kanunlara olan güveni arttırması Proje'nin bir devlet projesi olarak algılanması ile ilgili olduğu görülmüştür. Yatırımın büyük olması, ülke kalkınmasına katkı sunması ve ülkeyi diğer ülkeler nezdinde daha güçlü göstermesi gibi sebeplerle Proje'nin devlete ve kanunlara olan güveni arttırdığı söylenebilmektedir.

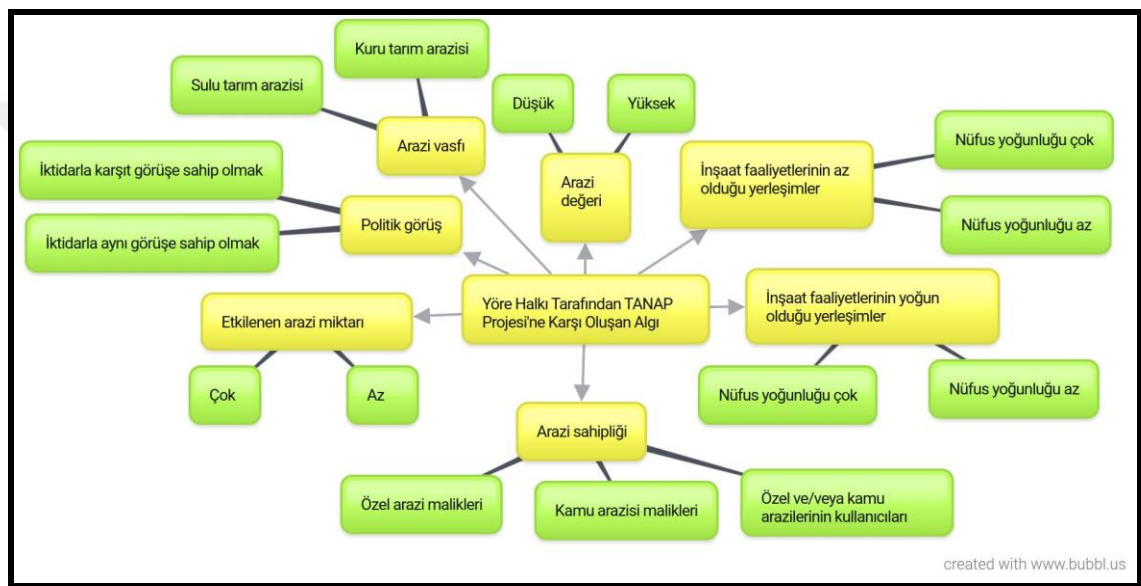
TANAP Projesi'nin devlet kalkınmasına katkı sunduğu için dolaylı olarak destekleyen ancak Proje'nin getirilerinden hemen ve birincil faydayı sağlayamayacak olan görüşmeciler Proje'nin devlete ve kanunlara olan güvende bir etkisinin olmadığını dile getirmişlerdir. Proje, devlete, millete faydalı bir Proje olsa dahi bu faydadan doğrudan yararlanmak önem arz etmektedir.

Diğer yandan, Proje'nin inşaat faaliyetlerinden kaynaklanan olumsuz etkilerinden dolayı devlete ve kanunlara güvenin azaldığını ifade eden katılımcılar da olmuştur.

Katılımcıların zihninde yaratılan algının TANAP Projesi eşittir devlet işi olduğu görülmektedir. O nedenle de, Proje kaynaklı bir olumsuzluk devlete ve kanunlara olan güvenin azalmasına etki edebilmektedir.

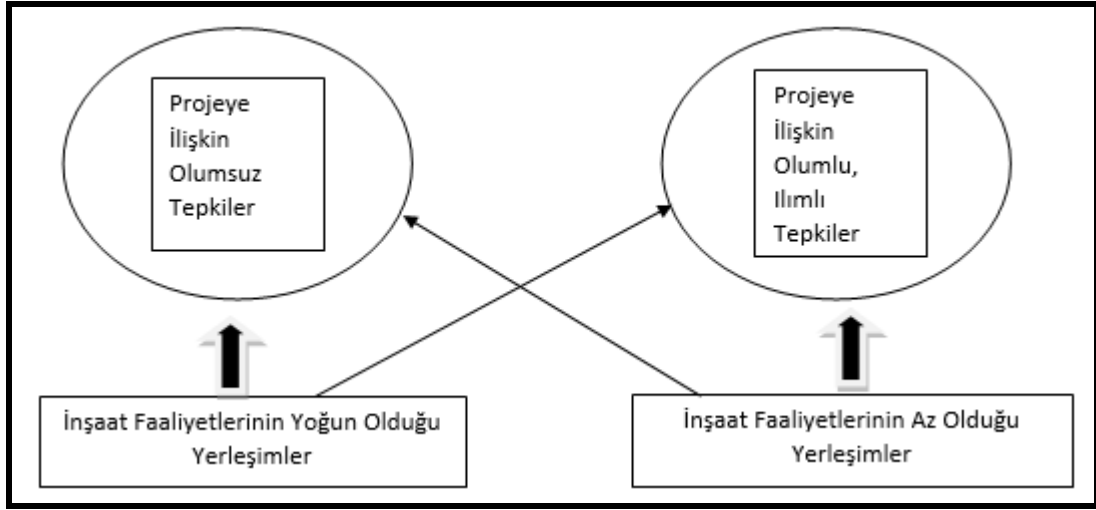
Özet olarak, araştırma sonucu elde edilen veriler detaylı bir şekilde değerlendirildiğinde TANAP Projesi'nin uygulama alanı bulduğu yerleşimlerde yaşayan kişilerin zihninde bir takım algılar yarattığı ortaya çıkmaktadır. Bu algının nasıl şekillendiğini özetleyen zihin haritası Şekil 4-1'de verilmektedir.

Şekil 4-1 TANAP Projesi'ne Karşı Oluşan Algı Bileşenleri

Bu sonuca göre, TANAP Projesi'ne karşı yöre halkının oluşturduğu algıyı şekillendiren bileşenlerden en öne çıkan inşaat faaliyetlerinin yoğun olduğu yerleşimlerde yaşayanlar ve az olduğu yerleşimlerde yaşayanların verdikleri tepkilerdir. Bunların içinden de nüfus yoğunluğu çok olan ve az olan yerleşim yerleri seçilmiştir. Çalışmanın yürütüldüğü sırada inşaat faaliyetinin yoğunluklu yaşandığı 3 yerleşim yerinden toplam 18 kişiden 10'u Proje'ye karşı olumsuz tepkilerini iletmiştir. İnşaat faaliyetlerinin yoğun olduğu yerleşimlerdeki kişilerin Proje'ye karşı olan algısı daha tepkisel ve olumsuz iken inşaat faaliyetlerinin az olduğu yerleşimlerdeki kişilerin Proje'ye karşı oluşturdukları algı daha ılımlı ve olumlu olmaktadır. Bu durum Şekil 4-2'de verilmiştir.

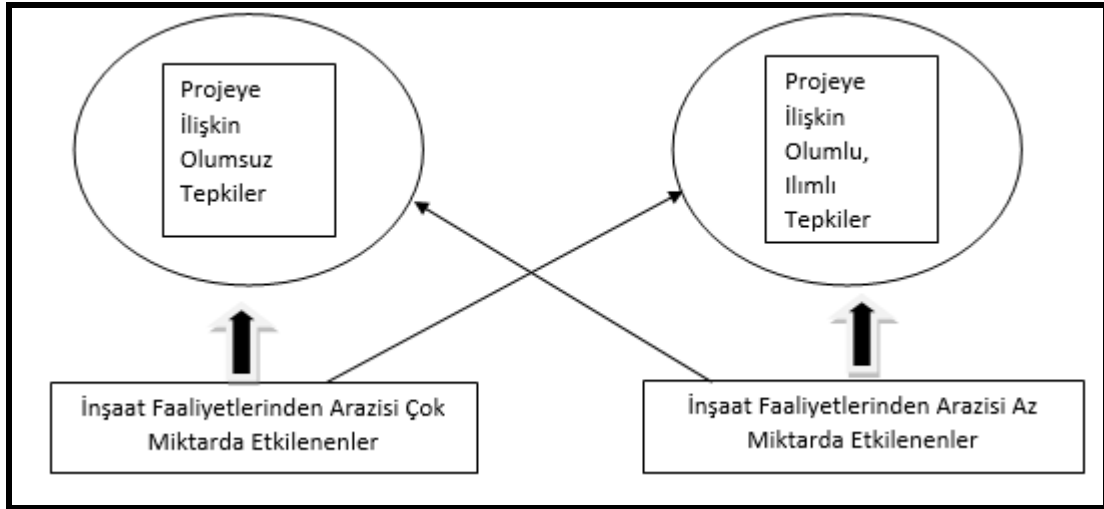
Şekil 4-2 İnşaat Faaliyetleri Yoğunluğunun Algı Bileşenlerine Etkisi¹

Algı oluşumunda arazi sahipliği önemli bir bileşeni oluşturmaktadır. Bunlar içinde, özel arazi malikleri, kamu arazisi malikleri ve özel ve/veya kamu arazilerinin kullanıcıları bulunmaktadır.

İnşaat faaliyetlerinden arazisi az miktarda etkilenen ile çok miktarda etkilenen oluşturduğu algı farklılık yaratmaktadır. Etkinin az olduğu yerlerde, olumsuz tepkilerin de az olduğu görülmektedir. Etkinin fazla olduğu yerlerde ise Proje'ye karşı oluşan olumlu algı yerini olumsuz algıya bırakmaktadır. Bu durum Şekil 4-3'te verilmiştir.

Şekil 4-3 Etkilenen Arazi Miktarının Algı Bileşenlerine Etkisi¹

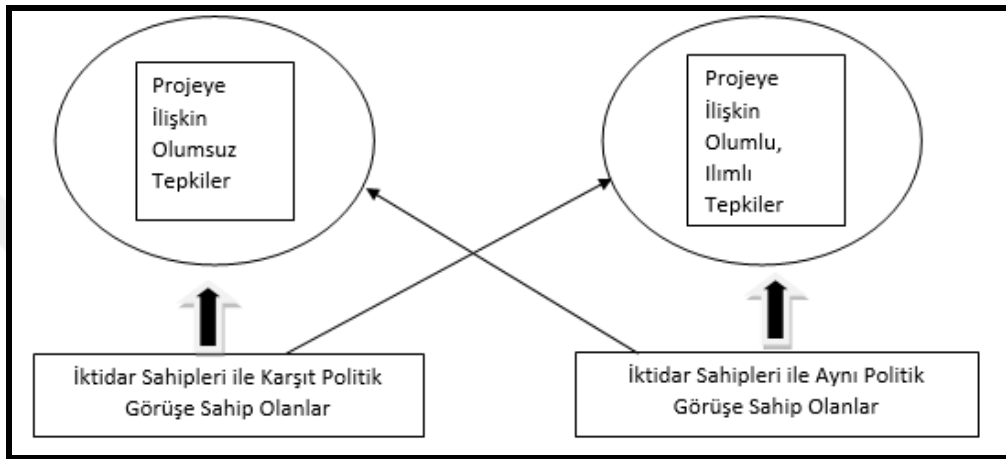

¹Şekil içindeki çizgilerin kalınlığı bu düşünceyi belirten kişilerin sayısı ile orantılıdır.

Yöre halkının sahip olduğu politik görüşün ne olduğunun Proje hakkında nasıl bir algı geliştirdikleri üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Buna göre, iktidar sahipleriyle aynı politik görüşe sahip olanların Proje'ye karşı olumlu bir tutum sergilediği, karşıt politik görüşe sahip olanların ise Proje'ye karşı daha meselafeli ve olumsuz oldukları gözlenmiştir. Bu durum Şekil 4-4

Şekil 4-1'te verilmiştir.

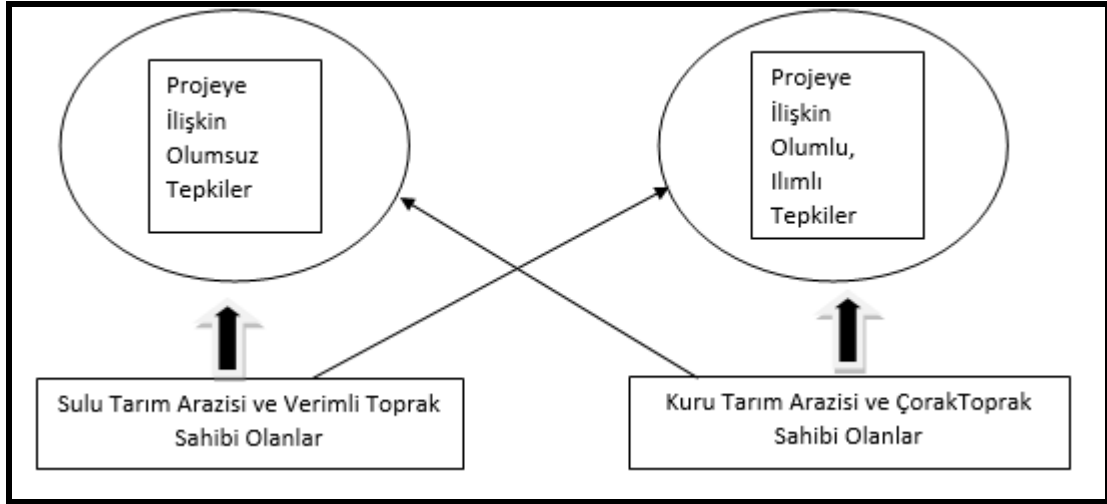
Şekil 4-4 Politik Görüşün Algı Bileşenlerine Etkisi²

TANAP Proje'si kapsamındaki inşaat faaliyetlerinden etkilenen arazinin vasfı da algı bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. Buna göre, kuru tarım arazisine sahip daha çorak arazilere sahip kişiler Proje'ye karşı olumlu tepkiler verirken, sulu tarım arazi vasfına sahip ve kısmen daha verimli arazileri kullanan kişiler Proje'nin kendilerini olumsuz etkilediğini belirterek tepkilerini dile getirmişlerdir. Bu durum Şekil 4-5'de verilmiştir.

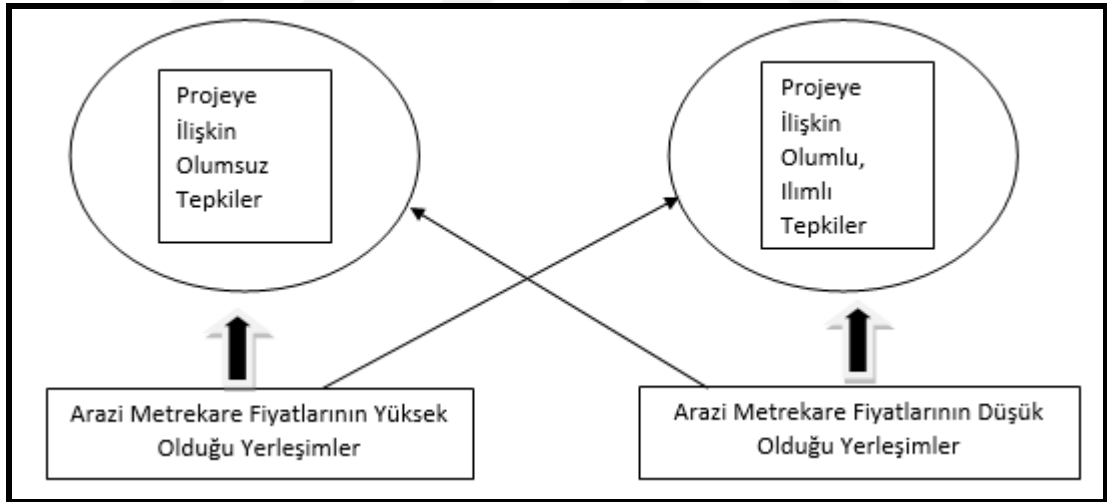
Şekil 4-5 Arazi Vafının Algı Bileşenlerine Etkisi²

² Şekil içindeki çizgilerin kalınlığı bu düşüncüyü belirten kişilerin sayısı ile orantılıdır.

Değer olarak arazi metrekaresinin görece daha düşük olduğu yerleşimlerde kişiler Proje'ye karşı olumlu tavır sergilerken, arazi metrekaresinin yüksek olduğu yerleşimlerde, Proje'nin kendilerini olumsuz etkilediği gerekçesiyle olumsuz tepkiler vermişlerdir. Bu durum Şekil 4-6'da verilmiştir.

Şekil 4-6 Arazi Metrekare Fiyatlarının Algı Bileşenlerine Etkisi³

Kısaca yöre halkının TANAP Projesi'ne karşı oluşturduğu algının birden fazla bileşeninin olduğu anlaşılmaktadır. Bu bileşenlere göre bölge insanı tarafından oluşturulan algının türü olumlu ve olumsuz olarak değişmektedir.

³ Şekil içindeki çizgilerin kalınlığı bu düşüncüyü belirten kişilerin sayısı ile orantılıdır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışmada, büyük ölçekli yatırım projelerinin hayata geçirildikleri bölgelerde, inşaat faaliyetlerinden kaynaklanan sosyal etkilerin neler olduğu, bu etkileri en aza indirmek için alınan önlemlerin yöre halkı tarafından nasıl anlamlandırıldığı (kendilerinin gözünden) TANAP Proje'si örneği üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

İşletmelerin mikro boyutta tüm paydaşlarına, makro boyutta ise ülkelerine olan sorumlulukları kapsamında yerine getirdikleri kurumsal sosyal sorumluluk ilkeleri ile büyük yatırım projeleri için uluslararası finans kuruluşları (UFK) tarafından kredilendirilmeye uygun bulunan işletmelerin yerine getirdikleri ilkeler arasında bir benzerlik olduğu varsayımından yola çıkarak kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal etki çalışmalarının aynı düzlemde faaliyet gösterdiğini söylemek mümkün olmaktadır.

TANAP Doğal Gaz Boru Hattı Projesi 1.805 km olup 4 farklı çalışma bölgesine ayrılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Proje güzergahı üzerinde yer alan Ankara ili, Polatlı ilçesi Eskikarsak mahallesi; Gölbaşı ilçesi Karagedik mahallesi; Eskişehir ili, Günyüzü ilçesi, Kavuncu mahallesi, Odunpazarı ilçesi Akpınar mahallesi; Bursa ili, Büyükorhan ilçesi, İsmetiye mahallesi ve Mustafa Kemal Paşa ilçesi, Güllüce mahallesi oluşturmaktadır. Her mahalleden 6 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış olup toplamda 36 kişiden veri toplanmıştır. Yapılan görüşmelerde katılımcıların sosyodemografik özellikleri, ekonomik faaliyetleri, toprak kullanımı ve tarım faaliyetleri, TANAP Projesi hakkındaki bilgi ve Proje'nin etkileri, TANAP Projesi hakkındaki düşünceleri, Proje'ye destek olma koşulları ile Proje kapsamında devlete ve kanunlara olan güvene yönelik veriler elde edilmiştir.

Görüşme yapılan 36 kişiden 6'sı kadındır. Kadın katılımcı sayısının görece az olmasının sebebi, görüşme yapılan mekanların ağırlıklı olarak mahallede bulunan erkekler tarafından kullanılan ortak kullanım alanlarının olmasıdır (kıraathane, cami, bakkaliye, muhtarlık ofisi, köy konağı gibi). Ayrıca kadınların mülk sahibi olma durumu oldukça azdır. Görüşme yapılan kadın katılımcılar, tarım faaliyetleriyle genelde eşlerine yardım etmek amacıyla ilgilenen ya da eşleri öldükten sonra arazisini kiraya veren kişilerdir.

Görüşme yapılan 36 kişinin yaşları 35 ile 74 arasında değişmektedir. Katılımcıların orta ve üzeri yaş grubundan seçilmelerinin sebebi, katılımcıların geçmiş yaşam deneyimlerinden daha fazla yararlanma isteğidir. Proje faaliyetlerinden kaynaklanan sosyal etkilerin neler olduğunu daha iyi analiz etme ve varsa geçmişte benzer proje deneyimleri yaşayan katılımcıların önceki projeler ile karşılaştırma yapma şansı olduğundan orta ve üzeri yaş grubu katılımcılar tercih edilmiştir.

Katılımcıların eğitim durumları ilkokul mezunundan üniversite terk olanına kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. TANAP Projesi tarafından yapılan etki azaltıcı faaliyetlerin bölge halkı tarafından nasıl anlamlandırıldığının eğitim durumu açısından da bakılmasının önemli olduğu düşünüldüğünden çalışmada bu hususa dikkat edilmiştir.

Katılımcılar hakkında demografik bilgiler edinilirken medeni hal bilgisi de sorulmuştur. Ağırlıklı olarak evli katılımcıların gözlemlendiği çalışmada, eşini kaybedip yalnız yaşayanlar kadar eşinden ayrı yaşayan katılımcılar da bulunmaktadır. Medeni hal bilgisi, çalışma durumu ve ekonomik faaliyetlerle birlikte düşünüldüğünde bölgenin kişinin sosyoekonomik durumu hakkında fikir veren bir değişken olarak değerlendirilmektedir. Özellikle eşini kaybedip yalnız yaşayan veya eşinden ayrı yaşayan kadın katılımcılar arasında bu değişken daha belirleyici olmaktadır. Bu katılımcıların ekonomik üretime katkıda bulunma eğilimleri diğer katılımcılara göre daha fazladır.

Araştırma süresince katılımcılara, bölgenin sosyoekonomik profili hakkında fikir sahibi olabilmek için çalışma durumlarının ve içinde bulundukları ekonomik faaliyetlerin neler olduğu ile ilgili sorular sorulmuştur. Buna göre, araştırmaya konu olan yerleşimlerde ana geçim kaynağı çiftçiliktir ve katılımcılar çiftçiliğin yanında az miktarda da olsa hayvancılık faaliyetlerinde bulunmaktadır. Çiftçilik faaliyetinin yanında emekli maaşını da alarak geçinenler olduğu kadar, mevcut arazisini kiraya vererek geçimini sağlayanlar da bulunmaktadır. Araştırmaya katılan görüşmeciler arasında maaşlı çalışan katılımcı oranı düşüktür. Mülk sahipliği durumu da ekonomik bir gösterge olarak düşünülmüş ve katılımcılara mülk sahipliği ile ilgili soru sorulmuştur. Katılımcıların hepsi oturdukları hanenin kendilerine ait olduğunu belirtmiştir.

Ekonomik gider kolunun bir başka göstergesinin de hane halkı sayısı olduğu düşünüldüğünden katılımcılara evdeki hane halkı sayısı sorularak ailenin büyüklüğü

hakkında fikir sahibi olmak amaçlanmıştır. Katılımcıların en fazla iki kuşak bir arada oturduğu sonucundan yola çıkarak gözlemlenen aile yapısının en fazla 6 bireyden oluşan çekirdek aile olduğu söylenebilir.

Toprak kullanımı ve tarım faaliyetleri göz önünde bulundurulduğunda, tarlayı ekip biçme faaliyetlerinin ağırlıklı olarak geleneksel tarım teknikleri kullanılarak gerçekleştirildiği bilgisi edinilmiştir. Sulu tarım yapılan yerlerde doğal sulama sistemi ve basınçlı sulama sistemi kullanılmaktadır. Tarımsal faaliyetler arazinin kendi sahipleri tarafından ya da arazisi olmayan çiftçiler tarafından diğer köylülerin arazisi ya da hazine arazileri kiralanarak ya da ortakçı olunarak yapılmaktadır. Görüşme yapılan katılımcıların kullandıkları arazilerin ortalama büyüklükleri ağırlıklı olarak 20-40 dönüm arasında değişmektedir ve çok büyük arazilere sahip olmadıkları orta büyüklükteki arazilerde tarımsal faaliyetlerini gerçekleştirdikleri görülmüştür. Bu nedenle bölgedeki tarımsal faaliyetlerin çok yüksek getirisinin olmadığını söylemek mümkündür.

Araştırmaya konu olan bölgelerin Orta Anadolu ve kısmen İç Batı Bölgesi olması göz önünde bulundurulduğunda, en sık yetiştirilen ürünün arpa, buğday, soğan olduğu görülmektedir. Özellikle sulama imkanlarının olduğu yerlerde pancar üretiminin yapıldığı da gözlemlenmiştir. Batı bölgesine doğru gidildikçe ürün çeşitliliğinin biraz daha arttığı görülmüştür. Buralarda, karpuz, ayçekirdeği, mısır, kavun, kimyon, yulaf, susam, haşhaş ve yonca yetiştiriciliğine rastlanmaktadır. Bu çeşitlilik, hem iklimin Orta Anadolu Bölgesi'ne nazaran daha ılıman olmasından hem de sulu tarım uygulamalarının bu bölgelerde daha yaygın olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

Katılımcıların ağırlıklı olarak sulu tarım faaliyetlerinde bulunduklarını belirtmesi ettikleri ürünün cinsine ve toprağı ekim şekline göre değişmektedir. Bu iki şekilde gerçekleşmektedir:

- Araziye ekilen ürün iki sezon üst üste ekilebilen bir ürün olmadığı için bir sezon kuru tarım ürünü ekip ardından basınçlı sulama sistemi kullanarak diğer sezon sulu tarım ürünü ekmek (pancar, haşhaş gibi).
- Doğal sulama sistemi kullanarak, suyun kendi cazibesıyla akışkanlığı oluşturup arazinin sulanmasını sürekli olarak sağlamak.

Böylelikle kuru tarım arazisi özelliğine sahip olunan arazilerde bile basınçlı sulama sistemi kullanılarak sulu tarım ürünlerinin yetiştiriciliği yapılabilmektedir. Ancak basınçlı sulama sisteminin kullanılması tarımsal üretim maliyetlerinin artmasına sebep olmaktadır.

Ortaya çıkan yüksek sulama maliyetlerini biraz olsun düşürmek için araştırmaya konu olan bölgelerde sulama kooperatiflerinin kurulduğu gözlemlenmiştir. Görüşmelerde, bu kooperatiflerin etkin olarak kullanılmadıkları, devlete olan borçlarından dolayı pasif konumda oldukları öğrenilmiştir. Bu nedenle de bölgesel olarak faaliyet gösteren sulama kooperatiflerine olan üyelikler çok talep gören bir tutum olmamıştır.

Tarımsal üretim maliyetlerinin fazla, sulama imkanlarının pahalı ve kısıtlı olması sebebi ile katılımcıların yarısından fazlası mevcut arazilerini arttırmayı düşünmediklerini, diğer bir kısmı ise arazi miktarlarını arttırmak istediklerini ancak imkan bulamadıkları için yapamadıklarını belirtmişlerdir. İmkan bulamamalarının sebebini de aile içinde tarımsal faaliyetlere yardım edecek iş gücünü bulamamış olmalarına bağlamışlardır. Buradan hareketle, ailedeki genç nüfusun okul veya çalışma amacıyla şehir merkezlerine gittiğini söylemek mümkündür.

Çalışmanın temel araştırma sorularından biri olan “Yatırım projelerinin sosyal etkileri nelerdir?” kapsamında bilgi edinebilmek amacıyla, TANAP Projesi’nin bölge halkına olan sosyoekonomik etki boyutunu anlayabilmek için boru hattı güzergahının geçtiği yerleşimlerde Proje için kamulaştırılan arazi miktarlarının ne olduğu katılımcılara sorulmuştur. Ağırlıklı olarak kamulaştırılan arazi miktarının 4-6 dönüm arasında olduğu belirtilmiştir. Arazinin yapısına ve parselin şekline bağlı olarak bu miktar değişmektedir. Görüşme yapılan katılımcılara, boru hattının geçtiği arazilerin dışında başka sahibi oldukları ya da kiraladıkları arazilerinin olup olmadığı da sorulmuştur. Başka yerlerde de arazilerinin olduğunu belirten katılımcılar, bu arazi büyüklüklerinin 21-40 dönüm arasında olduğunu belirtmiştir. Bununla bağlantılı olarak, birden fazla araziye sahip olan katılımcıların etki düzeylerinin, bir tane arazi üzerinde tarımsal faaliyet gerçekleştiren katılımcılara göre daha az olduğu düşünülmektedir.

TANAP Projesi kapsamında kamulaştırma işlemi yapılan bu arazilerin mevcut durumlarının ne olduğu da etki boyutunu anlamak adına katılımcılara sorulan sorulardan biri olmuştur. İnşaat faaliyetlerinden dolayı arazilerini eskisi gibi

kullanamadıklarını belirtenler çoğunlukta olmuştur. Buna bağlı olarak arazilerin şekilsiz olarak bölünmesinin bu duruma yol açtığını belirtmişlerdir. Ayrıca, arazilerin durumundan dolayı ileride verim ve arazi değer kaybı yaşayacaklarını düşünenler de olmuştur.

Kamulaştırılan arazi üzerindeki inşaat faaliyetleri devam ederken 36 metrelik kamulaştırma koridoru dışında kalan alanda da ekili ürününün zarar gördüğü yerler olduğunu belirtenler olmuştur. Görüşme yapılan kişiler bu zararlarının ya işletme tarafından karşılandığını ya da zararlarının karşılanması için işletmeden söz aldıklarını belirtmişlerdir. Arazilerinde doğal gaz borusunun 49 yıl boyunca gömülü olacağını belirten katılımcılar, bu durumun ilerleyen zamanlarda arazilerini satmak zorunda kaldıklarında, arazilerinde değer kaybına yol açacağını düşünerek olası kaygılarını da dile getirmişlerdir. Bu kaygıların ve olası soru işaretlerinin önüne geçebilmek için bölge halkına inşaat faaliyetleri başlamadan önce ve tamamlandıktan sonra arazilerin kullanım haklarıyla ilgili sürekli bilgilendirmeler yapıldığı bilgisi edinilmiştir. Arazi kullanım haklarından haberdar olup olmadıkları katılımcılara sorulduğunda büyük çoğunluğu boru hattının 8 metrelik kısmında ağaç dikemeyecekleri, 50 metrelik kısmında temel kazık çakma işlemi yapamayacakları, 500 metrelik kısmında ise patlatma yapamayacakları şeklinde kullanım kısıtlarından haberdar olduklarını dile getirmişlerdir. Bölge halkına yapılan bilgilendirmeler işletme çalışanları tarafından köylerde / mahallelerde toplantı yoluyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar yüz yüze yapılan toplantıların sadece afiş asmak ve broşür dağıtmaktan daha etkili olduğunu belirtmişler, akıllarına takılan bir soru olduğunda yüz yüze konuşmanın daha faydalı olduğunu dile getirmişlerdir.

Türkiye’de doğal gazın hane içi kullanımı yaygın olarak şehir merkezlerinde ısınma amaçlıdır. Araştırmaya konu olan kısmen daha küçük bu yerleşim birimlerinde doğal gazın hane içi kullanımı henüz bulunmamaktadır ancak katılımcılar yaşadıkları bölgelere doğal gazın gelmesini istediklerini belirtmişlerdir.

Çalışmanın bir başka araştırma sorusu olan “Bölge halkının yatırım projesinden beklentisi nedir?” kapsamında görüşme yapılan yerleşimlerde yöre halkının doğal gaz algısını anlayabilmek için doğal gazın kendileri için ne anlam ifade ettiği sorulmuştur. Doğal gaz katılımcıların bir çoğu tarafından temiz enerji olarak ifade edilmektedir.

Kömür sobasına göre daha iyi ısıtması, kolaylık sağlaması ve kısmen ucuz olması gibi sebeplerle doğal gaz, görüşmeciler tarafından kabul edilebilir bir enerji kaynağı olarak betimlenmiştir. Doğal gazın faydalarının yanında TANAP Projesi'nin faydalarının ne olacağı ile ilgili katılımcılara görüş sorulduğunda ise bir çoğu Proje'nin bütünü itibariyle kimseye bir zararı olmadığını dile getirmişlerdir.

Bunu yanında, Proje'nin inşaat aşamasının kendilerine nasıl bir etkisi olduğu sorulduğunda ise 36 metrelik inşaat koridorundan daha fazla bir alanın kullanıldığını, bu durumun kendileri için ürün zararına sebep olduğunu belirtenler olmuştur. Bu zararların ise karşılanacağı yönünde kendilere söz verildiğini de belirtmişlerdir.

Sıklıkla dile getirilen bir başka etki ise, inşaat faaliyetlerinden ötürü sulama sistemine verilen zararlardan ötürü aksaklıkların meydana gelmiş olmasıdır. Bu sıkıntıların her dile getirildiğinde giderilmiş olmasının kendilerini rahatlatan bir unsur olduğunu ancak bu konuda zaman zaman gecikmelerin yaşandığını da eklemişlerdir.

Ağır tonajlı araçların transferleri sırasında yerleşim içi yolların bozulması da bir başka olumsuz etki olarak dile getirilmiştir. Katılımcılar, bozulan bu yolların tekrar eski haline getirilmesi için talepte bulunulduğu zaman kendilerine olumlu geri dönüş yapıldığını da belirtmişlerdir.

Araştırmaya dahil olan görüşmeciler tarafından, Proje inşaat çalışmaları sırasında arazinin bölünmüş olmasının tarımsal faaliyetleri kısıtladığı dile getirilmiş olsa da bu durumun çalışmanın doğası gereği oluştuğunu da sözlerine eklemişlerdir. Katılımcılar, bu durumun geçici ve kabul edilebilir bir durum olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan görüşmecilere çiftçilerin genel olarak durumları ve mevcuttaki tarımsal üretim faaliyetleri hakkında görüşleri sorulduğunda katılımcıların neredeyse tamamı son 5 yılda tarımsal üretimde azalma olduğunu, bu azalmanın mazot, gübre, tohum, ilaç, işçi, elektrik gibi maliyetlerin pahalı olmasından dolayı meydana geldiğini belirtmişlerdir. Üreticiden direkt tüketiciye giden yolların kapatılması, aracı kişi ve/veya kuruluşların maliyetleri daha da arttırması gibi sebeplerle tarımsal üretimde azalma olduğu dile getirilmiştir.

Katılımcılar ayrıca, tarımsal üretimdeki azalmaya bağlı olarak, son 5 yılda gelir durumlarında da azalma olduğunu dile getirmişlerdir. Görüşme yapılan kişilerin çoğunun çiftçilikle uğraşması ve tarımsal faaliyetlerin bu kişilerin ana gelir kaynağı

olması gibi sebepler bu sonucun çıkmasında etkili olmuştur. Son 5 yılda tarımsal üretimde meydana gelen azalma ve buna bağlı olarak hane gelirinin düşmesi, görüşmeye dahil olan katılımcıların devlet ve kanunlara olan güvenlerinin azalmasına da yol açmıştır. Görüşme yapılan katılımcılardan, TANAP Projesi'nin kendileri üzerinde devlet ve kanunlara olan güvende bir azalmaya yol açtığını belirtenler kadar aynı oranda Proje'nin devlet ve kanunlara olan güvende etkisi olmadığını söyleyenler de olmuştur.

Ülke ve / veya bölge kalkınmasına destek veren yatırım projeleri hayata geçirilirken, özellikle inşaat faaliyetleri sırasında bir takım etkiler ortaya çıkmaktadır. Bu etkiler olumsuz olduğu kadar olumlu etkiler de olabilmektedir. Olumsuz etkilerin en aza indirilmesi, olumlu etkilerin ise maksimum düzeyde olması için yapılan çalışmalar sosyal etki faaliyetlerini kapsamaktadır.

Avrupa'da faaliyete geçen ve sadece ÇED raporu hazırlanan üç büyük yatırım projesinin sosyal etki bağlamında incelendiği araştırmada toplumsal etkilerin temel olarak etkilenen bir yerel topluluk tarafından değer verilen bir etki olduğu ve bu nedenle sosyal etki değerlendirmenin insanlarla ve yaşadıkları hayatlarla ilgili herşeyi ele alması gerektiği sonucuna varılmıştır. Buna göre, Vanclay (2015, s.2)'ın da belirttiği gibi, bir rehber olarak sosyal etkiler, insanların yaşam tarzı, kültürü, topluluk yaşantıları, siyasi sistemler, çevre, sağlık, refah, kişisel ve mülk hakları ile insanların korkuları ve istekleri üzerinde olan tüm etkileri kapsayabilmektedir

Bu araştırmada, TANAP Projesi kapsamında yapılan saha çalışması sonucuna göre, Proje'nin en büyük olumsuz etkisi inşaat faaliyetleri sırasında ekili ürüne verilen zarar olarak kendini göstermektedir. Buna bağlı olarak, inşaat çalışmaları sırasında sulama borularına verilen zarar ve bu zararların gecikmeli olarak giderilmesi Proje'nin olumsuz sosyal etkisi olarak ön plana çıkmaktadır. Ağır tonajlı araçların geçisi sırasında köy içi ve arazi erişim yollarının tahrip edilmesi de Proje'nin etkileri arasında görülmektedir. Yatırım projelerinin faaliyete geçirildiği bölgelerde sosyoekonomik bir takım etkileri bulunmaktadır. TANAP Projesi örneği üzerinden değerlendirilecek olursa bu etkiler şu şekilde özetlenebilir:

- Hem inşaat, hem işletme hem de işletmenin kapatılması aşamalarında Proje için ihtiyaç duyulan mal / malzeme ve hizmet ihtiyacının bölgeden karşılanarak yerel ekonomiye katkı sunması,
- Hem inşaat, hem işletme hem de işletmenin kapatılması aşamalarında Proje için ihtiyaç duyulan işgücü talebinin bölgeden karşılanarak yerel istihdamın artışına katkı sunması,
- Hem inşaat, hem işletme hem de işletmenin kapatılması aşamalarında çiftçilik faaliyetlerine bağlı geçim kaynakları üzerinde tozlanma, bitkisel toprak kalitesinin ve miktarının azalması, kullanım suyu ihtiyacı, atık su deşarjı, yeni alt ve üst yapıların inşa edilmesi, tarım arazilerinin azalması gibi etkilerinin bulunması,
- Hem inşaat, hem işletme hem de işletmenin kapatılması aşamalarında hayvancılık faaliyetlerine bağlı geçim kaynakları üzerinde arazi kullanımında değişiklik ve mevcut trafik artışının olması,
- Yerel kuruluşlar ve sağlık hizmeti alımı konusunda dışardan bölgeye olan işçi göçü sebebiyle altyapı ve hizmetlerin kesilmesi ve/veya sınırlandırılması,
- Hem inşaat, hem işletme hem de işletmenin kapatılması aşamalarında halk sağlığı ve güvenliği açısından dışarıdan bölgeye olan işçi göçü nedeniyle kullanım ve içme suyu ihtiyacının artması, toz ve gürültünün artması, mevcut araç trafiğinin ve buna bağlı olarak kaza riskinin artması,
- Hem inşaat, hem işletme hem de işletmenin kapatılması aşamalarında bölgedeki istihdam talebi ile dışarıdan bölgeye çalışmaya gelen işçiler arasında çatışma ihtimalinin olması.
- Hem inşaat, hem işletme hem de işletmenin kapatılması aşamalarında ekosistem hizmetleri üzerindeki etkilerin geçim kaynakları ve arazi edinimine bağlı gelir kaybı yaşatması, karasal flora ve fauna, tatlısu florası ve faunası, denizel flora ve fauna üzerindeki olumsuz etkisi.

Bu araştırma kapsamında elde edilen veriler göstermektedir ki, büyük ölçekte ülke ekonomisine katkı sağlayacak projeler, uygulama alanı düzeyinde bakıldığında bireylerin sosyoekonomik anlamda yaşam şartlarına olumsuz etki etmektedir. Bu etki, direkt olarak yerinden edilme şeklinde olmasa da ekonomik yer değiştirme kısmen de

olsa gelir kaybı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Araştırma sonucuna göre, Proje'nin uygulandığı bölgelerde yerel nüfusun düzenli bir işe sahip olmalarını ya da mevcut ekonomik faaliyetlerini sekteye uğratan bir takım eylemler gözlemlenmiştir. Diğer bir ifade ile fiziksel olarak bir yer değişikliği söz konusu olmasa da sosyoekonomik anlamda bir yer değişikliği olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırma süresince bahsedilen sosyoekonomik yer değişikliği, ekonomik gelir getiren mevcut faaliyetin değişikliğe uğraması şeklinde tanımlanmaktadır ki bu genelde gelir kaybının yaşandığı durumları ifade etmektedir. Uluslararası düzenlemelerin yaygınlık kazanmasıyla bir yatırım projesinin sorunsuz yürütülmesi için oluşabilecek bu etkilerin önceden öngörülerek önlem alınması, kaçınılmaz olduğu yerlerde de etki azaltıcı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi işletmelerin ana çalışma konularından biri olmuştur.

Yatırım projelerinin faaliyete geçtiği bölgelerde yaşayan yerel halkın, inşaat çalışmaları başlamadan önce ve başladıktan sonra projeye karşı farklı bir takım algıları olabilmektedir. Genelde, inşaat faaliyetleri başlamadan önce yapılan duyuru ve bilgilendirme toplantılarında endişeler dile getirilirken henüz karşılaşılmayan bir durum hakkında peşin hükümde bulunma eğiliminden kaçınılmaktadır. İnşaat çalışmaları başladıktan sonra etkilerin boyutu daha net olarak ortaya çıkmakla birlikte bölge halkının düşüncesinde de farklılıklar olabilmektedir. TANAP Projesi kapsamında düşünüldüğünde, devleti ve gerçekleştirilen Proje'yi destekleme durumunun görüşme yapılan kişinin siyasi görüşü eksenine göre değiştiği gözlenmiştir. Proje'yi destekleme durumu, ortaya çıkan olumsuz sosyal etkinin tolere edilebilmesi, kişinin kendisini de Proje'nin bir parçası sayarak toplumsal kalkınmaya destek olduğu algısı yaratması ile bağlantılı olduğu görülmüştür. Ayrıca Proje yatırımcılarından bölge lehine sosyal yönden bir katkı talebi olmaması durumunda, Proje yatırımcılarıyla benzer siyasi görüşe sahip olanların buna rağmen bu projeleri yine de destekledikleri görülmüştür. Bireylerin bu sorumluluk bilincini tetikleyen en büyük etken aynı politik görüşü destekleme durumu olmaktadır. Ankara ili Gölbaşı ilçesi, Karagedik Mahallesi'ndeki görüşmeciler, Proje yatırımcıları ile aynı politik görüşte oldukları için Proje'ye karşı daha ılımlı bir tavır sergilerken, Ankara ili, Polatlı ilçesi, Eskikarsak Mahallesi'ndeki görüşmecilerin çoğu muhalif görüşte oldukları için Proje'ye karşı olumsuz tepkilerde bulunmuşlardır.

Yatırım projeleri uygulandıkları alanlarda genellikle bölge haklı tarafından tepki ile karşılanmaktadır. Projenin makro boyutta ülke ekonomisine katkı sunması ve ülkeyi

uluslararası düzeyde daha ileriye taşınması gibi sebeplerin halkın projelere olan olumsuz tepkisini azaltmada etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca tepki azaltmada etkili olan bir başka unsur, bölge halkının işletme çalışanlarının kendileri ile açık iletişimde bulunmalarını istemeleridir. Bir sıkıntı yaşadıklarında karşılarında doğrudan görüşebilecekleri bir sorumlu bulmaları, bölge halkı ile işletme arasında yakın ilişki sağlayacağından projeden kaynaklanan olumsuz etkilerin daha kolay bir şekilde çözümlenmesine de vesile olacaktır. Bu durum aynı zamanda, kurumsal sosyal sorumluluk ilkelerinden hayırseverlik sorumluluğunu da harekete geçireceğinden işletmelerin bölge halkının ihtiyaçlarını karşılamak için katkı sunmalarını da sağlamaktadır.

Bölge halkı, işletmelerin faaliyete geçirdiği projelerin aşamalarından da haberdar olmak istemektedir. Böylece, kendilerine olan olumsuz etkinin boyutundan haberdar oldukları için işletme çalışanları çok büyük tepkilerle karşılaşmayacaklardır. İşletmeler bu durumu bildikleri için projenin her aşamasında ne gibi etkilerin olacağını bölge halkına toplantılar yaparak anlatmalıdır. İşletme tarafından bölge halkına olan sürekli bilgi akışı da aradaki bağı güçlendirmek adına olan önemli bir adımdır.

Yapılan görüşmelerde de bölge halkı, inşaattan kaynaklanan etkilerin bazılarının kaçınılmaz ve bunun işin doğası gereği olduğunu kabul etmiştir. Kendileri için önemli olan konunun bir sorun olduğunda çözümünü için işletmenin hemen harekete geçmiş ve bu mağduriyetleri gidermek için ellerinden geleni yapmış olmasıdır.

Yatırım projelerine bölge halkının verdiği tepki, etki düzeyine göre değişmektedir. Proje inşaat faaliyetlerinden daha çok etkilenen ile etkilenmeyen kişiler arasında yatırım projelerine olan bakış açısı arasında farklar bulunmaktadır. Buna göre, etki ne kadar fazlaysa proje hakkındaki olumsuz tutum o kadar fazla denilebilir. TANAP Projesi örneği üzerinden düşünülecek olursa, etki boyutu Proje için kullanılan arazi miktarının çokluğu olarak ele alınabilir. Kamulaştırılan arazi miktarı çok olan ile arazisi hiç etkilenmeyen kişiler Proje hakkında farklı söylemlerde bulunmaktadır. Böyle bir Proje hiç yapılmamış olsaydı, bölge halkı mevcut yaşamlarına devam edeceği için bir sıkıntıları olmadan yaşayacaklarını belirtmişlerdir.

Büyük ölçekli yatırım projelerinin devlete ve çevreye olduğu kadar, bölge halkının da devlete ve kendi çevresine olan sorumlulukları bulunmaktadır. Bölgesel kalkınma söz

konusu olduğu zaman çevreye olan duyarlılık gittikçe azalmaktadır. Çevreye zarar veren ancak bölgenin kalkınmasına katkı sunan projeler yöre halkı tarafından daha çok destek görmektedir. Ayrıca devlet destekli projeler bölge halkı tarafından daha çok kabul edilmekte ve desteklenmektedir. TANAP Projesi de devletin desteklediğı en büyük projelerden biri olduğı için görüşmecilerden alınan geri bildirimlerin hemen hepsi Proje'nin desteklendiğı yönünde olmuştur. Daha küçük ölçekli ve özel şirketler tarafından yapılan projeler bölge halkı tarafından zor kabul edilmektedir.

Bölgesinde farklı zamanlarda birden fazla yatırım projesi gerçekleşmiş kişiler, projelerin kendilerine olan sosyal etki boyutunu daha iyi bildikleri için önceki deneyimlerine göre yaklaşım sergilemektedirler. Örneğin, daha önce arazisi başka bir boru hattı sebebiyle kamulaştırılan bireyler inşaat sürecinde oluşabilecek etkilerden, arazinin eski haline getirilmesi aşamasındaki etkilerden ve arazi kullanım kısıtlarından haberdar oldukları için benzer proje faaliyetine karşı daha temkinli yaklaşmışlardır. Önceki projelerde karşılaştıkları sorunları yaşamamak için işletme tarafına çözüm önerileriyle gitmişlerdir.

Bu olumsuz etkilerinin yanında, Proje'nin yerel işçi istihdamı ve yerel satın alma yapması kaynaklı bölge ekonomisine katkıda bulunması, iyi niyet kapsamında sosyal sorumluluk projeleri ile yakın yerleşim yerlerindeki bölgesel ihtiyaçların karşılanmasına destek olması olumlu sosyal etki olarak görülmektedir.

Son 30 yıl içinde şirketlerin kurumlar ve çevre üzerinde muazzam bir etkiye sahip olmalarının giderek artması, firmaların neden sosyal sorumluluk sahibi olarak neden hareket etmeleri gerektiğı konusunda birçok argümanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu argümanların birçoğı toplumun ihtiyaçlarını etkin bir biçimde karşılayabilmek için bu gücü kullanacağı beklentisiyle, şirketlere muazzam bir güç ve özgürlük vermiştir. Kurumlar bu gücü toplumun beklentileriyle tutarlı olmayan şekillerde kullanırlarsa, sonunda davranışları üzerinde dışarıdan dayatılan kontroller ile karşı karşıya kalacaklardır ve toplum bu gücü sınırlayacaktır (Hall ve Rieck, 1998). Büyük ölçekli firmalar sosyal yatırımlarında başlangıçta alkol, kumar, sigara ve bunların yarattığı kârlardan kaçınmaya odaklanmış olsalar da zamanla gelişen çevresel etkiler, dünya barışı, hayvan hakları, kadın hakları, çalışan ilişkileri, azınlık grupları ve düşük gelirli gruplar gibi çok çeşitli alanları kapsayacak şekilde gelişmiştir. Sosyal

yatırımlar 1984'te 40 milyar dolardan yirmi dört kat artarak 1991'de 825 milyar dolara yükselmiştir (Kinder vd., 1992).İş dünyasında şirket prestijinin artmasına katkıda bulunan sosyal sorumluluk yatırımlarının varlığından haberdar olan yerel halkın bölgede faaliyete geçen bu büyük Proje'den bir takım beklentileri olmuştur. Bunlar daha çok köyün / mahallenin ortak kullanımında bulunan cami, okul, çeşme, köy konağı, düğün salonu, cenaze evi gibi yapılar olmuştur. Yatırım maliyeti yüksek olan büyük ölçekli projeler inşa edilirken bulundukları bölgelere inşaat faaliyetlerinden kaynaklanan bir takım etkilerde bulunurlar. Ortaya çıkabilecek bu olumsuz etkilerin en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin bölge halkına eksiksiz ve net bir şekilde anlatılması firma ve bölge halkı arasındaki ilişkilerin düzgün kurulmasını sağlamaktadır.

Bu çalışmanın araştırma sorularından olan, halkın bu sosyal sorumluluk projelerini firmaların neden yaptıklarının farkında olup olmamalarının yanıtı ise çalışmada halkın bunun farkında oldukları şeklindedir. Halk firmaların kabul sağlamak için bu projeleri yaptıklarının farkındadırlar ve onlar için önemli olan kendilerine katkı sağlayacak faaliyetlerin yapılmasıdır.

Proje inşaat faaliyetlerinden bağımsız, bir bütün olarak TANAP Projesi düşünüldüğünde, katılımcıların hemen hepsi Proje'yi desteklediklerini belirtmişlerdir. Görüşmeciler, Proje'nin yaşadıkları bölgeye artı değer katacağını düşündükleri için yapılan çalışmaları faydalı bulduklarını ifade etmişlerdir. Bölge kalkınmasına yapılan vurgu çalışmada son derece ön plana çıkmıştır. Öyle ki, katılımcıların hemen hepsi çevreye zarar veren bir proje yapılırsa dahi bölge kalkınmasına faydası olacak bir çalışma yapılırsa bu tarz projelere de destek vereceklerini belirtmişlerdir. Bu kuramsal kısımda vurguladığımız işletmelerin yaratacağı çatışma alanlarının (Turner, 1991), işletme faaliyetlerine sosyal sorumluluk projeleri aracılığı ile topluma katkı sağlayacak unsurlara vurgu yapıldığında (Carroll, 1991) çatışma alanlarının kurgulanan emniyet sınırları aracılığı ile işlevsel alanlara dönüşmesi (Coser, 1970/2010) söylemi ile uyumludur.

Sonuç olarak, yatırım projelerinin faaliyette bulundukları bölgelere hem olumlu hem de olumsuz katkıları bulunmaktadır. Yerel ekonomi ve istihdama olan katkısı olumlu olarak değerlendirilirken, inşaat faaliyetlerinden kaynaklanan gürültü ve toz artışı, arazi

ve ürün tahribatı gibi etkiler olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Çalışma kapsamında ulaşılan sonuçlar ışığında, yatırım projelerinin sosyal etki azaltma politikaları bağlamında bazı öneriler geliştirilmiştir. Öncelikle olumsuz etkilerin önceden önlem alınarak ortadan kaldırılması, kaçınılmaz olduğu durumlarda ise etki azaltıcı faaliyetlerin yapılması işletmelerin bölgesel bir dirençle/çatışma ile karşılaşmaması için önemlidir. Bu direncin/çatışmanın oluşmaması için yapılacak olan faaliyetlerden biri, işletme çalışanları ile bölge halkı arasında açık iletişimin sağlanmasıdır. Bir sorun olduğunda bölge halkının işletme tarafına sorunsuz bir şekilde iletmesi ve konunun çözüme kavuşması aradaki gerginliği önleyen bir husustur. İlerde daha büyük sorunlarla karşılaşmamak için, yatırım projesi kapsamında yapılan inşaat çalışmalarının aşamaları ve bunların bölgeye olan etkileri yöre halkına sürekli olarak bildirilmelidir. Yatırım projeleri kapsamında bölge halkına ihtiyaç duydukları yardımlar işletmeler tarafından yapılması tercih edilen uygulamalardan olmalıdır. Bu durum, UFK'lar tarafından kredilendirilen işletmelerin zaten yerine getirdiği bir davranış olmakla birlikte işletmelerin bunu bir zorunluluk olarak değil hayırseverlik sorumluluğunun (Carroll, 1991) karşılığı olarak yerine getirmesi beklenmelidir.

Daha önce bölgesinde bir yatırım projesi gerçekleştiği için sosyal etki deneyimi yaşayan kişilerin işletmeye sundukları çözüm önerileri dikkate alınmalıdır. Bu durumun yatırım projesinin uygulanma sürecinde kolaylaştırıcı etkisi olmaktadır.

İşletmeler tarafından bölgeye yapılan katkıların anlık çözümlerden ziyade sürdürülebilir çalışmalar olması projelerin işletme ömürlerinin sağlıklı olmasını da sağlamaktadır. Proje tamamlandıktan sonra, bölge halkının yapılan yatırımı sahiplenmesi de aynı şekilde önemlidir. TANAP Proje'si örneğinden hareketle, boru hattı inşaatı tamamlandıktan sonra bölge halkının hem arazilerinde gömülü olan boruya hem de bazı yerlerde arazilerin üzerine inşa edilmiş olan vana istasyonlarına sahip çıkması beklenmektedir. İşletmeler bunu ancak, bölge halkını kazanacak davranışlarda bulunarak gerçekleştirebilirler.

KAYNAKÇA

- Acar, Y. (2002). *İktisadi büyüme ve büyüme modelleri*. 4. Baskı, Bursa: Vipaş Yayınları.
- Ackoff, R.L. (1999). *Ackoff's best: his classic writings on management*. New York: Wiley.
- Aktan, C. C. (2007). *Kurumsal sosyal sorumluluk: İşletmeler ve sosyal sorumluluk*. İstanbul: İGİAD Yayını, 2007.
- Aktuğ, S. (2012). Kavramsal açıdan ekonomik büyüme, ekonomik kalkınma ve bölüşüm ilişkileri. Erişim tarihi 03.03.2018
<http://kisi.deu.edu.tr/asuman.altay/KAVRAMSAL%20A%3%87IDAN%20EKNOM%4%b0K%20B%3%9cY%3%9cME%20EKONOM%4%b0K%20KALKINMA%20ve%20B%3%96L%3%9c%5%9e%3%9cM%20%4%b0L%4%b0%3%9eK%4%b0LER%4%b0.pdf>
- Alkhafaji, A. F. (1989). *A stakeholder approach to corporate governance: Managing in a dynamic environment*. New York: Quorum Books.
- Anderson, J. W., Jr. (1989). *Corporate social responsibility*. New York: Quorum Books.
- Aupperle, K. E. (1984). An empirical examination of corporate social orientation. *Research in Corporate Social Performance and Policy*, 6, 27-54.
- Aupperle, K. E., Carroll, A.B., & Hatfield, J.D. (1985). An empirical examination of the relationship between corporate social responsibility and profitability. *Academy of Management Journal*, 28(2), 446-463.
- Argüden, Y. (2002) *Kurumsal sosyal sorumluluk*. 1. Basım. İstanbul: Rota Yayın Yapım.
- Banerjee, S. B. (2008). Corporate social responsibility: the good, the bad and the ugly. *Critical Sociology*, 34(1), 51-79.

- Barrow, C. J. (2010). How is environmental conflict addressed by SIA? *Environmental Impact Assessment Review*, 30(5), 293-301.
- Başkaya, F. (2000). *Kalkınma iktisadının yükselişi ve düşüşü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Başkaya, F. (2002). *Kalkınma: bir efsanenin sonu*. Ankara: Özgür Üniversite Forumu.
- Başkaya, F. (2011). *Yeni paradigmayı oluşturmak*. Ankara: Maki Basın Yayın.
- Bayraktutan, Y. ve Uçak, S. (2011). Ekolojik iktisat ve kalkınmanın sürdürülebilirliği. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 3(4), 17-36.
- Becker, H. (1997) *Social impact assessment: Method and experience in Europe, North America and the developing world*. London: UCL Press.
- Beder, S. (1994). The role of technology in sustainable development. *Technology and Society*, 13(4), 14-19.
- Berg, B. (2009). *Qualitative research methods for the social sciences*. Boston: Allyn & Bacon.
- Bondy, K., Matten, D. and Moon, J. (2006) Codes of conduct as a tool for sustainable governance in MNCs. In Benn, S. and Dunphy, D., (Eds.) *Corporate governance and sustainability - challenges for theory and practice* (s.165-186). London, UK: Routledge.
- Boran, B (1945), *Toplumsal yapı araştırmaları*. Ankara: T.T.K. Yayınları
- Boran, B. (1968), *Türkiye ve sosyalizm sorunları*. İstanbul: Gün Yayınları.
- Bowen, H. R. (1953) *Social responsibilities of the businessman*. Harper & Row, New York.
- Brammer, S., Jackson, G. ve Matten, D. (2012), Corporate social responsibility and institutional theory: New perspectives on private governance. *Socio-Economic Review*, 10(1), 3-28.
- Brenner, S. N., Cochran, P. (1991). *A stakeholder theory of the firm: Implications for business and society theory and research*. Sundance: Utah.
- Brummer, J. J. (1991). *Corporate responsibility and legitimacy: An interdisciplinary analysis*. New York: Greenwood Press.

- Burdge, R. J. (1983). Community needs assessment and techniques. In K. Finsterbusch et al. (Eds.) *Social impact assessment methods* (s.191-213). Beverly Hills, CA: Sage.
- Burdge, R. J. (1987). The social impact assessment model and the planning process. *Environment Impact Assessment Review*, 7(2), 141-150.
- Burdge, R. J. (1990). Utilizing social impact assessment variables in the planning model. *Impact Assessment*, 8 (1-2), 85-99.
- Burdge, R. J., Robertson, R. A. (1990). Social impact assessment and the public involvement process. *Environmental Impact Assessment Review*, 10(1-2), 81-90.
- Burdge, R. J., Vanclay, F. (1995). Social impact assessment. In Vanclay, F. and Bronstein, D. (Eds.) *Environmental and Social Impact Assessment*, (s.31-66). Chichester: Wiley.
- Burdge, R. J., Vanclay, F. (1996). Social impact assessment: A contribution to the state of the art series. *Impact Assessment*, 14(1), 59-86.
- Burton, B. K. and Hegarty, W. H. (1999). Some determinants of student corporate social responsibility. *Business and Society*, 38(2), 188-205.
- Carroll, A. B. (1979). A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *Academy of Management Review*, 4(4), 497-505.
- Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 34(4), 39-48.
- Cernea, M. M. (1988). *Involuntary resettlement in development projects: Policy guidelines in World Bank-financed projects*. World Bank Technical Paper No. 80, Washington, DC.: World Bank.
- Cernea, M. M., Kudat, A. (1997). *Social assessments for better development: Case studies in Russia and Central Asia*. World Bank Technical Paper No. 16, Washington, DC.: World Bank.
- Clarkson, M. B. E. (1995). A stakeholder framework for analyzing and evaluating corporate social performance. *Academy of Management Review*, 20(1), 92-117.

- Clarkson, M. B. E. (1991), Defining, evaluating, and managing corporate social performance: The stakeholder management model. In L.E. Reston (Ed.), *Research in Corporate Social Performance and Policy*, 12, 331-358.
- Colman, D., Nixon, F. (1978). *Economics of changes in less developed countries*. Oxford, England: Phillip Allan.
- Cooper, S. M., Owen, D. L. (2007). Corporate social reporting and stakeholder accountability: the missing link. *Accounting, Organizations and Society*, 32 (7-8), 649-667.
- Coser, L. (2011). Sosyolojik düşüncenin ustaları: Tarihsel ve toplumsal bağlamlarında fikirler. (H. Hülür, S. Toker, İ. Mazman, Çev.), Ankara, De Ki Yayınevi (Orjinal kitap 1970 yılında yayınlanmıştır).
- Çakılcıoğlu, M. (2013). Turizm odaklı sürdürülebilir kalkınma için bir yöntem önerisi. *Tasarım + Kuram Dergisi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, 13(24), 27-42.
- Darıcı, B. (2007), Yerel Kalkınmada Küresel Yaklaşımlar ve Türkiye'nin Konumu. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*. 215-221.
- Davis, K., (1967), Understanding the social responsibility puzzle. *Business Horizons*, 10 (4), 45-50.
- Davis, K., (1960). Can business afford to ignore social responsibility? *California Management Review*, 2 (3), 70-76.
- Demirkan, M. (1998). Siyasette ve yönetimde etik sempozyumu: *Türk endüstri ilişkileri sisteminde etik tavır ve sorumluluk bilinci*. Adapazarı: Sakarya Üniversitesi.
- Donohue, W., Kolt, R. (1992). *Managing interpersonal conflict*. Newbury Park: Sage Publications.
- Donaldson, T., Preston, L. (1995) The stakeholder theory of the corporation: Concepts, evidence, and implications. *Academy of Management Review*, 20, 65-91.
- DPT, (2014). Onuncu beş yıllık kalkınma planı (2014-2018). T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/OnuncuKalk%C4%B1nmaPlan%C4%B1.pdf>

DPT, (2007) Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı (2007-2013), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
<https://pbk.tbmm.gov.tr/dokumanlar/kalkinma-plani-9-genel-kurul.pdf>

DPT, (2001) Sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/YillikProgramlar/Attachments/13/2001_Y%C4%B1l%C4%B1Program%C4%B1.pdf

DPT, (1996). Yedinci beş yıllık kalkınma planı (1996-2000), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/YillikProgramlar/Attachments/18/1996_Y%C4%B1l%C4%B1Program%C4%B1.pdf

DPT, (1990). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/4/plan6.pdf>

DPT, (1985). Beşinci beş yıllık kalkınma planı (1985-1989), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/5/plan5.pdf>

DPT, (1979). Dördüncü beş yıllık kalkınma planı (1979-1983), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/6/plan4.pdf>

DPT, (1973). Üçüncü beş yıllık kalkınma planı (1973-1977), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/7/plan3.pdf>

DPT, (1968). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/8/plan2.pdf>

- DPT, (1963). Birinci beş yıllık kalkınma planı (1963-1967), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/9/plan1.pdf>
- Dunlap, R. E., Mering, A. G., (1991). The evluation of the US environmental movement from 1970 to 1990: An overview. *Society and Natural Resources*, 4(3), 209-218.
- Dülgeroğlu, E. (1991). *Kalkınma Ekonomisi*. Uludağ Üniversitesi Basımevi, 2. Baskı, Bursa.
- EC, (2011). European Comission a renewed EU strategy 2011-14 for corporate social responsibility.
[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2011\)0681_/com_com\(2011\)0681_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2011)0681_/com_com(2011)0681_en.pdf)
- EC, (2002). European Comission corporate social responsibility: A business contribution to sustainable development.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/february/tradoc_127374.pdf
- Eccleston, C. H. (2011). *Environmental impact assessment: A guide to best professional practice*. London: CRC Press.
- Elkington, J. (1994). Towards the sustainable corporation: Win-win-win business strategies for sustainable development. *California Management Review*, 36(2), 90–100.
- EPDK, (2011). Petrol piyasası mevzuat klasörü. Enerji Piyasası Denetleme Kurumu, Ankara. <https://www.epdk.org.tr/Detay/Download/5416>
- Eren, E. (2000). *Stratejik yönetim ve işletme politikası*, Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Ertürk, E. (1996). *Uluslararası iktisat*. 1.Baskı, Ekin Kitabevi, İstanbul.
- Escobar, L., Vredenburg, H. (2011). Multinational oil companies and the adoption of sustainable development: A resource-based and institutional theory interpretation of adoption heterogeneity. *Journal of Business Ethics*, 98(1), 39–65.
- Escobar, A. (1991), Anthropology and the development encounter: The making and

- marketing of development anthropology. *American Ethnologist*, 18 (4). 16-40.
- Esteves, A. M., Franks, D. and Vanclay, F. (2012). The state of the art of social impact assessment, *Impact Assessment and Project Appraisal*, 30(1), 35-44.
- Esteves, A. M., Vanclay, F. (2009). Social development needs analysis as a tool for sia to guide corporate-community investment: Applications in the minerals industry. *Environmental Impact Assessment Review*, 29(2), 137-145.
- Esteves, A. M. (2008a). Evaluating community investments in the mining sector using multi-criteria decision analysis to integrate SIA with business planning. *Environmental Impact Assessment Review*, 28(4-5), 338-48.
- Esteves, A. M. (2008b). Evaluating social investments in the mining industry using multi-criteria decision analysis. (Unpublished doctoral dissertation). University of Melbourne, Australia.
- Finsterbusch, K. (1980). *Understanding social impacts: Assessing the effects of public projects*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Freeman, R. E. (2010). *Strategic management: A stakeholder approach*. Cambridge University Press, United Kingdom: Cambridge.
- Freudenhurg, W. R. (1986). Assessing the social impacts of rural resource developments: An overview. In *differential social impacts of rural resource development*. Pamela D. Elkind-Savatsky, (Ed.). Boulder, CO: Westview Press.
- Freyssinet, J. (1985), *Az gelişmişlik iktisadı*. (Çev. T. Öcal, M. A. Kılıçbay) Ankara:Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayın No: 36.
- Fougere, M., Solitander, N. (2009). Against corporate responsibility: Critical reflections on thinking, practice, content and consequences. *Corporate Social Responsibility Environmental Management*, 16(4), 217-227.
- Gibson, R. B. (2000). Favouring the higher test: Contribution to sustainability as the central criterion for reviews and decisions under the canadian environmental assessment act. *Journal of Environmental Law and Practice*, 10(1), 39-55.

- Gond, J-P., Palazzo, G., Basu, K. (2009). Investigating instrumental corporate social responsibility through the mafia metaphor. *Business Ethics Quarterly*, 19(1), 55–84.
- Goodpaster, K. (1991). Business ethics and stakeholder analysis. *Business Ethic Quarterly*, 1(1), 53-73.
- Gordon, M., Schirmer, J., Lockwood, M., Vanclay, F. and Hanson, D. (2013), Being good neighbours: Current practices, barriers, and opportunities for community engagement in Australian plantation forestry. *Land Use Policy*, 34(0), 62-71.
- GRI, (2012a), *About GRI?*, Global Reporting Initiative, www.globalreporting.org/information/about-gri/Pages/default.aspx
- GRI, (2010-2011). *Global Reporting Initiative Sustainability Report*, <https://www.globalreporting.org/resource/library/GRI-Sustainability-Report-2010-2011.pdf>.
- Grigsby, D. W., Stahl, M. J. (1997). *Strategic management: Total quality and global competition*, Wiley-Blackwell.
- Gündüz, A.Y. (2006). *Bölgesel kalkınma politikası*. Ankara: Baran Matbaacılık.
- Hall, P. L., Robin R. (1998). The effect of positive corporate social actions on shareholder wealth. *Journal of Financial and Strategic Decisions*. 11(2), 83-89.
- Herzig, C., Schaltegger S. (2006). Corporate sustainability reporting: An overview. In: Schaltegger, S., Bennett, M., Burritt, R.L. (Eds.), *Sustainability accounting and reporting* (s.301–324). Springer, Dordrecht.
- Hill, C. W. L., Jones, T. M. (1992). Stakeholder-agency theory. *Journal of Management. Studies*, 29(2), 131–154.
- Hilson, G. (2011). Artisanal mining, smallholder farming and livelihood diversification in rural Sub-Saharan Africa: An introduction. *Journal of International Development*, 23(8), 1031-1041.
- IFC (2012), *IFC Sustainability Framework*. https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/sustainability-at-ifc/policies-standards/ifcsustainabilityframework_2012.

- İbrahim, N. A., Angelidis, J. P. (1993). Corporate social responsibility: A comparative analysis of perceptions of top executives and business students. *The Mid-Atlantic Journal of Business*, 29(3), 303-314.
- IPIECA, (2005). *A guide to substance health impact assessments in the oil and gas industry*. International Petroleum Industry Environmental Conservation Association, United Kingdom.
- Joao, E., Vanclay, F., Lea den B. (2011). Emphasising enhancement in all forms of impact assessment: Introduction to a special issue, *Impact Assessment and Project Appraisal*, 29(3), 170-180.
- Karabıçak, M. (2002). Küreselleşme sürecinde gelişmekte olan ülke ekonomilerinde ortaya çıkan yönelim ve tepkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 7(1), 115-131.
- Kapelus, P., Richards E., Sherwin H. (2011). Conflict-sensitive impact assessment. In: Vanclay F., Esteves A. M. (Eds.). *New Directions in Social Impact Assessment* (s.288-305), Cheltenham. UK: Edward Elgar Publishing.
- Kaya, E. (2004). *Yerel kalkınma yönetimi*. İstanbul: Sistem Yayınları.
- Kıray, M. B. (1982a). Toplumsal yapı analizleri için bir çerçeve. *Toplumbilim Yazıları* (s. 11-19), Ankara: Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayını.
- Kıray, M. B. (1964). *Ereğli: Ağır sanayiden önce bir sahil kasabası*. Ankara: D.P.T. Yayınları.
- Kırmızıaltın, E. (2008). Ekonomik Kurumlar ve Kavramlar Sözlüğü. *Sürdürülebilir Kalkınma*. F. Başkaya ve A. Ördek (Eds.), Ankara: Maki Basın Yayın.
- Kinder, P. D., Steven D. L., Amy, L. D. (1992). *Social investment almanac: A comprehensive guide to socially responsible investing*, H. Hoft & Company.
- Klennert, K. (1984). Employment and rural development: Non-farm employment in marginal farm households in Pakistan, *Sozialökonomische Schriften zur Ruralen Entwicklung*, 52, 409-442.
- Kotler, P., Lee, N. (2006). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk* (Zeynep Yelçe ve Canan Feyyat, Çev.). İstanbul: Mediacat Yayınları.

- Lim, A., Tsutsui, K. (2011). Globalization and commitment in corporate social responsibility cross-national analyses of institutional and political-economy effects. *American Sociological Review*, 77(1), 69-98.
- Mair, L.(1987). *Anthropology and development*. Hong Kong, Macmillan Education.
- Malloy, M. J. (1993). Operationalizing corporate social performance: managerial perceptions of principles, processes and outcomes. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Pittsburgh, USA.
- Masaka D. (2008). Why enforcing corporate social responsibility (CSR) is morally questionable? *Electronic Journal of Business Ethics And Organization Studies*, 13(1), 13- 21.
- Matten D., Moon J. (2008). “Implicit” and “explicit” CSR: A conceptual framework for a comparative understanding of corporate social responsibility. *Academy of Management Review*, 33 (2), 404–424.
- McKinsey (2006). Global Survey of Business Executives: Business and Society *The McKinsey Quarterly*, 2, 33-39.
- Miser, R. (1995). Toplum kalkınması çözümlemesi. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 26(2), 511-540.
- Murdock, S., Leistriz, F., Hamm, R., (1986a). The state of socio-economic impact analysis in the United States: Limitations and opportunities for alternative futures. *Journal of Environmental Management*, 23(2), 99-117.
- Murdock, S., Leistriz, F., Hamm, R., (1986b). The state of socio-economic impact analysis in the United States. *Impact Assessment Bulletin*, 4 (3/4), 101-132.
- O’neill, H. M., Saunders, C. B., McCarthy, A. D. (1989). Board members, corporate social responsiveness and profitability: Are tradeoffs necessary? *Journal of Business Ethics*, 8(5), 353-357.
- Orlitzky, M., Swanson, D. L. (2008). *Toward integrative corporate citizenship: Research advances in corporate social performance*. London, UK: Palgrave Macmillan.

- Önce, S., Onay, A. ve Yeşilçelebi, G. (2015). Kurumsal sürdürülebilirlik raporlaması ve Türkiye'deki durum. *Journal of Economics Finance And Accounting*, 2(2), 230-252.
- Özüpek, M. N. (2005). *Kurum imajı ve sosyal sorumluluk*. Konya: Tablet Kitapevi.
- Pinkston, T. S., Carroll, A. B. (1996). A retrospective examination of csr orientations: Have they changed? *Journal of Business Ethics*, 15(2), 199-206.
- Reidenbach, R. E., Robin, D. P., (1991). A conceptual model of corporate moral development. *Journal of Business Ethics*, 10(4), 273-284.
- Resmi Gazete (1983), 18132, 11.08.1983
<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18132.pdf>
- Resmi Gazete (2008). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080717-3.htm>
- Ritzer, G. (2000). *Modern Sosyoloji Kuramları* (H. Hülür, Çev), Ankara: De Ki Basım Yayın.
- Saltık, A. ve Açıkalın O. (2008). Kalkınmada yeni kavram ve stratejiler. In SÜRKAL (Ed.). *Kırsal Kalkınma Önderlerinden Dr. Ahmet Saltık'a Armağan* (s.149-166). Ankara: SÜRKAL.
- Schwartz, M. S., Carroll, A. B. (2003). Corporate social responsibility: A three-domain approach. *Business Ethics Quarterly*. 13(4), 503 –530.
- Seidman, I. E. (1991). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences*. New York, NY, US: Teachers College Press.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle kalkınma*. (Y. Alogan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Senge, P. M. (1990). *The fifth discipline. The art and practice of the learning organization*. New York, NY: Doubleday.
- Sezener, A. (2011). *Bakü-Tiflis-Ceyhan ham petrol boru hattı projesi örneğinde sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının antropolojik açıdan değerlendirilmesi: Gölovası köyü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Shepherd, A. (1998). *Sustainable rural development*. Houndmills, Basingstoke: Macmillan.

- Slack, K. (2012). Mission impossible?: Adopting a CSR-based business model for extractive industries in developing countries. *Resource Policy*, 37(2), 179-184.
- Smith, W.J., Wokutch, R.E., Harrington, K.V., Dennis, B.S. (2001). An examination of the influence of diversity and stakeholder role on corporate social orientation. *Business and Society*, 40(3), 266–94.
- Smith, W. J., Wokutch, R. E., Harrington, K. V., Dennis, B. S. (2004). Organizational attractiveness and corporate social orientation: Do our values influence our preference for affirmative action and managing diversity? *Business and Society*, 43(1), 69–96.
- Smith, R. E. (2011). *Defining corporate social responsibility: A systems approach for socially responsible capitalism*. Master of Philosophy Theses. 9. http://repository.upenn.edu/od_theses_mp/9.
- Spencer, B. A., Butler, J.K. (1987). Measuring the relative importance of social responsibility components: A decision modeling approach. *Journal Of Business Ethics*. 6(7), 573-577.
- Strong, K. C., Meyer G. D., (1992). An integrative descriptive model of ethical decision making, *Journal of Business Ethics*. 11(2), 89–94.
- TANAP (2013), *Çevrese ve sosyal etki değerlendirme raporu*, Ankara <http://www.tanap.com/referans-dokumanlar/>
- TANAP YYEP (2014). *Yeniden yerleşim eylem planı*, Ankara <http://www.tanap.com/referans-dokumanlar/>
- TDK (2018), *Türk Dil Kurumu genel türkçe sözlük*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts
- Thorbecke, W (2009), Kalkınma doktrininin evrimi, 1950-2005. İçinde: F. Şenses (der.), *Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma* (s.123-175), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Turner, J. H., (1991) *The Structure of Sociological Theory* (Ü. Tatlıcan, Çev.). Wadsworth Publishing Company, Belmont, CA.

- UN (2011). United Nations. *The millenium development goals report*.
[http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/\(2011_E\)%20MDG%20Report%202011_Book%20LR.pdf](http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/(2011_E)%20MDG%20Report%202011_Book%20LR.pdf)
- UNDP (2016). The United Nations Development Programme. *The human development report*. Retrieved from
http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf
- UNDP (2015). The United Nations Development Programme. *The Human Development Report*. Retrieved from
http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf
- UNDP (1991). The United Nations Development Programme. *The human development report*. Retrieved from
http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/220/hdr_1991_en_complete_nostats.pdf
- UNGC (2012a). United Nations Global Compact. *Comprehensive guide communication on progress and differentiation*. Retrieved from
http://www.unglobalcompact.org/docs/communication_on_progress/Tools_and_Publications/COP_Comprehensive_Guide.pdf
- van Marrewijk, M. (2003). Concepts and definitions of CSR and corporate sustainability: Between agency and communion. *Journal of Business Ethics*, 44(2-3), 95-105.
- Vanclay, F. (1999). Social impact assessment. in: J. Petts, (Ed.) *Handbook of Environmental Impact Assessment* (s.301-326), Oxford: Blackwell Science.
- Vanclay, F. (2002a). Social impact assessment. in: M. Tolba (Ed.) *Responding to Global Environmental Change* (s.387-393), Chichester: Wiley.
- Vanclay, F. (2002). Conceptualising social impacts. *Environmental Impact Assessment Review*, 22(3), 183–211.
- Vanclay, F. (2003b). International principles for social impact assessment: Their evolution. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 21(1), 3 – 4.
- Vanclay, F. (2003) International principles for social impact assessment.

Impact Assessment and Project Appraisal, 21(1), 5-11.

Vanclay, F. (2006). Principles for social impact assessment: A critical comparison between the international and US documents. *Environmental Impact Assessment Review*, 26(1), 3–14.

Vanclay, F (2015). *Social impact assessment: Guidance for assessing and managing the social impacts of projects*. Fargo: International Association for Impact Assessment.

Veltmeyer, H. (2006). *Latin Amerika ve başka bir kalkınma* (Ö. Akpınar, Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

Wartick, S., Cochran P., (1985). The evolution of the corporate social performance model, *The Academy of Management Review*, 10 (4), 758-76.

WHO (2006) *The World Health Organization*.
http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf

Wood, D. J. (1991b). Social issues in management : Theory and research in corporate social performance, *Journal of Management* 17, 383-405.

Wood, D. J. (1991a). Corporate social performance revisited. *Academy of Management Review*, 16(4), 691 – 718.

Wood, D. J., Jones, R. E. (1996). Research in corporate social performance: What have we learned? *In Corporate Philanthropy at the Crossroads* (s.41-85), D. R. Burlingame and D. R. Young (Eds.), Bloomington, India: Indiana University Press.

Yarie, J. (1983). *Forest community classification of the porcupine river drainage, interior Alaska, and its application to forest management*. U.S. Department Of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Forest and Range Experiment Station.

Yavillioğlu, C. (2002). Kalkınmanın anlambilimsel tarihi ve kavramsal kökenleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 3(1), 59-77.

- Yıldırım, U., Öner, Ş. (2003). Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının Türkiye'ye yansımaları: GAP'ta sürdürülebilir kalkınma ve yerel gündem 21, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 12(4), 6-27.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zadek, S., Pruzan, P. ve Evans, R. (1997). *Building corporate accountability: Merging practices in social and ethical accounting, auditing and reporting*. London: Earthscan.

EKLER

EK – 1 : TANAP PROJESİ HAKKINDA GENEL BİLGİ

Tüm dünyada nüfus artışına ve teknolojiye paralel olarak enerji talebi hızla artmaktadır. 2030'a gelindiğinde, enerji talebinin % 45 oranında artmış olacağı ve enerji talebinin ortalama artış oranının yılda % 1,6 olacağı tahmin edilmektedir. Enerji maliyetleri yüksek olan Avrupa ülkeleri, enerji temini için dış kaynaklara bağımlılık göstermektedir. Avrupa, 2009'dan bu yana enerjisinin yaklaşık %50'sini ithal etmektedir. Bu rakamın 2030'larda %70'e çıkması beklenmektedir (EPDK, 2011). Temini güvence altında olması kaydıyla, yenilenebilir enerji üretiminin koşullara bağlı değişkenlik göstermesi nedeniyle, doğal gaz kısa vadede Avrupa'nın enerji çeşitliliğinde kilit rol oynamaya devam edecek ve yedek yakıt olarak önem kazanacaktır. Orta vadeli dönemde, yerel doğal gaz kaynaklarının azalması ilave ve çeşitlendirilmiş dış kaynak arayışları doğuracaktır (<https://ec.europa.eu/energy/en/topics/international-cooperation>).

Türkiye, dünyanın en önemli kaynaklarının bulunduğu Orta Doğu, Kafkasya ve Hazar Denizi'nden Avrupa'ya petrol ve doğal gaz iletimi için, stratejik açıdan en önemli güzergâhlardan birinin üzerinde bulunmaktadır.

Türkiye'de toplam enerji tüketiminde kaynakların dağılımına genel olarak bakıldığında, ancak 1970'lerden sonra kullanılmaya başlanılan doğal gazın %31,9'luk bir payla ilk sırada olduğu görülmektedir. Öte yandan, doğal gazın ulusal rezervleri ve üretim miktarı sınırlı kaldığı için bu durum Türkiye'nin doğal gaz ithal etmesine neden olmaktadır.

Bu bağlamda, öngörülen TANAP Projesi'nin doğal gazın Avrupa pazarlarına güvenli şekilde temin edilmesi ve Türkiye'de gittikçe artan doğal gaz talebinin karşılanması ve aynı zamanda ülkenin sosyoekonomik kalkınmasında önemli katkılarda bulunacağı düşünülmektedir. Burada Proje hakkındaki bilgiler doğrudan TANAP'ın <http://www.tanap.com/referans-dokumanlar/> adresindeki bilgi ve verileri doğrultusunda düzenlenmiştir. Her sayfada ayrıca kaynak gösterilmemiştir.

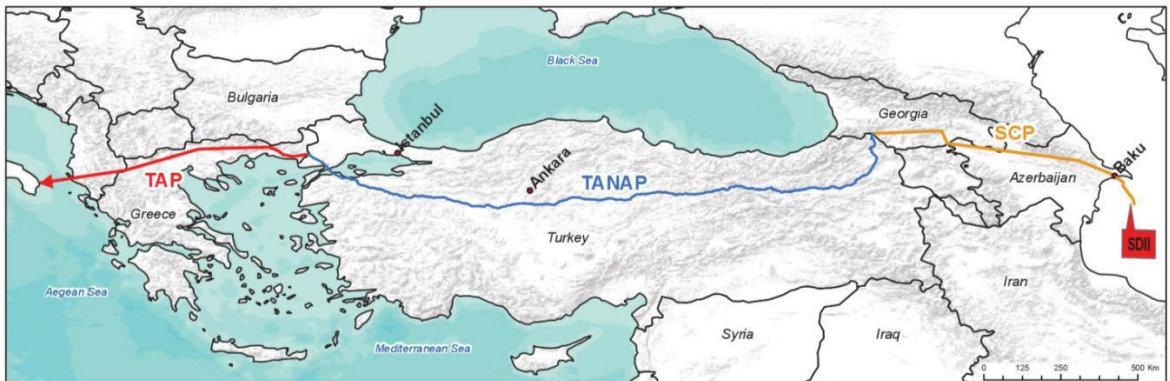
Gerçekleştirilmesi planlanan TANAP Projesi 1.805 km uzunluğunda 56 inç ve 48 inç'lik bir boru hattı sistemi olup, gerekli özelliklerde ve miktarda doğal gazı başlangıç aşamasında 16 bcma kapasite, son aşamada ise yüksek akışla 31 bcma kapasite ile taşıyacaktır. 6 bcma'lık gazın, Gaz İletim Anlaşması (GİA) kapsamında çıkış istasyonları aracılığı ile Türkiye Cumhuriyeti'ndeki tüketicilere dağıtımının yapılması planlanmaktadır .

Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) Projesi, Azerbaycan doğal gazını Şah Deniz – 2 (SD2) Doğal Gaz Alanı ve Güney Hazar Denizi'ndeki diğer alanlardan Türkiye'ye ve Avrupa'ya kadar taşıyan, Güney Gaz Koridoru'nun bir parçasıdır. Güney Gaz Koridoru; **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.** ile gösterildiği gibi, Güney Kafkas Boru Hattı'nı (SCP), TANAP ve Trans Adriyatik Boru Hattı'nı (TAP) kapsamaktadır.

Azerbaycan'ın SD2 Bölgesi'nden taşınacak doğal gaz rezervinin tahmini miktarı 1,2 trilyon m³'tür. SD2, dünyadaki en büyük gaz üretim sahalarından birisidir ve yeni Güney Gaz Koridoru'nun açılmasıyla Avrupa pazarlarına enerji akışının artırılmasına yardımcı olacaktır. SD2'nin mevcut unsurları:

- 2 adet yeni köprü bağlantılı deniz platformu,
- 2 adet yarı batan sondaj platformu ile açılacak 26 adet gaz üretim kuyusu,
- Kuyuları kara terminaline bağlayacak 125 km'lik deniz altı boru hattı,
- Kıyı ötesi inşaat gemilerinin geliştirilmesi,
- Yeni gaz işleme ve basınçlandırma tesislerine yer açılması için Sangaçal terminalinin genişletilmesi.

Güney Gaz Koridoru'nu, Güney Kafkas Boru Hattı'nı (SCP), TANAP ve Trans-Adriyatik Boru Hattı'nı (TAP) Gösterir Harita

TANAP doğal gaz boru hattı güzergâhı Türkiye'nin Gürcistan sınırındaki kuzeydoğu köşesinden başlamakta olup; doğuda Ardahan'dan batıda Edirne'ye kadar 20 ilden geçmektedir. Boru hattı, Edirne İpsala'da Türkiye-Yunanistan sınırına ulaşmaktadır. Bu noktada Trans Adriyatik Doğal Gaz Boru Hattı (TAP) ile birleşmektedir. Türk doğal gaz dağıtım şebekesine bağlanmak üzere Eskişehir ve Trakya'da birer tane gaz alma istasyonunun olması planlanmaktadır.

TANAP koridoru SCP'ye bağlandığı Ardahan ili, Posof ilçesi, Türkgözü köyü sınırında başlayıp TAP boru hattına besleme yaptığı Edirne ili, İpsala ilçesindeki Türkiye - Yunanistan sınırında son bulmaktadır. Türkiye doğal gaz dağıtım ağına bağlantı sağlamak için, Türkiye'de Eskişehir ve Trakya'da olmak üzere birer adet çıkış istasyonu mevcuttur.

TANAP doğal gaz boru hattının Türkiye sınırları içindeki uzunluğu Ardahan ili, Posof ilçesi Türkgözü köyünden Edirne ili İpsala ilçesine kadar 1.787 km'si karada ve 18 km'si Marmara Denizi altında olmak üzere toplamda 1.805 km olarak tasarlanmıştır. İnşaat koridorunun ortalama genişliği, uluslararası standart boru hattı inşaatı ölçütlerine uygun şekilde, Proje'nin inşaat aşamasında üst ve alt toprağın ayrıştırılıp biriktirilmesini sağlamak ve inşaat işlerini devam ettirebilmek için 36 metre olarak planlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti arasında bir Hükümetlerarası Anlaşma (HAA) ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Şirketi B.V. arasında bir Evsahibi Hükümet Anlaşması (EHA) 26 Haziran 2012 tarihinde İstanbul, Türkiye'de imzalanmıştır. HAA ve EHA, 2 Ocak 2013 tarihinde 6375 sayılı kanunla onaylanmıştır. HAA ve EHA'nın imzalanmasının ardından TANAP Doğal Gaz İletim A.Ş. kurulmuş, TANAP B.V. haklarını ve görevlerini EHA altında TANAP Doğal Gaz İletim A.Ş.'ye devretmiştir. İki ülke tarafından Proje'ye özel olarak ortak bir konsorsiyum oluşturmak için görevlendirilen şirketler: Azerbaycan Cumhuriyeti Devleti Petrol Şirketi (SOCAR) ve Boru Hatları İle Petrol Taşıma Anonim Şirketi'dir (BOTAS). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti arasında 24 Aralık 2011 tarihinde imzalanmış Mutabakat Zaptı kapsamında TANAP Doğal Gaz İletim A.Ş. (TANAP) kurulmuş ve

Azerbaycan devleti petrol şirketi SOCAR tarafından TANAP Projesi'nin sahibi ve yürütücüsü olarak yetkilendirilmiştir.

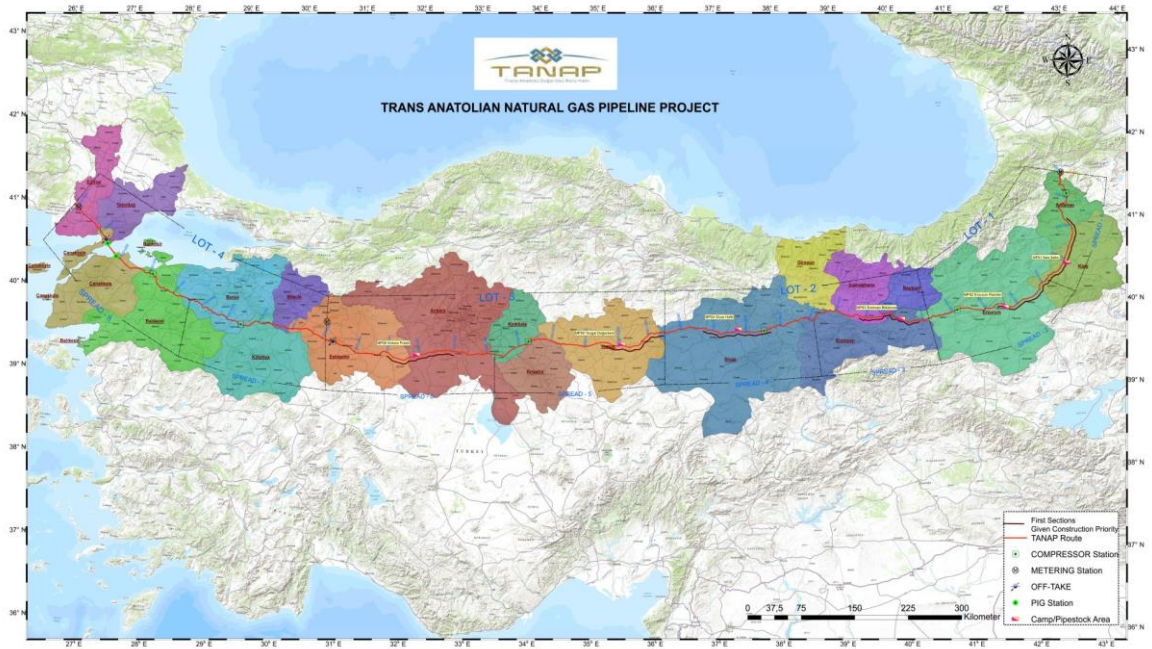
TANAP Projesi'nin amacı, Azerbaycan'ın Hazar Denizi'ndeki Şah Deniz 2 Gaz Sahası ve Hazar Denizi'nin güneyindeki diğer sahalarda üretilen doğal gazın öncelikle Türkiye'ye ve ardından Avrupa'ya taşınmasıdır. TANAP Projesi, Güney Kafkasya Boru Hattı (SCP), TANAP ve Trans-Adriyatik Boru Hattı'ndan (TAP) oluşan Güney Doğal Gaz Koridorunun bir parçasıdır. TANAP projesinin sahibi ve işletmecisi; Türkiye ve Azerbaycan Cumhuriyetleri arasında 24 Aralık 2011 tarihinde imzalanan Hükümetlerarası Anlaşma gereğince, TANAP Doğal Gaz İletim A.Ş.'dir. TANAP, Türkiye Gürcistan sınırında Ardahan ili Posof ilçesi Türkgözü köyünden başlayarak Ardahan, Kars, Erzurum, Erzincan, Bayburt, Gümüşhane, Giresun, Sivas, Yozgat, Kırşehir, Kırıkkale, Ankara, Eskişehir, Bilecik, Kütahya, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Tekirdağ ve Edirne olmak üzere 20 ilden geçecek ve Yunanistan sınırında Edirne'nin İpsala ilçesinde son bulacaktır. Bu noktadan, Avrupa ülkelerine doğal gaz aktaracak olan TAP Doğal Gaz Boru Hattı'na bağlanacaktır.

TANAP Doğal Gaz Boru Hattı sistemi; 1787 kilometresi toprak altında gömülü ve 18 kilometresi Marmara Deniz geçişi olmak üzere toplamda yaklaşık 1805 km ana hat ile Türkiye içerisindeki çıkış noktalarına olan bağlantı hatlarının işletmesinde kullanılmak üzere çeşitli sayı ve nitelikte yer üstü tesislerinden oluşmaktadır.

Boru Hattı Güzergahı

TANAP boru hattı güzergâhı, Türkiye'nin kuzeydoğusunda, Posof ilçesinin kuzeyindeki Gürcistan sınırından başlamaktadır. Bu nokta, kilometre noktası (KP) 0 olarak belirlenmiş olup, boru hattı sistemi mesafeleri bu nokta referans alınarak ölçülmektedir. Boru hattı güzergâhı, Ardahan, Kars, Erzurum, Erzincan, Bayburt, Gümüşhane, Giresun, Sivas, Yozgat, Kırşehir, Kırıkkale, Ankara, Eskişehir, Bilecik, Kütahya, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Tekirdağ ve Edirne illerinden geçecek ve Edirne ili İpsala ilçesindeki Yunanistan sınırında sona erecektir.

TANAP Boru Hattı Güzergâhı

En elverişli özelliklere sahip tercih edilen güzergâhın belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmalarda farklı güzergâh koridor alternatifleri dikkate alınarak güzergâh belirleme teknik kriterleri kullanılmış ve güzergâh alternatiflerinin çevresel / sosyal etki potansiyelleri için bir ön-değerlendirme yapılmıştır.

Boru hattı güzergâhı, dört sabit noktaya bağlanmaktadır: Türkiye'nin kuzeydoğusundaki Gürcistan sınırında yer alan kilometre noktası (KP) 0, Batı Anadolu Bölgesi'nde Eskişehir'de bir ve Trakya Bölgesi'nde Şarköy'de bir adet olmak üzere iki adet planlanan çıkış istasyonu ve Yunanistan sınırında hattın bitiş noktası.

Güzergâh, aşağıda belirtilen kısıtların bulunduğu alanlardan kaçınılarak, boru hattı merkez ekseninin inşa edilebileceği 500 m genişliğindeki bir güzergâh koridoru olarak belirlenmiştir.

Proje güzergâhı belirlenirken dikkate alınan kısıtlar: (i) topoğrafya, (ii) arazi kullanımı (tarım alanları, ormanlık alanlar, su kaynakları, yerleşim yerleri), (iii) çevre (ekolojik hassas bölgeler, çevresel olarak korunan alanlar, sulak alanlar, önemli bitki ve kuş/yaban hayatı alanlar, önemli biyolojik çeşitlilik alanları, tabiat parkları, milli parklar), (iv) jeoloji (kayalık alanlar, sismojenik faylar, sismojenik olmayan faylar, heyelan ve potansiyel heyelan alanları, karstik alanlar, suya doymun alanlar / yer altı suyu seviyesi yüksek olanlar, sivilaşma), (v) altyapı (hidroelektrik projeleri, karayolları

ve demiryolları, mevcut boru hatları, havai enerji hatları, diğer mevcut ve planlanan altyapılar), (vi) kültürel miras ve arkeolojik alanlar.

Proje alanı, Türkiye'nin doğusundan batısına doğru 5 coğrafi bölgeyi kapsamaktadır: Doğu Anadolu, Karadeniz, İç Anadolu, Marmara ve Ege Bölgesi. Alanın genişliğinden dolayı çok çeşitli iklim bölgeleri ve peyzajlardan geçilmektedir. Başlıca iklim bölgeleri, yüksek yağışlı ılıman ve deniz iklimi, yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk kara iklimi ve yüksek rakımlarda dağ iklimleridir. Proje güzergâhında karşılaşılabilecek farklı peyzajlar, Ege ve Marmara Denizleri'nin kıyı alanları ve Orta Anadolu'nun bozkır arazileri olmaktadır. Ayrıca, Doğu Anadolu ve diğer coğrafi bölgelerde de belli bir ölçüde geniş dağlık alanlarla karşılaşılması olasıdır.

TANAP boru hattı güzergâhı, bir tanesi Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan Gürcistan sınırındaki başlangıç noktası, biri Batı Anadolu Bölgesi'nde Eskişehir'de ve diğeri Trakya Bölgesi'ndeki Şarköy'de bulunan iki adet planlanan çıkış istasyonu, birisi de Yunanistan sınırındaki bitiş noktası olmak üzere dört adet sabit noktaya bağlanmaktadır. TANAP, Posof'un kuzeyinde başlamakta ve yayla alanına tırmanmadan önce zorlu bir araziden geçerek güneye doğru uzanmaktadır. Arazi kısıtları, ilk 250 km'lik bölümün çoğunda, mevcut Şah Deniz Gaz Boru Hattı'na paralel şekilde ilerlemeyi gerektirmektedir. Güzergâh, ağırlıklı olarak Şah Deniz koridoru çevresinde ve Ardahan ile Kars'ı geçtikten sonraki hafif engebeli yayla boyunca, 8 inç'lik başka bir gaz hattına yakın devam etmektedir. Hat, Pasinler Ovası'na girmeden önce, Sarıkamış Dağları'nı geçmektedir. TANAP, Horasan ve Erzurum'u geçtikten sonra Pasinler ve Erzurum Ovası'nın kuzey kesimleri boyunca batıya doğru uzanmaktadır. Daha sonra, mevcut Doğu Anadolu Gazı (EANG) ve BTC Ham Petrol Boru Hatları yakınlarındaki, Erzurum sismik faylarından geçmektedir. Güzergâh Aşkale'de, Tercan, Erzincan ve Refahiye'nin kuzeyindeki, Otlukbeli Dağları bölgesine girmektedir. 560 km sonra Kuzey Anadolu Fay Hattı'ndan geçen güzergâh, 600. km'den sonra 2.750 m rakımlı Kızıldağ'a yükselmektedir. TANAP daha sonra İmranlı'ya inmekte ve Sivas'ın jipsli karst bölgesine girmektedir. Batı yönünde devam ederek, Sivas ve kuzeydeki Akdağmadeni Ormanı'nın yanından geçmekte ve 870 km sonra Saraykent'e ulaşmaktadır. Güzergâh, Sorgun ve Yozgat'ın güneyinden geçerek ağırlıklı olarak ovalık ve kırsal alanlarda ilerlemektedir. Daha sonra, kuzeyde Yerköy'den geçmekte ve orta düzeyde arazi düzensizlikleri içeren kırsal araziye tekrar girmeden önce, Yerköy'ün batısındaki Delice

Nehri Ovası'nı kat etmektedir. Güzergâh, Belek Dağı yanından geçerek geçici olarak Doğu Anadolu Gazı Boru Hattı koridoruna katılmakta, Kızılırmak Nehri'ni aşmakta ve Bala, Ahıboz, Polatlı, Sivrihisar ve Eskişehir'i geçerek daha az engebeli ve dik arazilerden batıya doğru ilerlemektedir. TANAP, Bursa'nın güneyindeki dağlık alanın güney sınırlarına girmekte ve Mustafakemalpaşa yakınlarında, Marmara Denizi güney kıyı ovasına inmektedir. Güzergâh, ova boyunca, mevcut Türkiye-Yunanistan Gaz Boru Hattı yakınında devam etmektedir. Güzergâh daha sonra, Biga'nın kuzeybatısında Marmara Denizi'ni geçerek Avrupa yakasına ulaşmakta ve ağırlıklı olarak Türkiye-Yunanistan Gaz Boru Hattı'na paralel uzanarak, kuzeybatıda Yunanistan'a geçmektedir.

Tanap Projesi'nin Sosyal Etkileri

Çalışma kapsamında TANAP projesinin sosyal etkileri bölümü hazırlanırken, 2014 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na sunulan Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirme (ÇSED) Raporu'nun 3. Bölümünde, TANAP Projesi'nin sosyal etkilerinin neler olduğuna dair önem kriterlerinden ve ÇSED raporuna altlık oluşturması amacıyla 2012 yılında hazırlanan ve ÇSED Raporu'nun eki olarak sunulan Mevcut Sosyal Durum Raporu (MSDR) verilerinden faydalanılmıştır.

MSDR'nin amacı Proje Etki Alanı'nda (PEA) yer alan yerleşimlerin mevcut sosyoekonomik profilini ortaya koymak, Proje'nin sosyal çevresini anlamak ve anlamlı bir sosyal etki değerlendirme süreci yürütebilmektir. Bu rapor, PEA içinde yer alan toplulukların mevcut sosyoekonomik koşulları, ekonomik durumları, altyapı imkanları, eğitim seviyeleri vb. sosyal konular ile halk sağlığı konularına ilişkin bilgileri içermektedir. Rapor sonuçları, boru hattının ilk tasarımındaki 21 il ve 78 ilçeyi kapsamaktadır.

PEA; boru hattı güzergâhı, Yer Üstü Tesisleri (YÜT) (kompresör istasyonları, pig istasyonları ve blok vana istasyonları), kamp sahaları, boru depolama sahaları ve Eskişehir Çıkış İstasyonu Bağlantı Hattı düşünülerek 6 grup altında sınıflandırılmıştır. Yerleşim yerlerinin tespitinde arazi ve kadastro verileri kullanılmıştır.

Sosyal Etkiler için Önem Kriterleri

Proje'nin sosyal etkileri belirlenirken bir takım önem kriterleri göz önünde bulundurulmuştur. En belirgin kriter ekonomi ve istihdam olarak öne çıkmaktadır. Geçim kaynakları ve arazi edinimine bağlı gelir kaybı olması durumu bir başka önem

kriterini oluşturmaktadır. Halk sağlığı, eğitim, emniyet ve güvenlik konuları ile demografi ve göç konuları da sosyal etki kriteri olarak belirlenen diğer konulardandır.

Ekonomi ve İstihdam

Proje, yerel ekonominin gelişmesi için önemli yarar ve fırsatlar sağlayabilmektedir ancak, kapsamı düşünüldüğünde potansiyelin iyi yönetilememesi halinde eşitsizlik ve gerçekçi olmayan beklentilere de neden olma potansiyeli bulunmaktadır. Ekonomik fırsatlar, yöredeki mevcut ekonomik altyapıya bağlı olarak, yerel mal ve hizmet alımı ve yöre halkı için istihdam olanakları yoluyla gerçekleşmektedir. Söz konusu fırsatların yöre halkı tarafından ne ölçüde değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini anlayabilmek açısından mevcut ekonomik gelişmişlik düzeyi ve yerel işgücü piyasasını anlamak gerekmektedir. Düşük oranda endüstriyel ve ticari faaliyetlere ya da vasıflı işgücüne sahip olan bölgeler, projenin sunduğu fırsatlardan yararlanma anlamında, ekonomik bakımdan kalkınmış bölgelere kıyasla daha zayıf kalmaktadır. TANAP Projesi, gerçekleştirdiği faaliyetlerle yerel kalkınmanın güçlendirilmesi ve mevcut kapasitenin de desteklemesini amaçlamaktadır. Böylelikle projenin yerel faydaları en üst seviyeye çıkarılmaktadır. Projenin farklı bölgeler üzerinde sahip olacağı muhtemel etkinin anlaşılması, TANAP Projesi'nin hâlihazırda ekonomik olarak gelişmiş bölgelerde Proje faydalarını en üst seviyeye çıkarmasını ve ekonomik altyapı yetersizliği nedeniyle projeden yeterince fayda sağlayamayacak bölgeleri de desteklemesine olanak sağlamaktadır.

Ekonomi ve istihdamla ilgili etki ve riskler, aşağıda yer alan değerlendirme unsurları aracılığıyla ölçülmektedir:

- Yerel ekonomi için fırsatlar
- Yerel istihdam için fırsatlar

Ekonomi ve istihdam üzerindeki etkilerin değerlendirmesinde, Sosyal Mevcut Durum Raporu'nun (TANAP, 2012) aşağıda yer alan bölümlerindeki verilerden faydalanılmıştır:

- Ekonomik koşullar
- Arazi kullanımı ve tarım
- İstihdam ve geçim kaynakları

Buna ek olarak, Sosyal Mevcut Durum Raporu'nun aşağıda belirtilen diğer bölümleri de değerlendirme sürecine katkı sağlamıştır:

- İdari yapı ve yönetim
- Yerleşim profili
- Eğitim durum ve hizmetleri

Yerel ekonomiye ilişkin değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları kullanılmıştır:

- GSYH'sinin %70'inden fazlası sanayi ve hizmet sektöründen elde eden iller
- Sosyoekonomik gelişmişlik endeksi sıralamasında ilk %40'lık dilimde yer alan iller
- 5 km'lik alan içerisinde sanayi tesisi bulunma durumu
- 5 km'lik alan içerisinde organize sanayi bölgesi bulunma durumu
- Ekonomisi aşağıda yer alan sektörlerden en az birine dayanan iller:
 - Metal olmayan ürün imalatı, madencilik ve taş ocağı işletmesi, makine ve ekipman imalatı, demir ve çelik imalatı, temel metal sanayii, motorlu kara taşıtı imalatı

Bu duyarlılık unsurları belirlenirken Dünya Bankası'nın özel sektörde faaliyet gösteren firmalara yönelik finans desteği sağlayan merkezi Uluslararası Finans Kurulu'sunun (IFC) belirlediği kriterler dikkate alınmıştır. IFC Performans Standardı 2: İşve Çalışma Koşulları maddesine göre, Proje istihdam ve gelir kaynağı yaratarak ekonomik büyüme sağlama çabası içinde olmalı ve çalışanların temel haklarını korumalıdır. Çalışanlar, şirketleri için değerli bir varlıktır ve şirketin sürdürülebilirliğinin temelinde çalışanlarla yönetim arasında kurulan güçlü ilişki yatmaktadır. Çalışanlarla şirket yönetimi arasında güçlü bir ilişki kurulamaması ve sürdürülememesi çalışanların şirkete bağlılığını ve şirkette kalmalarını engelleyerek projeyi tehlikeye atabilir. Diğer taraftan, çalışanlarla yönetim arasında yapıcı bir ilişki kurulması, çalışanlara adil davranılması ve onlara güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları sağlanmasıyla müşteriler, faaliyetlerinde daha fazla etkinlik ve verimlilik gibi somut faydalar elde edebilmektedir. Buna göre, aşağıdaki

tablo değerlendirme unsurları için yapılan duyarlılık seviyesi değerlendirmesini göstermektedir.

Değerlendirme Unsurları için Yapılan Duyarlılık Seviyesi

		Duyarlılık seviyesi	
	Düşük	Orta	Yüksek
Yerel ekonomi için fırsatlar	0-1 unsur	2-3 unsur	4+ unsur

Yerel ekonomi için fırsatlar üzerinde etkisi bulunan faktörler inşaat aşaması için (i) atık bertaraf hizmetleri ihtiyacı, (ii) enerji ihtiyacı, (iii) endüstriyel mineral (kum, çakıl vb.) ihtiyacı, (iv) işgücü talebi, (v) mal, malzeme ve hizmetler ihtiyacı; işletme aşaması için: (i) atık bertaraf hizmetleri ihtiyacı, (ii) enerji ihtiyacı, (iii) endüstriyel mineral (kum, çakıl vb.) ihtiyacı, (iv) işgücü talebi, (v) mal, malzeme ve hizmetler ihtiyacı; işletmeyi kapatma aşaması için (i) atık bertaraf hizmetleri ihtiyacı, enerji ihtiyacı, endüstriyel mineral (kum, çakıl vb.) ihtiyacı, işgücü talebi, mal, malzeme ve hizmetler ihtiyacıdır.

Etki faktörleriyle bileşenlerin duyarlılığı arasındaki etkileşimin sonucu olan önem kriterleri aşağıdaki tabloda tanımlanmaktadır.

Değerlendirme UNSURLARI: Yerel Ekonomi için Fırsatlar

Düşük etki		Orta etki	Yüksek etki
Düşük gelişmişlik seviyesine sahip veya projenin ihtiyaç duyduğu mal, malzeme ve hizmetleri sağlayamayan bölgelerde oluşan fırsatlar		Yüksek ekonomik gelişmişlik seviyesine sahip veya geçmişte boru hattı projesi deneyimi bulunan bölgelerde oluşan fırsatlar	Yüksek ekonomik gelişmişlik seviyesine sahip veya geçmişte boru hattı projesi deneyimi bulunan bölgelerde oluşan büyük fırsatlar (örneğin, yerleşim yakınlarında bir kamp sahası veya kompresör istasyonunun bulunması)

Yerel istihdam koşullarındaki değişimler bakımından değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları kullanılmıştır:

- İşsizlik oranı %10'dan fazla olan iller
- Yükseköğretim oranı %10'dan az olan iller
- İşgücüne katılım oranı %50'den az olan iller

Aşağıda yer alan tablo, değerlendirme unsurları için yapılan duyarlılık seviyesi değerlendirmesini göstermektedir.

Değerlendirme Unsurları için Yapılan Duyarlılık Seviyesi

		Duyarlılık seviyesi	
	Düşük	Orta	Yüksek
Yerel istihdam için fırsatlar	0-1 unsur	2 unsur	3 unsur

Yerel istihdam koşullarındaki değişiklikler üzerinde etkisi bulunan faktörler inşaat aşaması için (i) işgücü talebi, (ii) mal, malzeme ve hizmetler ihtiyacı; işletme aşaması için (i) işgücü talebi, mal, malzeme ve hizmetler ihtiyacı; işletmeye kapatma aşaması için (i) işgücü talebi, mal, malzeme ve hizmetler ihtiyacıdır.

Etki faktörleriyle bileşenlerin duyarlılığı arasındaki etkileşimin sonucu olan önem kriterleri aşağıdaki tabloda tanımlanmaktadır.

Değerlendirme Unsuru: Yerel İstihdam için Fırsatlar

Düşük etki	Orta etki	Yüksek etki
Yetersiz veya ihtiyaca uygun olmayan işgücünün bulunduğu bölgeler için istihdam fırsatları.	İhtiyaca uygun işgücünün bulunduğu bölgeler için istihdam fırsatları.	İhtiyaca uygun işgücünün bulunduğu bölgeler için büyük istihdam fırsatları (örneğin, kamp sahaları veya kompresör istasyonlarının bulunması).

Geçim Kaynakları ve Arazi Edinimine Bağlı Gelir Kaybı

Proje, kalıcı ve geçici arazi edinimine bağlı gelir kaybına yol açtığı için etki alanında bulunan toplulukların geçim kaynakları etkilenmektedir. Buna ek olarak Proje faaliyetleri, günlük hayatta farklı kapsam ve ölçeklerde rahatsızlık ve sorunlara yol açabilmektedir. Projenin kapsamı dikkate alındığında, en çok çiftçilik ve hayvancılık faaliyetleri etkilendiği düşünülmektedir. Söz konusu etkiler, geçimlerini bu faaliyetlerden sağlayan ve düşük gelirli haneler için daha yoğun olmaktadır. Ancak, rahatsızlık ve sorunların giderilebilmesi amacıyla, bazı etki azaltıcı önlemler uygulanmaktadır. Geçim kaynakları ve arazi edinimine bağlı gelir kaybıyla ilgili etki ve riskler, aşağıda yer alan değerlendirme unsurları aracılığıyla ölçülmektedir:

- Çiftçiliğe dayanan geçim kaynakları üzerindeki etkiler
- Hayvancılığa dayanan geçim kaynakları üzerindeki etkiler

Geçim kaynakları ve arazi edinimine bağlı gelir kaybı üzerindeki etkilerin değerlendirmesinde, Sosyal Mevcut Durum Raporu'nun aşağıda yer alan bölümlerindeki verilerden faydalanılmıştır:

- İstihdam ve geçim kaynakları
- Arazi kullanımı ve tarım

Buna ek olarak, Sosyal Mevcut Durum Raporu'nun aşağıda belirtilen diğer bölümleri de değerlendirme sürecine katkı sağlamıştır:

- Yerleşim profili
- Demografik profil

Bu değerlendirme unsurları belirlenirken IFC Performans Standardı 5: Arazi Alımları ve Zorunlu Yeniden Yerleştirme (2012) maddesi dikkate alınmıştır. Dünyanın farklı ülkelerinde faaliyet gösteren benzer yatırım projelerinin yarattığı etkiler göz önünde bulundurularak bu etkileri azaltan en iyi uygulamalar seçilerek önerilmektedir. TANAP Projesi özelinde ekonomik olarak yerinden edilme söz konusudur ve IFC Performans Standardı 5 (2012) şunları kapsamaktadır:

“Projenin sadece ekonomik olarak yerinden edilmeye neden olduğu durumlarda müşteri,etkilenen kişi ve/veya toplulukları tazmin etmek ve bu Performans Standardının amaçlarına uygun diğer yardımları sağlamak için bir Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı hazırlayacaktır. Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı, etkilenen kişi ve/veya topluluklara tanınan hakları içerecek ve bu hakların şeffaf vetutarlı bir şekilde,eşitlik ilkesine göre verilmesini sağlayacaktır. Ekonomik olarak yerinden edilmenin yarattığı etkileri hafifletme süreci, Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı ve bu Performans Standardında uygun olarak etkilenen kişi veya topluluklara tazminat ve diğer yardımlar sağlandıktan ve geçim kaynaklarını geri kazanmaları için yeterli fırsat sağlandığı belirlendikten sonra tamamlanmış sayılacaktır.”

Çiftçilik faaliyetlerine bağlı geçim kaynakları üzerindeki etkiler bakımından değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları kullanılmıştır:

- Bahçecilik ve/veya bağcılık faaliyetlerinde bulunan haneler

- Çiftçiliğin ve/veya bağcılığın bir gelir kaynağı olarak bildirildiği yerleşimler
- Tarım makineleri bulunmayan yerleşim yerleri
- Hanelerin %80'inden fazlasının 98,4 dekardan az tarım arazisine sahip olduğu yerleşimler
- Hanelerin %60'ından fazlasının yetersiz gelire sahip olduğu yerleşimler

Kompresör istasyonları ve Eskişehir Çıkış İstasyonu Bağlantı Hattı civarındaki yerleşimlerde çiftçilik faaliyetlerine bağlı geçim kaynakları bakımından değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları kullanılmıştır:

- Çiftçiliğin bir gelir kaynağı olarak bildirildiği yerleşimler
- Tarım makineleri bulunmayan yerleşimler

Çiftçilik faaliyetlerine bağlı geçim kaynakları üzerinde etkisi bulunan faktörler inşaat aşaması için (i) toz emisyonu, (ii) bitkisel toprak kalitesi veya miktarının azalması, (iii) kullanım suyu ihtiyacı, (iv) atık su deşarjı, yeni yapı ve altyapıların inşa edilmesi, (v) tarım arazisinin azalması; işletme aşaması için (i) toz emisyonu, (ii) bitkisel toprak kalitesi veya miktarının azalması, (iii) kullanım suyu ihtiyacı, (iv) atık su deşarjı, (v) yeni yapı ve altyapıların inşa edilmesi, (vi) arazi kullanımındaki değişiklikler; işletmeye kapatma aşaması için (i) toz emisyonu, (ii) kullanım suyu ihtiyacı, (iii) atık su deşarjı, (iv) yapı ve altyapıların yıkımı/sökülmesi, (v) tarım arazisinin azalmasıdır.

Etki faktörleriyle bileşenlerin duyarlılığı arasındaki etkileşimin sonucu olan önem kriterleri aşağıdaki tabloda tanımlanmaktadır.

Değerlendirme Unsuru: Çiftçiliğe Dayanan Geçim Kaynakları Üzerindeki Etkiler

Düşük etki	Orta etki	Yüksek etki
Sınırlı çiftçilik faaliyeti bulunan, çiftçilik faaliyetlerinin sınırlı olduğu veya geçim kaynaklarının çiftçiliğe dayanmadığı bölgelerde gerçekleştirilen Proje faaliyetleri ve projeden kaynaklı küçük rahatsızlıklar	Yoğun çiftçilik faaliyeti bulunan veya geçim kaynaklarının yüksek oranda çiftçiliğe dayandığı bölgelerde gerçekleştirilen Proje faaliyetleri ve Projeden kaynaklı küçük rahatsızlıklar Sınırlı çiftçilik faaliyeti bulunan bölgelerde arazi edinimi.	Yoğun çiftçilik faaliyeti bulunan veya geçim kaynaklarının yüksek oranda çiftçiliğe dayandığı bölgelerde, çiftçilik faaliyetleri ve Projeden kaynaklı uzun süreli ve kalıcı rahatsızlıklar Yoğun çiftçilik faaliyeti bulunan, uzun dönemli ekim yapılan veya geçim kaynaklarının yüksek oranda çiftçiliğe dayandığı bölgelerde arazi edinimi.

Hayvancılığa dayanan geçim kaynakları üzerindeki etkiler bakımından değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları kullanılmıştır:

- Hayvancılığın ana gelir kaynağı olarak bildirildiği yerleşimler
- Hayvanların haneler tarafından otlatıldığı yerleşimler
- Arıcılığın bir gelir kaynağı olarak bildirildiği yerleşimler
- Hanelerin %60'ından fazlasının yetersiz gelire sahip olduğu yerleşimler

Kompresör istasyonları ve Eskişehir Çıkış İstasyonu Bağlantı Hattı civarındaki yerleşimlerde hayvancılık faaliyetlerine bağlı geçim kaynakları bakımından değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları kullanılmıştır:

- Hayvancılığın ana gelir kaynağı olarak bildirildiği yerleşimler
- Arıcılığın bir gelir kaynağı olarak bildirildiği yerleşimler

Hayvancılık faaliyetlerine bağlı geçim kaynakları üzerinde etkisi bulunan faktörler inşaat aşaması için (i) toz emisyonu, (ii) bitkisel toprak kalitesi veya miktarının azalması, (iii) yeni yapı ve altyapıların inşa edilmesi, (iv) arazi kullanımında değişiklik, (v) trafik artışı; işletme aşaması için (i) toz emisyonu, (ii) bitkisel toprak kalitesi veya miktarının azalması, yeni yapı ve altyapıların inşa edilmesi, (iii) arazi kullanımındaki değişiklikler, (iv) trafik artışı; işletmeyi kapatma aşaması için (i) toz emisyonu, (ii) bitkisel toprak kalitesi veya miktarının azalması, (iii) yapı ve altyapıların yıkımı/sökülmesi, (iv) tarım arazisinin azalması, (v) trafik artışıdır.

Etki faktörleriyle bileşenlerin duyarlılığı arasındaki etkileşimin sonucu olan önem kriterleri aşağıdaki tabloda tanımlanmaktadır.

Değerlendirme unsuru: Hayvancılığa Dayanan Geçim Kaynakları Üzerindeki Etkiler

Düşük etki	Orta etki	Yüksek etki
Sınırlı hayvancılık faaliyeti bulunan bölgelerde gerçekleştirilen proje faaliyetleri ve projeden kaynaklı küçük rahatsızlıklar	Yoğun hayvancılık faaliyeti bulunan veya geçim kaynaklarının yüksek oranda hayvancılığa dayandığı bölgelerde gerçekleştirilen proje faaliyetleri ve projeden kaynaklı küçük rahatsızlıklar.	Yoğun hayvancılık faaliyeti bulunan veya geçim kaynaklarının yüksek oranda hayvancılığa dayandığı bölgelerde, hayvancılık faaliyetleri ve projeden kaynaklı uzun süreli ve kalıcı rahatsızlıklar. Yoğun hayvancılık faaliyeti bulunan veya geçim kaynaklarının yüksek oranda hayvancılığa dayandığı bölgelerde arazi edinimi. Yoğun hayvancılık faaliyeti bulunan bölgelerde trafiği arttıracak unsurların bulunması

Halk Sağlığı, Eğitim, Emniyet ve Güvenliği

Proje, etki alanı içerisinde bulunan toplulukların sağlık, eğitim, emniyet ve güvenliği üzerinde geniş çaplı bir etkiye sahip olmaktadır. Bunlar, geçici rahatsızlıklardan günlük faaliyetler üzerindeki daha ciddi etkilere kadar uzanmakta, Proje ilerleyişinin yanısıra TANAP ve yöre halkı arasındaki ilişkiyi etkileyebilmektedir. Bu kısımda, her ne kadar küçük ölçekli olsalar da, çok sayıda hane ve topluluk için önemli sayılabilecek etkiler incelenmektedir. Söz konusu etkilerin çoğu, yüksek nüfus yoğunluğunun olduğu veya belli alıcıların (örneğin, okul ve sağlık kurumları) bulunduğu bölgelerde gerçekleştirilen Proje faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır. TANAP, halk sağlığı ve emniyeti üzerindeki etkilerin en aza indirgenmesini amaçlamaktadır. Bu nedenle, uluslararası standartlar doğrultusunda güvenlik, emniyet ve sağlık konularını ele alan kurumsal politikalar belirlenmektedir. Buna ek olarak, yöredeki geçici süreli kalabalık işgücü, böyle bir dışsal değişikliğe kolay adapte olamayabilecek topluluklar için önemli bir etki yaratabilmektedir. Bu durumda, çalışanlarla yöre halkı arasındaki anlaşmazlıkların en aza indirgenmesi için bir dizi özel etki azaltıcı önlemin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Halkın sağlık, eğitim, emniyet ve güvenliğiyle ilgili etki ve riskler değerlendirilirken IFC Performans Standardı 4: Toplum Sağlığı, Güvenliği ve Emniyeti (2012) bölümünde yer alan ilkeler dikkate alınmıştır. Performans Standardı 4'e göre, projenin faaliyetleri, ekipmanı ve altyapısından dolayı toplulukların risk ve etkilere maruz kalabilme

olasılığının artacağı düşüncesi vardır. Ayrıca, iklim değişikliğinden mevcutta etkilenen topluluklar proje faaliyetlerinin etkisini daha hızlı ve/veya yoğun hissedebilmektedir. Kamu kuruluşlarının halkın sağlığı, güvenliği ve emniyetini iyileştirmedeki rolünü kabul etmekle birlikte bu Performans Standardı, proje faaliyetlerden dolayı toplulukların, özellikle de hassas grupların, sağlığı, güvenliği ve emniyeti açısından oluşabilecek risk ve etkileri engellemek veya azaltmak için müşterinin sorumluluklarını ele almaktadır. Tüm bunlar ışığında değerlendirme unsurları aşağıdaki belirleyiciler aracılığıyla ölçülmektedir:

- Yerel sağlık hizmeti ve kurumları üzerindeki etkiler
- Halk sağlığı ve güvenliği üzerindeki etkiler
- Yerel eğitim hizmetleri üzerindeki etkiler
- İtilaf ve anlaşmazlığın artması
- Günlük faaliyetlerin aksaması

Halkın sağlık, eğitim, emniyet ve güvenliği üzerindeki etkilerin değerlendirmesinde, Sosyal Mevcut Durum Raporu'nun aşağıda yer alan bölümlerindeki verilerden faydalanılmıştır: (i) sağlık durumu ve hizmetleri, (ii) eğitim durumu ve hizmetleri, (iii) toplumsal sorunlar, (iv) toplumsal sermaye, (v) doğal afetlerin yönetimi, (vi) toplumsal ihtilaf ve anlaşmazlıklar.

Buna ek olarak, Sosyal Mevcut Durum Raporu'nun aşağıda belirtilen diğer bölümleri de değerlendirme sürecine katkı sağlamıştır: (i) yerleşim profili, (ii) demografik profil, (iii) idari yapı ve yönetim.

Yerel sağlık hizmeti ve kurumları bakımından, değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları kullanılmıştır:

- İldeki yaşlı nüfusunun %12'den fazla olması
- Hanelerin %16'sından fazlasının bakıma ihtiyaç duyan aile fertlerine sahip olduğu yerleşimler
- İldeki ortalama yaşam süresinin 77'den az olması
- Nüfusun %20'sinden fazlasının sağlık sistemini yetersiz ya da çok yetersiz olarak bildirdiği yerleşimler

- Hanelerin %30'undan fazlasında en az bir engelli aile ferdinin bulunduğu yerleşimler
- Yerleşimde bir sağlık tesisi bulunması

Kompresör istasyonları ve Eskişehir Çıkış İstasyonu Bağlantı Hattı civarındaki yerleşimlerde yerel sağlık hizmet ve kurumları bakımından değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları kullanılmıştır (i) ildeki ortalama yaşam süresinin 77'den az olması, (ii) ildeki nüfus yoğunluğunun 80 kişi/km² 'den fazla olması, (iii) yerleşimde bir sağlık tesisi bulunması.

Yerel sağlık hizmeti ve kurumları üzerinde etkisi bulunan faktörler inşaat aşaması için (i) yöreye işçi göçü (trafik artışı, altyapı/hizmetlerin kesilmesi/sınırlanması); işletme aşaması için (i) trafik artışı; işletmeye kapatma aşaması için (i) yöreye işçi göçü (trafik artışı, altyapı/hizmetlerin kesilmesi/sınırlanması).

Etki faktörleriyle bileşenlerin duyarlılığı arasındaki etkileşimin sonucu olan önem kriterleri aşağıdaki tabloda tanımlanmaktadır.

Değerlendirme Unsuru: Yerel Sağlık Hizmeti ve Kurumları Üzerindeki Etkiler

Düşük etki	Orta etki	Yüksek etki
Yeterli sağlık tesislerine sahip veya nüfusun sınırlı bir kesiminin sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyduğu bölgelerde mevcut hizmetlerde küçük aksamalar	Sağlık kurumları iyi olan veya nüfusun sınırlı bir kesiminin sağlık kurumlarına ihtiyaç duyduğu bölgelerde Projeden kaynaklı büyük rahatsızlıklar.	Sağlık kurumları kötü olan veya nüfusun geniş bir kesiminin sağlık kurumlarına ihtiyaç duyduğu bölgelerde Projeden kaynaklı büyük rahatsızlıklar

Halk sağlığı ve güvenliği bakımından değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları tespit edilmektedir:

- İldeki ortalama yaşam süresinin 77'den az olması
- İldeki yaşlı nüfusunun %12'den fazla olması
- İldeki nüfus yoğunluğunun 80 kişi/km² 'den fazla olması
- Hanelerin %16'sından fazlasının bakıma ihtiyaç duyan aile fertlerine sahip olduğu yerleşimler.

Kompresör istasyonları ve Eskişehir Çıkış İstasyonu Bağlantı Hattı civarındaki yerleşimlerde halk sağlığı ve güvenliği bakımından değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları kullanılmıştır:

- İldeki ortalama yaşam süresinin 77'den az olması
- İldeki nüfus yoğunluğunun 80 kişi/km² 'den fazla olması

Halk sağlığı ve güvenliği üzerinde etkisi bulunan faktörler inşaat aşaması için (i) toz emisyonu, (ii) gaz kirleticilerin emisyonu, (iii) kullanım suyu ihtiyacı, (iv) içme suyu ihtiyacı, (v) atık su deşarjı, (vi) gürültü emisyonu, (vii) yöreye işçi göçü ve (viii) trafik artışı; işletme aşaması için (i) toz emisyonu, (ii) gaz kirleticilerin emisyonu, (iii) kullanım suyu ihtiyacı, (iv) içme suyu ihtiyacı, (v) atık su deşarjı, (vi) gürültü emisyonu, (vii) trafik artışıdır.

Etki faktörleriyle bileşenlerin duyarlılığı arasındaki etkileşimin sonucu olan önem kriterleri aşağıdaki tabloda tanımlanmaktadır.

Değerlendirme Unsuru: İnsan Sağlık ve Güvenliği Üzerindeki Etkiler

Düşük etki	Orta etki	Yüksek etki
Nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, daha az sayıda insani alıcıların bulunduğu, dolayısıyla da Proje faaliyetlerinden kaynaklı sağlık risklerinin az olduğu bölgelerde gerçekleştirilen Proje faaliyetleri.	Nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu, daha fazla sayıda insani alıcıların bulunduğu, dolayısıyla da proje faaliyetlerinden kaynaklı sağlık risklerinin daha fazla olduğu bölgelerde gerçekleştirilen proje faaliyetleri.	Nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu veya hassas grup ve kötü sağlık kurumlarının bulunduğu bölgelerde gerçekleştirilen Proje faaliyetleri Trafikğin çoğalmasına neden olan önemli bir unsurun bulunması ve yol kazası risklerinin artması Kamp sahaları ve daha fazla yaygın hastalık riskinin bulunması

Yerel eğitim hizmet ve kurumları bakımından değerlendirme unsuru için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları tespit edilmektedir:

- İlköğrenim oranının %97,9'dan düşük olması
- Gezici okullardan faydalanan yerleşim yerleri
- Okula gitmeyen çocukların bulunması
- İldeki okuryazarlık oranının %92'den az olması

Yerel eğitim hizmeti ve kurumları üzerinde etkisi bulunan faktörler inşaat aşaması için (i) yöreye işçi göçü, (ii) trafik artışı, (iii) altyapı/hizmetlerin kesilmesi/sınırlanması; işletme aşaması için (i) yöreye işçi göçü, (ii) trafik artışı; işletmeyi kapatma aşaması için (i) yöreye işçi göçü, (ii) trafik artışı, (iii) altyapı/hizmetlerin kesilmesi/sınırlanması

Etki faktörleriyle bileşenlerin duyarlılığı arasındaki etkileşimin sonucu olan önem kriterleri aşağıdaki tabloda tanımlanmaktadır.

Değerlendirme Unsuru: Yerel Eğitim Hizmet ve Kurumları Üzerindeki Etkiler

Düşük etki	Orta etki	Yüksek etki
Genel Proje faaliyetlerinden dolayı okullara verilebilecek küçük rahatsızlıklar.	İlköğrenim oranları düşük olan bölgelerde okullara verilebilecek rahatsızlıklar Okuluna servisle giden öğrencilere verilebilecek rahatsızlıklar.	Hanenin gelir seviyesinin düşmesi sebebiyle çocukların eğitim hizmetlerinden mahrum kalması

İtilaf ve anlaşmazlıkların artması bakımından değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları kullanılmıştır:

- Bir ihtilaf veya anlaşmazlık geçmişinin bulunması
- Farklı etnik/dini grupların varlığı
- İldeki suçlu oranının % 0.20'den fazla olması
- Hanelerin %80'inden fazlasının sosyoekonomik gelişmişlik endeksine göre D ve E kategorisinde bulunması
- Projeye %40'tan az oranda bir desteğin bulunması
- Yerleşimde herhangi bir derneğin bulunmaması

İtilaf ve anlaşmazlıkların artması üzerinde etkisi bulunan faktörler inşaat aşaması için (i) yeni yapı ve altyapıların inşa edilmesi, (ii) tarım arazisinin azalması, (iii) işgücü talebi, (iv) yöreye işçi göçü, (v) Altyapı/hizmetlerin kesilmesi/sınırlanması; işletme aşaması için (i) işgücü talebi; işletmeye kapatma aşaması için (i) tarım arazisinin azalması, (ii) işgücü talebi, (iii) yöreye işçi göçü, (iv) altyapı/hizmetlerin kesilmesi/sınırlanması.

Etki faktörleriyle bileşenlerin duyarlılığı arasındaki etkileşimin sonucu olan önem kriterleri aşağıdaki tabloda tanımlanmaktadır.

Değerlendirme Unsuru: İtilaf ve Anlaşmazlıkların Artması

Düşük etki	Orta etki	Yüksek etki
Üçüncü bir tarafın arabuluculuğuyla çözüme kavuşturulması gerekmeyen, bireyler veya hanelerle yaşanan projeyle ilgili ihtilaflar	Üçüncü bir tarafın arabuluculuğuyla çözüme kavuşturulması gereken, bireyler veya ailelerle yaşanan projeyle ilgili ihtilaflar	Üçüncü bir tarafın arabuluculuğuyla çözüme kavuşturulması gereken, çok sayıda hane veya yerel idarecilerle yaşanan projeyle ilgili ihtilaflar Proje çalışanları veya yöre halkının karıştığı olay veya suçlar

Günlük faaliyetlerin aksaması üzerindeki etkiler bakımından değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları kullanılmıştır:

- Dul kadın hane reisli hane oranının %20'den fazla olması
- Kadın oranının %52'den fazla olması
- Hiçbir derneğin bulunmadığı yerleşimler
- Hanelerin %80'inden fazlasının sosyoekonomik gelişmişlik endeksine göre D ve E kategorisinde bulunması
- Yerleşimin daha önce bir boru hattı projesi deneyimi olmaması

Kompresör istasyonları ve Eskişehir Çıkış İstasyonu Bağlantı Hattı civarındaki yerleşimlerde günlük faaliyetlerin aksaması bakımından değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları kullanılmıştır:

- Dul kadın hane reisli hane oranının %20'den fazla olması
- Kadın oranının %52'den fazla olması
- Hiçbir derneğin bulunmadığı yerleşimler
- Yerleşimin daha önce bir boru hattı projesi deneyimi olmaması

Günlük faaliyetlerin aksaması üzerinde etkisi bulunan faktörler inşaat aşaması için (i) toz emisyonu, (ii) kullanım suyu ihtiyacı, (iii) içme suyu ihtiyacı, (iv) atıksu deşarjı, (v) gürültü emisyonu, (vi) vibrasyon emisyonu, (vii) yöreye işçi göçü, (viii) trafik artışı, (ix) altyapı/hizmetlerin kesilmesi/sınırlanmasıdır. İşletme aşaması için (i) toz emisyonu, (ii) kullanım suyu ihtiyacı, (iii) içme suyu ihtiyacı, (iv) atıksu deşarjı, (v) gürültü emisyonu, (vi) vibrasyon emisyonu, (vii) yöreye işçi göçü, (viii) trafik artışı, (ix) altyapı/hizmetlerin kesilmesi/sınırlanması; işletmeye kapatma aşaması için (i) toz

emisyonu, (ii) kullanım suyu ihtiyacı, (iii) içme suyu ihtiyacı, (iv) atıksu deşarjı, (v) gürültü emisyonu, (vi) vibrasyon emisyonu, (vii) yöreye işçi göçü, (viii) trafik artışı, (ix) altyapı/hizmetlerin kesilmesi/sınırlanmasıdır.

Etki faktörleriyle bileşenlerin duyarlılığı arasındaki etkileşimin sonucu olan önem kriterleri aşağıdaki tabloda tanımlanmaktadır.

Değerlendirme Unsuru: Günlük Faaliyetlerin Aksaması

Düşük etki	Orta etki	Yüksek etki
Genel proje faaliyetlerinden dolayı bireyler veya sınırlı sayıda haneyi ilgilendiren kısa süreli sorunlar	Genel proje faaliyetlerinden dolayı çok sayıda hane veya yerleşimin tamamını ilgilendiren kısa süreli sorunlar	Çok sayıda hane veya yerleşimin tamamını ilgilendiren uzun süreli sorunlar Proje faaliyetleri nedeniyle belli grupların (örneğin kadınların) günlük faaliyetlerini yerine getirme imkânlarının sınırlanması Yakında kamp sahası bulunması

Demografi ve Göç

Proje kapsamıyla ilişkili olarak doğrudan ve dolaylı istihdam fırsatlarının olduğu kamp sahaları yakınlarındaki toplulukların demografik profilinde önemli değişikliklerin olabileceği düşünülmektedir. Söz konusu etkinin, özellikle iç/dış göç süreçlerinin zaten görülmekte olduğu bölgelerde, Proje faaliyetleriyle yoğunlaşması beklenmektedir. Bu da yerleşim yeri nüfusunda ciddi bir değişim yaşanmasına neden olabilmekte ve toplumsal yapı ve uyum üzerinde önemli etkilere yol açabilmektedir. Demografi ve göçle ilgili etki ve riskler IFC Performans Standardı 1: Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi maddesine göre belirlenmekte ve demografik değişiklikler değerlendirme unsuru aracılığıyla ölçülmektedir:

Demografi ve göç üzerindeki etkilerin değerlendirmesinde, TANAP ÇSED Raporu'nun eki olarak sunulan Sosyal Mevcut Durum Raporu'nun yer alan demografik profil ve yerleşim profili bölümlerindeki verilerden faydalanılmıştır:

Demografik değişiklikler bakımından değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları kullanılmıştır:

- Yaşlı nüfusunun %12'den fazla olması
- İç/dış göç yaşayan yerleşimler

- Yaz nüfusunun kış nüfusuna göre en az %50 oranında artması
- Kadın oranının %52'den fazla olması

Kompresör istasyonları çevresindeki yerleşim yerlerinde ve Eskişehir Çıkış Bağlantı Hattı boyunca demografik değişiklikler bakımından, değerlendirme unsurları için aşağıda yer alan duyarlılık unsurları tespit edilmektedir:

- İç - dış göç yaşayan yerleşim yerleri
- Yaz nüfusunun kış nüfusundan %50 fazla olması
- Kadın oranının %52'den fazla olması

Demografik değişiklikler üzerinde etkisi bulunan faktörler inşaat aşaması için (i) işgücü talebi, (ii) yöreye işçi göçü; işletme aşaması için (i) işgücü talebi; işletmeyi kapatma aşaması için (i) işgücü talebi, (ii) yöreye işçi göçüdür.

Etki faktörleriyle bileşenlerin duyarlılığı arasındaki etkileşimin sonucu olan önem kriterleri aşağıdaki tabloda tanımlanmaktadır.

Değerlendirme Unsuru: Demografik Değişiklikler

Düşük etki	Orta etki	Yüksek etki
Projenin kısa dönemli iç/dış göçe yol açması	Hâlihazırda nüfus dalgalanmaları yaşayan bir yerleşim yerinde, projenin kısa dönemli iç/dış göçe yol açması	Projenin uzun dönemli iç/dış göçe yol açarak yerleşimdeki nüfusu ciddi şekilde değiştirmesi

Ekosistem Hizmetleri

Ekosistem hizmetleri teriminin etki değerlendirme alanında iki yönlü bir anlamı vardır: genel bir kavram olarak, bir proje ekosistemleri etkileyebilir ve bu şekilde ekosistemden yararlananlar üzerinde çeşitli yollarla değişikliklere sebep olabilir; proje aynı zamanda işletim süreci ve çalışanlarına iyi çalışma koşulları sunmak için belirli ekosistem servislerine bağlı olabilir. Bu bileşenin doğası gereği, ekosistem servislerinin hem sosyal hem de biyolojik disiplinlerden elde edilen veriler dikkate alınarak tanımlanması gerekir. Bu nedenle, ekosistem servislerinin değerlendirmesi hem sosyal hem de biyolojik disiplinlere ait bileşenlerin etki analizlerinin sonuçlarına bağlıdır. Ekosistem servislerinin değerlendirmesi için kullanılan yaklaşım farklıdır çünkü analizi diğer bileşenler için kullanılan nicel hesaplamalara dayanmakta ancak sonuçlar mevcut

verilerin detayına bağılı olarak, nitel terimler biçiminde sunulmaktadır Ekosistem servisleri ile ilgili etkiler ve riskler belirlenirken IFC Performans Standardı 6: Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi dikkate alınmış olup aşağıdaki değerlendirme unsurlarına göre ölçülmektedir:

➤ Ekosistem servisleri üzerindeki etkiler

Performans Standardı 6'ya göre, biyolojik çeşitliliği korumak ve yaşatmak, ekosistem hizmetlerini sürdürmek ve doğal kaynakları sürdürülebilir şekilde yönetmek sürdürülebilir kalkınmanın temelleridir. Bu Performans Standardında öngörülen şartlar Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi doğrultusunda hazırlanmıştır. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nde biyolojik çeşitlilik, "diğerlerinin yanı sıra kara, deniz ve diğer su ekosistemleri ile bu ekosistemlerin bir parçası olduğu ekolojik kompleksler de dahil olmak üzere tüm kaynaklardan canlı organizmalar arasındaki farklılaşma; türlerin kendi içindeki ve türler arasındaki çeşitlilik ve ekosistem çeşitliliği de buna dahildir" şeklinde tanımlanmıştır.

Ekosistem hizmetleri, insanlar ve şirketlerin/işyerlerinin ekosistemlerden elde ettikleri yararları ifade etmektedir. Ekosistem hizmetleri dört grup altında toplanmaktadır: (i) insanların ekosistemlerden elde ettikleri ürünleri içeren tedarik hizmetleri, (ii) ekosistem süreçlerinin düzenlenmesinden insanların elde ettikleri yararları içeren düzenleme hizmetleri, (iii) insanların ekosistemlerden elde ettikleri maddi olmayan yararları içeren kültürel hizmetler ve (iv) diğer hizmetlerin sürdürülmesini sağlayan doğal süreçleri içeren destekleyici hizmetler.

Ekosistem hizmetleri üzerindeki etkilerin değerlendirilmesi aşağıdaki Mevcut Durum Raporu'nun bölümlerinden elde edilen ve sunulan verilere göre gerçekleştirilmiştir:

- İstihdam ve geçim kaynakları
- Toprak kullanımı ve tarım
- Flora (Karasal ve Tatlı-su)
- Fauna (Karasal ve Tatlı-su)

Ayrıca Mevcut Durum Raporu'nda yer alan yerleşim profili ve demografik değişiklikler başlıkları içeriği daha iyi anlamak ve değerlendirme sürecini desteklemek için önemli bilgiler içermektedir:

“Ekosistem servisleri üzerindeki etkiler” değerlendirme unsuru için, aşağıdaki duyarlılık unsurları tanımlanmıştır: (i) ormancılık faaliyetleri ve ekonomik ilişki, (ii) avcılık faaliyetleri ve ekonomik ilişki, (iii) meyve ve mantar toplama faaliyetleri ve ekonomik ilişki, (iv) balıkçılık faaliyetlerinin ve ekonomik ilişki, (v) turizm faaliyetleri ve ekonomik ilişki, (vi) koruma statüsündeki türlerin yaşadığı habitatlar, (vii) biyoçeşitlilik değeri olan habitatlar, (viii) koruma açısından önemi bulunan habitatlar.

Bu unsurların toplamı, bileşenin genel hassasiyetini belirlemektedir. Ekosistem hizmetleri üzerindeki etkiler, projenin sosyal ve biyolojik bileşenler üzerinde yaratması beklenen birincil etkilerin bir sonucudur. Bu nedenle, ekosistem hizmetleri üzerindeki etki faktörleri, aşağıdaki biyolojik ve sosyal bileşenler üzerindeki etkilerle aynıdır : (i) geçim kaynakları ve arazi edinimine bağlı gelir kaybı, (ii) karasal flora ve fauna, (iii) tatlısu florası ve faunası, (iv) denizel flora ve fauna.

Etki faktörleri ve bileşenlerin hassasiyetlerinin etkileşiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan önem kriterleri aşağıdaki tabloda tanımlanmıştır.

Değerlendirme Unsuru: Ekosistem Hizmetleri Üzerindeki Etkiler

Düşük etki	Orta etki	Yüksek etki
Toplulukların geçim kaynakları ve refahı ile düşük oranda ilişkisi olan ekosistem hizmetleri üzerinde sınırlı etkiler. Projeden etkilenen ekosistem hizmetleri, koruma statüsünde olmayan türler, düşük biyoçeşitlilik değeri olan habitatlar ve/veya koruma açısından önemi bulunmayan habitatlar içerir.	Toplulukların geçim kaynakları ve refahı ile ilişkisi olan ekosistem hizmetleri üzerinde etkiler Projeden etkilenen ekosistem hizmetleri, koruma statüsünde olmayan türler, orta derecede biyoçeşitlilik değeri olan habitatlar ve/veya koruma açısından orta derecede önemi olan habitatlar içerir	Toplunun geçim kaynakları ve refahı ile ilişkisi olan ekosistem hizmetleri üzerinde önemli etkiler Projeden etkilenen ekosistem hizmetleri, koruma statüsünde olan türler, yüksek derecede biyoçeşitlilik değeri olan habitatlar ve/veya koruma açısından yüksek önemi olan habitatlar içerir.

EK – 2 : ETKİ ALANINA GİREN YERLEŞİM YERLERİ

Tablo 1 : Etki Alanına Giren Yerleşim Yerleri ve Etkilenen Nüfus (Bölge-1)

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
ARDAHAN	Damal	Cumhuriyet Mah.	380
		Konuk Sever Mah.	532
		Mustafa Kemal Mah.	900
		Serhat Mah.	533
		Eskikılıç	442
		Seyitören	495
			3282
	Hanak	Alaçam Mah.	214
		Atalar Mah.	327
		Selam Verdi Mah.	773
		Baştoklu	325
		Sulakçayır Köy.	133
		Yünbüken Köy.	127
			1899
	Merkez	Çalabaş	330
		Çamlıçatak	1759
		Dağcı	628
		Hacıali	605
		Höçvan Bucağı Hasköy	729
		Kartalpınar	273
		Küçüksütlüce	355
		Ortageçit	211
		Çobanlı	70
			4960
	Posof	Alköy	158
		Binbaşıeminbey	92
		Çambeli	150
		Çamyazı	72
		Gümüşkavak	53
		Kumlukoz	121
		Sarıdarı	29
		Savaşır	97
		Yeniköy	218
		Yurtbekler	160
			1150
ERZURUM	Aşkale	Büyükgeçit	374
		Çayköy	596
		Demirkıran	86
		Gökçebük	337

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
		İstasyon	420
		Karahasan	182
		Kıbrıs	1491
		Küçükgeçit	232
		Şafak	1598
		Topalçavuş	405
			5721
	Aziziye	Alaybeyi	239
		Başçakmak	752
		Beypınarı	432
		Çiğdemli	595
		Düztoprak	39
		Emrecik	324
		Gelinkaya	305
		Kahramanlar	205
		Özbilen	108
		Paşayurdu	285
		Sarıyayla	180
			3464
	Horosan	Azap	292
		Bulgurlu	749
		Camii Kebir	1042
		Çiftlik	181
		Dalbaşı	177
		Değirmenler	204
		Hasanbaba	965
		Hızırilyas	304
		Kalender	182
		Kırkdikme	209
		Kızılca	100
			4405
	Köprüköy	Aşağıçakmak	60
		Yapağılı	131
		Yukarısöğütlü	40
			231
	Pasinler	Ardıçlı	741
		Aşıtlar	223
		Büyükdere	449
		Büyüktüy	269
			1682
KARS	Merkez	Akdere	275
		Boğatepe	251

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
		Boğaz	408
		Bozkale	483
		Çakmak	836
		Çığırhan	666
		Karaçoban	329
		Söğütlü	314
			3562
	Sarıkamuş	Altınbulak	482
		Çamyazı	1156
		Çatak	246
		Handere	490
		İnkaya	1234
		Karaurgan	610
		Yağbasan	276
		Yayıklı	806
		Yenigazi	562
		Altınbulak	482
		Çamyazı	1156
		Çatak	246
		Handere	490
		İnkaya	1234
		Karaurgan	610
		Yağbasan	276
		Yayıklı	806
		Yenigazi	562
			11724
	Selim	Bayburt	357
		Baykara	153
		Bozkuş	652
		Eskigazi	473
		Hasbey	680
		Karahamza	262
		Kaynarlı	489
		Kekeç	205
		Koşapınar	152
			3423
	Merkez	Ortakale	113
		Söğütlü	138
		Tuygun	285
		Yassıca	115
		Yaylacık	469

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
			1007
	Susuz	Aynalı	208
		Büyükçatak	810
		Ortalar	249
		Porsuklu	412
			1679
TOPLAM			48169

Tablo 2 : Etki Alanına Giren Yerleşim Yerleri ve Etkilenen Nüfus (Bölge-2)

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
BAYBURT	Demirözü	Beşpınar Köy	349
		Damlıca Köy	77
		Kalecik	424
		Otlukbeli	30
			880
ERZİNCAN	Çayırlı	Bölükova	47
		Cennetpınar	287
		Ortaçat	28
		Yazıkaya	187
			549
	Otlukbeli	Merkez	1533
		Avcıçayırı	71
		Boğazlı	65
			1669
	Refahiye	Çatak	46
		Çat	60
		Gazipınarı	73
		Kadıköy	37
		Kambarağa	48
		Kanlıtaş	60
		Karayaprak	33
		Kayı	70
		Kazören	109
		Ören	26
		Ortagöze	93
		Perçem	41
		Söğütlü	38
		Üçören	41
		Uludere	35
			810
	Tercan	Altınkaya	21
		Beykonak	18

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
		Çadırkaya	1986
		Gafurefendi	18
		Karacakışlak	29
			2072
ERZURUM	Aşkale	Güneyçam	16
		Gürkaynak	53
		Kurtmahmut	30
		Taşlıçayır	30
		Topalçavuş	405
		Yaylımlı	217
			751
GİRESUN	Çamoluk	Pınarlı	107
		Usluca	289
		Yenice	517
			913
GÜMÜŞHANE	Kelkit	Ağıl	38
		Balıklı	38
		Balkaya	166
		Belenli	37
		Çamur	137
		Cemalli	10
		Çimenli	27
		Çömlecik	11
		Eskiyol	10
		Günbatur	15
		Gürleyik	13
		Karacaören	14
		Öğütlü	55
		Örenbel	17
		Uzunkol	29
		Yeniköy	31
		Yeniyol	57
			705
	Şiran	Çavlan	27
		İnözü	75
		Pelitli	52
		Seydibaba	229
			383
SİVAS	Akıncılar	Doğantepe	141
		Dündar	39
			180
	Gölova	Akçataş	125
		Aydoğdu	74

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
		Çevrecik	28
		Demirkonak	64
		Günalan	109
		Karayakup	267
		Soğuksu	23
		Subaşı	36
		Yuvacık	25
			751
	Hafik	Çay	713
		Fatih	659
		Günyamaç	93
		Koç Mah.	697
		Tepe Mah.	246
		Yeni Mah.	516
		Acıpınar	83
		Alçıören	104
		Çimenyenice	111
		Dışkapı	137
		Durulmuş	196
		Emre	70
		Eymir	13
		Göydün	108
		Sofular	109
		Topçuyeniköy	47
		Yarhisar	216
			4118
	İmranlı	Karatekin Mah.	342
		Yaylacık Mah.	44
		Altınca	35
		Aşağıboğaz	37
		Aşağıculha	60
		Beğendik	24
		Çalıyurt	41
		Dağyurdu	84
		Delice	124
		Doğançal	33
		Eskikeşlik	41
		Gökçebel	61
		Kapumahmut	42
		Karaboğaz	76
		Karaçayır	25
		Karahüseyin	18

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
		Karataş	80
		Karlık	39
		Kemreli	26
		Kerimoğlu	20
		Kılıçköy	74
		Kılıçlar	21
		Kızılmazra	22
		Koruköy	40
		Türkkeşlik	378
		Yazıkavak	46
		Yukarıboğaz	21
		Yukarıculha	44
			1898
	Merkez	Bademkaya	29
		Başbüyük	164
		Başsöğüt	314
		Beypınarı	369
		Çukurbelen	80
		Dört Eylül	69
		Karamehmet	298
		Kızılkavraz	88
		Porsuk	197
		Yazıbaşı	158
		Çayboyu	563
		Uzuntepe	820
		Akçahan	185
		Şaban	101
			3435
	Yıldızeli	Erenler	59
		Hamzaşeyh	174
		Karacaören	459
		Kerimmümin	349
		Söğütpınar	42
		Töngel	162
		Yılanlıkaya	35
			1280
	Zara	Adamfakı	101
		Bedirören	43
		Canova	190
		Derbent	148
		Ekinli	249
		Kadriye	12

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
		Kümbet	19
		Mahmutağaçiftliği	42
		Müslümbat	65
		Nasır	204
		Osmaniye	97
		Sucak	47
		Tepeköy	52
		Tödürge	184
		Üngür	22
		Yarımkaya	24
		Şeyhmerzuban	157
			1656
TOPLAM			22050

Tablo 3 : Etki Alanına Giren Yerleşim Yerleri ve Etkilenen Nüfus (Bölge-3)

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
ANKARA	Bala	Abazlı	852
		Bahçekaradalak	158
		Büyükboyalık	504
		Çiğdemli	285
		Kartaltepe	1083
		Üçem	441
		Yeniköy	350
		Yörelî	469
	Toplam		4142
	Gölbaşı	Bağici	332
		Dikilitaş	429
		Karagedik Aydın Mah.	1349
		Karagedik Ercan Mah.	1185
		Kırıklı	107
		Mahmatlıbahçe	107
		Mahmatlı	307
		Oyaca Akarsu Mah.	947
		Oyaca Yeşilçam Mah.	766
		Soğulcak Mah.	157
		Tepeyurt Mah.	215
	Toplam		5901
	Haymana	Dereköy	178
		Deveci	205
		Durutlar	128
		Karaömerli	142
		Sarıdeğirmen	195

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
		Sarıgöl	278
		Türkhüyük	55
		Yaylabeyi	99
		Yeşilköy	366
	Toplam		1646
	Polatlı	Beylikköprü	1850
		Çanakçı	184
		Eskikarsak	163
		Gündoğan	80
		Karahamzalı	793
		Karakaya	80
		Karayavşan	71
		Kayabaşı	119
		Kızılcakışla	104
		Şentepe	11880
		Şeyhali	174
		Tatlıkuyu	174
		Türkkarsak	192
			15864
ESKİŞEHİR	Çifteler	Yıldızören	265
		Zaferhamit	273
	Toplam		538
	Günyüzü	Beyyayla	140
		Çardaközü	178
		Doğray	134
		Fatih	415
		Kavuncu	335
		Sümer	443
		Yazır	152
		Yenikent	389
	Toplam		2186
	Mahmudiye	Doğanca	121
		Güllüce	32
		Hamidiye	260
		Kaymazayla	161
		Mesudiye	316
		Yeniköy	153
		Yeşilyurt	102
	Toplam		1145
	Seyitgazi	Aksaklı	73
		Büyükdere	68
		Doğançayır	962

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
	Toplam		1103
	Sivrihisar	Babadat	159
		Bahçecik	306
		Elcik	263
		Hamamkarahisar	321
		Karakaya	94
		Kaymaz	1115
		Kertek	28
		Kılıç	264
		Koçaş	237
		Nasrettin Hoca	534
		Paşakadın	175
		Yaverören	90
		Yenice	1565
		Yeniköy	31
	Toplam		5182
KIRIKKALE	Çelebi	Hacıyusuflu	108
		İğdebeli	49
		Karaağıl	73
		Karabucak	131
		Karahacılı	65
	Toplam		426
	Karakeçili	Yeşilevler	304
	Keskin	Armutlu	172
		Beşler	123
		Cinali	46
		Gülkonak	94
		Hacıömersolaklısı	200
		Kayalaksolaklısı	56
		Konur	519
		Kuzugüdenli	18
		Müsellim	142
		Polatyurdu	51
		Takazlı	170
		Yenialibudak	99
		Yeniyapan	90
	Toplam		1780
KIRŞEHİR	Akçakent	Avanoğlu	160
		Ayvalı	123
		Kilimli	220
		Ödemişli	46
		Ömeruşağı	280

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
			829
	Çiçekdağı	Acıköy	391
		Boğazevci	568
		Büyükteflek	254
		Haydarlı	32
		Kabaklı	159
		Kaleevci	212
		Kızılcılı	194
		Köseli	2647
		Küçükteflek	186
		Tatbekirli	116
	Toplam		4759
SİVAS	Yıldızeli	Aşağıkecik	221
		Şeyhhalil	801
	Toplam		1022
YOZGAT	Akdağmadeni	Alicik	516
		Arpalık	281
		Arslanlı Köy	204
		Belekçahan	1697
		Boğazköy	325
		Bulgurlu	320
		Dayılı	414
		Gökdere	157
		Güllük	153
		Gümüşdibek	132
		Kayakışla	363
		Melikli	562
		Muşalikalesi	392
		Oluközü	1343
		Pazarcık	450
		Sarıgüney	214
		Konacı	475
	Toplam		7998
	Kadıışehri	Kadıışehri	5327
	Merkez	Çalılı	105
		Erkekli	179
		Kuşcu	200
		Lök	348
		Tekkeyenicesi	114
		Yeşilova	114
	Toplam		1060
	Saraykent	Altınsu	473

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
		Kösealili	313
		Ozan	1326
		Divanlı Mah.	355
		Yeni Mah.	935
	Toplam		3402
	Sarıkaya	Karacalar	84
		Kemallı	281
		Küçükçalağıl	559
	Toplam		924
	Sorgun	Bahadın/Aydınlar Mah.	332
		Bahadın/Gümüşkavak Mah.	144
		Bahadın/Hürriyet Mah.	529
		Bahadın /Mülazım Mah.	512
		Bahadın/Salur Mah.	200
		Alcı	162
		Araplı	1967
		Çakırhacılı	113
		Doğankent	2249
		Karaburun	73
		Karakocaoğlu	30
		Peyniryemez	103
		Sarıhamzalı	237
		Yazılıtaş	117
	Toplam		6768
	Yerköy	Akpınar	66
		Arifeoğlu	147
		Aşağıelmahacılı	153
		Buruncuk	122
		Kömüşören	84
		Saray Köy.	884
		Sarıyaprak	292
		Sekili	657
		Yukarıelmahacılı	113
	Toplam		2518
TOPLAM			74939

Tablo 4 : Etki Alanına Giren Yerleşim Yerleri ve Etkilenen Nüfus (Bölge-4)

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
BALIKESİR	Gönen	Asmalıdere	499
		Ayvalıdere	57
		Bayramiç	249
		Bostancı	642
		Buğdaylı	674
		Çifteçeşmeler	238
		Ilıcak	444
		Kınalar	220
		Körpeağaç	217
		Paşacıftlık	688
		Sarıköy	4546
		Turplu	177
		Ulukır	477
		Üzümlü 3	255
			9383
	Manyas	Boğazpınar	630
		Bölce ağaç	472
		Çamlı	456
		Haydar	266
		Kayaca	220
		Kulak	502
		Soğuksu	520
			3066
	Susurluk	Göbel	2057
		Karapürçek	1661
		Muradiye	633
		Yahyaköy	221
			4572
BİLECİK	Bozüyük	Cihangaz	331
		Dombayçayırı	61
		Düzağaç	75
		Eceköy	44
		Göynücek	64
		Yeniüreğil	112
		Yeşilçukurca	52
		Cihangazi	331
		Dombayçayırı	61
		Düzağaç	75
		Eceköy	44
		Göynücek	64

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
		Yeniüreğil	112
		Yeşilçukurca	52
		Cihangazi	331
		Dombayçayırı	61
		Düzağaç	75
		Eceköy	44
		Göynücek	64
		Yeniüreğil	112
		Yeşilçukurca	52
			2217
BURSA	Büyükorhan	Aktaş	475
		Durhasan	314
		Hacıahmetler	109
		Özlüce	95
			993
	Harmancık	Çakmak	244
		Çatalsöğüt	378
		Gülözü	294
		Akalan	210
		Hopandanişment	180
		Kılavuzlar	71
		Nalbant	155
		Yayabaşı	163
			1695
	Karacabey	Okçular	171
	M.Kemalpaşa	Adaköy	415
		Aşağıbalı	50
		Bük	253
		Camandar	129
		Çardakbelen	201
		Çavuş	110
		Çivilicam	142
		Dalıca	135
		Demirdere	254
		Fındıcak	63
		Güllüce	1024
		Karaköy	259
		Karaorman	368
		Kömürcükadı	168
		Kösechoroz	248
		Kosova	335
		Lütfiye	151

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
		Melik	231
		Orhaniye	133
		Paşalar	617
		Sünlük	485
		Taşköprü	121
		Yenibalçık	150
		Yenikızılelma	107
		Yoncaağaç	134
		Yukarıbalı 1	128
			6411
	Orhaneli	Balıoğlu	117
		Çeki	81
		Celepeler	84
		Emir	98
		Gazioluk	51
		İsmetpaşa	1380
		Kadı	105
		Mahaller	96
		Semerci	118
		Tepecik	168
		Yakuplar	282
			2580
ÇANAKKALE	Biga	Adliye	131
		Bozlar	489
		Çakırlı	195
		Çınarköprü	95
		Değirmencik	367
		Eğridere	196
		Emiorman	65
		Gerlengeç	484
		Gümüşçay	1972
		Güvemalan	672
		Kanibey	310
		Kemer	736
		Kepekli	112
		Kocagür	639
		Örtülüce K	1324
		Sığırcık	259
		Sinekçi	364
		Tokatırın	291
		Yeniçiftlik	1228
			9929

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
	Gelibolu	Evreşe	2088
		Kalealtı	172
		Kavakköy	2924
		Şadıllı	218
			5402
EDİRNE	İpsala	Kapucu	1005
		Esetçe	2210
		Hıdırköy	224
		Korucu	412
		Sarıcaali	683
		Turpçular	606
			5140
	Keşan	Aşağı Zaferiye	10057
		Büyük Cami	6052
		İzzetiye	2192
		Bahçeköy	480
		Çamlıca	813
		Mahmutköy	418
		Şükrüköy	190
		Yeniceçiftlik	201
			20403
ESKİŞEHİR	İnönü	Aşağıkuzfındık	264
		Dereyalak	362
		Erenköy	283
		Esnemez	185
		Kümbetapkınar	105
		Kümbet	134
		Dutluca	650
			1983
	Odunpazarı	Akpınar	1944
		Aşağı Çağlan	148
		Eşenkara	61
		Gümele	116
		Karaalan	49
		Karapazar	384
		Kıravdan	125
		Süpüren	122
		Yukarıçağlan	138
			3087
	Seyitgazi	Aksaklı	73
	Tepebaşı	Musaözü	77
		Kızılınler	300

İL	İLÇE	KÖY/MAHALLE	NÜFUS
		Nemli	110
		Takmak	87
		Yukarıkartal	68
		Yürükakçayır	60
			775
KÜTAHYA	Domaniç	Aksu	215
		Bükerler	211
		Çamlıca	525
		Çarşamba	305
		Çiftlikköy	102
		Çokköy	612
		Çukurca	2171
		Fıranlar	320
		Karamanlar	124
		Küçükköy	291
		Muratlı	913
		Sariot	461
		Saruhanlar	416
		Soğucak	60
			6726
	Tavşanlı	Burhan	148
		Elmaağacı	346
		Eşen	510
		Köseler	408
			1412
TEKİRDAĞ	Şarköy	Kızılcaterzi	377
		Yeniköy	692

EK – 3 : GÖRÜŞME FORMU

Tarih	
İl	
İlçe	
Köy	
Görüşülen kişinin cinsiyeti	☐ ☐ Erkek Kadın

1. Yaşınız
2. Eğitim durumunuz nedir?
3. Medeni durumunuz nedir?
4. Çalışma durumunuz nedir?
 - 4.1. Ne kadar süredir bu işi yapıyorsunuz?
 - 4.2. İşinizden memnun musunuz?

Hanehalkı Bilgisi

5. Evinizin mülkiyet durumu nedir
 1. Kendimize ait
 2. Kira
 3. Diğer (belirtiniz)
6. Hanede kaç kişi yaşamaktadır?
7. Hanede kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?

.....
8. Evde çalışabilecek durumda olan kaç kişi var?
 - 8.1. Bunlar çalışıyor mu?.....
 - 8.2. Ne iş yapıyorlar?.....
 - 8.3. İş arayan var mı?.....

8.4. Siz veya hanede herhangi biri daha önce bir doğal gaz boru hattı şantiyesinde çalıştı mı?

1. Evet 2. Hayır

Evet ise, ne iş yaptı?

9. Haneden birine doğal gaz boru hattı şantiyesinde geçici bir iş teklif edilse ne düşünürsünüz?

10. Hanehalkı bireylerinin başka hangi becerileri vardır? (kaynakçı, operatör, söfor ...vb)

Gelir düzeyi

11. Hanenin temel gelir ve geçim kaynakları nelerdir?

12. Hanenin aylık ortalama ve yıllık toplam gelir durumu nedir? (Yetiyor , yetmiyor)

13. Ortalama geliriniz yıl içinde aylara göre farklılık gösteriyor mu?

1. Ortalama gelir aylar arasında eşit dağılıyor
2. Ortalama gelir aylara göre farklılık gösteriyor

Geliriniz hangi aylarda artıp azalıyor?

Aylar:

artıyor

azalıyor

Toprak Kullanımı ve Tarım

14. Size veya haneye ait tarla, arazi var mı?

1. Evet 2. Hayır

15. Tüm arazinin toplam büyüklüğü nedir? dönüm

16. Arazi tek parsel mi yoksa birden fazla parsellerden mi ibaret?

1. Tek parsel 2. Birden fazla parsel (kaç tane) _____

17. Arazinin mülkiyet durumu nedir?.....

18. Araziniz tapusu var mı?

1. Evet 2. Hayır

19. Arazinin ne kadarı sulamaya sahip?_____ Dekar

20. Herhangi bir kooperatifin üyesi misiniz?

1.Evet _____ 2. Hayır _____

Lütfen adını belirtin_____

TANAP Hakkında Bilgi

21. “TANAP Doğal Gaz Boru Hattı Projesi”nin ne olduğu, neden yapıldığı gibi konular hakkında bir fikriniz var mı? Kısaca bilgi verir misiniz?

22. TANAP Boru hattı projesinden nasıl haberdar oldunuz?

.....
.....

23. Mahallenizin /köyünüzün yakınında bir Doğal Gaz Boru Hattı Projesinin gerçekleştirildiğini biliyor musunuz? Nereden ve nasıl duyduğunuzu belirtir misiniz?

24. Doğal Gaz Boru Hattı Projesi hakkındaki bilgileri nerelerden öğrenmek istersiniz? Kısaca bilgi verir misiniz?

25. Sizin yaşamınızda doğal gaz ne ifade ediyor? Kısaca bilgi verir misiniz?

26. Araziniz TANAP Doğal Gaz Boru Hattı Projesi kapsamında kamulaştırıldı mı?

1. Evet 2. Hayır

Evet ise ne kadarı kamulaştırıldı? _____dekar

27. Siz bu durumu nasıl karşıladınız? (İtiraz, mahkeme, kabul etme vs.)

28. Kamulaştırma ile ilgili daha önceden deneyiminiz var mı?

1.Evet (ne tür).....bununla karşılaştırdığınızda neler söyleyebilirsiniz?.....

2. Hayır (hiç duydunuz mu).....

29. TANAP Projesi kapsamında **kamulaştırılan** araziniz ne durumdadır?

- 29.1. Bu arazi sulanan arazi mi?
- 29.2. Bu arazilerde herhangi bir meyve ağacı veya kavak gibi ağaçlar bulunuyor mu, varsa bunların türü ve sayısını belirtirmisiniz?
- 29.3. Boru hattı projesinden etkilenen arazi üzerinde hangi tarımsal ürünleri yetiştiriyorsunuz?
- 29.4. Geçici veya kalıcı olarak kamulaştırılacak olan, size ait başka herhangi bir arazi var mı, varsa ne durumda?
30. TANAP Projesi kapsamında **etkilenen** araziniz var mı, varsa ne durumdadır?
- 30.1. Bu arazi sulanan arazi mi?
- 30.2. Bu arazilerde herhangi bir meyve ağacı veya kavak gibi ağaçlar bulunuyor mu, varsa bunların türü ve sayısını belirtirmisiniz?
- 30.3. Boru hattı projesinden etkilenen arazi üzerinde hangi tarımsal ürünleri yetiştiriyorsunuz?
- 30.4. Geçici veya kalıcı olarak kamulaştırılacak olan, size ait başka herhangi bir arsa var mı, varsa ne durumda?
31. Kamulaştırılan ve/veya etkilenen arazileriniz için siz neler yaptınız / yapmayı düşünüyorsunuz?
32. TANAP Doğal Gaz Boru Hattı Projesi kapsamında kamulaştırılan arazilerinizin size teslim edildikten sonraki kullanım şartlarından haberdar mısınız? *Lütfen açıklayınız.*
33. Bir tam yıl içerisinde etkilenen araziye kaç kez ekiyorsunuz, verim durumu nasıl?
34. Boru hattı projesinden etkilenen araziye hiç nadasa bırakıyor musunuz?
1. Evet _____ 2. Hayır _____
35. Boru hattı projesinden etkilenen araziden başka bir araziniz var mı? Varsa, kaç dekar
_____dekar ve bu arazinin ne kadarı sulanıyor?
_____dekar
36. Kullanıcı ya da ortakçı olarak kaç dekar arazi ekiyorsunuz?
_____dekar

- 36.1. Bu sizin için yeterli bir miktar mı?.....
- 36.2. Arttırmak ya da azaltmayı düşündünüz mü?
- 36.3. Bu alanın ne kadarı doğal gaz boru hattı projesinden etkileniyor?.....
.....
37. Genel olarak, çevrenizde bir Doğal Gaz Boru Hattı kurulmasını destekliyor musunuz? Kısaca bilgi verir misiniz?
38. TANAP Doğal Gaz Boru Hattı Projesi sizi hangi yönden etkilemektedir? Kısaca bilgi verir misiniz?
39. Çevrenizde bir Doğal Gaz Boru Hattı kurulmasının sizce ne gibi yararları vardır? Kısaca bilgi verir misiniz?
40. Çevrenizde bir Doğal Gaz Boru Hattı kurulmasının sizce ne gibi zararları vardır? Kısaca bilgi verir misiniz?
41. TANAP Doğal Gaz Boru Hattı Projesi devlet ve kanunlara olan güveninizi etkiledi mi? Kısaca bilgi verir misiniz?
42. TANAP Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'nin çevreye etkileri hakkında ne düşünüyorsunuz? Kısaca bilgi verir misiniz?
43. Doğal Gaz Boru Hattı Projesine dışarıdan çalışmaya gelen işçiler konusunda ne düşünüyorsunuz? Kısaca bilgi verir misiniz?
44. Size çevreyi olumsuz etkileyen ama yöre kalkınmasına katkı sağlayan bir proje ile gelseler ne düşünürsünüz? Kısaca bilgi verir misiniz?
45. Proje öncesinden başlayarak son 5 yılda tarımsal üretiminizde bir değişme oldu mu?.....
Olduysa neler oldu, anlatır mısınız? (azalma mı, artma mı, neden .?)......
.....
.....

Bunu sadece siz mi farkediyorsunuz, sizden başka bu durumu farkedenden ya da konuşanlar var mı?

.....

Neler söylüyorlar?.....

46. Son 5 yılda hanenizin yaşam koşullarında değişiklik oldu mu?

.....

Olduysa neler değişti, daha iyi mi daha kötü mü, anlatırmısınız?

.....

47. Son 5 yıldaki değişim devlete ve kanunlara olan güveninizi etkiledi mi? Kısaca açıkla mısınız?

48. Belirtmek istediğiniz başka konular var ise kısaca bilgi verir misiniz?

EK – 4 : ETİK KURUL İZİN FORMU

 **T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ**
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 433-1741 09 Mayıs 2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 19.04.2017 tarih ve 2622 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı doktora programı öğrencilerinden **Elçin ÇELİK**'in **Doç. Dr. Birsun ŞAHİN KÜTÜK** danışmanlığında yürüttüğü "**Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) Projesi'nin Sosyal Etkileri ve Sosyal Sorumluluk Uygulamalarına İlişkin Yöre Halkının Düşünce Dünyaları**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **25 Nisan 2017** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

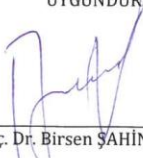
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHU'TCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon: 0 (312) 305 3001 - 3022 • Faks: 0 (312) 311 9992
E-posta: yazi.indig@hacettepe.edu.tr • www.hacettepe.edu.tr

Ayrıntılı bilgi için:
Yeni İşleri Müdürlüğü
0 (312) 305 1908

EK – 5 : ORJİNALLİK RAPORU

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU																				
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA																				
Tarih: 05/07/2018																				
Tez Başlığı / Konusu: Çatışma Alanları ve Kurumsal Sosyal Sorumluluğun İşlevselliği: Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) Projesi																				
Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 144 sayfalık kısmına ilişkin, 05/07/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %10 'dur.																				
Uygulanan filtrelemeler: 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar dâhil 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç																				
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.																				
Gereğini saygılarımla arz ederim.																				
<table style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 30%;">Adı Soyadı:</td> <td style="width: 30%;">Elçin ÇELİK</td> <td style="width: 20%; text-align: right;">05.07.2018</td> <td style="width: 20%;"></td> </tr> <tr> <td>Öğrenci No:</td> <td>N11249560</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Anabilim Dalı:</td> <td>Sosyoloji</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Programı:</td> <td>Sosyoloji</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Statüsü:</td> <td colspan="3"> ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr. </td> </tr> </table>	Adı Soyadı:	Elçin ÇELİK	05.07.2018		Öğrenci No:	N11249560			Anabilim Dalı:	Sosyoloji			Programı:	Sosyoloji			Statüsü:	☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.		
Adı Soyadı:	Elçin ÇELİK	05.07.2018																		
Öğrenci No:	N11249560																			
Anabilim Dalı:	Sosyoloji																			
Programı:	Sosyoloji																			
Statüsü:	☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.																			
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. (Doç. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK)																				

EK – 6 : TURNİTİN BENZERLİK İNDEKSİ

ÇATIŞMA ALANLARI VE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUGUN İSLEVSELLİĞİ: TRANS ANADOLU DOĞAL GAZ BORU HATTI (TANAP) PROJESİ ÖRNEĞİ

ORJİNALLİK RAPORU

% **10**

BENZERLİK ENDEKSİ

%9

İNTERNET
KAYNAKLARI

%3

YAYINLAR

%4

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

TÜM KAYNAKLARI EŞLEŞTİR (SADECE SEÇİLİ OLAN KAYNAĞI YAZDIR)

%2

★ BAŞAK, Suna. "Türk Sosyolojisinde Yapı
Araştırmaları", Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2005.
Yayın

Alıntıları çıkart

Kapat

Eşleşmeleri çıkar

Kapat

Bibliyografayı Çıkart

Kapat

EK – 7 : ÖZGEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler**

Adı Soyadı :Elçin ÇELİK
Doğum Yeri ve Tarihi :Ankara 29.01.1984

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi :Western Kentucky Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Bildiği Yabancı Diller :İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar :TANAP Doğal Gaz İletim A.Ş (devam)
DOKAY-ÇED Çevre Mühendisliği Ltd.
Finansbank A.Ş
NT Bilişim Danışmanlık

İletişim

E-Posta Adresi :elcincelik@gmail.com

Tarih :04.07.2018

